

Keyifli Okumalar Dileriz

Binlerce kategoride milyonlarca PDF e-kitap, ders kitapları, dergiler ve romanlara platformumuz üzerinden ücretsiz ulaşabilirsiniz.

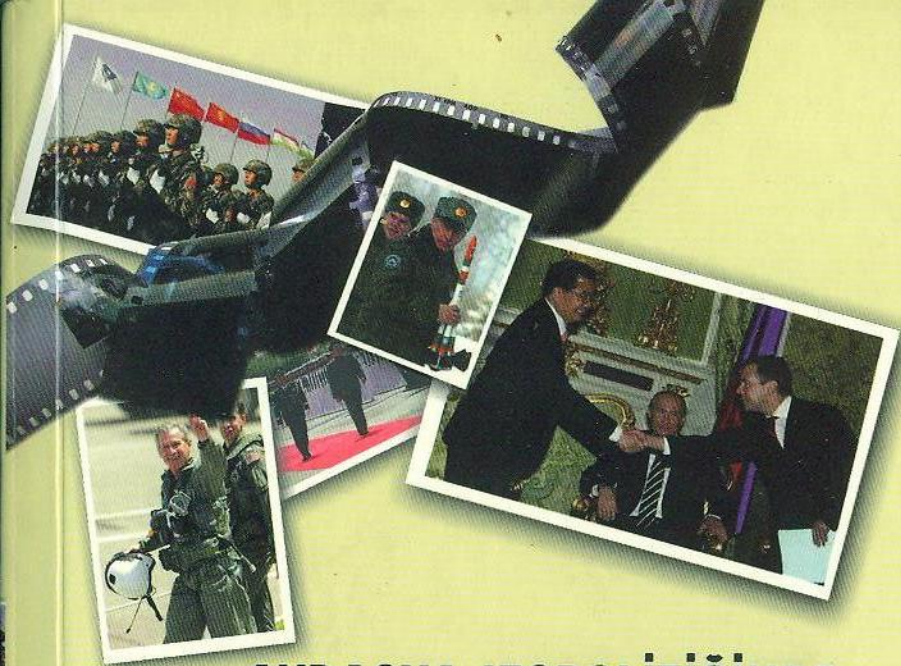
RESMİ WEB SİTEMİZ

<https://rantey.org>

Yedek ve Duyuru Kanallarımız

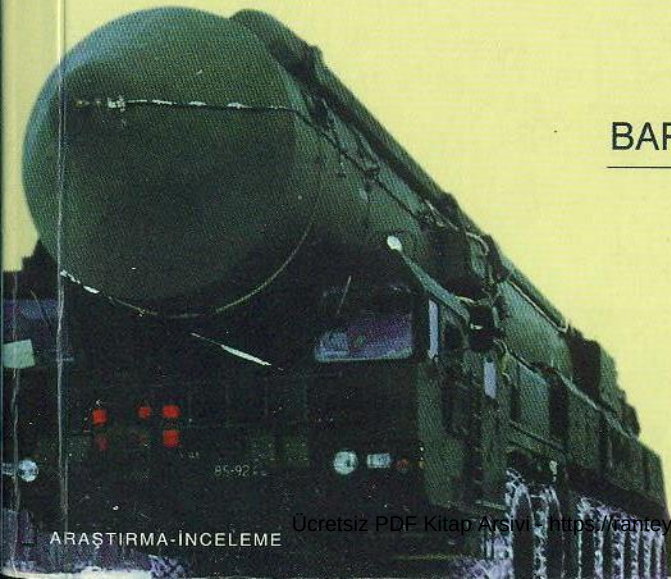
Sitemize erişim engeli gelmesi veya adres değişikliği durumunda aşağıdaki kanallardan güncel giriş adresine erişebilirsiniz:

- Telegram: <https://t.me/birkitapbir>
- WhatsApp Kanalımız : <https://whatsapp.com/channel/0029VbDHv8uE50Us4lvMoc0Y>

AVRASYA JEOPOLİTİĞİNDE **BÜYÜK OYUN**

BARIŞ ADIBELLİ

ARAŞTIRMA-İNCELEME

Ücretsiz PDF Kitap Arşivi - <https://kitapy.org>

Avrasya Jeopolitiğinde BÜYÜK OYUN

Barış Adıbelli

IQ KÜLTÜR SANAT YAYINCILIK

IQ Kùltür Sanat Yayıncılık : 309
Araştırma-İnceleme Dizisi : 266

**Avrasya Jeopolitiğinde
BÜYÜK OYUN**

Barış Adıbelli

Kitabın tüm yayın hakları IQ Kùltür Sanat Yayıncılık
Uluslararası Tanıtım Hizmetleri Ticaret Limited Şirketi'ne aittir.
Yayınevinden yazılı izin alınmadan kısmen veya tamamen alıntı yapılamaz,
hiçbir şekilde kopya edilemez, çoğaltılamaz ve yayımlanamaz.

I. Baskı: Haziran / 2008 / İstanbul

ISBN: 978-975-255-208-1

Genel Yayın Yönetmeni: Adem Sarıgöl

Editör: Dr. Gürkan Doğan

Dizgi-Mizanpaj: Zehra Ünverdi

Kapak Tasarım: Yunus Karaaslan

Montaj: Bülent Birkan

Halkla İlişkiler ve Dağıtım Sorumlusu: Yusuf Sarıgöl

Baskı-Cilt: Kilim Matbaası

Litros Yolu Fatih Sanayi Sitesi 12/204

Topkapı / İstanbul Tel: 0212 612 95 59

Copyright © 2008, IQ Kùltür Sanat Yayıncılık
Uluslararası Tanıtım Hizmetleri Ticaret Limited Şirketi
Copyright © 2008, *Barış Adıbelli*

IQ KÜLTÜR SANAT YAYINCILIK,

Toplumu **“Bilgi Işığında Aydınlanmaya”** çağırıyor
“Bir Kitap Bin Silahı Susturur”

GENEL DAĞITIM

www.iqkultursanat.com

e-mail: info@iqkultursanat.com

TOPLU ALIMLARDA İSTEME ADRESİ
IQ KÜLTÜR SANAT YAYINCILIK ve ULUSLARARASI
TANITIM HİZMETLERİ TİC. LTD. ŞTİ.
Alemdar Mah. Ticarethane Sokak. Feri Han
No. 33/47-48 Çağaloğlu-İstanbul Tel. 0212 520 91 12
Belge geçer: 0212 520 91 12
Cep: 0544 608 58 58

Ücretsiz PDF Kitap Arsivi - <https://rantey.org>

***Milli Mücadele kahramanlarından Büyük Dedem
Ali Adıbelli'nin (Kürklü Ağa) aziz ruhuna....***

İÇİNDEKİLER

Önsöz	11
Giriş	17

BİRİNCİ BÖLÜM BÜYÜK OYUN

I. 1. Büyük Oyun Kavramı	17
I. 2. Uluslararası Sistemin Yeniden Şekillenmesi	18
I. 3. ABD'nin Jeopolitik Ödülü Avrasya Coğrafyası.....	21
I. 4. Büyük Ortadoğu Projesi ve ABD'nin Dengeleme Politikası.....	22
I. 5. Bakû-Tiflis-Ceyhan Petrol Boru Hattının Rakamsal Büyüklüğü ..	25
I. 6. ABD'nin Çin'i Çevreleme Stratejisi	26
I. 7. Casus Uçak Krizi	27
I. 8. Japonya'nın Avrasya'daki Yeni Rolü	35

İKİNCİ BÖLÜM AVRASYA JEOPOLİTİKİNDE RUSYA

II. 1. Rusya'nın Avrasya Coğrafyasına Yönelik Stratejileri	37
II. 2. Rusya'nın Güvenlik Anlayışı Ve Tehdit Algılaması	42
II. 3. Avrasya Doktrini	44
II. 4. Uluslararası Sistemin Yeni Yükselen Gücü	46
II.5. Putin'in 43. Münih Güvenlik Konferansında Yaptığı Konuşma ..	48

ÜÇÜNCÜ BÖLÜM

FÜZE KALKANI TARTIŞMASI

III. 1. Yeni Soğuk Savaş'ın İlanı	63
III. 2. Amerikan Hegemonyasına Karşı İttifak	67
III. 3. Rusya-Çin-Hindistan Üçgeni.....	67
III. 4. Kısa ve Orta Menzilli Füzelere İmhası Anlaşması	69
III. 5. Füze Kalkanı Projesine Karşı Rusya'nın Stratejik Hamlesi	70
III. 6. Avrupa Konvansiyonel Kuvvetler Antlaşması.....	71
III. 7. Rusya Askerî Doktrini Değiştiriyor.....	72
III. 8. Rusya'dan Füze Denemesi	74
III. 9. Rusya'nın Türkmen Gazı Stratejisi	76
III. 10. Rusya- AB Samara Zirvesi	78
III. 11. Rusya AKKA'yı Tartışmaya Açıyor	79
III. 12. ABD, Rusya'yı Düşman Görmüyor	80
III. 13. Bush: Soğuk Savaş Bitti	81
III. 14. Putin, Kruşçev Gibi Konuşuyor	82
III. 15. Füze Kalkanı Azerbaycan veya Türkiye'ye Kurulsun	82
III. 16. Rusya AKKA'yı Askıya Aldı.....	84
III. 17. Füze Kalkanının Eski Sovyet Coğrafyasında Kurulmasına Yönelik Öneri	86
III. 18. Rusya'nın Latin Amerika Kartı	88
III. 19. Yüzer Atom Enerjisi İstasyonu	88
III. 20. Rusya S-400 Savunma Sistemi Kuruyor.....	88
III. 21. Rusya Askerî Havacılık Teknolojisinde Liderliği Ele Geçirmeyi Hedefliyor	90
III. 22. Bombaların Babası	91
III. 23. Rusya Denge Politikası İzliyor	92
III. 24. Kuzey Kutbu Üzerine Mücadele	93
III. 25. Rusya Kuzey Kutbuna Bayrak Dikti	95
III. 26. Rusya'dan NATO'ya Nükleer Gözdağı.....	96
III. 27. Rusya Sıcak Denizlere İniyor	97
III. 28. Rusya Denizlerde Gücünü Artırıyor	101

DÖRDÜNCÜ BÖLÜM

ÇİN'İN AVRASYA POLİTİKASI

IV. 1. Avrasya'nın Yükselen Gücü.....	103
IV. 2. Çin'in Afganistan Politikası.....	106
IV. 3. Rusya ve Çin Dünyaya Meydan Okuyor.....	109
IV. 4. Çin ve Rusya'nın 2007 Barış Görevi Tatbikatı	111
IV. 5. 2007 Barış Görevi Tatbikatı ve Yeni Düzen	114
IV. 6. ABD, Orta Doğu'yu Silahlandırıyor	116
IV. 7. Şanghay İşbirliği Örgütü Askerî Boyut Kazanıyor	117
IV. 8. ŞİÖ Bişkek Bildirisi	119
IV. 9. Şanghay İşbirliği Örgütü'nün Askerî Gücü	119
IV. 10. ABD ŞİÖ'ye Temkinli Yaklaşıyor	120
IV. 11. Hindistan - Pakistan Cephesinde Gelişmeler.....	121
IV. 12. ŞİÖ'de Kimlik Tartışmalarına Son	122
IV. 13. Çin'in Yeni Hamlesi	122
IV. 14. Hu Jintao- Putin Görüşmesi	125
IV. 15. Kazakistan Şanghay İşbirliği Örgütü İttifakından Ayrılıyor mu?	126
IV. 16. Çin - Kazakistan Yakınlaşması	127
IV. 17. Büyük Avrasya Projeleri	130
IV. 18. Batı'nın Yaklaşımı	131
IV. 19. Myanmar'da Renkli Devrim Girişimi	133
IV. 20. Safran Devrimi.....	134
IV. 21. Çin'in Myanmar Politikası.....	135
IV. 22. Şanghay İşbirliği Örgütü'nde Rahatsızlık	137
IV. 23. Rusya'nın Tutumu	138
IV. 24. ABD'nin Asya Stratejisi.....	139
IV. 25. ABD-Hindistan Mihveri	141

BEŞİNCİ BÖLÜM

ÇİN KOMÜNİST PARTİSİ 17. KONGRESİ VE ÇİN DIŞ POLİTİKASI

V. 1. Çin Komünist Partisi 17. Kongresi	143
V. 2. Sosyalist Uyumlu Toplum İnşası	146
V. 3. 17. Kongre ve Çin Dış Politikası	147
V. 4. Hu Jintao Kimdir?	149
V. 5. Wen Cabao Kimdir?	150
V. 6. Çin Silahlı Kuvvetlerinin Siyasetteki Rolü.....	151
V. 7. Çin Yeni Güç Merkezi Oluşturmayı Hedefliyor	153
V. 8. Sorunlu İlişkiler	154
V. 9. Japonya'nın Tayvan'la İlişkileri	157
V. 10. Komşularla Sıfır Sorun	159
V. 11. Asya İşbirliği Örgütü	162
V. 12. Çin Bağlantısızlara Yönelidi	163
V. 13. Zorunlu İttifak	165
V. 14. Bandung Ruhü	168
V. 15. ABD'nin İran Politikasının Arkasındaki Sır	172

ALTINCI BÖLÜM

AVRASYA JEOPOLİTİKİNDE ULUSLARARASI TERÖRİZM VE KÜRESELLEŞME

VI. 1. Post- Yeni Dünya Düzeni	175
VI. 2. Terörizmin Uzun Seferi	177
VI. 3. Terörün Küreselleşmesi	178
VI. 4. 11 Eylül: Sonun Başlangıcı	182
VI. 5. Bütünleşme ve Parçalanma	186
VI. 6. Gelenek, Kimlik ve Din	191

YEDİNCİ BÖLÜM

AVRASYA JEOPOLİTİKİNDE KÖKTEN DİNCİ HAREKETLER

VI. 1. Kökten dinci hareketlerin başkenti Afganistan	197
VI. 2. Geleneksel Düşman Rusya	199
VI. 3. Pakistan ve Hindistan	201
VI. 4. Pakistan’da Faaliyet Gösteren Başlıca Örgütler	203
VI. 5. Radikal İslam ve Orta Asya Türk Cumhuriyetleri	204
VI. 6. Fergana Vadisi	207
VI. 7. Güneydoğu Asya’da Radikal Dinsel Hareketler..	209
VI. 8. Endonezya , Malezya ve Filipinler	210
GENEL DEĞERLENDİRME	215
KAYNAKÇA	219

Son bir yıldan beri ABD yeniden yüzünü Afganistan'a dönmüş durumdadır. ABD'nin gerek NATO, gerekse kendi varlığını Afganistan'da daha da güçlendirme yoluna gitmesi ve Bükreş zirvesinde müttefiklerden NATO'ya daha fazla katılım istemesi Büyük Orta Doğu projesinin resmen yürürlükten kaldırıldığını göstermektedir. Kuşkusuz, ABD ve Rusya arasında yaşanan füze kalkanı tartışmaları da uluslararası ilişkilerde yeni bir kutuplaşmanın sinyalini vermiştir.

Kutuplaşma, sadece füze kalkanıyla ortaya çıkmadı. Aslına bakılırsa füze krizi görünen bahaneydi. Temel neden Avrasya üzerine yoğunlaşan mücadeledir. Bush'un Irak'ta saplanıp kalan ABD'yi bir şekilde buradan kurtarmak için İran gibi, füze kalkanı gibi yapay krizler üreterek Amerikan ve dünya kamuoyunun dikkatini buralara çekmeye çalışmaktadır. Fakat bu çabalar sürerken gerek Çin, gerekse Rusya kendi politikalarını geliştirmektedirler.

Bu çalışma, dünyanın üç büyük gücü arasında Avrasya coğrafyasına hâkim olmak için yaşanan mücadeleyi farklı açılardan dile getirmektedir. Özellikle son bir yılda ABD ile Rusya arasında yaşanan füze kalkanı tartışmaları ana noktasını oluşturmak-

tadır ve bu nokta etrafında şekillenen politikalar bu kitapta dile getirilmektedir. Kitapta ayrıca Çin'in bu tartışmaların ötesinde kendi yanı başında ve dünyada izlemeye çalıştığı politikalar da incelenmektedir.

Son olarak, bu çalışmanın meydana gelmesinde büyük emekleri olan IQ Yayıncılık çalışanlarına teşekkürlerimi sunmayı bir borç bilirim. Ayrıca 1998'den bugüne kadar sayfalarında yazılarıma yer veren Yenigün ve Yozgat Haber gazetelerinin genel yayın yönetmeni İnan Soyer ve gazete çalışanlarına; bunun yanında tarih üzerine keyifli sohbetler yaptığım Salim Taşçı'ya da şükranlarımı sunarım.

Bariş Adıbelli
Ankara, Haziran-2008

GİRİŞ

Yüzyıllar boyunca, Avrasya coğrafyası köklü medeniyetlere ev sahipliği yapmış olan bu bölge dünya istikrarına ya katkıda bulunmuş, ya da kan ve gözyaşı sunmuştur. Soğuk Savaşın bitimiyle beraber, Asya'nın da soğuk yüzü Batı için giderek ısınmaya başlamıştı. Sovyetler birliği'nin ortadan kalkması Batı için bir zafer olduğu kadar Çin için de bir bakıma zafer sayılmıştı. Zira Çin'in 16. yüzyıldan beri yanı başında her zaman bir tehdit merkezi olarak duran Rus gücü ortadan kalkmıştı. Ancak Rus gücünün ortadan kalkması Çin'in ulusal çıkarları için yeni bir başlangıç olarak görülmüşse de, Rus otoritesinin aslında Çin'in toprak bütünlüğüne sınır ötesinden gelebilecek herhangi bir tehlikeye karşı bir koruma duvarı olduğunun da Çinli yönetici elitler farkındaydılar.

Batı dünyası ise, Sovyetler Birliği'nin yıkılmasının politik getirilerinden çok ekonomik getirileri üzerine odaklanmıştı. Özellikle Sovyet sonrası coğrafyada ortaya çıkan zengin yeraltı ve yer üstü enerji kaynakları ve bu coğrafyada bağımsızlıklarını kazanan devletlerin yeni bir pazar olarak görülmüştü. Fakat unuttulan önemli bir gerçek; bölgedeki ortaya çıkan otorite boşluğu ve bu geniş coğrafyanın kime ait olduğu sorusuydu. Ama esas

soru işareti uluslararası sistemin geleceği ve yeni yapısıydı. Çünkü Avrasya coğrafyası üzerindeki egemenlik de uluslararası sistemin yeni şekline bağlı olacaktı.

Soğuk Savaş'ın bitimiyle birlikte, Doğu Bloku'nun güvenlik mekanizması Varşova Paktı da ortadan kalkmış oldu. Uluslararası sistemin başat gücü haline gelen ABD'nin liderliğini yaptığı Batı Bloku ve onun güvenlik mekanizması olan NATO'nun Soğuk Savaş sonrası da varlığını sürdürmesi ve ABD'nin dış politikası doğrultusunda faaliyet göstermesi yeni dönemde özellikle sistemin yeni gücü olan Çin'i endişelendirmiştir. Hemen hemen tüm Avrasya coğrafyasına hâkim olan Sovyetler Birliği'nin ortadan kalkması, bu bölgede büyük bir güvenlik zafiyeti doğurmuştur. Bölgenin bakir zengin yeraltı ve yerüstü kaynaklarının sanayileşmiş devletleri bölgeye çekmektedir. XIX. yüzyılda Hindistan ve çevresinin kontrolü için İngiltere ve Çarlık Rusya'sı ile yaşanan **“Büyük Oyun”** bugün de Avrasya coğrafyasının kontrolü için ABD, Rusya Federasyonu ve Çin arasında yaşanmaktadır.

İki süper gücün arasındaki **“dehşet dengesi”** üzerine kurulu olan soğuk Savaş mücadelesinin sona ermesiyle etki sahasında bölge içi ve bölge dışı yeni aktörler ortaya çıkmıştır. Çin ve Rusya, görünüşte ABD karşıtı politika ve stratejiler izliyor gibi görünse de, zaman zaman çıkarları örtüşmektedir. Bunlara rağmen, Çin, Rusya ve ABD, bölgede “bir şekilde” hâkim güç olabilmek için kıyasıya mücadele etmektedir. Bu mücadelede kuşkusuz diğer bölge ülkeleri de önemli roller üslenmektedir. Bölgenin kendi dinamiklerine sahip bu aktörler, Avrasya coğrafyasıyla gerek kültürel, gerekse etnik bakımdan yakınlığı bulunan Türkiye, İran, Pakistan ve Hindistan'dır. Bir de bölgeyle yakında ilgili-

nen Suudi Arabistan, İsrail ve Japonya bulunmaktadır. Bu oyuncuların kimisi doğrudan, kimisi ise büyük güçlerle işbirliği yaparak bölgede etkin olmaya çalışmaktadırlar. Öte yandan Avrupa Birliği de Avrasya bölgesini kendisi için yayılma alanı olarak görmektedir. AB, Rusya ile Avrasya politikasını sürdürmesinin zor olduğunu farkındadır. Bunun en belirgin özelliği Avrupa'ya sevk edilen enerji nedeniyle yaşanan gerginliktir. AB ile Rusya yapılan birçok görüşmeden bir sonuç çıkmaması bunun bir yansımasıdır.

BÜYÜK OYUN

I. 1. Büyük Oyun Kavramı

Büyük Oyun kavramı, ilk defa İngiliz Doğu Hindistan şirketine çalışan istihbarat subayı yüzbaşı Arthur Conolly tarafından kullanıldı. İstihbarat ve bilgi toplamak için Han Ali takma adıyla Orta Asya'ya yaptığı ziyaretler sonucu bölgede Çarlık Rusyası ve İngiltere arasında yaşanan rekabeti Büyük Oyun diye adlandırdı.¹ Ardından bu kavram, Rudyard Kipling'in Hindistan'da İngiliz gizli servisi adına çalışan hayal kahramanı Kimball O'Hara'nın maceralarını anlattığı romanıyla dünya çapında popüler oldu. Rusya'da ise, o dönemlerde yaşanmakta olan rekabet Gölgeler Turnuvası olarak farklı bir isimle adlandırılmıştı. Ancak esas olarak Büyük Oyun kavramı 19.uncu ve 20. yüzyıllarda, Rus Çarlığı ile İngiliz İmparatorluğu arasında geçen, Orta Asya'da üstünlük sağlama çekişmesine İngilizlerce verilen addır.²

¹ Bu konuda daha geniş bilgi için bkz. Lt. Arthur CONOLLY, *Journey to the North of India: overland from England through Russia, Persia, and Afghanistan*. (Londra), Elibron Classics, 2002

² Alec RESİZADE, "Entering the Old Great Game in Central Asia," *Orbis*, Cilt. 47, No. 1, Kış 2003 , ss. 41-58.

I.2. Uluslararası Sistemin Yeniden Şekillenmesi

Geçtiğimiz yüzyıl, gerçekten tarihin en heyecanlı ve hızlı asrı olmuştur. İki Dünya savaşı ve bir de Soğuk Savaş geçiren bu asır, tarihte hiç görülmemiş bir teknolojik dönüşüm de yaşamıştır. Dünya, teknoloji imparatorluklarının yönettiği yeni bir sisteme kapı açmıştır. Sovyetler Birliği'nin 1991'de arenadan çekilmesiyle, ABD yegane başat güç olarak küresel düzenin tahtına oturmuştur. İlk zamanlar, Batılı demokrasilerin bir zaferi gibi görünen bu çöküş, sanıldığı şekilde küresel bir barış ve istikrar getirmemiştir. Elli yıl boyunca iki-kutuplu sistem ile yönetilen uluslararası sistem, Sovyetlerin sistemden çekilmesi sonucu ister istemez ABD'nin hâkim olduğu tek kutuplu sisteme dönmüştür. Uluslararası İlişkiler disiplininin önde gelen yazarlarından Morton Kaplan'ın en istikrarlı sistem dediği iki kutuplu sistemin tek kutba dönüşmesi şüphesiz beraberinde de istikrarsızlığı ve her şeyden önemlisi puslu bir geleceğin belirmesine neden olmuştur.³

Yine de Francis Fukuyama gibi iyimser olanlar da yok değildi. Fukuyama'ya göre, komünizmin ortadan kalkmasıyla artık ideolojilerin ve dolayısıyla bunların arasındaki mücadelenin sonu da gelmişti. Tarihin sonu adını verdiği bu görüşü doğrultusunda Fukuyama'nın beklentisi çatışmanın yerini küresel esenliğin almasıydı; ancak böyle olmadı. Hızla yerel etnik çatışmalar dünyanın her yerinde arttı. Buna bağlı olarak terör hareketleri de artış göstermeye başladı. Buna bir de Asya'da yaşanan ekonomik kriz de eklenince pembe tablo hızla kararmaya başladı.⁴ Öte yan-

3 Morton KAPLAN, *System and Process in International Politics*, (New York) John Wiley, s.21.

4 Francis FUKUYAMA, *Tarihin Sonu ve Son İnsan*, (çev. Zülfü Dicleli) Gün Yayıncılık, İstanbul, 1999.

dan, şimdi ne olacak? sorusuna en çarpıcı cevabı Samuel P. Huntington'un 1992 yılında yazdığı "Medeniyetler Çatışması" adlı makalesi cevap veriyordu. Buna göre, biten ideoloji savaşı yerini medeniyetler savaşına bırakacaktı. Huntington'ın öne sürdüğü tez şu şekilde özetlenebilir: 19.yüzyılda devletler, 20.yüzyılda ideolojiler çarpışmıştı. 21.yüzyılda ise, medeniyetler çarpışacaktır. Döneminde büyük eleştirilere maruz kalan bu sav ileride 11 Eylül saldırılarıyla birlikte tekrar gündeme gelecekti.

Ortaya çıkan sistem boşluğunu belki de en iyi dolduran açıklama 13 Nisan 1991'de Maxwell Hava üssünde ABD Başkanı George Bush'tan geldi. Başkan Bush, bu yeni döneme "Yeni Dünya Düzeni" olarak ad verdi. Bu yeni düzenin ilk sınanması ise, Irak'a yapılan Çöl Fırtınası harekâtıyla oldu. Aynı zamanda, bu harekât, ABD'nin Avrasya ve Orta Doğu coğrafyasında yerleşmeye başlamasının da ilk işaretleriydi. Öte yandan, ABD, sistemin tek gücü haline gelmesi ve bu durumdan kendisine dünyanın yegâne aranjörü (düzenleyicisi) olduğu sonucunu çıkarması dikkate değerdi. Bu hususu, ABD Dışişleri eski Bakanı Henry Kissinger, kitabında şöyle değerlendiriyor:

*"ABD, yeni bin yılın şafağında, geçmişin en büyük imparatorluklarında bile eşi görülmemiş bir egemenliğin keyfini sürmektedir... ABD, giderek ülke dışındaki seçimlerin kurallara uygunluğu konusunda da kendisini hakem olarak belirlemiş ve kendi ölçütleri sağlanmadığında, ekonomik yaptırımlar ve başka türlü baskılar uygulayarak, kendisini yerküredeki demokratik kurumların hem kaynağı, hem de teminatçısı addetmiştir."*⁵

5 Henry KISSINGER, **Amerikan'ın Dış Politikaya İhtiyacı Var mı ?** (Çev. Tayfun Evyapan), Ankara, METU Press, 2002, ss. 1-2.

Kissinger'ın gerçekten yukarıda yaptığı değerlendirme, günümüz açısından büyük önem taşımaktadır. ABD'nin daha önce kısmen de olsa şekillendirmeye çalıştığı dünya politikası, Soğuk Savaş sonrası küresel bir boyut kazanmaya başladı. Aslında, ABD'nin dünya politikasını tanzim etme girişimi yeni değildir. Daha önceleri de bu tip girişimlerde bulunmuştur. Bu girişimlerin birincisi Birinci Dünya Savaşı döneminde Wilson ilkeleriyle olmuştur. Başkan Wilson savaş sonrası yeni bir dünya düzeni vaat etmesiydi. İkincisi; İkinci dünya Savaşının sonuna doğru Başkan Roosevelt ve Başkan Truman bütün dünyayı Amerikan modeline göre şekillendirmek istemesiydi. Ve üçüncüsü; Soğuk Savaş sonrası dönem olarak sayılabilir.⁶ Buradan da anlaşılıyor ki, yaklaşık yüzyıl kadar önce kendisini Amerikan kıtasına kapatmış olan ABD, yeni dönemde ise, dünyaya daha fazla açılarak dünyanın yeni “koruyucusu” olmuştur.

Bu yeniden oluşum aşamasında hiç kuşkusuz inşa edilmek istenen küresel iktidarın meşruluk kaynağı da diğer ülkeler için önemli olmaya başlamıştır. ABD, gücünü tüm dünyaya kabul ettirmeye çalışmıştır. Bir devletin hegemonya olabilmesi için; ekonomik, askeri, kültürel ve siyasal alanda üstün bir güç olması ve diğer devletler ve toplumların bunları benimsemesi gerekmektedir. Siyaset Biliminde; *iktidar* = *kuvvet* + *rıza* ve *itaat*’e dayanmaktadır.⁷

6 Henry KISSINGER, **Diplomasi**, (Çev. İbrahim Kurt) Ankara, Türkiye İş Bankası Kültür Yayınları, s.766.

7 Münci KAPANİ, **Politika Bilimine Giriş**, (Ankara) Bilgi Yayınevi, 1992, s.50.

I.3. ABD'nin Jeopolitik Ödülü Avrasya Coğrafyası

11 Eylül sonrası dünya kamuoyu iki yeni kavramla tanıştı. Bunlardan birisi Bush doktrini, diğeri ise, Büyük Ortadoğu Projesiydi. Her ikisi de aslında birbirlerini kapsayan ve eksiklerini dolduran kavramlardı. Irak'ın işgalinin ardından Fas'tan Çin Seddi'ne kadar olan bir coğrafyada ABD ile uyumlu demokratik yönetimlerin kurulmasını öngören Büyük Ortadoğu Projesi daha da önem kazanmıştır. Avrasya coğrafyasını önemsemesine rağmen, ABD, uygulamaya koyduğu politikaları Büyük Orta Doğu projesi olarak adlandırması dikkat çekicidir. Oysa Amerikan dış politikasının en önemli oyun kurucusu ve bir zamanlar Beyaz Sarayın ulusal güvenlik danışmanlığını yapan Zbigniev Brzezinski, adeta Soğuk Savaş sonrası ABD'nin küresel politikalarını kurgulayan “Büyük Satranç Tahtası” adlı kitabında Avrasya'dan ABD için ana “jeopolitik ödül” olarak bahsetmektedir. Kısaca Avrasya coğrafyası Soğuk Savaş kazanan ABD için bir savaş ganimeti olarak görülmekteydi. Öyle ki, bu zafer Francis Fukuyamâ gibi bir takım yazarlar tarafından tarihin sonu olarak bile adlandırılmıştı.

Yine, Brezezinski, kitabında “...dünya olayları, beş yüz yıl boyunca, bölgesel egemenlik için birbirleriyle dövüşen, küresel iktidar peşindeki Avrasyalı güçler ve halklar tarafından belirlenmişti...” diyerek, Avrasya coğrafyasının dünya politikası üzerindeki gücünü tıpkı ünlü jeopolitikçi Mackinder gibi bir kez daha vurgulamaktadır. Bunun yanında Brezezinski, “ Şimdi Avrasyalı olmayan bir güç, Avrasya'da öncüdür ve Amerika'nın küresel öncülüğü doğrudan doğruya Avrasya kıtasındaki hâkimiyetine ne kadar süreyle ve nasıl bir etkiyle sürdürüleceğine bağlı-

dır... ”⁸ diyerek ABD’ye Soğuk Savaş sonrası statüsünün Atlantik ötesi içe kapanan bir güç olması yerine Avrasya merkezli bir güç olmasını tavsiye etmektedir.

Her ne hikmetse, ABD’nin Büyük Orta Doğu haritası, Rusya ve Çin’i kapsamamaktadır. Özellikle, demokratik rejimlerin kurulmasını savunan bu proje, ABD’nin kıstaslarına uymayan Çin’e ne gibi önlemler düşündüğü ayrıca merak konusudur. ABD’nin Rusya ve Çin’i hazmetme kapasitesi bulunmadığından dolayı projesine Büyük Ortadoğu adını vermiştir. Öte yandan, ABD’nin bu projesine karşı, rakipleri Rusya ve Çin’den de kendilerine özgü Avrasya projeleri bulunmaktadır. Kâğıt üzerindeki başarılı projelerden çok pratik yansıması olan projeler şu günlerde oldukça revaçtadır. Bu nedenle, ABD, Rus-Çin ikilisinin yakaladığı avantajı lehine çevirmek için İsrail aracılığıyla Orta Doğu’da yeni bir süreç başlatmıştır. ABD, Orta Doğu’da bir kriz başlatarak Çin’in enerji teminini riske sokarak, gözdağı vermiştir. Her ne kadar Çin’in alternatif enerji alım merkezleri olsa da, kısa vadede bunların Orta Doğu bölgesinden temin edilen enerjinin yerine ikame edilme imkânı yoktur.

1.4. Büyük Ortadoğu Projesi ve ABD’nin Dengeleme Politikası

Büyük Ortadoğu Projesi, resmi adıyla Genişletilmiş Ortadoğu ve Kuzey Afrika Girişimi, ABD’nin 1997’de oluşturduğu *Yeni Amerikan Yüzyılı Projesi’nin* bir parçasıdır. Bu Projeyi, ilk olarak Washington Post Gazetesi gündeme getirmiştir. Arap dünyasının prestijli gazetelerinden El-Hayat ise taslağı ele geçirdiği-

8 Zbigniew BRZEZINSKI, *Büyük Satranç Tahtası*, (İstanbul) Sabah kitapları, 1997, s.31

ni belirterek kamuoyuna açıklamıştır. ABD yönetimi tarafından resmen Haziran 2004 tarihinde G-8 zirvesinde açıklanan BOP, Fas'tan Çin Seddi'ne kadar olan bir coğrafyada demokratik bir dönüşümü öngörmektedir. Gerçekte temel felsefesi bu coğrafyada ABD ile uyumlu rejimler zinciri oluşturmaktır. ABD'nin Büyük Orta Doğu projesi pek fazla yeni sayılmazdı. 1945 yılında, ABD Başkanı Roosevelt ve Suudi Kralı arasında imzalanan anlaşma ile Amerikan şirketlerinin Suudi petrolü üzerindeki hâkimiyeti de başlamıştı. Bu, ABD'nin petrol merkezli Orta Doğu politikasının da başlangıcıydı.

Ardından İran'da petrolü millileştiren Musaddık'ın bir darbeyle yönetimden uzaklaştırılması ABD'nin petrol merkezli Orta Doğu politikasının diğer bir yansıması oldu; ama esas gelişme 1950'lerin sonlarına doğru geldi. Dwight Eisenhower'ın 5 Ocak 1957'de Kongre'ye gönderdiği yetki talebi isteğiyle ünlü Eisenhower Doktrini açıklandı. Bu doktrin ile Orta Doğu ülkelerine askerî ve ekonomik yardımda bulunuldu. Yardımın amacı, komünizmin yayılmasını önlemektir.

Eisenhower Kongre'den şu konularda kendisine yetki verilmesini istiyordu:

** Bağımsızlığını korumak için ekonomik kalkınma çabası içine giren Orta Doğu ülkelerine ekonomik yardım yapmak.*

** Bunlardan isteyen ülkelere askeri yardım yapmak.*

** Bu ülkelerin istemeleri şartıyla, milletlerarası komünizmin kontrolü altında bulunan bir ülkeden gelecek açık silahlı saldırılar karşısında, Amerikan silahlı kuvvetlerinin kullanılması.*

Eisenhower Doktrini karşısında Orta Doğu ikiye ayrılmıştır. Bu doktrini kabul ettiğini ilk ilan eden; Lübnan olmuştur. Lübnan'ın arkasından Pakistan, Irak, Türkiye ve Yunanistan, Eisen-

hower Doktrini'ni kabul ettiklerini açıkladılar. Afganistan, Libya, Tunus ve Fas en sonunda İsrail bu doktrini kabul ettiklerini bildirdiler. Buna karşılık, ilk tepki Mısır'dan gelmiş ve arkasından Suriye ile Ürdün tepkiye katılmıştır.

1957'den beri, gelişmekte ve olgunlaşmakta olan Büyük Ortadoğu Projesi, 11 Eylül saldırılarından sonra etkin bir şekilde gündeme gelmiştir. Afganistan ve Irak'ın işgali, ABD için bu projeyi kuvvet tehdidiyle bölge coğrafyasına dikte etmeye çalışmıştır. Soğuk Savaş sonrası faaliyet görevi ve alanı tartışılan NATO'ya farklı bir görev tanımı 19 Ekim 2003 tarihinde Prag'da toplanan NATO zirvesinde, "NATO ve Büyük Orta Doğu" konulu konferansta söz alan ABD temsilcisi Nicholas Burns tarafından gelmiştir. Burns, yaptığı konuşmada: *"NATO'nun görevi Avrupa ve Kuzey Amerika'yı savunmaktır. Sadece Batı Avrupa, Merkezi Avrupa veya Kuzey Amerika'da kalarak bunun mümkün olabileceğine inanmıyoruz. Askeri güçlerimizi doğuya ve güneye yaymalıyız. NATO'nun geleceği, doğuda ve güneydedir. Dolayısıyla, NATO'nun geleceği Büyük Orta Doğu'dadır."* şeklinde ifade etmiştir.

ABD, Avrasya coğrafyasına yavaş yavaş yaklaşırken karşısına iki direnç noktası çıkmıştı. Rusya ve Çin, ABD'nin açıkça bölgede tasarladığı düzeni kurmasına karşı çıkıyorlardı. ABD, Rusya'yı devreden çıkarmak için önce Rusya'nın yakın çevresinde renkli devrimlerin çıkmasını sağladı; ancak bu devrimler üzerinden bir yıl geçmeden çatırdamaya başladı. ABD bu sefer de Rusya'yı enerji kartıyla vurmaı denedi. Temmuz 2006'da resmen açılan Bakü-Tiflis-Ceyhan boru hattı ABD'nin en önemli politik ve stratejik silahı haline geldi. 1768 kilometre uzunluğundaki bu boru hattı, Azerbaycan petrolünü, Gürcistan üzerin-

den Türkiye'nin Ceyhan limanına aktarıyor ve petrol buradan gemilerle Batı pazarlarına naklediliyor. Tasarımı 10 yıldan daha öncesine dayanan ve Amerika tarafından büyük destek alan proje, petrolü Rusya topraklarından geçmeden, Batı pazarlarına aktarmayı amaçlıyor.

I.5. Bakû-Tiflis-Ceyhan Petrol Boru Hattının Rakamsal Büyüklüğü

** Yıllık 50 milyon ton (günde 1 milyon varil) kapasitesi olan Bakû-Tiflis-Ceyhan (BTC) boru hattının açık denizlere çıkışı olmayan Hazar bölgesinin petrol kaynakları için ana ihraç güzergâhı olması öngörülüyor.*

** BTC boru hattının çalışma ömrünün en az 40 yıl olması, bu süre zarfındaki ihracatın büyük bölümünün Batı Avrupa'ya yapılması öngörülüyor. Boru hattının ömrü, zamanı geldiğinde yapılacak değerlendirme neticesinde istendiği takdirde uzatılabilecek.*

** BTC, toplam 1776 km uzunluğuyla dünyanın en uzun boru hatlarından biri.*

** Türkiye, bunun 1076 kilometresine ev sahipliği yapıyor.*

** Başlangıçta 3 milyar dolar olarak planlanan BTC projesi, 3.6 milyar dolara mal oldu. Bunun 1 milyar doları konsorsiyum şirketlerinin öz kaynaklarından, 2.6 milyar doları da dış finansmanla karşılandı.*

** İlk etapta günlük 3 bin varillik akış alacak BTC 2007 yılında tam kapasiteye ulaşacak*

I. 6. ABD'nin Çin'i Çevreleme stratejisi

Çevreleme kavramı Amerikan politikasının en önemli politikalarından ve Soğuk Savaşın en önemli stratejilerinden bir tanesiydi. İlk defa Sovyetler Birliğinde görevli bir diplomat olan George Kennan tarafından Mr. X imzasıyla Temmuz 1947 tarihinde *Foreign Affairs* dergisinde yayınlanan makalesiyle gündeme geldi. Bu makalede öne sürülen çevreleme (containment) stratejisinin temel varsayımı Sovyet yayılmacılığının önlenmesi amacıyla ABD'nin Sovyetlere komşu ülkelerle ittifaklar kurmasıydı.⁹

Soğuk Savaş sonrası, özellikle 2000'den sonra Bush iktidarı ile birlikte ABD, yeni çevreleme politikasını (neo-containment policy) Çin'e karşı devreye soktu. Bu açıdan, ABD ilk etapta, Çin'in yakın komşuları olan Japonya, Güney Kore ve Tayvan ile çevreleme politikasını yürürlüğe koydu. Yeni muhafazakâr kanadın 11 Eylül saldırılarından sonra daha da güçlenmesi, uzun süreden beri tartışılan Çin'i de yeniden gündeme getirdi. Çin'e karşı Washington yönetimi, Afganistan ve Irak operasyonları nedeniyle etkin bir politika geliştiremedi. 2006 Mart'ında Avustralya'ya yaptığı ziyaret esnasında Amerikan Dışişleri Bakanı Rice'in ABD'nin Çin'i çevrelemek gibi bir politikasının olmadığını belirtmesine rağmen son birkaç yıldan beri, ABD, Çin'i çevrelemeye yönelik yeni politikalar geliştirmektedir. ABD'ye göre, Avrasya'dan kopmanın bir daha dönüşü bulunmamaktadır. Bunun için Avrasya'ya sıkı tutunmaya çalışmaktadır. Bush'un ikinci defa seçilmesinin ardından Çin politikasında da değişiklikler olmuştur. Bush'un seçim kampanyasında işlenen konuların başında Çin gelmekteydi.

9 Mr. X, (George Kennan), *The Sources of Soviet Conduct*, **Foreign Affairs**, Cilt. 25, Sayı. 4, Temmuz 1947, ss.566-582.

I. 7. Casus uçak krizi

Nisan 2001’de Güney Çin Denizi üzerinde keşif uçuşu yapmakta olan bir Amerikan casus uçağı bir Çin savaş uçağı ile çarpışarak Çin’e ait Haynan adasına zorunlu iniş yaptı. Çin, olaya hemen müdahale ederek bu uçuğa el koydu. Mürettebatı da gözetim altına aldı. Bunun üzere ABD he men devreye girerek gerek uçağın gerekse mürettebatın verilmesini istedi. Lakin Çin hükümeti öncelikle bu uçağın kendi hava sahasını ihlal ettiğini, bir pilotunun kaybolmasına sebep olduğunu ve hepsinden önemlisi ülkesi hakkında bu uçağın bilgi toplamasından dolayı uçağa el koyduğunu açıkladı. Aslında bu Çin için büyük bir fırsattı.¹⁰

Bu olay Çin için bir fırsat iken ABD için tam bir fiyasko oldu. Aslında, ABD’nin bu ilk fiyaskosu. Değildi. Daha önce de bir Amerikan hayalet uçağı Yugoslavya’da düşmüştü. Bu fiyaskolar, ABD ulusal güvenlik çıkarlarını tehlikeye düşürdü. Zira Rusya hayalet uçağın enkazını inceleyerek bu uçağa karşı yeni bir hava savunma ve radar sistemi geliştirmeye başladı.¹¹

Uzun süren müzakereler sonucunda Bush yönetimi Çin’e üzüntülerini bildirdi. Ancak diplomatik kaynaklar bunun bir resmi özür dileme olmadığını da altını çizdi. Amerikan EP-3 casus uçağının Uygur Özerk Bölgesi üzerinde keşif uçuşu yaptığı Çin tarafından iddia edildi. Uçuk zorunlu iniş yapmadan önce Amerikalı personel uçağın kaydettiği bilgilerin tamamını silmeyi başardı. Böylece, Çin’in eline herhangi bir somut delil geçmedi.¹²

Çin’in Orta Asya bölgesi ile en önemli bağlantı noktası olan Doğu Türkistan bölgesi ABD için oldukça önemli bir bölge. Bu-

10 Barış ADIBELLİ, “Casus Uçak Krizi,” *Yeniğün*, 27 Nisan 2001, s.2.

11 *Ibid.*

12 *Ibid.*

radaki yeraltı kaynakları ve Çin'in yapmayı düşündüğü büyük enerji dağıtım tesisleri ve rafinerileri bu bölge yer alıyor. Çin'in nükleer deneme alanları da bu bölgede bulunmaktadır.

ABD'nin Avrasya'da giderek Çin-Rus ikilisine kaptırdığı mevzilerin artması üzerine ABD de bir takım politikalara başvurmaya başladı. Bu konuda ilk hareket Savunma Bakanı Rumsfeld'den geldi. Rumsfeld, Singapur'da bir toplantıda yaptığı konuşmada Çin askeri gücünün ABD için açık bir tehdit olarak nitelendirdi. Ardından Amerikan ordusu için en büyük tehdidin Çin askeri gücü olduğunu ifade eden Pentagon raporu 19 Temmuz 2005 tarihinde yayınlandı. Rapor, ağırlıklı olarak Çin-Tayvan ilişkilerine değiniyordu.

Washington yönetimi, Çin'e karşı önce Rusya seçeneğini denedi. NATO ile işbirliği içerisine giren Rusya, Bariş için Ortaklık Programına da üye oldu. Çin, Rusya'nın bu tutumuna karşı sert tepki gösterdi; ancak ABD'nin 2003 yılından itibaren uluslararası sisteme yeniden şekil verme isteği, Rusya tarafından kabul edilmedi. Böylece, Rusya, tekrar doğu eksenine dönüş yaparak Çin ile ilişkileri geliştirdi.

Bush, yeni politikasını, Güney Kore'de yapılmakta olan Asya-Pasifik Ekonomik İşbirliği'nin (APEC) toplantısına katılmak için 15-21 2005 Kasım tarihleri arasında Asya ülkelerini kapsayan bir ziyarete çıkarak yürürlüğe koydu. Bu gezi, Güney Kore, Japonya, Çin Halk Cumhuriyeti ve Moğolistan'ı kapsıyordu. Ziyaretinin ilk durağı 35 bin Amerikan askerinin bulunduğu Güney Kore idi. Başkan Bush, Osan'da Amerikan askerlerine hitaben bir de konuşma yaptı. Bush, Güney Kore temaslarında, Güney Kore ile ortak bölgesel bir güç oluşturma konusunda anlaşmaya

vardı. Ayrıca Bakanlar düzeyinde “İttifak Ortaklığı için Stratejik Danışma” diyalogunun başlatılmasına karar verildi.¹³

Bush, buradan bölgedeki diğer müttefiki Japonya’ya geçti. Bush Kyoto’da temel gündem maddesini Çin ve Tayvan’ın oluşturduğu bir konuşma yaptı. Bush’un Çin’le ilgili mesajlarını, Çin ziyareti öncesi Japonya’dan vermesi oldukça dikkat çekiciydi. Bush, konuşmasında ilk kez Tayvan’dan ayrı, bağımsız bir siyasal birim olarak bahsederek, Tayvan’ın bir zamanlar otoriter bir yönetimle yönetildiğini, ardından ise, demokrasinin buraya hâkim olarak, Çin halkına refah ve özgürlük getirdiğini söyledi. Bush, Tayvan’ın, Çin Halk Cumhuriyeti için en güzel örnek olduğunu, Çin’in demokratikleşme ve geniş siyasal, dini özgürlükleri vatandaşlarına verme konusunda Tayvan’ı örnek almasını da tavsiye etti.¹⁴

Bush, gezisinin üçüncü durağı Pekin’e 19 Kasım 2005 Cumartesi akşamı geldi. Bush’un 2001’den bu tarafa Çin’e üçüncü gelişi ve Çin Devlet Başkanı ile 2005 yılı içerisinde beşinci görüşmesi oldu. Bush’un gündemini ABD’nin Çin lehine dış ticaret açığı, Çin para birimi Yuan’ın gerçek değerinden yüzde 40 aşağıda olması, politik özgürlük, din özgürlüğü, insan hakları, Kore yarımadasındaki nükleer sorun ve kuş gribiyle mücadele gibi başlıklar oluşturmaktaydı.¹⁵

Bush, Çin ve ABD’nin 21. yüzyılda, fırsatları ve zorlukları birlikte paylaşacaklarını açıklamıştır. Görüşmeler sonucu, dünyanın iki büyük enerji tüketicisi ABD ve Çin, enerji alanında işbirliği ve teknoloji paylaşımı konusunda anlaştılar. Hali hazırda,

13 Barış ADIBELLİ, “Bush’un Asya Stratejisi,” *Cumhuriyet Strateji*, Yıl. 2, Sayı. 75, 5 Aralık 2005, ss.14-15.

14 *Ibid.*

15 *Ibid.*

Çin enerji piyasasında 30 Amerikan petrol şirketi faaliyet göstermektedir. Bu arada Çin, ABD'nin Tayvan'la ilgili görüşlerini eleştirerek hiçbir şekilde Tayvan'ın bağımsızlığına izin verilmeyeceğini açıklamıştır. ABD ise, Tayvan'daki statükonun tek taraflı değiştirilmesine izin vermeyeceğini belirtmiştir. Bush'un gezisinde gündeme gelen diğer bir konu ise Tibet sorunu ve Dalay Lama idi.

ABD'nin Avrasya politikasının özellikle Çin'i çevreleme politikasında en önemli unsurlardan birisini Tibet sorunu oluşturmaktadır. Bush, Asya gezisine başlamadan önce Washington'da Dalay Lama'yla bir araya gelerek, bir görüşme yapmış, görüşmede Dalay Lama, Tibet'e dönmek istediğini ve amacının bağımsız bir Tibet oluşturmak olmadığını vurgulamıştı. Bush da sorunun Vatikan'dan gelecek din adamları ve Dalay Lama'nın da katılacağı bir toplantıda ele alınmasını ve Tibet'in tıpkı Vatikan gibi bir statüye kavuşturularak dinsel bir merkez haline getirilmesini önermiştir.

Çin yönetimi ise, Dalay Lama'nın siyasi bir sürgün olduğunu, Çin'e normal bir vatandaş olarak dönebileceğini ve daha önce bağımsızlıkla ilgili söylediği bütün sözlerden pişman olduğunu açıklamasını şart koşturmaktadır. Dalay Lama'nın dinsel önderliği Çin tarafından kabul edilmemektedir; çünkü Çin'in Tibet'te kendi tarafından atanan bir dinsel önderi bulunmaktadır. Çin'e göre, ABD'nin bu girişimi ülkeyi bölme girişiminden başka bir şey değildir.¹⁶ Çin, buna karşılık 13 Nisan 2006 tarihinde Cejiang eyaletine bağlı Hangu' da dört gün süren Birinci Dünya Budist Forumunu düzenledi. Forumu Çin'in Dalay Lama'nın yerine atadığı dini lider yönetti. 30 ülkeden 1000'e yakın Budist rahip

¹⁶ Ibid.

ve rahibenin katıldığı forumun bir başka önemi ise, ‘‘komünist’’ Çin’in ilk uluslararası dini toplantısı olmasıydı.

Bush’un yeni Avrasya politikasının ve Çin’i çevreleme stratejisinin diğer bir unsuru olan Moğolistan’ı da ziyaret etti. Moğolistan’ı ziyaret eden ilk ABD Başkanı oldu. Rusya ve Çin arasında bulunan Moğolistan konumu nedeniyle ABD’nin stratejik algılamasında önemli bir yer işgal ediyor. Özbekistan’da Hana-bad’da bulunan Amerikan askeri varlığının buradan çekilmesi kendisine yeni bir üs arayan Washington yönetimi için Moğolistan yeni aday olarak gözükmetedir.

Bush’un Asya gezisi Amerikan medyasında oldukça eleştirildi. Özellikle New York Times ve Washington Post’ta çıkan yorum yazılarında Bush’un Asya’dan eli boş döndüğünü yazdı. Örneğin müttefiklerim dediği Japonya ve Güney Kore’den hiçbir somut adım görmedi. Japonya, ABD’den sığır eti ithalatına getirdiği yasaklamayı kaldıracağını söylemesine rağmen hiçbir şey yapmadı. Yine, Güney Kore kabinesi, Bush Moğolistan’dayken Irak’taki Koreli askerlerin üçte ikisini çekme yönünde tasarı sundu. Aynı şekilde Çin’den de bir şey elde edemedi. Oysa Eylül ayında, ABD Dışişleri Bakanlığı’ndan yapılan açıklamada Çin ile olumlu bir ekonomik ve politik ilişkinin başlayacağını haber veriliyordu. Zaten bu gezinin fiyaskoyla sonuçlanacağını Bush’un Ulusal güvenlik danışmanı Stephen Hadley, Asya’ya uçarken, uçağın arka bölümünde gazetecilere çoktan söylemişti bile.¹⁷

Yine de Bush yönetimi başarısız girişimlere rağmen Çin’e ve Avrasya’ya yönelik politikalarında ısrar etmektedir. Özellikle son iki yılda Avrasya coğrafyasında meydana gelen **renkli dev-**

¹⁷ Ibid.

rimler aracılığıyla bölgedeki iktidarları Washington yanlısı bir çizgiye getirmeyi amaçlamıştı; ancak bu strateji ABD'nin apar topar başvurduğu, ya da başka bir deyişle Avrasya'da kaybettiği mevziler nedeniyle girdiği panik nedeniyle olmuştu. Bu nedenle iyi hesaplanmamış bu sözde halk hareketleri Özbekistan ve Azerbaycan'da başarılı olamamış, Ukrayna, Gürcistan ve Kırgızistan'da ise istenilen gerçekleştirilmiş, fakat istenen neticeyi vermemiş; hatta renkli devrimlerle gelen yönetimler giderek güçlerini kaybetmişlerdir. Özellikle Kırgızistan tekrar Rus-Çin ekseninin etkisi altına girmiştir. 6 Şubat 2006'da Pentagon'un yayınladığı raporda ABD'nin gelecekte küresel gücünü sarsacak yegane ülkenin Çin olduğunu belirtmesi ve 16 Mart 2006 tarihinde yayınlanan Beyaz Saray Ulusal Güvenlik Strateji raporunda da Çin'e dikkat çekilmesi, Çin'in iyiden iyiye ABD'nin yeni düşman konseptinin içerinse girdiği görülmektedir.

ABD'nin Çin'i çevreleme politikasının diğer ikinci kısmını ise Hindistan oluşturmaktadır. Bu açıdan, Başkan Bush, 14 Mart 2006 tarihinde Afganistan, Hindistan ve Pakistan'ı kapsayan bir geziye çıktı. Her ne kadar son yıllarda ABD-Hindistan ilişkileri, düşük seviyede ve dengede seyretmekteyse de, 2005'te yaşanan kimi gelişmeler ABD'nin Avrasya politikasını, dolayısıyla da Hindistan politikasında bir kısım değişikliklere gitmesine neden oldu. Öteden beri, Hindistan'ın nükleer gücü ve Nükleer Silahların Yayılmasının Önlenmesi anlaşmasını (NSYÖA) imzalamamış olması, ABD'nin yaptırımlarına maruz kalmasına neden olmaktaydı.

2004 yılında, ABD ile Hindistan, bir takım askeri alımlar konusunda anlaşmışlardı. Amerikan yönetimi, Hindistan'a anti-füze radar sistemi, patriot füze sistemi, C-130 nakliye uçakları,

P-3 C Orion casus uçakları, Perry sınıfı fırkateyn, Seahawk helikopterleri ve F-16 savaş uçakları satmayı taahhüt etmişti. Ancak, Hindistan Başbakanı Manmohan Singh'in 2005 yılında yaptığı Washington gezisinde, Amerikalı yetkililer, eğer imzalanan nükleer işbirliği anlaşmasının Kongreden geçmesi isteniyorsa, İran konusunda Hindistan'ın ABD'nin arkasında durması gerektiği konusunda uyardı. Hindistan, tercihini ABD'den yana kullanmak zorunda kalmıştı. Bu ortam içinde, 1 Mart 2006'da, Bush Hindistan'ı ziyaret ederek, ilişkilerde yeni bir dönem başlattı.¹⁸

Ziyaretin en önemli sonucu, ABD'nin Hindistan'la sivil amaçlı nükleer işbirliği anlaşması imzalaması olmuştur. Bu anlaşmayla, ABD, Hindistan'a sivil amaçlı reaktör parçaları ve uranyum yakıtı verecek. Bunun yanında, Hindistan, yirmi iki nükleer santralden on dördünü Uluslararası Atom Enerjisi Kurumu'nun denetimine açmayı taahhüt etti. Kalan sekiz santralin de ileride denetime açılacağı öngörülmektedir. Bu anlaşmanın sonucunda sınırlı uranyum rezervleri olan Hindistan için yakıt sorunu ortadan kalkmaktadır. Batılı uzmanlara göre, bu durum, Hindistan'ın 610 arasında fazladan nükleer başlık üretme imkânını da sağlayacaktır.¹⁹

Bush, Hindistan'ın doğal müttefikleri olduğunu söyleyerek ortaklıklarının dünyayı dönüştürecek güce sahip olduğunu altını çizdi. Ayrıca, Bush, Hindistan'ı küresel güç olarak tanımlayarak, BM Güvenlik Konseyi daimi üyeliğine önerdi ve adaylığını destekleyeceklerini açıkladı. Bunlara ek olarak, Bush, Hindis-

18 Barış ADIBELLİ, "Asya'da Yeni Dengeler," *Cumhuriyet Strateji*, Yıl.2, Sayı.89, 13 Mart 2006, ss.12-13.

19 *Ibid.*

tan'a son teknoloji ürünü olan savaş uçakları satmak istediklerini de açıkladı.²⁰

Bush, gezisinin son gününde Çin'in Avrasya coğrafyasındaki en önemli müttefiki olan Pakistan'a geçerek, Pervez Müşerref'le görüştü. Gezi öncesi, Pakistan da tıpkı Hindistan'la imzalanan bir nükleer işbirliği anlaşması imzalamayı bekliyordu; hatta böyle bir durumda nükleer tesislerini UAEK denetimlerine bile açmayı düşünüyordu. Fakat Bush yaptığı açıklamada, Hindistan'ın yerinin farklı olduğunu, Pakistan'la karşılaştırılamayacağını, dolayısıyla Pakistan'ın böyle bir anlaşmayı beklememesi gerektiğini ifade etti.²¹

Bush, Pakistan'da olma gerekçesini de Pakistan'ın El Kaide ve Taliban liderlerini adalet önüne çıkaracağı konusunda verdiği sözde durup durmadığını kontrol etmek olarak gösterdi. Bunun yanında, Bush, seçimlerin yapılarak demokrasinin tesis edilmesini, Keşmir sorunun çözülmesini istedi. Şüphesiz, Pakistan, hayal kırıklığına uğramıştı. Açıkça, Bush, Pakistan'ı Çin'in kollarına itti. Bunun nedeni çok basittir. ABD, Pakistan'ı Hindistan karşısı Çin bloğuna iterek, Hindistan'la olan stratejik ortaklığını daha da sağlamlaştırmak istemektedir. Kısaca, ABD, Asya'da safların belirlenmesini istemektedir. Öte yandan, Pakistan Başbakanının ulusal güvenlik danışmanı Muhammet Ali Durrani, ABD'nin tavrına karşı, **“biz de Çin'le nükleer işbirliğimizi geliştiririz”** şeklinde yanıtladı.²² Tüm bu mücadele yaşanırken Çin Devlet Başkanı Hu Jintao da Washington'a ilk resmi ziyaretini gerçekleştirdi. Bu görüşmede Çin-ABD ilişkileri ağırlıklı olarak iki ülke arasındaki ticari konular üzerine yoğunlaştı.

20 Ibid.

21 Ibid.

22 Ibid.

I. 8. Japonya'nın Avrasya'daki yeni rolü

Washington yönetimi son beş yıldan beri Batı yarımküresi savunma alanı olarak gördüğü Asya-Pasifik bölgesinde Çin'e kaptırdığı avantajı tekrar ele geçirmek için bir takım stratejiler üretmekteydi; ancak Afganistan, Irak ve El Kaide operasyonları ABD'yi oldukça meşgul etti. Bu ortam içinde Çin, olabildiğince bölgede etkisini ekonomik, kültürel, siyasal ve askerî açıdan artırdı. ABD'nin Pasifik'te doğrudan varlığı Rusya ve Çin'i rahatsız edeceğinden dolayı ABD, bölgedeki müttefikleri aracılığıyla yeni bir Asya stratejisini devreye soktu. Bu bağlamda Japonya'ya özellikle bölgesel güvenlik açısından eni roller biçildi.

ABD, Japonya aracılığıyla Avrasya coğrafyasına doğudan yaklaşmaya çalışmaktadır. Avrasya'nın giriş kapısı olarak görülen Kafkaslar ve İran, ABD'nin yoğun baskılarına karşı direnmeyi sürdürmektedir. Rus-Çin ittifakı ABD'nin bölgeden Avrasya coğrafyasına girmesine engel oluşturmaktadır. Türkiye ile Ermenistan arasındaki mevcut durum nedeniyle ABD Türkiye üzerinden Ermenistan opsiyonunu kullanamamaktadır. Türkiye-Azerbaycan ittifakı, Ermenistan'ı Rusya'ya yaklaştırmakta, ABD'den uzaklaştırmaktadır. Dolayısıyla ABD arka kapıdan doluşarak bölgeye girmek istemektedir. Bu açıdan ABD'nin hedefi Moğolistan, Tacikistan ve Kırgızistan'dır.

Asya-Pasifik bölgesi ABD için hayati öneme sahiptir. İkinci dünya Savaşı'ndan sonra ABD küresel egemenliğini Avrupa Kıtası üzerinden gerçekleştirmişti. Bugün ise bu küresel egemenliği sağlamalaştırmak için Asya-Pasifik bölgesini kullanacaktır. ABD'nin bu bölgede Çin'i ve Rusya'yı aşmak için askerî açıdan güçlü bir Japonya'ya ihtiyacı bulunmaktadır. İkinci dünya Savaşının ardından yeniden inşa edilen Japonya'da yönetici elitler ve

halk, savaşın getirdiği trajediye şahit oldukları için yeni dönemde Japonya'yı maceracılıktan uzak tutmaya dikkat etmişlerdir. ABD, Birinci dünya savaşında yenilen Almanya'nın Hitler'in parlamasında ne denli etkili olduğunu bildiği için ABD, İkinci Dünya savaşındaki yenilginin de Japonya'ya aynı etkiyi yapmaması için Japonya'yı askeri açıdan pasifleştirmiştir. Günümüzde, bu durum, ABD için en önemli sorunu teşkil etmektedir.

11 Eylül saldırılarının ardından Afganistan'da Taliban ve El Kaide'ye yönelik başlatılan operasyonda Japonya da lojistik destek vererek katılmıştır. Bu lojistik destek için ilk kez Japon savaş gemileri açık denize açılmış ve Hint Okyanusunda bayrak göstermiştir.

AVRASYA JEOPOLİTİĞİNDE RUSYA

II. 1. Rusya'nın Avrasya Coğrafyasına Yönelik Stratejileri

Sovyetler Birliği'nin yeni dönemde varisi olan Rusya, bu yeni döneme politik ve ekonomik istikrarsızlıklarla başlamıştı. Rusya'nın aksine diğer oyuncular hızlı bir şekilde oyun tahtasında yerlerini aldılar. Her ne kadar yeni bir dönem olarak görülse de Rusya, Sovyetler Birliği'nin nüfuz alanı olan Orta Asya ve Kafkaslarda Rus etkinliğini sürdürmek istemekteydi. Bu bölgelerdeki çoğu eski Sovyet cumhuriyeti bu yeni dönemle birlikte bağımsızlıklarını kazanmış uluslararası sistemde çoktan yerlerini almışlardı. Zengin yeraltı kaynaklarını özellikle enerji kaynaklarının üzerinde tek söz sahibi olmak ve enerji dağıtımında tekel olmak Rusya'nın temel stratejileriydi. Böylelikle Rusya dünya politikasında kaybettiği imajı yeniden kazanabilecekti.

Sovyetler Birliği'nin ortadan kalkmasıyla birlikte, Rusya'da da büyük bir değişim yaşanmaya başlandı. Komünizmin ortadan kalkmasıyla, Rus milliyetçiliğinde büyük bir yükseliş görüldü. Rusya, eski Sovyet topraklarında meydana gelen karışıklıkları el

altından desteklemeye başladı. Özellikle ayrılıkçı gruplara destek vererek eski Sovyet cumhuriyetlerinin Rus ordusuna bağımlılığını artırma yoluna gitti. Bunun sonucu olarak birçok bölgede Rusya, askerlerini konuşlandırmayı başardı. 1990'larda bölgedeki istikrarsızlığın artmasında Rusya'nın payı olduğu kadar ABD'nin de payı büyüktür. 19. yüzyılda, Rusya, güney ve güneydoğu istikametinde ilerlemiş Hindistan'daki İngiliz hâkimiyetini tehdit eder vaziyete gelmişti. 1980'lerde, ise bu sefer ABD, Sovyetler Birliği'nin güneye daha fazla ilerlemesini engellemek için onlara karşı Afgan mücahitleri kullanmıştır.

Yeni dönemde, neresi Rusya ve Rusya nedir soruları zihinleri meşgul etmeye başladı. Bazı Rus yazarlar, “ülkemizin jeopolitik durumuna bakılınca açıkça görülür ki, Rusya, Asya ve Avrupa arasındaki tek köprüdür. Bu alanın hâkimi kimse dünyanın hâkimi o olur” şeklinde bir iddiada bulunuyordu. Gerçekten de, artık Rusya'da ideolojinin yerini jeopolitika almıştı. Bu bağlamda, yine de Rusya, bir çeşit yeni imparatorluğun merkezi olma özlemleri duymaktaydı. Bu özlemlerin ışığında, ABD'nin ve NATO'nun genişlemesi kabul edilmiyordu. Birçok eski Sovyet aydını; bağlantısız bir Orta Avrupa'nın günün birinde Rusya sağlığına yeniden kavuşunca tekrar Moskova'nın jeopolitik etki alanına dönmesini umut ediyorlar.

Rusya eski Dışişleri Bakanı Andrei Kozirev'in Rusya'nın yüzyıllar boyunca kendi çıkar alanı olan bölgelerde askeri varlığını koruması gerektiğini” belirtiyordu. Orta Asya'daki devletlerin çoğu daha önce Sovyetler Birliği'nin “Türkistan Askeri Alanı” içerisinde bulunuyordu. Sovyet döneminde, Sovyet ordusu, Sovyetlerin uzun güney sınırının güvenliği koruyordu, Sovyetler

Birliği'nin ortadan kalkmasıyla dört askeri ve güvenlik sorunu ortaya çıktı.²³ Bunlar;

- *Yeni dönemde, Sovyetler Birliği çevresinde konuşlandırılan Stratejik Kuvvetlerin durumu ne olacak?*

- *Yeni devletler, yeni sınır muhafızları, ulusal ordular ve özel kuvvetler kurmalı mı?*

- *Geçmişten günümüze intikal eden askeri ekipmanlar bu devletler arasında nasıl pay edilecek?*

- *Bu yeni ülkelerde bulunan Sovyet silah üretim ve test tesisleri ne olacak?*

Yukarıdaki bütün bu sorular Minsk (Şubat 1992), Taşkent (Mayıs 1992), Moskova (Temmuz 1992) ve Bişkek zirvelerinin (Ekim 1992) temel gündem maddesini oluşturmuştu. 1991 'de Sovyetler Birliği'nin ortadan kalkmasıyla, Rusya, Ukrayna ve Beyaz Rusya, Minsk kentinde bir araya gelerek, dağılan birliğin yerine yenisinin kurulması fikri ile Bağımsız Devletler Topluluğu'nu (BDT) kurdular. Aynı tarihte BDT ortak güvenlik antlaşması da imzalandı. Buna göre; üye ülkelere herhangi birisine yapılacak bir saldırı tüm üye ülkelere yapılmış sayılacaktı. 1992 yılında, Rusya, sekiz ülkeyi kapsayan tek bir gümrük sistemi oluşturmayı teklif etti. Öte yandan Mayıs 1992'de de BDT devlet başkanları, aralarında Ekonomik Birliğin kurulmasına karar verildiğini ilan ettiler. Ekonomik Birlik antlaşması ise Eylül 1992 tarihinde imzalandı. Bu anlaşmayla birlikte, gümrük birliğinin oluşturulduğu, iç ve ortak dış tarifelerin azaltılarak, bir serbest ticaret alanının oluşturulması hedeflenmiştir.²⁴

23 Gregory GLEASON, , "Inter-satate Cooperation in Central Asia", **Europe-Asia Studies**, Cilt.53, Sayı.7, 2001.s.1087

24 Ibid. s.1082

Bu arada, bu üç ülkenin dışında da bölge ülkelerinin bu yeni oluşuma üye olmak istemesiyle, BDT yeniden 1993 yılında Kazakistan'da toplanmış ve yeni 10 ülkeyi üye etmiştir. Rusya, bu yeni yapılanma ile Sovyetler Birliği'nin boşalttığı iktidarı doldurmayı, eski Sovyet cumhuriyetleri üzerinde yeniden nüfuz alanı oluşturmayı ve askeri ve ekonomik birlikteliği sağlamayı hedeflemiştir. Bunların ışığı altında bir Pax-Rusya kavramını gündeme getirmiş, özellikle Orta Asya ve Kafkaslarda barışı sağlamak ve korumak görevinin sorumluluğunu üzerine almak istemiştir. Bu niyetler, gerek Batı, gerekse üye ülkeler tarafından pekiyi karşılanmamıştır. Özellikle, Rusya, Kafkaslarda Avrupa Güvenlik ve İşbirliği Teşkilatı'nın (AGİT) görev yapmasını engellemek istemekteydi. Rusya güvenlik açısından ilk etapta, Güney Kafkasya'ya öncelik vermektedir. Zaten birçok stratejiste göre Avrasya coğrafyasının kapısı olarak görülen Kafkasların ele geçirilmesi Avrasya hâkimiyeti için gereklidir. İkinci etapta ise Orta Asya'nın kontrolü sorunu gelmektedir. Bu bölge, Avrasya coğrafyasının kalbi durumundadır. Öyle ki, Orta Asya yaklaşık dört milyon kilometrekarelik bir alandan oluşmaktadır. Bu bölge zengin madenler, doğal gaz, pamuk, altın ve petrolü bünyesinde barındırmaktadır. Bu da uluslararası kamuoyunun ilgisini çekmektedir.

Uzmanlara göre, bölgenin ilgi çekmesinin temel nedeni bölgenin iki büyük gücü ile sınırdış olmasından yani jeostratejik konumundan kaynaklanmaktadır. Rusya ise, bu bölgeye tamamen tek başına hâkim olmak istemekte yeraltı kaynakları üzerinde tekel oluşturmak istemektedir. Bu bağlamda eski rakibi

ABD'yi bölgeye sokmamak istemektedir. Sadece ABD değil, giderek artan Çin etkisini de kırmak istemektedir.²⁵

Bu bağlamda, BDT kurulmuş ve işlerlik kazandırılmıştır. Rusya bununla eski cumhuriyetlerini kontrol altında tutabilecek kendi çıkarlarına aykırı ikili ilişkiler geliştirmelerine engel olacaktı. Hatta Rusya, BDT'nin uluslararası örgüt statüsüne kavuşarak bölgede AGİT'in yerini almasını istemiş, lakin bunda başarıya ulaşamamıştır. Rusya BDT ile birlikte yakın alan doktrinini geliştirmiş böylelikle Orta Asya ve Kafkaslarda stratejik çıkarlarını koruyacağını ilan etmiştir. BDT ile başlattığı bölgesel güvenlik oluşumunu yakın alan doktrinini ile formüle etmiştir. Öte yandan, yıllarca Sovyet-Rusya baskısı altında yaşamış olan eski Sovyet cumhuriyetleri özellikle Orta Asya Türk cumhuriyetleri, BDT'yi tam manası ile benimsememişlerdir. Bir de buna Rusya'nın ekonomik ve politik istikrarsızlığı eklenince tam bütünleşme sağlanamamıştır.²⁶

1979 yılında, Sovyetler Birliği'nin Afganistan'ı işgal etmesiyle, Rus yönetici elitleri; gelecekte kökten dinci hareketlerin temelini oluşturacak Müslüman mücahitlerle tanıştı. Sovyet sonrası dönemde ise, bu radikal hareket kendisini Tacikistan ve Çeçenistan'da gösterdi. Böylece Rusya'nın periferisi sadece dış güçlerin değil aynı zamanda bu kökten dinci radikal grupların da tehdidi altına girdi. Bu gruplara bazı Arap ülkeleri mali destek vermekteydi. Askeri eğitimlerini ise Afganistan'da almaktaydılar. Ruslar, özellikle mali destek konusunda; Arap ülkelerinin ABD'nin bilgisi dâhilinde bu desteği yaptıklarını düşünüyorlar-

25 Leszek BUSZYNSKI, "Russia and the Asia-Pacific Region," *Pacific Affairs*, Cilt. 65, No. 4, Kış, 1992-1993, ss. 486-509.

26 Alexei G. ARBATOV, "Russia's Foreign Policy Alternatives," *International Security*, Cilt. 18, No. 2, Sonbahar 1993, ss. 5-43.

dı. Bu da, ABD'nin bölgede, Rusya'yı birçok cephede yormayı amaçladığını göstermekteydi.

II. 2. Rusya'nın Güvenlik Anlayışı ve Tehdit Algılaması

Sovyetler Birliği'nin ortadan kalkmasıyla, uluslararası sistemde de köklü değişiklikler meydana geldi. Her şeyden önce iki- kutuplu sistem tek kutuplu sisteme dönüşmüş, ABD sistemin yegâne hiper gücü haline gelmiştir. Öte yandan, Avrupa'da giderek entegrasyon çalışmaları hızlanmış, Avrupa tek bir devlet olma yolunda epey mesafe kat etmiştir. Gelişmeler sadece batı'da değil aynı zamanda Asya'da da meydana gelmiştir. 1978'den beri hızlı bir sanayileşme ve ekonomik reformasyon içerisinde bulunan Çin, bu yeni dönemde bölgesel hegemon olarak siyaset sahnesine çıkmıştır.

Değişim sadece sistemin yapısında ve baskın güçlerde değil, aynı zamanda, tehdit kavramının tanımında ve unsurlarında da yaşanmıştı. Konvansiyonel tehdit kavramı yerini artık yeni kavramlara bırakmıştı. Özellikle 11 Eylül saldırılarından sonra gündeme gelen asimetrik tehdit denilen yeni tehditler devletleri korkutmaktadır. Bu kavramlar içerisinde, terörizmin değişen yüzü, kitle imha silahlarının durumu ve etnik ve dini çatışmalar önem arz etmektedir. Rusya, neredeyse bu kavramların hemen hemen hepsiyle yüz yüze kalmaktadır.

Türkistan coğrafyasında Rus Çarlığı döneminden kalma sorunlarını komünist dönemde donduran Rusya, bu yeni dönem ile birlikte tekrar bu sorunlarla karşı karşıya kalmıştır. Çeçenistan sorunu buna en iyi örnektir. Geçmişten bir farkla, Körfez Savaşı sonrası özellikle Afganistan ve Fergana vadisine yerleşen radikal İslami gruplar giderek Avrasya coğrafyasını tehdit eder konuma

gelmişlerdir. Nihai hedefleri eski Türkistan bölgesini kapsayan bir İslam devleti kurmak olan bu gruplar başta Rusya ve Çin'i rahatsız etmektedir. Radikal grupların giderek daha zengin ve örgütlü hale gelmesi bölge ülkelerini de tek başına mücadele etmekte zorlanır hale getirmiştir.²⁷

Daha önceleri bölgesel güvenlik yapılanmalarının istenmesinin temel amacı politik etki sahasının korunması veya bölge dışı aktörlerin nüfuzunun engellenmesi olarak söylenebilir. Bunun sonucu olarak, bu istemler üzerine rakip güçler arasında büyük çekişmeler olmakta ve herhangi bir sonuca ulaşılamamaktaydı. Bugün ise bu istem güç mücadelesinden çok devlet'in yaşayabilmesi için gerekli hale gelmiştir. Küreselleşen terör her türlü silahı eylemleri için kullanmaktadır. Buna en güzel örnek 11 Eylül hadisesidir.

Rusya, Asya'da kapsamlı, birçok yönlü güvenlik sistemini getirmeyi amaçlayan gelişmeleri desteklemektedir. Soğuk Savaş döneminde, Rusya, sık sık çok taraflı güvenlik düzenlemesi oluşturulmasını önermiştir. Bu bağlamda, Sovyet lider Brejnev'in 1969 yılında Asya'da bir ortak güvenlik paktı önerisi getirmiştir Avrupa'da, doğal olarak, Rusya, Avrupa'nın yeni güvenlik yapısının önde gelen kurumu olan Avrupa Güvenlik ve İşbirliği Teşkilatı'nı (AGİT) eleştirmesine rağmen desteklemektedir. Bilindiği üzere, AGİT'te kararlar oybirliği ile alınıyor. Dolayısıyla, Rusyasız bir karar alınması söz konusu değildir. Bölgesel çok yönlü güvenlik sistemi konsepti Rusya için oldukça önemlidir. Çünkü Rusya, kendisinin büyük güç olma statüsünün

27 George SARAFIAN, "Islamic Extremism in Former Soviet Republics' Military Review, Mayıs-Haziran 2001, ss.64-70

devam etmesinin ancak böyle bir bölgesel güvenlik sisteminin mevcudiyetine bağlı olduğunun farkındadır.²⁸

Asya’da herhangi çok yönlü bölgesel bir güvenlik sistemi- nin kurumsallaşmasının olmamasının Japonya ve Güney Ko- re’nin ABD ile yaptıkları ittifakların gelecekte kurumsallaşma ihtimali, Rusya için açık tehdit oluşturmaktadır. Aynı zamanda, Rusya bu ittifakların, ABD’nin Rusya’yı izole etme isteği olarak yorumlamaktadır. Bütün bunlara karşı, Rusya’nın önündeki tek stratejik seçenek Çin ile geçici bir stratejik ittifaktır.

II. 3. Avrasya Doktrini

İlk olarak 19.yüzyılda ortaya çıkmış olup Sovyet komüniz- mi ve Batı’nın iddia edilen çürümüşlüğüne alternatif olarak 20. yüzyılda daha da yayılmıştır.²⁹ Avrasyacılık olarak da bilinen bu doktrinin iki yansıması görülmektedir. Birincisi, Batı’nın, özel- likle ABD’nin başını çektiği kamp Soğuk Savaş döneminde ken- dini “Atlantik” grubu olarak değerlendirmiş ve halen değeren- dirmektedir.³⁰ Dolayısıyla, Sovyetler Avrasyacılık kavramını bu Atlantikçilere karşı kullanmıştır. İkincisi ise daha çok Sovyetler Birliği’nin çöküş sürecine girdiği dönemi ve bugünü kapsamak- tadır. Buna göre, dağılmakta olan birliğin Rus olmayan diğer halkların Avrasyacılık şemsiyesi altında toplayarak bu dağılma- nın engellenmesi olarak görülmektedir.

Rusya, giderek bölgesel güvenlik yapılanmasının kendi ini- siyatifini aştığının farkına varmaktadır. Bu bağlamda, yeni söy-

28 Peggy Falkenheim MEYER, “Russia’s Post-Cold War Security Policy in Northeast Asia,” *Pacific Affairs*, Cilt. 67, No. 4, Kış, 1994-1995, ss. 495-512

29 BREZEZINSKI, *op.cit.*,s. 100

30 Sergei STANKOVIÇ “Rusya Kendini Arıyor”. *Avrasya Dosyası*, ASAM. ilk- bahar 1994, Cilt 1. Sayı. 1,s.40

lemeler geliştirerek daha geniş zemine yayılmış bir oluşum amaçlamaktadır. Bu bağlamda, bu stratejilerin teorik zeminin de hazırlanması gerekiyordu. Bunun sonucu olarak, 1992 yılında Yeltsin döneminin başbakanı Yevgeni Primakov Sovyetler Birliği'nin içinden çıkan Rusya'nın da artık "ezilen" ülke durumunda olduğu fikrini öne sürdü. Fakat bu fikir, Putin'in başında olduğu milli kanat grubunun dışında pek fazla ilgi görmedi. 1993 yılında, Hindistan'a resmi bir ziyaret yapan Primakov, ziyaret dönüşünde fikrini yanındaki gazetecilere aktardı. "Rusya, Hindistan ve Çin ittifak oluşturmalı ve bu ittifak stratejik ortaklık düzeyinde olmalı. Ancak o zaman ABD'nin tek süper güç olarak dünyaya egemen olması engellenebilir.

Bu yeni güvenlik anlayışı ile birlikte başta henüz o günlerde başkan olmayan Putin, Avrasya coğrafyasında özellikle Orta Asya cumhuriyetleri ile ikili görüşmelere başladı. Bu ikili görüşmeler nihayet Rusya'yı yeni bir güvenlik oluşumunun içine sürükledi. Bu yeni oluşum Rusya'yı Şanghay İşbirliği Örgütü'ne kadar gitti. Yeni milenyumla birlikte Rusya da yönetim Putin ekibine. 2004 yılında ikinci defa seçilmesine kadar olan süreçte Rusya'yı küllerinden yeniden inşa etti. 2004 yılında yeniden seçilmesinin ardından Putin Rusya'yı dünya politikasında yeniden caydırıcı bir güç merkezi hâline getirdi. Çin ile geliştirdiği yakın ilişkiyle Avrasya coğrafyasını bölge dışı ülkelerin müdahalesine kapattı. Böylece, ABD gibi kimi ülkelerin Avrasya'da etki sahası oluşturmasını önledi.

II. 4. Uluslararası Sistemin Yeni Yükselen Gücü

Putin'in Rusya'yı ayağa kaldırmasının ardından uluslararası sisteme yönelik eleştirileri dile getirmeye başladı. Putin'den ilk işaret 24 Şubat 2007'de Soçi'de İtalya Başbakanı Romano Prodi'yle bir basın toplantısı düzenlemesiyle çıktı. Putin, basın toplantısında Amerika'nın adını vermeden dünyanın tek bir ülkenin yönetemeyeceğini belirtti. Ardından 10 Şubat 2007'de, Rusya Devlet Başkanı Vladimir Putin, Almanya'da düzenlenen 43. Münih Güvenlik Konferansı'nda yaptığı konuşmada ABD ve NATO'yu eleştirdi. Putin, yaptığı konuşmada, Rusya'nın Gürcistan'dan asker çektiğini, buna karşın Romanya ve Bulgaristan'da Amerikan füzeleri konuşlandırıldığını belirterek, "NATO'nun genişlemesi barışın korunmasına katkı sağlamıyor" dedi. Dünyada tek bir güç olmasının faydalı olmadığını, tek bir ülkenin tek başına hareket etmesinin dünyada her zaman daha fazla acıya neden olduğunu ifade eden Putin, ABD'nin birçok alanda sınırlarını aştığını ve herkese isteklerini kabul ettirmeye çalıştığını kaydetti.

Washington yönetiminin insan hakları ihlalleri nedeniyle "Dünyada hiç kimse kendini güvende hissetmiyor" diyen Putin, bunun dünyada silahlanmayı da teşvik ettiğini ve tüm ülkelerin kitle imha silahlarına sahip olma çabalarını artırdığını sözlerine ekledi. Diplomasinin günümüzde daha fazla önem kazandığını ve askeri harekâtların gerçekten de en son çare olması gerektiğini belirten Putin, önemli kararların sadece BM tarafından alınması gerektiğini, sadece NATO ve AB'nin karar almalarının yeterli olmadığını söyledi. Avrupa'da bir füze savunma sisteminin kurulması planlarından duyduğunu rahatsızlığı dile getiren Rus lidere göre, bu planlar Avrupa'nın çıkarına da hizmet etmiyor.

Rusya Savunma Bakanı Sergey İvanov da daha önce ABD'yi Doğu Avrupa ülkelerinde kurulacak bir füze savunma sistemi projesinden uzak durmaları konusunda uyarmıştı.

ABD ile 2012 yılı sonuna kadar silahların azaltılması konusunda anlaşmaya vardıklarını hatırlatan Putin, ülkesinin bu anlaşmaya sadık kalacağını, ABD'den de buna tam olarak uymasını beklediğini ifade etti. Uzayda silahlanma yarışına da karşı çıkan Putin, bu tür çabaların sadece silahlanma yarışının hızlanmasına yol açacağını kaydetti. Putin, ülkesinin potansiyelini bildiğini ve dünyanın daha demokratik hale getirilmesi için çaba harcayacağını sözlerine ekledi, ABD'nin hava savunma sistemleri geliştirdiğini, bunun da gelecekte kendi ülkesinin silahlarını etkisiz kılabileceğini söyledi. ABD'yi saldırganlıkla suçlamak istemediğini ifade eden Putin, buna rağmen ülkesinin bu gelişmelere karşı önlemler almak zorunda olduğunu altını çizdi. İran'la yaşanan nükleer krizle ilgili bir soruya karşılık da Putin, İran'ın nükleer silah teknolojilerini Rusya'dan değil, diğer bazı Asya ülkelerinden (büyük ihtimalle Çin kastediliyor) aldığını, bu konuda Bush'a bilgi de verdiğini belirtti.

Vladimir Putin, yine de İran'ın nükleer çalışmaları konusunda tereddütlerin olduğunu ve İran'ın bu konuda bugüne kadar neden olumlu bir cevap vermediğini kendisinin de bilemediğini belirterek, İran'a fazla bir ihracat yapmadıklarını, ancak güvenilir bir ortağı olduğunu hissetmesi için bu ülkeye bazı hava savunma sistemleri verdiklerini sözlerine ekledi. Rus Devlet Başkanı, Kosova ve Sırbistan'daki gelişmelerle ilgili bir soru üzerine de, bölgedeki halkların gelecekleriyle ilgili olarak kendilerinin karar vermeleri gerektiğini belirterek, bu konuda kendi isteklerini kabul ettirmeye çalışmanın doğru olmayacağını, kendilerinin sadece istenilen şartları yaratabileceklerini ifade etti.

Washington yönetimi ise, adeta bu açıklamalarla şok oldu. İlk açıklamalarında Rusya'ya yeni bir Soğuk Savaş'ın gereksiz olduğu mesajını verdi. Almanya Savunma Bakanı Franz Josef Jung da gerginliklerin giderilmesi amacıyla Rusya ve NATO arasındaki işbirliğinin geliştirilmesi gerektiğini belirterek, hiçbir kuruluşun tek başına dünya polisi rolü oynayamayacağını ifade ederek üstü kapalı olarak ABD'yi eleştirdi. Rusya Devlet Başkanı Vladimir Putin'in NATO'nun genişlemesinden duyduğu endişeyle ilgili olarak da Jung, NATO'nun sadece, daha fazla sorun yaratmayacak demokratik ülkelerle genişleyebileceğini, bunun da Gürcistan'ın yakın zamanda üye olamayacağı anlamına geldiğini kaydederek Rusya'ya üstü kapalı gözdağı vermiştir.

II.5. Putin'in 43. Münih Güvenlik Konferansında Yaptığı Konuşma

(...) Uluslararası güvenliğin askeri ve siyasi istikrarla ilgili konuların ötesinde bir kapsama sahip olduğu bilinen bir gerçektir. Küresel ekonomideki istikrar, yoksullukla mücadele, ekonomik güvenlik ve medeniyetler arasında bir diyalog ortamı oluşturulması bu kapsamda değerlendirilir.

Güvenliğin bu evrensel ve bölünmez niteliği, 'bir kişinin güvenliği herkesin güvenliği demektir' şeklindeki temel ilke ile ifade edilir. İkinci Dünya Savaşı'nın patlak verdiği ilk yıllarda Franklin D. Roosevelt'in dediği gibi: "Bir yerde barış bozulduğunda, tüm ülkelerin barışı tehlikeye düşer".

Bu sözler bugün de geçerliliğini koruyor. Konferansımızın konusu olan, küresel krizler ve küresel sorumluluklar, buna örnek niteliğindedir.

Yalnızca yirmi yıl önce, dünya ideolojik ve ekonomik açıdan bölünmüş durumdaydı ve küresel güvenliği sağlayan şey iki süper gücün devasa stratejik potansiyeliydi.

Bu küresel rekabet, uluslararası toplum ve dünyanın gündemine en sert ekonomik ve sosyal sorunları getirmiştir. Ve her savaşta olduğu gibi, Soğuk Savaş bize patlamamış bombalar bırakmıştır; bunu sembolik olarak söylüyorum. Burada kastettiğim, ideolojik düşünce kalıpları, çifte standartlar ve Soğuk Savaş bloğuna özgü düşünce biçiminin diğer yansımalarıdır.

Soğuk Savaş sonrasında öngörülen tek kutuplu dünya da kendini gerçekleştirememiştir.

İnsanlık tarihi elbette tek kutuplu dönemler geçirmiştir ve dünya liderliğini elde etme arzularına şahitlik etmiştir. Fakat dünya tarihinde ne olmamıştır ki?

Ancak, tek kutuplu dünya nedir? Bunu ne kadar süslerseniz süsleyin, netice itibariyle tek tip durum, tek erk, tek güç merkezi, tek efendi anlamına gelir.

Tek egemenin, tek efendinin olduğu bir dünya demektir. Sonuç olarak, bu durum sadece sistemin içindekiler için değil, aynı zamanda egemenliği elinde bulunduran için de ölümcüldür, çünkü onu içeriden yıkar.

Ve bunun demokrasiyle kesinlikle hiçbir ortak noktası yoktur. Çünkü bildiğiniz gibi, demokrasi azınlığın menfaat ve fikirleri ışığında, çoğunluğun iktidarı demektir.

Rusya olarak, bize birileri hep demokrasiyi öğretiyor. Fakat her nedense, bize demokrasiyi öğretenler, kendileri öğrenmek istemiyor.

Günümüz dünyasında, tek kutuplu dünyanın kabul edilemez olmasının yanı sıra, aynı zamanda imkânsız olduğu kana-

atindeyim. Ve bunun tek sebebi, günümüz dünyasında tekil liderliğin varlığı halinde, askeri, siyasi ve ekonomik kaynakların yetersiz kalacak olması değildir. Bundan daha önemlisi, model bizatihi kendisi kusurludur, çünkü esas gereği modern uygarlık için ahlaki bir temel yoktur ve olamaz.

Bunun yanı sıra, şu anda dünyada olan ve tartışmaya henüz başlamış olduğumuz şey, geçici bir kavramdır, tek kutuplu dünya kavramı.

Peki, sonuçları nelerdir?

Tek taraflı ve çoğu kez gayri meşru olan eylemler hiçbir soruna çare olmamıştır. Üstelik yeni insanlık trajedilerine sebep olmuş ve yeni gerilim noktaları yaratmıştır. Kendi kendinize değerlendirin: savaşlar ile yerel ve bölgesel çatışmalar son bulmamıştır. Sayın Teltschik bu konuya yumuşak bir dille değinmiştir. Bu çatışmalarda kaybolan ve hatta ölen insanların sayısı eskisinden daha fazladır. Çok daha fazla, çok daha fazla!

Bugün, uluslararası ilişkilerde gücün – askeri gücün – neredeyse sınırsız kullanımına şahitlik ediyoruz. Bu güç, dünyayı daimi çatışmalara sürüklemektedir. Sonuç olarak, bu çatışmaların hiçbirine kapsamlı bir çözüm bulacak güce sahip değiliz. Siyasi bir çözüm bulunması da imkansız hale geliyor.

Uluslararası hukukun temel ilkelerinin her geçen gün artan bir şekilde küçümsendiğini görüyoruz. Ve aslına bakılacak olursa, bağımsız yasal normlar, gittikçe bir devletin hukuk sistemine benzemektedir. Bu tek devlet, en önemlisi ve en başta ABD, her yönden ulusal sınırlarının ötesine geçmiştir. Diğer uluslara dayattığı ekonomik, siyasi, kültürel ve eğitimsel politikalar bunun kanıtıdır. Peki, bundan kim hoşnut? Kim bundan memnun kalıyor?

Uluslararası ilişkiler alanında, herhangi bir sorunun, mevcut siyasi atmosfere bağlı olarak, sözüm ona siyasi olarak öncelikli konulara göre çözümlenmesi yönünde bir iradenin baskın hale geldiğini görüyoruz.

Elbette, bu son derece tehlikeli bir durumdur. Bunun sonucunda, hiç kimse kendini emniyette hissetmiyor. Bunu vurgulamak istiyorum – hiç kimse kendini emniyette hissetmiyor. Çünkü hiç kimse uluslararası hukukun taştan bir duvar gibi kendilerini koruyacak durumda olduğunu hissedemiyor. Elbette, bu türden bir politika silahlanma yarışını da tetikliyor.

Bu gücün hâkimiyeti, kaçınılmaz olarak, bazı ülkeleri kitle imha silahları edinmeye teşvik ediyor. Ayrıca, daha önce bilinse de, yeni bazı önemli tehditler ortaya çıkmıştır ve bugün, terörizm gibi tehditler küresel bir nitelik kazanmıştır.

Küresel güvenliğin yapısı konusunda ciddi şekilde düşünmemizin zamanının geldiği kanaatindeyim.

Bunu yaparken, uluslararası bir diyalog ortamı içinde, tüm katılımcıların menfaatleri arasında makul bir dengeyi bulmaya çalışmalıyız. Özellikle, uluslararası manzara çok çeşitli olduğundan ve çok hızlı bir şekilde değiştiğinden, bu değişimler pek çok ülkede ve bölgede dinamik gelişmeler şeklinde görülmektedir.

Sayın Federal Almanya Şansölyesi bu hususa daha önce değinmişti. Hindistan ve Çin gibi ülkelerin, alım gücünün paritesine göre ölçülen kombine GSYİH'leri ABD'ninkinden fazladır. Benzer bir hesapla, BRIC ülkelerinin (Brezilya, Rusya, Hindistan ve Çin) GSYİH'si AB'nin kümülatif GSYİH'sini geçmektedir. Uzmanlara göre, bu fark gelecekte daha da artacaktır.

Yeni küresel büyüme merkezlerinin sahip olduğu ekonomik potansiyelin kaçınılmaz olarak siyasi nüfuza dönüşeceğinden ve çok kutupluluğu güçlendireceğinden şüphelenmemize neden yoktur.

Bununla bağlantılı olarak, çok taraflı diplomasinin rolü de önemli ölçüde artmaktadır. Siyasette açıklık, şeffaflık ve öngörülebilirlik gibi prensiplere ihtiyaç duyulmasına itiraz edilemez ve güç kullanımı gerçekten istisnai bir tedbir olmalıdır; tıpkı belli devletlerin adli sistemlerinde idam cezasının uygulanması gibi.

Ancak, bugün gördüğümüz bunun tam tersi; öyle ki, katiller ve diğer tehlikeli suçlular için bile idam cezasını yasaklayan ülkeler, meşru olduğu düşünülemeyecek askeri operasyonlara çok kolay bir şekilde katılabilmektedir. Aslında, bu çatışmalarda insanlar öldürülüyor – yüzlerce, binlerce sivil insan.

Fakat bu tehditlere karşı koyacak imkânlara sahip miyiz? Kesinlikle evet. Yakın tarihe bakmamız yeter. Bizim ülkemiz demokrasiye barış içinde geçmedi mi? Aslında, biz Sovyet rejiminin barışçıl şekilde dönüşümüne tanıklık ettik, barışçıl bir dönüşüm! Ve ne rejimi! Nükleer silahlar dâhil daha kaç silahla! Biz neden bulduğumuz her fırsatta bombalar atmaya ve mermiler sıkmaya başlamıyoruz? Yoksa karşımızda bizi etkileyecek bir tehdit olmadığında, siyasi kültürümüzü, demokratik değerlere ve hukuka olan saygımızı mı yitiriyoruz?

Askeri gücün kullanımı konusunda karar verecek tek mekanizmanın, son merci olarak, Birleşmiş Milletler Kuruluş Sözleşmesi olduğu kanaatindeyim. Ve bu bağlamda, ya ben İtalya Savunma Bakanı'nın biraz önce söylediğini yanlış anladım, ya da onun söylediği şey eksikti. Her halükarda, güç kullanımının

meşru görülebilmesi için, kararın NATO, AB veya BM tarafından alınmış olması gerektiğini anladım. Şayet gerçekten böyle düşünüyorsa, bakış açılarımız farklı demektir. Ya da ben yanlış duydum.

Güç kullanımının meşru kabul edilebilmesi için mutlaka BM tarafından onaylanması gerekir. Ve BM yerine NATO ya da AB'yi koymamıza gerek yok. Ne zaman ki, BM uluslararası toplumun güçlerini gerçek anlamda birleştirir ve çeşitli ülkelerdeki olaylara gerçekten tepki gösterebilecek hale gelir, ve biz uluslararası hukuku göz ardı etmeyecek duruma gelirsek, o zaman durum değişebilir. Aksi halde, şu anki durum bir çıkmaza gidecektir ve yapılan ciddi hataların sayısı katlanarak artacaktır. Buna paralel olarak, uluslararası hukukun gerek kavramsal olarak gerek normlarının uygulanması bakımından evrensel bir niteliğe kavuşması gerekmektedir.

Demokratik siyasi faaliyetlerin tartışılması gerektiği ve zorlu bir karar verme sürecinden geçmesi gerektiği de unutulmamalıdır.

Uluslararası ilişkilerin istikrarsızlaşmasından kaynaklanan potansiyel tehlike, silahsızlanma konusunda görülen duraksama ile bağlantılıdır. Rusya, bu önemli konuda diyalogun yenilenmesini desteklemektedir. Silahların azaltılmasına yönelik uluslararası yasal çerçevenin korunması ve buna bağlı olarak nükleer silahların azaltılması sürecine süreklilik kazandırılması önemlidir.

Amerika Birleşik Devletleri'yle, nükleer stratejik füze kapasitemizi 31 Aralık 2012 tarihine kadar 1700-2000 nükleer savaş başlığına kadar düşürmeyi kararlaştırdık. Rusya, üzerine aldığı yükümlülükleri harfiyen yerine getirmeye karardır. Umuyoruz ki, ortaklarımız da şeffaf bir hareket tarzı benimserler ve

zor günler için bir köşeye gereğinden fazla nükleer savaş başlığı ayırmazlar. Ve şayet bugün ABD Savunma Bakanı ABD'nin bu gereğinden fazla silahları bir depoda, ya da tabiri caizse, yastık altında, saklamayacağını açıklarsa, bu açıklamayı hep beraber ayakta alkışlamayı öneriyorum. Bu açıklama çok önemli bir adım olacaktır.

Rusya, Nükleer Silahsızlanma Antlaşmasına ve füze teknolojileri çok taraflı denetim rejimine harfiyen uymaktadır ve daha da fazla uyma kararlılığındadır. Bu dokümanlarda yer verilen ilkeler evrensel ilkelerdir.

Bununla bağlantılı olarak, 1980'lerde SSCB ve ABD'nin çok sayıda kısa ve orta menzilli füzenin yok edilmesine yönelik bir anlaşma imzalamıştır, ancak, bu dokümanlar evrensel nitelik taşımamaktadır.

Bugün, pek çok diğer ülke füzelere sahip; bunlar arasında, Kore Demokratik Halk Cumhuriyeti, Kore Cumhuriyeti, Hindistan, İran, Pakistan ve İsrail yer almaktadır. Birçok ülke bu sistemler üzerinde çalışmakta ve bunları silah stoklarının bir parçası haline getirmeyi planlamaktadır. Ve bu silah sistemlerini üretmeye sorumluluğunu sadece ABD ve Rusya taşımaktadır.

Bu koşullar altında, kendi güvenliğimizi sağlama konusunda bir kez daha düşünmemiz gerektiği aşîkârdır.

Aynı zamanda, yeni yüksek teknoloji silahların ortaya çıkmasını engellemek mümkün değildir. Hatta gün gelecek savaşmak için özellikle uzayda yeni alanlar ortaya çıkacak. Yıldız Savaşları artık bir hayal değil, gerçek. 1980'lerin başında Amerikalı ortaklarımız çoktan kendi uydularını vurabilecek durumdaydılar.

Rusya'nın fikri, uzaydaki silahlanma uluslar arası toplum için tahmin edilemeyecek sonuçlara sahip olabilir ve bir nükleer çağın başlangıcından daha azını tetiklemez. Ve silahların uzayda kullanılmasını engellemenin ilk adımını oluşturacak birden fazla girişimde bulunduk.

Bugün uzaydaki silahlanmanın engellenmesi üzerine bir anlaşmanın projesini hazırladığımızı memnuniyetle söyleyebilirim. Ve yakın gelecekte bu anlaşma ortaklarımıza resmi önerge olarak gönderilecek. Gelin bu konu üzerinde birlikte çalışalım.

Füzesavar (anti-missile) savunma sistemi'nin belirli elementlerini Avrupa'ya genişletme planları bize yardım etmez; tam tersine bizi rahatsız eder. Kimin bir sonraki adımı ki bu durumda bu adım kaçınılmaz bir silah yarışı olacaktır, ihtiyacı var? Benim Avrupalıların kendinin ihtiyacı olduğuna dair derin şüphelerim var.

Sözüm ona problem ülkelerde Avrupa için tehdit oluşturacak, beş bin - on bin kilometre menzilli füze bulunmuyor ki. Ve yakın gelecekte de bulunmayacak; tahmin bile edilmeyecek. Ve Amerika topraklarına Avrupa üzerinden olası herhangi bir füze gönderilmesi, mesela Kuzey Kore füzesi, füze bilimine aykırı bir durumdur. Rusya'da bir söz vardır, bu durum sol kulağını sağ elinle tutmak gibidir.

Ve burada, Almanya' da, Avrupa Konvansiyonel Silahlı Kuvvetler Antlaşması'nın acınası durumundan bahsetmeden de geçemeyeceğim.

Değiştirilmiş Avrupa Konvansiyonel Silahlı Kuvvetler Antlaşması 1999 yılında imzalanmıştır. Bu antlaşmada yeni bir jeopolitik gerçek, isim vermek gerekirse Varşova bloğunun ortadan kaldırılması göz önünde bulundurulmuştur. Aradan yedi yıl geç-

ti fakat bu belgeyi sadece Rusya Federasyonu'nun da içinde bulunduğu 4 ülke onayladı.

NATO ülkeleri, Rusya, Gürcistan ve Moldova' daki askeri üslerini kapatmadıkça, (yan bölgelere belli sayıda silahlı kuvvetin konuşlandırılması hakkındaki), yan savunma hükümleri de dâhil olmak üzere, bu antlaşmayı onaylamayacağını açıkça duyurdu. Ordumuz Gürcistan'dan hızlandırılmış bir programla ayrılıyor. Gürcistan ile olan problemlerimizi herkesin de bildiğı gibi çözmüş bulunmaktayız. Moldova' da ise halen barışı korumaya yönelik operasyonlar düzenleyen ve Sovyet döneminden kalan mühimmatla depoları koruyan 1500 görevlimiz bulunmaktadır. Bu sorunu sürekli Sayın Solana ile tartışıyoruz ve o da bizim durumumuzu biliyor. Biz bu yönde daha fazla çalışma yapmaya hazırız.

Lakin, aynı zamanda ne oluyor? Bu sırada, sözüm ona esnek her birinde beş bin asker bulan cephe hattı Amerika üsleri oluşturuluyor. Sonuçta da NATO ön cephe güçlerini bizim sınırlarımıza yerleştiriyor ve biz antlaşmanın yükümlölüklerini harfiyen yerine getirmeye devam ediyor, bu hareketlere tepkisiz kalıyoruz.

Bence, NATO'nun genişlemesinin İttifakın kendi modernizasyonu veya Avrupa'da güvenliğin sağlanması ile hiçbir ilgisi olmadığı gayet açık. Tam aksine Müşterek güvenin seviyesini düşüren ciddi bir provokasyonu temsil etmektedir. Ve şu soruları sorma hakkımız var; bu genişleme kime karşı? Ve Varşova Paktı'nın sona ermesinden sonra oluşturulan batılı ortaklarımızın sözüne ne oldu? O demeçler bugün nerde? Kimse onları hatırlamıyor bile.

Ama ben bu topluluğa söylenenleri hatırlatıyorum. NATO Genel Sekreteri Sayın Woerner' in 17 Mayıs 1990 tarihinde Brüksel' de yaptığı konuşmasından alıntı yapmak istiyorum. O tarihte dedi ki; “ Almanya'nın dışına bir NATO ordusu yerleştirmemeye hazır olduğumuz gerçeği Sovyetler Birliği' ne kesin bir güvenlik garantisi verir”. Bu garantiler nerede?

Berlin Duvarı'nın taşları ve betonarme blokları çoktan hediye olarak dağıtıldı. Ama unutmamalıyız ki Berlin Duvarı'nın çöküşü demokrasi, özgürlük, açıklık ve büyük Avrupa ailesinin tüm fertleriyle kalıcı ortaklık adına yapılan; “bizim hal-kımız tarafından da yapılmış”, tarihi bir tercihtir.

Ve şimdi bize yeni ayırma çizgileri, duvarlar empoze ediyorlar- bu duvarlar sanal olabilir ama bölüyorlar, kítamızı parçalıyorlar. Ve bu yeni duvarı sökmek ve yıkmak için bir kez daha yıllar ve on yıllar; ve de bir çok siyasi jenerasyon edinmemiz mümkün mü?

Biz kesinlikle silahsızlanma rejimin güçlendirme taraftarıyız. Şu anki uluslar arası yasal prensipler barış amaçlı nükleer yakıtı üretme teknolojilerini geliştirmemize müsaade ediyor. Ve birçok ülke enerji özgürlüğünün temelini oluşturmak için birçok geçerli sebebe dayanarak kendi nükleer enerjisini üretmek istiyor. Ama bu teknolojilerin anında nükleer silahlara dönüştürülebildiğini de biliyoruz.

Bu durum ciddi uluslar arası gerginliklere neden olur. İran'ın nükleer programı da bu duruma somut bir örnektir. Ve uluslar arası toplum bu duruma geçerli bir çözüm bulmazsa dünya buna benzer istikrarsızlaştırıcı krizlerin acısını çekmeye devam eder; çünkü İran'dan daha önde ülkeler var. Bunu hepimiz biliyoruz. Biz kitle imha silahlarının çoğalma tehdidiyle sürekli savaşıyoruz.

Geçtiğimiz yıl Rusya, uranyumu zenginleştirmek için uluslar arası merkezler kurmanın ilk adımını sundu. Biz bu tip merkezlerin sadece Rusya’da değil, sivil nükleer enerjinin yasal esas olduğu diğer ülkelerde de bulunması olasılığına açtık. Nükleer Enerjisini geliştirmek isteyen ülkeler bu merkezlerden yakıt üreteceklerini garanti edebilirler. VE tabi ki bu merkezler katı Uluslar arası Atom Enerjisi Kurumu (IAEA) denetimi altında işler.

Amerikan başkanı George W. Bush’ un attığı son adımlar Rusya’nın önergelerine benzerlik gösteriyor. Bence Rusya ve ABD nesnel ve eşit bir şekilde kitle imha silahlarının ve bunların geliştirilmesinin yaygınlaşması rejimini güçlendirmekle ilgileniyor. Yaygınlaşmada yeni ve daha katı ölçüler geliştirmede lider rolünü nükleer ve füze kapasitelerinde öncü olan bizler üstlenmeliyiz. Rusya böyle bir görev için hazırdır. Bizler Amerikalı arkadaşlarımızla görüşme sürecindeyiz.

Genel olarak, kendi nükleer yakıt döngüsündeki kapasitelerini kurmanın ülkelerin kendi işi olmayacağı, ama yine de kendi nükleer enerjilerini geliştirme ve enerji kapasitelerini güçlendirme fırsatlarının olduğu bütün bir siyasi motivasyon ve ekonomik uyarıcı sistemini kurmak hakkında konuşmalıyız.

Buna bağlı olarak, Uluslar arası Enerji Ortaklığından biraz daha detaylı bahsedeyim. Sayın Federal Almanya Şansölyesi da bu konuya kısaca değindi. Rusya, enerji sektöründe herkes için geçerli standart Pazar prensipleri ve saydam şartlar oluşturmaya çalışmaktadır. Enerji ücretlerinin siyasi spekülasyonlar ve ekonomik baskı veya şantajla değil de Pazar tarafından belirlenmesi gerektiği gayet açıktır.

Biz ortaklığa açtık. Yabancı şirketler tüm büyük enerji projelerimize dâhil olmaktadır. Farklı kaynaklardan alınan verilere

göre; Rusya'da petrol çıkarma işinin %26'lara varan kısmı, lütfen bir düşünün, yabancı sermayeye aittir. Örnek verin, bana Rusya'nın batılı ülkelerin kilit ekonomik sektörlerine dahil olmasına örnek verin. Bu tür örnekler bulamazsınız.

Rusya'daki yabancı yatırımlarla Rusya'nın diğer ülkelerdeki yatırımlarının oranını da hatırlatmak istiyorum. Bu oran neredeyse elliye birdir. Ve burada Rusya ekonomisinin sağlamlığına ve açıklığına açık bir örnek görüyorsunuz.

Ekonomik güvenlik, herkesin ortak kurallara bağlı kalacağı sektördür. Biz buna adil bir şekilde katılmaya hazırız.

Bu yüzden Rusya Ekonomisinde daha da çok fırsatlar ortaya çıkıyor. Uzmanlar ve batılı ortaklarımız bu değişimleri değerlendirmektedir. Rusya'nın OECD' deki kredi puanının artması ve dördüncü gruptan üçüncü gruba yükselmesi gibi...Ve bugün Münih'te bu konferansı Alman dostlarımızın yukarıdaki konuda yardımlarına bir teşekkür olarak kullanıyorum.

Dahası, bildiğiniz gibi, Rusya'nın Dünya Ticaret Örgütü (WTO) 'ne katılma süreci son aşamaya gelmiş bulunmaktadır. Uzun süredir konuşmanın özgürlüğü hakkında kelimeler, bağımsız ticaret ve eşit haklar, bazı sebeplerden dolayı Rusya pazarıyla ilgili olarak çeşitli konuşmalar duymakta olduğumuzu belirtmek isterim.

Ve doğrudan küresel güvenliği etkileyecek önemli bir konu daha var. Bugün birçok kişi yoksulluk hakkında konuşuyor. Bu kürede aslında ne oluyor? Bir yandan dünyanın en fakir ülkelere yardım amaçlı programlar için parasal kaynaklar ayrılıyor, hatta bazen çok büyük kaynaklar ayrılıyor. Ama dürüst olmak gerekirse, çoğumuz biliyoruz ki bu yardımlar yardımı yapan ülkenin şirketlerinin de aynı zamanda büyümesiyle ilişkiliniyor.

Ve öte yandan, gelişmiş ülkeler aynı zamanda tarımsal sübvansiyonlarını muhafaza etmekte ve bazı ülkelerin ileri teknoloji ürünlere ulaşmasına limit koymaktadır.

Ve bu durumları bir yandan hayır yardımlarına dağıtım yapmak, diğer yandan ise sadece ekonomik gerilemeyi önlemek değil, bundan kar da elde etmek olarak nitelendirebiliriz. Sorunlu bölgelerdeki artan sosyal gerginlik köktencilik, marjinallikle sonuçlanır; terörizmi ve yerel çatışmaları besler. Ve bütün bunlar diyelim ki Orta Doğu gibi dünyanın genelinin adil davranmadığı bir bölgede olursa, küresel istikrarsızlaşma riski vardır.

Dünyanın önde gelen ülkelerinin bu tehdidi görmesi gerektiği gayet açıktır. Ve bu yüzden küresel ekonomik ilişkilerde herkese gelişme şansı ve olasılığı veren daha demokratik, daha adil bir sistem geliştirmeleri gerekir.

Güvenlik Politikası üzerine Konferansta konuşurken Avrupa Güvenlik ve İşbirliği Teşkilatı (OSCE)'nin aktivitelerinden bahsetmemek imkânsızdır. Bilindiği üzere, bu örgüt güvenliğin tüm yönlerini: askeri, siyasi, ekonomik, insani yönlerini ve genelde de bu yönlerin birbiriyle ilişkilerini test etmek (bunun üzerinde durayım) amacıyla kurulmuştur.

Bugün olan neyi görüyoruz? Bu dengenin açıkça talan edildiğini görüyoruz. İnsanlar AGİT 'i (OSCE) bir tek veya bir grup ülkenin siyasi çıkarlarını arttıran basit bir araç haline getirmeye çalışıyor. Ve bu görev AGİT'in (OSCE) ülke kurucularının kesinlikle hiçbir şekilde alakası olmadığı bürokratik sistemiyle gerçekleştiriliyor. Karar verme prosedürleri ve sivil toplum kuruluşları denilen kurumların dahil olması bu göreve hizmet etmektedir. Bu kuruluşlar yasal olarak bağımsızdır fakat belirli amaçlarla finanse edilmekte ve dolayısıyla kontrol altında tutulmaktadır.

Kurulma belgelerine göre, insani yönüyle AGİT (OSCE) talep edilmesi halinde üye ülkelere uluslar arası insan hakları konusunda asistanlık yapmak için tasarlanmıştır. Bu önemli bir görevdir. Biz bunu destekliyoruz. Ama bu diğer ülkelerin iç işlerine karışma, daha da önemlisi ülkelerin nasıl yaşayacağını ve gelişeceğini belirleyen bir rejim empoze etme anlamına gelmez.

Bu tür müdahalelerin demokratik ülkelerin gelişmesine katkı sağlamadığı gayet açıktır. Tam tersine, bunlar o ülkeleri bağımlı ve sonuç olarak da politik ve ekonomik olarak istikrarsız hale gelmesini sağlar.

AGİT' in (OSCE) ilk görevleri ve egemen ülkelerle saygı, güven ve saydamlık üzerine kurulan ilişkileri ile yönetilmesini umuyoruz.

Sonuç olarak şunları belirtmek istiyorum. Bizler- kişisel olarak ben- çok sık olarak ortaklarımızdan, Avrupalı ortaklarımızdan Rusya'nın dünya meselelerinde daha aktif rol alması gerektiği yönünde öneriler alıyorum.

Bununla ilgili olarak küçük bir hatırlatma yapayım. Bizi bu yönde teşvik etmenize pek de gerek yok. Rusya bin yılı aşkın tarihe sahip bir ülkedir ve her zaman bağımsız bir dış politika izlemiştir.

Bu geleneği bugün değiştirmeyeceğiz. Aynı zamanda, dünyanın nasıl bir değişim geçirdiğini çok iyi biliyoruz ve elimizdeki fırsatları ve potansiyeli gerçekçi bir şekilde değerlendiriyoruz. Fakat elbette sadece küçük bir grup için değil tüm dünya için güvenlik ve refahı sağlayacak adil ve demokratik bir dünya düzenini oluşturmada birlikte çalışabileceğimiz sorumlu ve bağımsız ortaklarla işbirliği yapmayı bizler de arzu ederiz.³¹

31 Konuşmanın tam metni için bkz. Barış ADIBELLİ, *Stratejik Kuşatma*, IQ Yayıncılık, İstanbul, 2007, ss. 221-232.

FÜZE KALKANI TARTIŞMASI

III: 1. Yeni Soğuk Savaş'ın İlanı

10 Şubat 2007 tarihi, ABD ve Rusya arasında adeta bir mîlat oldu. Bu tarihten itibaren iki ülkede de birbirlerine karşı sert açıklamalar ve eylemler görülmeye başlandı. Amerika Birleşik Devletleri'nin Polonya ve Çek Cumhuriyeti'ne yeni füze savunma sistemi yerleştirmeyi planladığına ilişkin haberlerin duyulmasında sonra Rusya'da sertleşti. Rusya, Orta Avrupa'ya yerleştirilmesi planlanan sistemi egemenlik alanına müdahale olarak değerlendiriyor. Amerikan yönetimi ise, füze kalkanının hedefinin Rusya olmadığı görüşünde ısrarını sürdürüyor.

Bu arada, İngiliz "The Guardian" gazetesine göre, Rusya'nın güvenlik konularındaki en üst düzey organı olan Güvenlik Konseyi, web sayfasına koyduğu bir açıklamada, güvenlik tehditleri algılamasında değişiklik yaptı ve Rusya'ya yönelik en ciddi tehlikenin NATO ve Batı'dan kaynaklandığını ileri sürdü. Açıklamada, yeni düşmanların adı açıkça belirtilirken, 2000'de benimsenen güvenlik stratejisinin değiştirildiği ilan edildi. Güvenlik Konseyi, değişen jeopolitik gerçeklikler ışığında yeni

ulusal güvenlik stratejisi geliştirildiğini ve rakip askeri ittifakların ve özellikle NATO'nun aşırı güçlendiğine dikkat çekti. Rusya, değiştirdiği güvenlik stratejisinde küresel terörizmi birinci tehdit olmaktan çıkardı. Konsey, "Rusya'nın askeri güvenliğine yönelik tehditlerin karakterinde değişiklikler olmaktadır. Giderek artan sayıda ülke, silahlı kuvvetlerini geliştiriyor" dedi.³²

Guardian'a konuşan üst düzey Rus askeri yetkililer de NATO'nun Sovyet sonrası dönemde dur durak bilmeyen genişlemesinden çok büyük rahatsızlık duyduklarını ifade ederek Rusya'nın kendisini, "düşman komşuları tarafından kuşatılmış durumda" hissettiğini belirttiler. Rusya Dışişleri Bakanı Sergei Lavrov, önceki gün Polonya ve Çek Cumhuriyeti'ni kastederek ABD'nin burnunun dibinde neden füze üssü kurmak istediği sorusuna doyurucu bir açıklama yapamadığına dikkat çekti. Rus lider Vladimir Putin ise söz konusu üslerden fırlatılacak füzelerle İran ve Kuzey Kore füzelerinin havada imha edileceği şeklindeki izahatın komik olduğunu söylemişti. Rusya'nın yeni askeri doktrininin ne zaman yürürlüğe gireceği belirtilmedi, ancak Güvenlik Konseyi önümüzdeki yılbaşından itibaren geçerli olmasını tavsiye etti. Yeni doktrin kapsamında öncelikle askeri harcamalar olağanüstü düzeyde artırılabilecek. Güvenlik Konseyi'nin eski üyelerinden Sergei Kortunov, "Rusya, ABD ve NATO'ya karşı bundan böyle çok haşın olacak" dedi.³³

Rusya ABD'nin füze kalkanına karşı yeni bir strateji uygulamaya hazırlanıyor. Rus Ria Novosti gazetesinin haberine göre, Rusya Uzay Kuvvetleri Komutanı, Rusya'nın yabancı ülkelerdeki diplomatik temsilciliklerine, balistik füzeleri izleyecek ve

32 "Rusya şahinleşiyor", *Milliyet*, 8 Mart 2007

33 *Ibid.*

uzayı gözleyecek radarlar yerleştirebileceğini söyledi. Rus yönetimi, Amerika Birleşik Devletleri'nin Orta Avrupa'ya füze savar sistemi yerleştirmesini ulusal güvenliğe tehdit olarak değerlendirmiş ve buna eşdeğer tedbirler alacaklarını açıklamıştı.³⁴

Rusya Uzay Kuvvetleri Komutanı General Vladimir Popovkin, Uzay Teknolojileri Haberleri dergisine yaptığı açıklamada, diplomatik temsilciliklere yerleştirilecek kuantum-optik radarlar sayesinde, Rusya topraklarından tespit edilmesi mümkün olmayan füze fırlatma faaliyetlerinin izlenmesini sağlayacağını söyledi. General Popovkin potansiyel bir tehdit algılanması durumunda, söz konusu radar sayesinde füzenin rotasının tespit edilip füzesavar sistemlerin harekete geçirileceğini vurguladı.³⁵

Amerika Birleşik Devletleri ise füze kalkanının Rusya'ya karşı olmadığı konusunda ısrarını sürdürüyor. Amerikalı yetkililer, sistemin “Haydut Ülkeler” olarak adlandırılan Kuzey Kore ve İran gibi ülkelerin karşı saldırılarına karşı geliştirildiğini savunuyor. Fakat Rus General Popovkin'e göre, Amerikan füze savunma sistemlerinin Orta Avrupa'ya taşınmasının bir tek amacı var. Bu amaç da; Rusya'nın Avrupa topraklarından ve Kuzey Donanması'ndaki denizaltılardan fırlatılan füzelerin rotalarını tespit edip bunları fırlatıştan hemen sonra imha etmek. “Eğer Amerika Birleşik Devletleri gerçekten İran füzelerinden korunmak istiyorsa, hâlihazırda NATO üyesi olan Türkiye'ye bir radar istasyonu kurmalı” diyor General Popovkin. Moskova yakınındaki Krasnoznamensk'te bulunan Uzay Kuvvetleri Karargâhında özel bir kumanda merkezi kuracaklarını belirten Rus ge-

34 Barış ADIBELLİ, **Stratejik Kuşatma**, IQ Yayıncılık, İstanbul, 2007, s. 158

35 Ibid.,s. 158.

neral, dış temsilciliklere yerleştirilecek yeni kompakt radarların uzaktan kumanda ve kontrol sistemini buradan yöneteceklerini belirtti.³⁶

Popovkin, yerleştirilecek radar sistemlerini programlamak için kendilerine tahsis edilmiş radyo frekanslarını kullanacaklarını söyledi. Uzak Kuvvetleri Komutanı ayrıca ülkenin güneyindeki Armavir'e yeni tip Voronezh tipi radar yerleştirileceği bilgisini verdi. General Popovkin 2007'de hizmete girecek söz konusu radar sayesinde, Rusya'nın artık eski cumhuriyetlerinin topraklarında kalan radarlarına olan bağımlılığının da son bulacağına dikkat çekti. Rusya halen, Azerbaycan'daki Daryal ve Ukrayna'nın Sivastopol ve Mukachevo yakınlarındaki radar üslerinden faydalaniyor.³⁷

Popovkin, Rusya'nın erken uyarı sisteminde de hiçbir açık nokta bulunmadığının altını çizdi. 2006 yılında erken uyarı sisteminin, sekizi ülke içinde dördü yurtdışında olmak üzere 12 balistik füzenin ve gemilerden 11 roketin fırlatılışını tespit ettiği belirtiliyor.³⁸ Rusya, Türkiye'nin uzay çalışmaları konusunda yakın işbirliği kurduğu ülkelerden biri. 2006 yılı haziran ayında iki ülke arasında korgeneraller düzeyinde imzalanan bir anlaşma bunun en belirgin örneği. Söz konusu anlaşma, Türkiye ve Rusya'nın uzay çalışmaları konusunda yakın işbirliğini, Rus askeri araçlarının Türkiye'de üretimini ve uzaya gidecek bir Türk pilotun Rusya'da eğitimini öngörüyor. Ankara'nın yakın işbirliği he-

36 Ibid. s.159.

37 Ibid. s.159.

38 "Russia to put missile defense elements in embassies – commander," <http://en.rian.ru/russia/20070319/62256686.html>

deflediği Rusya, Amerikan füze sistemine karşı Türkiye'ye de yukarıda bahsedilen sistemi kurmayı planlıyor.³⁹

III.2. Amerikan Hegemonyasına Karşı İttifak

Putin'in Münih Güvenlik konferansında yaptığı sert konuşmanın ardından Rusya, Çin ve Hindistan'ın dışişleri bakanları, 15 Şubat 2007'de Yeni Delhi'de bir araya gelerek çok kutuplu dünyanın inşa edilmesinin olanaklarını görüştüler. Rusya, Çin ve Hindistan dışişleri bakanlarının Yeni Delhi buluşması, Soğuk Savaş'ın bitiminden beri hüküm süren ABD egemenliğindeki yeni dünya düzenine karşı bir ortaklığın oluşmaya başlaması olarak yorumlandı. Dünya nüfusunun yüzde 40'ı, ekonomisinin beşte biri ve dünyadaki nükleer savaş başlıklarının yarısından fazlası bu üç ülkede bulunuyor. 3 bakanın, ülkelerinin ABD'ye karşı bir ittifak gerçekleştirme niyetinde olmadıklarını vurgulamasına karşın gözlemciler aksini düşünüyor. Bakanlar, Yeni Delhi'de “tek kutuplu dünya düzenine karşı olduklarını” dile getirdiler.

III.3. Rusya-Çin-Hindistan Üçgeni

Aslında bu üç ülkenin bir araya gelmesi yeni bir konu değildir. Rusya'nın eski Dışişleri Bakanı Yevgeni Primakov'un 1998 yılında gündeme getirdiği “Rusya-Hindistan-Çin” üçgeninin önerisinin, AB ve ABD gibi güçlere karşı yeni bir güç dengesi oluşturulması amacını taşıdığı bilinmektedir.

Üç taraflı görüşmenin ilki Haziran 2005'te Rusya'nın Vladivostok kentinde, ikincisi 2006'da St. Petersburg'daki G-8 zir-

39 Mehmet KANCI, “Rusya’dan ABD füze kalkanına cevap”, http://www.cnn.turk.com/DUNYA/haber_detay.asp?PID=319&haberID=318503

vesinde yapıldı. Böylece, Rusya-Çin-Hindistan liderleri arasında son 2 yıl içinde 3 görüşme yapıldı. Görüşme katılımcıları, ABD'ye karşı açık şekilde hiçbir açıklama yapmazken görüşmeler genel olarak Washington muhalifi toplantılar şeklinde algılandı. Son olarak 3 ülke dışişleri bakanları arasında yapılan görüşmenin ardından konuşan Rusya Dışişleri Bakanı Sergey Lavrov, 3 ülkenin uluslararası politikanın ana konularında ortak görüşte birleştiğinin bir daha kanıtlanmış olduğunu söyledi.”⁴⁰

Üçlü toplantı sonucunda kabul edilen nihai bildiriye, uluslararası sorunların çözümünde BM ile bölgesel örgütlerin etki ve rolünün artırılmasının vazgeçilmez derecede önemli olduğu vurgulanıyor. Rus gazetesi, “Bu bildirge, çok kutuplu dünya düzeninin siyasi altyapısını oluşturabilir” yorumunu yaptı. İngiliz Times gazetesi de buluşmanın Rusya Devlet Başkanı Vladimir Putin ‘in ABD’ye karşı hayli sert ifadeler içeren bir konuşma yaptığı Münih Güvenlik Konferansı’nın ardından gerçekleştirilmiş olmasına dikkat çekti. Ancak toplantıdan sonra Hindistan Dışişleri Bakanı Pranab Mukherci , Çin Dışişleri Bakanı Li Cao Şing ve Rus meslektaşları Sergey Lavrov ‘un ortak açıklamada bir kez daha ABD’ye karşı bir ittifak oluşturmadıkları yinelenirken aksine bunun uluslararası uyum ve anlayışı geliştirmeyi gözetten bir buluşma olduğu belirtildi. Toplantıda İran, Irak, Afganistan, Ortadoğu, Kuzey Kore, enerji güvenliği, nükleer silahların yayılmasının önlenmesi ve ticaret başlıkları görüşüldü. Rus lider, yabancı güçleri demokrasiyi yayma bahanesiyle sömürgecilik yapmakla suçladı.”⁴¹

40 Detaylı bilgi için bkz. Julie M. RAHM, “Russia, China, India: A New Strategic Triangle for a New Cold War?,” *Parameters*, Kış 2001

41 Jeremy Page, “Giants meet to counter US power,” *The Times*, 15 Şubat 2007.

III. 4. Kısa ve Orta Menzilli Füzelere İmhası Antlaşması

Rusya, SSCB döneminde ABD ile imzalanan “**Kısa ve Orta Menzilli Füzelere İmhası Antlaşması**” ndan tek taraflı olarak vazgeçebileceğini duyurdu. Rus haber ajansları, Rusya Genelkurmay Başkanı Yuri Baluyevski’nin yaptığı açıklamada, Rusya’nın SSCB döneminde imzalanan askeri antlaşmadan tek taraflı olarak çekilebileceğini söylediğini bildirdi. Baluyevski, 1987 yılında SSCB lideri Mihail Gorbaçov ile ABD Başkanı Ronald Reagan arasında varılan bu anlaşmadan çekilmeyle ilgili kararın, ABD’nin füze kalkanı projesine devam etmesi nedeniyle alınabileceğini ifade etti. Rusya’nın, bu anlaşmayı tek taraflı geçersiz ilan etmesi için elinde Washington’a sunabileceği çok gerekçe bulunduğunu söyleyen Baluyevski, şöyle devam etti:

“Bu gerekçeler, ABD’nin Çek Cumhuriyeti ve Polonya’da füze kalkanı sistemleri kurma planlarıyla ilgili. Şimdi birçok ülke kısa ve orta menzilli füzelerini geliştirmeye ve modernleştirmeye devam ediyor. Ancak Rusya, ABD ile imzaladığı anlaşmaya uyararak bu füzelerin hazırlanmasıyla ilgili eşsiz teknolojik sistemlerini kaybetti. Washington ile Moskova arasında imzalanan bu anlaşma süresiz, ancak bu anlaşmadan vazgeçmek için geçerli sayıda gerekçe mevcut.”⁴²

Rusya Devlet Başkanı Vladimir Putin Münih Güvenlik Konferansı’nda yaptığı konuşmada ABD’nin Avrupa’ya yerleştirdiği füze savunma sistemlerini İran tehdidine karşı konuşlandırdığı iddiasına güvenmediğini söylemiş ve Rusya’nın bu hamlelere misilleme yapabileceği yönünde uyarılarda bulunmuştu.

42 “Rusya’dan füze kalkanına misilleme,” **Cumhuriyet**, 16 Şubat 2007

III. 5. Füze Kalkanı Projesine Karşı Rusya'nın Stratejik Hamlesi

Rusya Devlet Başkanı Vladimir Putin, parlamentoda yaptığı konuşmada yabancı güçleri ülkenin içişlerine karışmakla suçladı. Demokrasiyi destekleme kılıfında ülkeye yapılan yabancı kaynak akışının artarak sürdüğünü söyleyen Putin, Rusya'nın Avrupa Konvansiyonel Kuvvetler Antlaşması'ndan çekilebileceği sinyalini de verdi.

Putin, yaptığı sert konuşmada, isim vermeden Batı'yı hedef aldı. **“Bazıları Rusya'nın istikrarlı yükselişinden hoşnut değil”** diyen Putin, demokrasi kisvesi altında ülkenin içişlerine müdahale etmek isteyenlerin olduğunu söyledi. Bu çerçevede Rusya'ya yabancı kaynak akışının artarak sürdüğünü belirten Putin, **“demokrasiyi desteklemek”** adı altında yürütülen bu faaliyetleri **“sömürgeci tarzı”** olarak tanımladı.⁴³

Bu konuşmayla Putin'in, Kremlin yönetimine muhalif gruplara parasal destekte bulunan Batı merkezli dernekleri hedef aldığı yorumu yapılıyor. Rus yetkililer daha önce de Batılı güçlerin ülkedeki seçim sürecine, **“demokrasi yanlısı”** örgütlere para yardımıyla bulunarak müdahale ettiği yolunda açıklamalarda bulunmuşlardı. Putin konuşmasında suçlama getirdiği yabancı kaynakların kim olduğunu açıklamadı ancak gözlemciler ABD'yi işaret ettiler.

Putin, kıtadaki asker sayısı ve teçhizatların azaltılmasını içeren 1990 tarihli Avrupa Konvansiyonel Kuvvetler Antlaşması'nın (AKKA) dondurulması önerisinde bulundu. AKKA'ya imza atan devletlerin anlaşmaya saygı göstermediklerini belirten

43 **“Putin address to nation: Excerpts,”** <http://news.bbc.co.uk/1/hi/world/europe/4481455.stm>

Putin, ABD'nin Polonya ve Çek Cumhuriyeti'ne füze savunma sistemi yerleştirme planlarının durumu **“daha da kötü”** hale getirdiğini söyledi.⁴⁴

AKKA'dan çekilebiliriz !

Putin, NATO ülkelerine önerdiği müzakerelerde Rusya'nın şikâyetlerine çözüm bulunmaması halinde Moskova'nın AKKA'dan tamamen çekilmeyi gündemine alacağını da kaydetti. NATO ülkelerinin anlaşmaların şartlarını çeşitli bahanelerle uygulamaktan kaçındıkları sırada Rusya'nın sınırları içindeki silahlı kuvvetleri sevkıyatını sınırlandırmasını **“tarihi bir hata”** olarak değerlendiren Putin, **“ Birinin bu bağlamda ABD'yi, örneğin sınırları içinde askerlerinin yerini değiştirme konusunda sınırladığını düşünmek bile zor”** diye konuştu.⁴⁵

NATO Genel Sekreteri Jaap de Hoop Scheffer, Putin'in, AKKA tehdidi konusunda açıklama beklediklerini bildirdi. Scheffer, ittifak üyelerinin, Rusya'nın kendi taahhütlerini yerine getirmesi durumunda anlaşmayı onaylamak istediğini de kaydetti. Hatırlanacağı üzere, NATO, Rusya'nın, Gürcistan ve Moldova'da kalan askerlerini çekmesini istiyordu.

III. 6. Avrupa Konvansiyonel Kuvvetler Antlaşması

1990 yılında Paris'te NATO ve Varşova Paktı arasında imzalanan AKKA, her ülkenin sınır bölgelerinde bulundurabileceği silahlara kısıtlama getiriyor. 1999 yılında İstanbul'daki Avrupa Güvenlik ve İşbirliği Teşkilatı (AGİT) Zirvesi'nde ise AKKA'nın günün koşullarına uyarlanmış halinin yanı sıra Rusya'nın Gürcistan ve Moldova'daki silahlarıyla birliklerini çek-

44 Ibid.

45 Ibid.

mesiyle ilgili anlaşma imzalandı.⁴⁶ 2001 yılında bu ülkelerdeki ağır silahlarını çeken Rusya'nın üslerini boşaltmaması üzerine Moskova'yı İstanbul hükümlerini çiğnemekle suçlayan Batılı ülkeler AKKA'yı onaylamadı, dolayısıyla anlaşma hükümlerine uymadı. Rusya ise NATO üyelerinin AKKA'yı onaylamamasıyla üslerini boşaltmaması arasında hukuki bir bağ olmadığını savunuyor. Anlaşmazlığın diğer nedeni, ABD'nin Çek Cumhuriyeti ve Polonya'ya radar istasyonu ve 10 parçadan oluşan füze savunma sistemi kurmak istemesi. Sistemin Kuzey Kore ve İran'a karşı kurulduğuna inanmayan Rusya, kendilerinin hedef alındığını ileri sürüyor.

III. 7. Rusya Askerî Doktrini Değiştiriyor

Soğuk Savaş'ın sona ermesinden bu yana Batı ile gerginlik politikalarından kaçınan Rusya, ABD'nin Polonya ile Çek Cumhuriyeti'ne füzesavar sistemi ve radar yerleştirme planları yüzünden askeri doktrininde radikal değişikliğe gideceğini açıkladı. Orta Avrupa'daki eski Doğu Bloku ülkeleriyle Baltık ülkelerini bünyesine katan NATO'nun Rusya sınırlarına doğru genişlemesi de Moskova tarafından rahatsız edici bir gelişme olarak vurgulandı. İngiliz "The Guardian" gazetesine göre, Rusya'nın güvenlik konularındaki en üst düzey organı olan Güvenlik Konseyi, web sayfasına koyduğu bir açıklamada, güvenlik tehditleri algılamasında değişiklik yaptı ve Rusya'ya yönelik en ciddi tehlikenin NATO ve Batı'dan kaynaklandığını ileri sürdü.⁴⁷

46 Barış ADIBELLİ, "Yüzyılın Son Zirvesi," *Yenigün*, 15 Kasım 1999, s.2.

47 Luke HARDING "Russian Generals Put Old Foe Back Into Their Sights", *The Guardian*, 7 Mart 2007.

Açıklamada, yeni düşmanların adı açıkça belirtilirken, 2000’de benimsenen güvenlik stratejisinin değiştirildiği ilan edildi. Güvenlik Konseyi, değişen jeopolitik gerçeklikler ışığında yeni ulusal güvenlik stratejisi geliştirildiğini ve rakip askeri ittifakların ve özellikle NATO’nun aşırı güçlendiğine dikkat çekti. Rusya, değiştirdiği güvenlik stratejisinde küresel terörizmi birinci tehdit olmaktan çıkardı. Konsey, “Rusya’nın askeri güvenliğine yönelik tehditlerin karakterinde değişiklikler olmaktadır. Giderek artan sayıda ülke, silahlı kuvvetlerini geliştiriyor” dedi.⁴⁸

Guardian’a konuşan üst düzey Rus askeri yetkililer de NATO’nun Sovyet sonrası dönemde dur durak bilmeyen genişlemesinden çok büyük rahatsızlık duyduklarını ifade ederek Rusya’nın kendisini, “düşman komşuları tarafından kuşatılmış durumda” hissettiğini belirttiler. Rusya Dışişleri Bakanı Sergei Lavrov, Polonya ve Çek Cumhuriyeti’ni kastederek ABD’nin burnunun dibinde neden füze üssü kurmak istediği sorusuna doyurucu bir açıklama yapamadığına dikkat çekti. Rus lider Vladimir Putin ise söz konusu üslerden fırlatılacak füzelerle İran ve Kuzey Kore füzelerinin havada imha edileceği şeklindeki izahatın komik olduğunu söylemişti.

Rusya’nın yeni askeri doktrininin ne zaman yürürlüğe gireceği belirtilmedi, ancak Güvenlik Konseyi önümüzdeki yılbaşından itibaren geçerli olmasını tavsiye etti. Yeni doktrin kapsamında öncelikle askeri harcamalar olağanüstü düzeyde artırılabilecek. Güvenlik Konseyi’nin eski üyelerinden Sergei Kortunov, “Rusya, ABD ve NATO’ya karşı bundan böyle çok haşın olacak” dedi.⁴⁹

48 Ibid.

49 Ibid.

III. 8. Rusya'dan Füze Denemesi

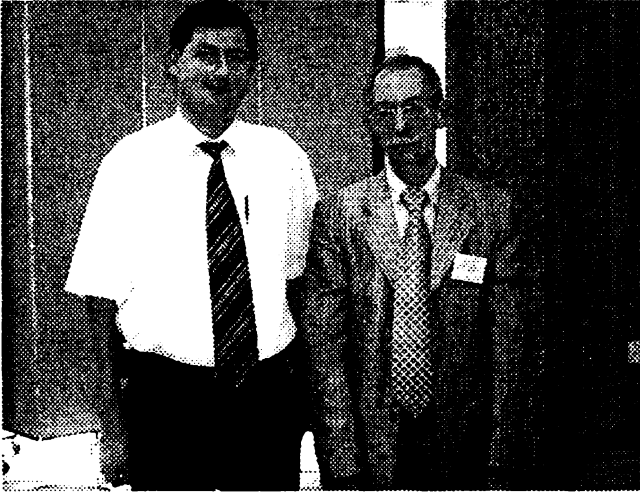
ABD'nin füze kalkanı yerleştireceği tartışmaları sürerken Rusya , çok sayıda savaş başlığı taşıyan yeni kıtalararası füzenin denemesini başarılı bir şekilde gerçekleştirdi. Rusya Savunma Bakanlığı'ndan bir yetkili, Rus İnterfaks ajansına yaptığı açıklamada, RS-24 adı verilen füzenin 30 Mayıs günü Moskova'nın 800 kilometre kuzeyindeki Plesetsk üssünde bulunan seyyar bir ateşleyiciden fırlatıldığını belirtti. Yetkili, RS-24 füzelerine 10 değişik savaş başlığı takılabildiğini belirterek RS-18 ve RS-20 gibi eski kıtalararası füzelerin RS-24'lerle değiştirileceğini kaydetti. Füzenin, 5 bin 500 kilometre uzaklıktaki Kamçatka Yarımadası'ndaki hedefi vurduğu kaydedildi. Rus ajansları, birbirinden bağımsız hedeflere kilitlenebilen çoklu savaş başlığı takılabilen füzelerin ateşlendikten sonra önünün kesilmesinin veya imha edilmesinin son derece zor olduğunu bildirdiler.⁵⁰

Konuyla ilgili açıklama yapan Rusya Başbakan Birinci Yardımcısı Sergey İvanov , Rusya'nın elindeki füzelerin tüm savunma sistemlerini aşabilecek kapasitede olduğunu söyledi. İvanov, Rus Stratejik Güçler Komutanlığı'nın balistik füze denemesi açıklamasının ardından Rus İtar-Tass ajansına yaptığı açıklamada, **“Bugün Rusya'nın elinde, mevcut veya gelecekte inşa edilebilecek her türlü savunma sistemini aşma kapasitesine sahip füzeler bulunmakta”** şeklinde ifade etti. İvanov, **“Ruslar, savunma, güvenlik anlamında ülkelerinin geleceğiyle ilgili rahat olabilirler”** diye konuştu. İvanov yeni füzelerin Ortadoğu ve Asya'dan gelebilecek olası tehlikelere karşı geliştirildiğini

50 **“Russia tests multi-head misilse,”** <http://english.people.com.cn/200705/30/eng200705379195.html>

söylese de asıl hedefin Doğu Avrupa'da Rusya'ya karşı bir füze savunma kalkanı kurmakta olan ABD olduğu biliniyor.⁵¹

Rusya Bilimler akademisinden Vladimir Kukuşin, ABD'nin 1972'de nükleer silahlanmanın sınırlandırılması için imzalanan anlaşmadan (ABM) 2002 yılında çekilmesinin, Rusya'nın söz konusu sistemi yeni füzeler geliştirmesini kaçınılmaz kıldığını iddia etmektedir. Kukuşin'e göre, RS-24 füzelerinin yürürlükte olan START-I anlaşması ve 2002'de imzalanan, nükleer başlıkların sınırlandırılmasını öngören Moskova Anlaşması'na da uygun olduğu ifade etmektedir.

Barış Adıbelli ve Vladimir Kukuşin, ABD-2007

Öte yandan Rusya karşıtı tutumuyla bilinen eski Sovyet cumhuriyetlerinden Litvanya'nın Savunma Bakanı Juozas Olekas , ülkesinin NATO tarafından sağlanacak füze savunma sistemine ihtiyaç duyduğunu söyledi. Dün Moldova ziyareti sıra-

51 Ibid.

sında basına konuşan bakan, “İstikrarsız ülkelerin birkaç yıl içinde saldırmak için teknik yeterliliğe ulaşmaları tehlikesi var. Dünya bu sürecin önünü kesmeli” dedi.

III. 9. Rusya’nın Türkmen Gazı Stratejisi

Rusya Devlet Başkanı Vladimir Putin, Orta Asya gezisi sırasında Moskova’nın Orta Asya gazındaki hâkimiyetini sürdürmesini sağlayacak yeni bir boru hattı kurulması konusunda Türkmenistan ve Kazakistan liderlerini ikna etmeyi başardı. Türkmenistan Devlet Başkanı Kurbangülü Verdimuhammedov’un ev sahipliğinde yapılan üçlü zirvede Hazar kıyıları boyunca yeni bir doğalgaz güzergâhı oluşturulması kararlaştırıldı. Bu gelişme, ABD ve Avrupa Birliği tarafından desteklenen Türkiye geçişli Nabucco projesini zor duruma düşürmüştü.⁵²

Verdimuhammedov, Putin ve Kazakistan Başkanı Nursultan Nazarbayev’in katıldığı zirvenin ardından yayımlanan ortak deklarasyonda üç ülke hükümetlerinin ilk aşamada yılda 20 milyar metreküp kapasiteli olacak boru hattının kurulmasıyla ilgili hazırlıkları 1 Eylül tarihine kadar tamamlayacağı bildirildi. Anlaşma, Moskova’nın doğrudan denetiminde bulunacak Orta Asya gazının yıllık miktarını 90 milyar metreküpe kadar yükseltti. Putin, zirvenin başlangıcında yaptığı konuşmada, “Üç ülkenin ekonomilerini ilgilendiren çok önemli konuları ele almak için toplandık. Hatta konuşacaklarımızın dünya enerji piyasalarını da yakından ilgilendireceğini söylersem abartmış olmam” dedi.⁵³

Putin, zirvede varılacak anlaşmaların Avrupa ve genel olarak uluslararası piyasalara daha fazla enerji aktarılmasını sağla-

52 Cenk BAŞLAMIŞ, “ Putin Engeli,” *Milliyet*, 13 Mayıs 2007.

53 *Ibid.*

yacağını bildirdi. Verdimuhammedov ise üç ülkenin yeni bir boru hattı kurulması için anlaşmaya varmasının Nabucco projesini gündemden kaldırmadığını söyledi. Uluslararası alanda gaz taşıma yollarının çeşitlendirilmesi süreci yaşandığını belirten Türkmen lideri, gazetecilerin Çin ve İran’da gaz satmak istediklerini hatırlatması üzerine, “Merak etmeyin herkese yetecek gazımız var” dedi. Nazarbayev de Türkmenistan’ın gazını Kazak topraklarından taşımasına destek verdiklerini belirtirken, hat kurulması kararında siyasi bir yön bulunmadığını savundu. Proje, Hazar’ın Türkmenistan kıyısı boyunca 360 kilometrelik boru hattı kurulmasını, Kazak topraklarında yapılacak 150 kilometrelik hattın ise var olan Orta Asya Gaz Merkezi Boru Hattı’na bağlanmasını öngörüyor. Merkeze ait istasyonlardan biri Rus-Kazak sınırındaki Aleksandrov Gay bölgesinde bulunuyor.⁵⁴

Türkmen gazının da katılmasıyla merkezde toplanacak Orta Asya gazının toplam yıllık miktarı 90 milyar metreküpü aşacak. Kazak ve Özbek gazı da söz konusu merkezde toplanıyor. Dünyanın anlaşma dışında Rusya Türkmenistan’dan yılda 60 milyar metreküp gaz alıyor. Türkmenistan’da 22 trilyon metreküplük gaz rezervi bulunduğu hesaplanıyor. 2006’nın ilk yarısında Türkmenistan 34 milyar metreküp gaz çıkarmış, bunun 21 milyar metreküpünü Rusya’ya vermişti. 2008’de 71 milyar metreküp gaz çıkarılması planlanıyor. 2030 yılında ise yılda 250 milyar metreküpe çıkılması hedefleniyor. Verdimuhammedov, Türkmenistan-İran, Türkmenistan-Çin, Türkmenistan-Afganistan-Pakistan-Hindistan hatlarıyla da ilgilendiklerini söylüyor.⁵⁵

54 Ibid.

55 Ibid.

III. 10. Rusya- AB Samara Zirvesi

Rusya'nın güneyindeki Samara kentinde yapılan AB-Rusya zirvesinde, Kosova, ABD'nin füze savunma kalkanı, Ortadoğu ve enerji gibi önemli başlıklarda ilerleme sağlanamazken AB dönem başkanı Almanya ve Rusya arasındaki gerginlikler gün yüzüne çıktı. Baltık ülkelerinin Rusya karşıtı tutumuna ve AB üyesi Polonya'nın, kendisinden et ithal etmeyi reddeden Rusya ile AB arasındaki ortaklık ve işbirliği anlaşmasının yenilenmesini veto etmesine gönderme yapan Putin, **"Bu ülkeler her zaman hem AB'nin, hem de Rusya'nın çıkarına hizmet etmiyor"** dedi. Rusya Devlet Başkanı, AB ile Rusya arasında ortaklık anlaşması görüşmelerinin aksadığını, görüşmelere başlamadan önce AB'nin kendi içindeki sorunları çözmesi gerektiğini söyledi.⁵⁶

Avrupa Komisyonu Başkanı Barroso ise, AB'ye üye bir ülkenin yaşadığı zorluğun, tamamıyla AB'yi ilgilendiren bir durum olduğunu Rusya'ya anlatma fırsatı bulduklarını belirtti ve **"Polonya sorunu Avrupa'nın sorunu. Litvanya ve Estonya sorunları ayrıca AB'nin sorunu. Yakın işbirliği istiyorsanız, AB'nin birlik ilkesine dayandığını bilmenin çok büyük önemi var"** dedi.⁵⁷

Avrupa Komisyonu Başkanı, Rusya'nın Polonya'dan et alımını yasaklaması için bir neden görmediğini söyledi ve Polonya etinin AB ülkelerinde satıldığını hatırlattı. Zirve sırasında Samara'da yürüyüş düzenleyen yüzlerce hükümet karşıtı, Putin yönetiminin ülke içindeki muhalefete dönük baskıcı politikalarını kınadılar. Yoğun güvenlik önlemleri altında gerçekleştirilen yürü-

56 "EU-Russia summit to take place in Samara," *Pravda*, 14 Mayıs 2007.

57 "EU-Russian talks end in acrimony," <http://news.bbc.co.uk/2/hi/europe/6668111.stm>

yüşte, muhalefet liderlerinin Samara'ya gelmelerinin engellenmesi de protesto edildi.⁵⁸

Almanya Başbakanı Merkel'in zirve ardından yapılan basın toplantısında, muhalefet liderlerinin Samara'da gösterilere katılmalarının engellenmesiyle ilgili endişelerini dile getirmesi ve **“Umarım görüşlerini ifade etme olanağı bulurlar”** demesi, Putin'in tepkisine neden oldu. Rus polisinin zirve sırasında aldığı güvenlik önlemlerini savunan Putin, AB ülkelerinde de benzer uygulamaların bulunduğunu kaydetti. Bu vesileyle AB üyesi Baltık cumhuriyetlerindeki Rus azınlığa karşı uygulanan baskı politikalarına dikkat çeken Rusya Devlet Başkanı, Estonya'nın başkenti Talin'de geçen ay bir Rus göstericinin polis tarafından öldürüldüğünü hatırlattı. Letonya ve Estonya'daki hak ihlallerinin **“Avrupa tarafından kabul edilemez”** olduğunu söyleyen Putin, Estonya'daki yetkililerden, bir Rus vatandaşının Talin'de öldürülmesinden sorumlu olanları yargı önüne çıkarmalarını istedi.⁵⁹

III. 11. Rusya AKKA'yı Tartışmaya Açıyor

Rusya, Avrupa Konvansiyonel Kuvvetler Anlaşması'nın (AKKA) görüşülmesi amacıyla uluslararası düzeyde olağanüstü konferans düzenlenmesini istedi. Rusya Dışişleri Bakanlığı'ndan yapılan açıklamada, Rusya'nın AKKA konusunda, 12-15 Haziran 2007 tarihleri arasında Avusturya'nın başkenti Viyana'da olağanüstü bir konferans yapılması için anlaşmayı muhafaza eden Hollanda'ya başvurduğu bildirildi. ABD'nin Polonya ve Çek Cumhuriyeti'nde yeni bir füze savunma sistemi kurmayı

58 Ibid.

59 “EU-Russia summit to take place in Samara,” *op.cit*

planlayarak anlaşmayı ihlal ettiğini savunan ve NATO'ya yeni üye olan ülkelerin anlaşmayı onaylamasını isteyen Rusya, moratorium ilan etmiş ve AKKA'yla ilgili yükümlülüklerini askıya alacağını açıklamıştı. 1990'da imzalanan ve 1999'da güncellenen AKKA, NATO ve eski Varşova Paktı üyeleri arasında, konvansiyonel silah miktarının sınırlandırılmasını öngörüyor.⁶⁰

III. 12. ABD, Rusya'yı Düşman Görmüyor

ABD Başkanı George W. Bush, G8 zirvesi öncesinde gittiği Çek Cumhuriyeti'nin başkenti Prag'da protestolarla karşılandı. ABD ve Rusya arasında gerginliğe neden olan füze kalkanı projesine Polonya'nın yanı sıra Çek Cumhuriyeti'ni de dâhil etmek isteyen Bush, ziyareti sırasında Devlet Başkanı Vaclav Klaus ve Başbakan Mirek Topolanek ile görüşmelerinde de bu konuyu gündeme getirdi.⁶¹

Çek Cumhuriyeti'nde yapılan kamuoyu yoklaması, halkın büyük bölümünün, ABD'nin bu ülkede kurmayı tasarladığı füze kalkanı projesine karşı olduğunu ortaya çıkardı. Eski Doğu Bloku ülkesi, yeni NATO üyesi Çek Cumhuriyeti'nde halkın yüzde 60'ından fazlası, Rusya'nın cevap olarak askeri adımlar atma ihtimalini ve terörün hedefi haline gelme olasılığını gerekçe göstererek projeye karşı çıktı.

Bush'un Prag'a gelmesinden önce başlayan, komünistlerden feministlere geniş bir yelpazenin katılımıyla gerçekleşen gösteriler, dün de Bush ile Topolanek ve Klaus arasındaki görüşmele-

60 "Russia proposes urgent CFE treaty conference in Vienna June 12-15," **RIA Novosti**, 28 Mayıs 2007.

61 "**Bush seeks to calm Russian fears**" <http://news.bbc.co.uk/1/hi/world/europe/6721295.stm>

rin yapılacağı, ortaçağdan kalma Prag Kalesi civarında devam etti. Göstericiler, projenin savunma amaçlı olmadığını, **“ABD’nin saldırgan dış politikasını desteklediğini”** dile getirdiler. Düzenlenen gösterilerde de **“Üslere Hayır”** hareketinin başı Jan Tamas, **“Bush’un ziyaretinin başlıca amacı, bize bu üssü kabul ettirmeye çalışmak. Bu üs ayrıca Rusya ile gereksiz çatışma riskini artıracak, bizi savaş alanına, sonra da nükleer atığa dönüştürecek”** dedi.

III. 13. Bush: Soğuk Savaş Bitti!

Prag’da 5 Haziranda basına konuşan Bush, füze kalkanı planının İran’dan gelebilecek nükleer saldırıya karşı tasarlandığını iddiasını yineledi ve Rusya Devlet Başkanı Putin ‘e işbirliği çağrısında bulundu. Bush, **“Rusya düşman değil. Füze kalkanı projesinden kaygılanacak bir şey yok”** dedi. Çek liderlerle bir araya geldikten sonra açıklama yapan Bush, planın tamamıyla savunmaya yönelik olduğunu, Rusya’yı hedef almadığını söyledi ve **“Neden işbirliği yapmıyorsunuz? Neden projeye ortak olmuyorsunuz”** diye konuştu. ABD Başkanı, Rusya’nın generallerini ve bilim adamlarını göndererek sistemi yakından görebileceğini de belirtti.⁶²

Bush, **“Soğuk Savaş bitti. Çek Cumhuriyeti’nde halk, ABD’nin veya Rusya’nın dostluğunu seçmek zorunda değil. İkisinin de dostu olabilir”** dedi. ABD Dışişleri Bakanı Condoleezza Rice ise önceki gün Panama’da yaptığı açıklamada **“ABD’nin ve Avrupalı müttefiklerinin güvenliği ayrılmaz”** dedi.⁶³

62 “President Bush Visits Prague, Czech Republic, Discusses Freedom,” <http://www.whitehouse.gov/news/releases/2007/06/20070605-8.html>

63 Ibid.

III. 14. Putin, Kruşçev Gibi Konuşuyor

ABD'nin, Prag'ın güneybatısındaki Brdy askeri bölgesinde füzesavar radar üssü kurma planı, Rusya'nın sert tepkisine neden olmuştu. Putin, nükleer silahlarının yönünü, ABD'nin Avrupa'daki üslerine çevirebileceği uyarısında bulunmuştu. Polonya Başbakanı Jaroslaw Kaczynski, Polonya radyosuna yaptığı açıklamada, Putin'in uyarısının ciddiye alınması gerektiğini belirterek **"Bu dil Boris Yeltsin ya da Mihail Gorbacov ve hatta Leonid Brejnev tarafından kullanılmadı. Bu, Nikita Kruşçev'in dili"** dedi.⁶⁴ Estonya Devlet Başkanı Toomas Hendrik Ilves de Prag'da yaptığı konuşmada Rusya'nın demokrasiden uzaklaştığını, bu nedenle de G8'de yerinin olmadığını savundu.

Bu arada Putin'in Ukrayna hakkında söylediği **"Ukrayna'da bizim çocukların bir şeyler başaracağını umuyorduk. Fakat onlar da yasaları çiğneyerek gözden düştüler. Şimdi Ukrayna, zorba bir tiranlık yönetimine doğru kayıyor"** sözlerine de Ukrayna'dan tepki geldi.

III. 15. Füze Kalkanı Azerbaycan veya Türkiye'ye Kurulsun

Rusya Devlet Başkanı Vladimir Putin, ABD ve Rusya'nın olası füze saldırılarına karşı Azerbaycan'da ortak bir askeri üs kurlmaları önerisinin ardından bu kez de füze savunma sisteminin Türkiye'ye de yerleştirilebileceğini söyledi. Putin, G-8 zirvesinden sonra düzenlediği basın toplantısında ABD'nin füze savunma sistemlerini Rusya'nın sınırlarına yakın yerlerde konuşlandırılmasına gerek olmadığını ifade etti. Putin, **"ABD, Türki-**

64 "Putin's warning reminiscent of Khrushchev: Polish PM ." <http://www.reuters.com/article/topNews/idUSL0534368420070605>

ye, ya da Irak'ta da füze savunma sistemleri konuşlandırabilir. Aksi takdirde neden o kadar savaş yaptı ki” şeklinde konuştu. Amerikalıların, Doğu Avrupa'da kurulmak istenen füze savunma sistemlerinin Rusya'ya yönelik olmadığını söylediklerini hatırlatan Putin, **“Ancak hiç olmayan bir tehdide karşı füze savunma alanı oluşturuyorlar. İran'ın füze geliştirmeye ya da Avrupa'ya saldırmak gibi bir niyeti yok”** dedi.⁶⁵

Doğu Avrupa'da kurulmak istenen füze savunma sistemlerinin mevcut dengeyi bozacağını ve Rusya'yı karşı önlemler almaya zorladığını ifade eden Putin, bunun da gerginlik yarattığını, bu nedenle ABD'ye böyle bir teklif getirdiklerini, bunun kabul edilmesi durumunda ne uzayda, ne de Doğu Avrupa ülkelerinde sistemlerin kurulmasına gerek kalmayacağını kaydetti. ABD Başkanı George Bush ise, füze kalkanına ilişkin Rusya'nın önerilerini reddetti. Bush, bu konudaki açıklamasını da füze savunma sistemi projesinin kilit ülkelerinden Polonya'da, Devlet Başkanı Lech Kaczynski ile görüşmesinin ardından yaptı.⁶⁶

ABD Başkanı, Rusya Devlet Başkanı Putin 'in, füze savunma sistemlerinin Polonya ve Çek Cumhuriyeti yerine Türkiye, Irak ya da bir deniz platformunda kurulabileceği, Azerbaycan'da da ABD ile işbirliği yapabilecekleri yönündeki önerilerine, doğrudan değinmedi ancak **“Füze kalkanıyla ilgili planlarımızı değiştirmeyeceğiz”** şeklinde konuştu. ABD Dışişleri Bakanı Condoleezza Rice Putin'in, Azerbaycan'la ilgili önerisinin değerlendirilebileceğini, ancak bunun ülkesinin, Polonya ve Çek Cumhuriyeti'yle ilgili planlarını etkilemeyeceğini kaydetti. Ko-

65 **“Putin Suggests U.S. Missile Shield Be Based in Azerbaijan,”** <http://www.foxnews.com/story/0,2933,278817,00.html>

66 **Ibid.**

nuyu Polonya ve Çek Cumhuriyeti'yle görüşmeyi ve NATO içinde ele almayı sürdüreceklerini vurgulayan Rice, daha önce ABD'nin füze kalkanı projesine tamamen karşı çıkan Moskova'nın tutumunu değiştirmesinin memnuniyet verici olduğunu söyledi.⁶⁷

Rusya Dışişleri Bakanı Sergey Lavrov, ABD'nin Polonya ve Çek Cumhuriyeti'ne füze savunma sistemi yerleştirmekte ısrar etmesini, üzüntüyle karşıladıklarını belirtti. ABD'nin planlarını durdurması ve Rusya'nın konuyla ilgili önerisine ilişkin görüşmelerin devam etmesi gerektiğini yineleyen Lavrov, ABD füze savunma sistemi planının, İran'ın nükleer programıyla ilgili tartışmaları olumsuz etkileyeceğini söyledi. Putin'in, ABD füze savunma sistemlerinin Türkiye'ye yerleştirilmesi önerisi, ABD basınında şüpheyile karşılandı. New York Times gazetesi, Putin'in ciddi olup olmadığını anlamının zor olduğu değerlendirmesinde bulundu. Putin'in önerisini başyazısına taşıyan gazete, Berlin Duvarı'nın yıkılmasının üzerinden yaklaşık 20 yıl geçmesine rağmen, ABD ve Rusya arasındaki “Soğuk Savaş” ın sürdüğünü ve iki ülkenin elinde hâlâ 25 bin nükleer füze olduğunu yazdı.⁶⁸

III. 16. Rusya AKKA'yı Askıya Aldı

Rusya, Soğuk Savaş sonrası silah kontrolünü öngören başlıca anlaşmalardan biri olan Avrupa Konvansiyonel Kuvvetler Anlaşması'ndan (AKKA) çekildiğini açıkladı. Kremlin'den yapılan açıklamada, Devlet Başkanı Putin'in, “**Rusya Federasyo-**

67 “Putin: Missile interceptors could be placed in Turkey, Iraq or at sea,” **International Herald Tribune**, 8 Haziran 2007.

68 Sherly Gay STOLBERG, “Putin Surprises Bush With Plan on Missile Shield,” **The New York Times**, 7 Haziran 2007.

nu'nun güvenliğini etkileyen ve acil önlemler alınmasını gerektiren olağanüstü koşullar” nedeniyle Rusya'nın anlaşmadaki yükümlülüklerinin askıya alınmasını öngören kararı imzaladığı bildirildi.⁶⁹

ABD'nin Çek Cumhuriyeti ve Polonya'da füze savunma sistemi kurma projesi ile Kosova'nın Sırbistan'dan bağımsızlığı konusunda Batılı ortaklarıyla gerilim yaşayan Rusya, daha önce de AKKA'yla ilgili yükümlülüklerini askıya alabileceğini açıklamıştı. NATO'nun Doğu Avrupa'daki askeri varlığının azaltılmasını isteyen Rusya, örgütün anlaşmada yeni düzenlemeler yapılması konusundaki ısrarına da karşı çıkmıştı. Putin, ABD'nin Doğu Avrupa ülkelerine yönelik füze savunma sistemi projesinin bölgede istikrarsızlık yarattığını belirterek, AKKA'daki taahhütlerini donduracakları uyarısında bulunmuştu.

1990'da imzalanan AKKA, NATO ve eski Varşova Paktı üyeleri arasında, konvansiyonel silah miktarının sınırlandırılmasını öngörüyor. Anlaşmanın 1999'da güncellenen son hali, Rusya tarafından onaylanmış, ancak ABD ve diğer NATO üyesi ülkeler, Rusya, eski Sovyet ülkeleri olan Moldova ve Gürcistan'daki askerlerini çekinceye kadar anlaşmayı onaylamayacaklarını açıklamışlardı.

Kremlin sözcü yardımcısı, Rusya'nın bu adımının Batılı ortaklarının AKKA'nın güncellenmiş halini onaylamalarına vesile olmasını umduğunu söyledi. AKKA'dan çekilme kararının Rusya'nın sınırları yakınında askeri güç oluşturmaya olanak sağlayacağı belirtilirken askeri uzmanlar Moskova'nın bu adımının ABD'nin füze savunma sistemine yönelik **“sembolik bir tepki”**

69 “Russia finally pulls out from Conventional Forces in Europe Treaty,” **Pravda**, 30 Kasım 2007

olduğunu ifade ediyorlar. NATO'dan yapılan açıklamada, **“AKKA'nın, Avrupa'nın güvenlik ve istikrarı açısından önemli bir temel oluşturduğu ve Rusya'nın hayal kırıklığı yaratan bu tavrının geriye doğru atılmış bir adım olduğu”** kaydedildi.⁷⁰ AKKA'nın askıya alınması Rus askerî tesislerinin NATO ülkeleri tarafından denetlenme ve izlenmesini yasaklayarak, konvansiyonel silahların Urallar'ın batısına sevk edilmesine yönelik sınırlamayı ortadan kaldırmıştır. Bu da otomatikman Rusya'nın Avrupa'daki askerî varlığını artırmasının yolunu açmıştır.

III. 17. Füze Kalkanının Eski Sovyet Coğrafyasında Kurulmasına Yönelik Öneri

Putin 'in, ABD Başkanı George W. Bush 'la yaptığı görüşmede, ABD'nin Çek Cumhuriyeti ve Polonya'da kurulması planlanan füze kalkanı projesinden vazgeçmesi amacıyla Rus topraklarında karmaşık bir radar sistemini de içeren yeni bir genişletilmiş işbirliği önerisinde bulunduğu bildirildi. Putin'in önerdiği şekilde sistemin neredeyse tamamının eski Sovyetler Birliği topraklarına yerleştirilmesi gerektiği belirtilirken iki lider füze savunma sistemi konusunda yine anlaşmaya varamadı.

Görüşmenin ardından basına yansıyan haberlere göre, Moskova'da bir ortak istihbarat ve veri değişim merkezi ile Brüksel'de bir ortak karargâh kurulabileceği önerisi getiren Rusya Devlet Başkanı, bu sisteme Rusya'nın güneyindeki radar erken uyarı tesisini dâhil etmeye hazır olduğunu belirtti ve Azerbaycan'daki radar tesisinin de modernize edilerek ABD'nin kullanımına sunulabileceği önerisini yineledi.

70 <http://www.nato.int/docu/update/2007/07-july/0716a.html>

III. 18. Rusya'nın Latin Amerika Kartı

ABD'nin baş belası olarak adlandırılan Hugo Chavez **bu gergin ortam içinde** Washington'a nispet gibi bir tura çıktı. Vladimir Putin'le iki ülke arasındaki askeri işbirliği konusunda görüşmeler yapmak üzere Moskova'ya gitti. Rus basınında yer alan haberlerde Chavez'in çantasında büyük bir silah anlaşması'nın bulunduğuna ilişkin iddialar yer aldı.

Latin Amerika'nın ABD karşıtı ittifakının önde gelen ismi Chavez, Rusya, Belarus ve İran'ı kapsayan bir tura çıkmıştı. Chavez'in gezisinin ilk durağı olan Moskova'da Rus denizaltıları alma konusunda görüşmelerde bulundu. Daha önce Venezüella Rusya'dan, aralarında 53 savaş helikopteri, 24 savaş uçağı, 100 bin Kalaşnikof'un da olduğu 3 milyar dolarlık silah alımı yapmıştı.

Rus Kommersant gazetesi Haziran ayı başında Chavez'in değişik modellerde 9 Rus denizaltısı satın almak üzere bir anlaşmaya imza koyabileceğini duyurmuş ancak Venezüella Savunma Bakanlığı bunu yalanlamıştı. İnterfaks ajansı ise ismini açıklamadığı Rus yetkililere dayandırdığı haberinde, Chavez'in Rusya'dan denizaltı ve savunma sistemlerinin satın alınmasına ilişkin anlaşmalara imza atacağını duyurmuştu.⁷¹

2007 yılı içinde ikinci kez Rusya'ya giden Chavez'in Moskova ile **“stratejik ortak”** olma yönündeki adımları ve son dönemde Caracas yönetiminin askeri alanda yaptığı harcamalar Washington'da dikkatle izleniyor. Chavez, geçen hafta sonunda Venezüella silahlı kuvvetlerine yaptığı konuşmada, ABD'nin, ülkesine karşı psikolojik, ekonomik ve siyasi bir savaş yürüttü-

71 Martin Murphy, **“Chavez in Russia for arms talks,”** <http://news.bbc.co.uk/1/hi/world/americas/6247724.stm>

ğünü ve bir Amerikan işgaline hazırlıklı olmaları gerektiğini söylemişti.⁷² Venezüella liderinin, ABD'nin Doğu Avrupa ülkelere kurmayı planladığı füze savunma sistemine karşı çıkan Rusya'nın ardından Belarus, sonra da Washington'un “şer eksen” ülkelerinden İran'a gidecek olması dikkat çekmiştir.

III. 19. Yüzer Atom Enerjisi İstasyonu

Rusya'nın Sovyetler Birliği sonrasında nükleer alandaki büyüme planlarını hayata geçirmeye başladığı bildirildi. Devlet Başkanı Putin 'in, aralarında yüzen nükleer tesislerin de bulunduğu 26 yeni tesis kurulmasını öngören anlaşmaları imzalayarak, Rusya'da atom enerjisinin elektrik üretimindeki payının iki katına çıkmasının önünü açtı. Rus yetkililere göre Rusya'nın planları kapsamında, Beyaz Deniz'de kurulacak dünyanın ilk yüzer atom enerjisi istasyonunu 2010'a kadar hayata geçireceği kaydedilirken 20 yıl içinde yurtdışında 60 kadar nükleer enerji tesisi kurmayı amaçladığı ifade edildi.⁷³

III. 20. Rusya S-400 Savunma Sistemi Kuruyor

Rusya'nın başkent Moskova çevresine S-400 füze savunma sistemi kuracağı belirtildi. Moskova ile başta Washington olmak üzere Batı arasında ABD'nin Doğu Avrupa'ya füze savunma sistemi kurma konusundaki ısrarıyla başlayan Rusya'nın Avrupa Konvansiyonel Kuvvetler Anlaşması'na (AKKA) katılımını askıya almasıyla süren gerilim giderek tırmanıyor.

72 “Rebel against America, Chavez urges Russia,” Telegraph, 29 Haziran 2007.

73 “Russia may become world's leader in sea-based nuclear power stations,” Pravda, 13 Haziran 2007.

İsrail gizli servisine yakınlığıyla bilinen DEBKA File adlı internet sitesinde yer alan habere göre, Rusya dünyanın en ileri hava savunma sistemi olarak kabul edilen S-400'ü, Moskova çevresine konuşlandıracak. Bu yönde planları olduğunu daha önce açıklayan Rusya'nın sistemle ilgili yaptığı denemenin başarılı olduğu belirtildi. S-400'ler hayalet uçak, cruise ve balistik füzeleri saptayıp yok edebilecek düzeyde sistemler olarak biliniyorlar.⁷⁴

Rusya Devlet Başkanı Putin önceki gün ordu komutanları ve üst düzey istihbarat yetkilileriyle yaptığı toplantıda ülkesinin **“ABD güdümündeki Batı dünyasına karşı”** silah gücünü artıracığını söyledi. Rus haber ajanslarına göre, özellikle dış istihbarat servisinin kuvvetlendirilmesi gerektiğini belirten Putin, bunların ABD'nin Polonya ve Çek Cumhuriyeti topraklarında füze savunma sistemi kurmayı planlaması ve Romanya ile Bulgaristan'da da üsler kurmak istemesine bir yanıt olacağını da açıkladı. Rusya, ABD'nin füze kalkını sisteminin esas hedefinin kendisi olduğunu belirterek sık sık bu konudaki rahatsızlığını dile getiriyor.

Putin'in dış istihbarat çalışmalarının kuvvetlendirilmesi yönündeki açıklaması ise Rusya'nın ABD ve İngiltere'deki casusluk faaliyetlerini yoğunlaştıracığı yorumunu da beraberinde getirdi. Hâlihazırda Londra-Moskova arasında eski Rus ajan Litvinenko cinayetiyle başlayan diplomatik kriz sürüyor.

74 <http://www.debka.com/headline.php?hid=4445>

III. 21. Rusya Askerî Havacılık Teknolojisinde Liderliği Ele Geçirmeyi Hedefliyor

Rusya Devlet Başkanı Putin, ülkesinin askeri gücüyle ilgili çıkışlarına bir yenisini ekleyerek **“askeri havacılık teknolojisinde liderliği ele geçirmek istediklerini”** söyledi. Moskova yakınlarındaki Jukovski askeri havaalanında yapılan Uluslararası Havacılık ve Uzay Fuarı’nın açılışında konuşan Putin, **“Askeri havacılık teknolojisinde liderliği ele geçirme görevi önümüzde duruyor. Rus üreticiler rekabete dayalı bir üretimle dünya havacılığında yolcu ve ulaştırma alanına aktif bir şekilde girmeli”** dedi.⁷⁵

Sovyetler Birliği’nin dağılmasının ardından Rus hükümeti, havacılık sanayiine yönelik harcamaları büyük ölçüde kısıtlamıştı. Rus askeri uçak sanayii, dar bütçesi yüzünden yeni modellerin geliştirilmesi konusunda Batılı rakiplerinin gerisinde kalmıştı. Son yıllarda artan petrol ve gaz gelirleri sayesinde S-400 füze savunma sistemini geliştiren Rusya, güçlendirilmiş MIG ve Sukhoi savaş uçaklarını da fuarda sergileme fırsatı buldu.⁷⁶

Yeni nesil Rus savaş uçakları, ABD’lileri de şaşırttı. Amerikan ordusundan bir general **“Rus Hava Kuvvetleri’nde şu ana kadar gördüğüm en güzel uçaklar var. Bugün burada Sukhoi ve MIG’ler sayesinde yeni teknolojinin çok sayıda ürününü gördük”** dedi. Putin’in danışmanı, Interfaks ajansına yaptığı açıklamada, Rusya’nın kısa süre içinde, Tu-160 ve Tu-95 stratejik nükleer bombardıman uçaklarının üretimine yeniden başlayacağını söyledi.⁷⁷

75 **“Putin shows off Russia’s military aviation,”** http://www.spacedaily.com/reports/Putin_shows_off_Russias_military_aviation_999.html

76 Ibid.

77 Ibid.

Uzun menzilli Rus stratejik bombardıman uçaklarının, Sovyetler Birliği'nin dağılmasından sonra ilk kez Atlantik ve Pasifik okyanuslarıyla Kuzey Kutbu bölgelerinde devriye uçuşlarına başladığına dair haberler geliyor. Son olarak, İngiliz **“Typhoon”** jetlerinin, İngiltere hava sahasına yaklaşan Rus bombardıman uçağını **“perdelediği”** açıklanmıştı. Kraliyet Hava Kuvvetleri, Kuzey Atlantik Okyanusu'nda meydana gelen olayda, Rus uçağının geri çekildiğini duyurmuştu. İngiltere, Almanya, İspanya ve İtalya'da üretilen **“Typhoon”** jetleri, Soğuk Savaş döneminde Sovyetler Birliği'nin hava gücüne karşı geliştirilmişti.⁷⁸

Rus Hava Kuvvetleri Komutanlığı sözcüsü, yaptığı açıklamada ise, **“Pilotlarımız kimsenin hava sahasını işgal etmiyor ve bunda diğer ülkelere yönelik saldırganlık gibi bir durum söz konusu değil”** dedi. Rusya Hava Kuvvetleri Uzun Menzilli Uçuşlar Bölümü Komutan Yardımcısı da 1992 yılından beri durdurulan uçuşların 17 Ağustos'ta yeniden başlatıldığını belirterek **“Bunlar, havada yakıt ikmali, NATO ve diğer ülke savaş uçaklarına karşı koyma gibi zor koşullar altında uçuyor”** diye konuştu.⁷⁹

III. 22. Bombaların Babası

Rusya, dünyanın bugüne kadarki en güçlü bombasını geliştirdiğini açıkladı. ABD'nin **“dünyanın en güçlü bombası”** olduğunu söylediği **“Bombaların Anası”** ndan 4 kat daha etkili olan bu yeni bombaya **“Bombaların Babası”** adının verildiği belirtildi. Rusya Genelkurmay Başkan Yardımcısı vakum bombasının nükleer olmadığını ancak tahribat gücü itibarıyla nükle-

⁷⁸ Ibid.

⁷⁹ Ibid.

er bombayla eşdeğer olduğunu söyledi. Bombanın denendiğini açıklayan Genelkurmay Başkan Yardımcısı , bunun radyasyon etkisine sahip olmadığını ve nükleer bomba gibi uzun vadede çevreye zarar vermediğini de savundu. Genelkurmay Başkan Yardımcısı yeni bombanın ulusal güvenliği korumak ve terörist saldırılara karşı koymak amacıyla kullanılacağını kaydetti.⁸⁰

Yapımına 2003'te başlanan ve ABD'nin 4 yıl önce ürettiği bombadan 4 kat daha güçlü olduğu bildirilen bombanın test görüntülerini yayımladı. Patlamanın iki aşamalı gerçekleştiği belirtilirken ilk anda diğer bombalardan farklı bir basınç dalgasının oluştuğu, ardından da yayılan gazların, vakum etkisi yaparak çevredeki oksijeni yok ettiği kaydedildi. Rus yetkililer bombanın uluslararası anlaşmalara aykırı olmadığını savunurken yeni bombanın geliştirildiğinin açıklanması ABD'nin füze savunma sistemiyle ilgili olarak Washington-Moskova hattında yaşanan gerilimlerin sürdüğü bir dönemde meydana geldi. Moskova'nın bu adımının Rusya Devlet Başkanı Vladimir Putin' in **“silahlanma yarışında rakiplerine gözdağı vermek amacıyla yaptığı yeni bir hamle”** olarak yorumlandı. Putin, geçen ay yaptığı açıklamada **“askeri havacılık teknolojisinde liderliği ele geçirmek istediklerini”** söylemişti.⁸¹

III. 23. Rusya Denge Politikası İzliyor

Rusya Dışişleri Bakanı Sergey Lavrov ,kendisinin de 1972 yılında mezun olduğu Moskova Devlet Uluslararası İlişkiler Enstitüsü'nde Rus dış politikası üzerine konuşma yapan Lavrov, Kosova konusunda Sırbistan'a kesin destek verdi. Lavrov, ülke-

80 Luke HARDING, “Russia unveils the ‘father of all bombs,” **The Guardian**, 12 Eylül 2007.

81 **Ibid.**

sinin uluslararası arenada izlediği **“denge rolü”** politikasını sürdüreceğini söyledi. Hiçbir zaman bir diğerine karşı kurulan **“kutsal ittifakların”** parçası olmayacaklarını belirten Lavrov, 19’uncu yüzyılda Rusya ile Fransa ve İngiltere’nin destek verdiği Osmanlı İmparatorluğu arasında yaşanan Kırım Savaşı sonrasında ve iki Dünya Savaşı arası dönemde batılı devletlerin Rusya karşıtı yürüttükleri politikanın Avrupa’nın kendi istikrarına zarar verdiğini belirtti.⁸²

Lavrov’un **“Kosova ve füze savunma sistemleri bizim pazarlık yapmayacağımız iki konudur”** şeklindeki sözleri ise, Rusya’nın Kosova’nın ayrılmasına karşı mücadelede Sırbistan’a verdiği desteği ve ABD’nin Polonya ile Çek Cumhuriyeti’ne yerleştirilecek füze savunma sistemleri konusundaki çizgisini yumuşatabileceği yönündeki beklentileri boşa çıkarmış oldu. Kosova konusu, Rusya’nın artık AB’nin ve NATO’nun etki alanı haline gelen Balkan Yarımadası’na ve Doğu Avrupa’ya geri dönüşü ve dünyaya kendisinin 1990’ların zayıf Rusya’sı olmadığını göstermenin en etkili yolu olarak değerlendiriliyor.⁸³

III. 24. Kuzey Kutbu Üzerine Mücadele

Füze tartışmaları yaşanırken bir de Kuzey kutbu ile ilgili yeni bir tartışma başladı. Rus bilim insanlarının Rusya’yı Kuzey Kutbu’na bağlayan bir sualtı şelfi buldukları iddia edildi. Zengin petrol ve gaz yataklarına sahip olan buzla kaplı Kuzey Kutbu için bölge ülkeleri arasındaki mücadele giderek kızışıyor. Küresel ısınmanın etkisiyle gelecekte buzların erimesinin ardından Kuzey Kutbu’ndaki enerji yataklarına daha kolay ulaşılabilerece-

82 “Russia to Play Balancing Role in World Affairs,” **Russia Today**, 3 Eylül 2007

83 **Ibid.**

ğini düşünen Rusya, ABD, Kanada, Norveç ve Danimarka uzun süredir bölgede hak arayışı içindeler. Uluslararası yasalara göre, Kuzey Kutbu'nda hiçbir ülke hak iddia edemiyor ancak Kuzey Buz Denizi'ne kıyıdaş olan bu 5 ülkeye 200 mille sınırlanan bir deniz sahanlığını kullanma izni veriliyor.⁸⁴

Rus bilim insanlarının 6 hafta süren araştırmaları sonucunda Rusya'yı Lomonosov sıradağlarıyla Kuzey Kutbu'na bağlayan bir sualtı şelfi buldukları iddiası, ortalığı karıştıracak gibi görünüyor. Rus basınına göre nükleer bir buz kırıcıyla araştırma yapan uzmanların tezinin dünyanın en büyük yüzölçümüne sahip Rusya'nın topraklarını artırmayı planladığı anlamına geldiği ifade ediliyor. Komsomolskaya Pravda gazetesi, Rus uzmanların bölgeden **"heyecan uyandıran haberlerle"** döndüklerini belirterek araştırmayla ilgili bir de harita yayımladı. Harita Rusya'nın topraklarına Fransa, Almanya ve İtalya'nın toplam büyüklüğü kadar yeni alan eklenebileceğini gösteriyor. Araştırma yapılan bölgede 10 milyar ton gaz ve petrol rezervinin bulunduğu iddia ediliyor.⁸⁵

Rusya, 2001'de BM'ye Kuzey Kutbu'na ilişkin olarak 200 mil deniz sahanlığı izninin genişletilmesi talebinde bulunmuş ama reddedilmişti. ABD'nin de yakından takip ettiği son araştırma bulguları, Moskova'nın BM'ye bu yönde yeni bir talepte bulunabileceği yönündeki yorumları da beraberinde getirdi. Danimarka'nın 2004'te benzer bir iddia ile BM'ye resmi başvuruda bulunmaya hazırlanması Rusya ve Kanada'nın tepkisini çekmişti.

84 Yuri ZARAKHOVICH, "Russia Claims the North Pole," **Time**, 12 Temmuz 2007.

85 Andy MCSMITH, "The North Pole: A new imperial battleground," **The Independent**, 31 Temmuz 2007.

III. 25. Rusya Kuzey Kutbuna Bayrak Dikti

Rusya, Kuzey Buz Denizi'nin 4 km. dibine bayrağını dikti. Küresel ısınmanın da etkisiyle buzulların giderek erimesi, bölge ülkeleri arasında zengin petrol ve doğalgaz rezervleri bulunduğu düşünülen Kuzey Kutbu'nda kimin söz sahibi olacağına ilişkin mücadeleyi kızıştıtırırken ilk raundun galibi Moskova olmuşa benziyor. Rusya'nın Kuzey Buz Denizi'ndeki karasularıyla ilgili iddialarını kanıtlamak amacıyla bölgeye gönderdiği araştırma ekibinden iki milletvekili ve bir bilim adamı, derinlerde bilimsel araştırma yapmak ve deniz tabanına Rus bayrağını dikmek amacıyla iki mini denizaltı ile dalış yaptı. Mini denizaltılardan Mir-1 Kuzey Kutbu'nun 4 bin 261 metre derinliğine inerek deniz tabanına dokundu, titanyumdan yapılmış Rus bayrağını ve gelecek kuşaklar için bir mesaj içeren kapsülü deniz tabanına bıraktı. Dalış öncesinde Rus ekibi "Tarihte ilk kez insanoğlu Kuzey Kutbu'nun altında deniz tabanına inecek. Bu, Ay'a bayrak dikmek kadar önemli" dedi.

Nükleer buz kırıcı Rossiya'nın açtığı yoldan önceki gün Kuzey Kutbu bölgesine giden Rusya'nın ünlü Akademik Fyodorov araştırma gemisi, Moskova'nın bölgedeki doğal kaynaklar üzerindeki iddialarına kanıt getirmek için yapılacak dalışın hazırlıklarını sürdürüyordu. Kuzey Buz Denizi'nde 10 milyar ton civarında petrol ve doğalgaz rezervi bulunduğunu düşünen Rusya, aralarında ABD'nin de olduğu diğer önemli güçlere meydan okuyarak bu bölgede geniş bir alanda hak iddia ediyor.

2001'de Birleşmiş Milletler'e yaptığı başvuruda kuzey kıyılarının karasularının karadaki topraklarının devamı olduğunu iddia eden Rusya, bölgede denizaltında bulunan ve Lomomonov Sırağları olarak bilinen jeolojik oluşumun kendi topraklarının

bir uzantısı olduğu görüşünü dile getiriyor. BM, Moskova'nın bu iddiasına henüz bir yanıt vermedi. Rusya'nın mini denizaltıları, deniz tabanında bilimsel araştırma yaparak Moskova'nın bu iddialarına kanıt getirmeye çalışıyor. Şimdiye dek hiçbir ülkenin karasal uzantıları Kuzey Kutbu'na uzanmadığından, kutup çevresindeki bölge, Uluslararası Denizyatağı Yönetimi tarafından idare ediliyor. Rusya'nın yanı sıra ABD, Kanada, Norveç ve Danimarka bölgede hak arayışı içindeler. İngiliz Daily Telegraph gazetesinin, Rusların yolculuğunu **“Dünyanın son sömürge yarışının başlangıç atışı”** diye yorumlaması dikkat çekti.⁸⁶

III. 26. Rusya'dan NATO'ya Nükleer Gözdağı

Rus İtar-Tass ajansının haberine göre Putin, Savunma Bakanlığı'nda düzenlenen bir toplantıda yaptığı konuşmada, **“Belirli ülkeler ve NATO, önceki anlaşmaları ihlal ederek sınırlarımıza yakın bölgelerde askeri kaynaklar inşa ediyor. Rusya'nın, katılımcı tüm ortakların komutasında eşit şekilde yer almasını öngören tek füze kalkanı önerisi ne yazık ki hâlâ cevaplanmadı”** dedi.⁸⁷

Rusya'nın sınırlarındaki **“çok açık şekilde yapılan güç gösterisine”** kayıtsız kalamayacağını ifade eden Putin, Rus nükleer güçlerinin muharebe hazırlık derecesinin güçlendirileceğini belirtti. Putin, bilim ve teknolojiadaki son gelişmelere göre teçhizatlandırılmış seyyar silahlı kuvvetlerin Rusya'nın güvenliğinin en önemli sigortası olduğunu vurguladı. Rusya Savunma Bakanlığı'nın son dönemdeki başarılarının **“kötü olmadığını”** söyle-

86 “North Pole Claim Sparks Cold War,” *The Daily Telegraph*, 3 Ağustos 2007, Adrian Blomfield, “Russian Submarine Paints Flag at North Pole,” *Telegraph*, 3 Ağustos 2007.

87 “Putin'den NATO'ya nükleer gözdağı,” *Cumhuriyet*, 21 Kasım 2007.

yen Putin, “Stratejik uçaklar devriye uçuşlarına yeniden başladı. Değişik durumlarda ordu ve deniz gücünün askeri tatbikatlarda kullanımı gelişti. Operasyon ve savaş eğitimi yoğun hale geldi” diye konuştu.⁸⁸

Avrupa Konvansiyonel Kuvvetler Anlaşması’nı (AKKA) askıya alma konusuna değinen ve Rusya’nın buna tek taraflı olarak uymayacağını ifade eden Putin, şunları kaydetti: “**Bunun (AKKA’yı askıya alma) gerekli ve mecburi bir önlem olduğunu vurgulamalıyım. Ortaklarımız anlaşmayı uyarlamadığı gibi anlaşmaya katılmadı da. Ortaklarımız anlaşmanın yenilenmiş versiyonuna katılırlarsa ve yükümlülüklerini tam olarak yerine getirirlerse, Rusya yükümlülüklerini yerine getirme konusunu gözden geçirecektir. Hiçbir şeyi tek taraflı uygulamayacağız. Ortaklarımız anlaşmayı onaylamadı, hatta bazıları imzalamadı bile. Yıllarca neyi bekleyeceğiz? Bunu sonsuza dek yapmayacağız.**”⁸⁹

III. 27. Rusya Sıcak Denizlere İniyor

Yüzyıllar boyunca, Rusların temel ulusal politikalarından bir tanesi ve en önemlisi sıcak denizlere inme politikasıydı. Sovyetler Birliği döneminde de bu politika takip edilmeye çalışılmıştır. Bu politika farklı bir şekilde Rusya’nın Avrasya yönelik politikaları kapsamı içerisine alınmıştır. Rusya’nın Avrasya politikasının yeni gün yüzüne çıkan birinci önceliği Orta Doğu bölgesinde etkin bir şekilde var olmadır. Son zamanlarda, Çin’in bölgeye yerleşme çabalarına karşı Rusya’da oldukça önemli bir hamle yapmıştır. Bu hamle, 2 Haziran 2006’da Kommersant ga-

⁸⁸ Ibid.

⁸⁹ Ibid.

zetesi tarafından duyurulmuştur. Bu habere göre, Rusya, Suriye'nin önemli liman kentlerinde deniz üssü kurma yönünde anlaşmaya varmıştır. Rusya, Ukrayna'nın Sivastopol limanında bulunan Karadeniz filosunu bu üslere taşımak istemektedir. Zira Ukrayna ile yapılan kiralama anlaşması 2017 tarihinde dolmaktadır.⁹⁰

Bunun yanında, Ukrayna'nın NATO üyeliğinin de gündemde olması Rusya'nın yeni üs arayışını hızlandırmıştır. Eğer Rusya, bu üssü kurmayı başarırsa, Sovyetler Birliği'nin çöküşünden bu tarafa Bağımsız Devletler Topluluğu dışında Rusya'nın ülke dışında kurduğu ilk askeri üs olacaktır ve aynı zamanda Rus gemileri Doğu Akdeniz'de devriye gezebilecek. Dolayısıyla bu hamlenin arkasında yatan esas strateji, Rusya'nın Doğu Akdeniz'de etkin bir güç olarak bulunmak istemesidir.

Öte yandan, Suriye ile yapılan anlaşmayla da Rusya, Suriye'nin güvenliğinin sağlanması için orta menzilli Pechora-2A hava savunma füzeleri verecek ve T-72 tanklarını da modernize edecektir. Rus üslerini ve Suriye hava sahasını korumak için ise, S-300 hava savunma füze sistemini Suriye'ye kurmayı düşünmektedir. Haziranın ilk haftasında yaşanan bu gelişmenin ardından aniden İsrail'in Suriye ile sınır olan Lübnan'ı işgal etmesi ve dünya kamuoyunun tepkisine rağmen neredeyse saldırıyı Suriye'ye genişletmeyi bile gündeme getirmesi ve buna karşı ABD'nin sessiz kalması akıllara Rusya'nın bu deniz üslarına karşı bir meydan okuma mı sorusunu getirmektedir.⁹¹ Gerçekten de Mart 2007'de İsrail Başbakanı yaptığı bir açıklamada Lübnan

90 Barış ADIBELLİ, **Büyük Avrasya Projesi**, (İstanbul), IQ Kültür Sanat Yayıncılık, 2006, s.195-196.

91 *Ibid*, s.195-196.

saldırısının dört ay önce planlandığını itiraf etmesi kuşkuları daha da artırmıştır.

Rusya'nın sıcak denizlere inme politikasını Rusya Deniz Kuvvetleri Komutanı Amiral Vladimir Masorin, Rus donanmasının Akdeniz'de daimi varlığının olması gerektiğini, bu yüzden de Karadeniz'deki Rus donanmasının güçlendirileceğini söyleyerek bir kez daha teyit etti. Masorin, **“Karadeniz Filosu için Akdeniz çok büyük bir stratejik öneme sahip”** diyerek Kuzey ve Baltık filolarının da aralarında bulunduğu Rus donanmasının Akdeniz'deki varlığını tekrar inşa etmesi gerektiğini vurgulayan Masorin, Rusya'nın sahili olmadığı Akdeniz'de Rus gemilerinin nereye demir atacağı konusunda açıklık getirmedi.⁹²

Masorin'in açıklaması, Rusya'nın Kıbrıs konusunda daha etkin bir güç olarak sahneye çıkacağına ilişkin tartışmaları alevlendirirken Moskova'nın asıl olarak Kuzey Denizi ve Büyük Okyanus'taki filolarına önem verdiği, Karadeniz filosunun ise sadece sembolik anlamı olduğu şeklinde yorumlar yapan bazı Rus siyasetçilerinin iddialarını çürüttü.⁹³ Ukrayna ile 1997'de imzalanan ve Rus Karadeniz Filosu'nun 2017'ye kadar Kırım'da kalmasını öngören antlaşma konusunda da Masorin, bu tarihe kadar Kırım'daki üstün çekilmelerinin söz konusu olmayacağını belirtti. Rusya'nın Karadeniz sahilindeki Novorossisk'te inşası süren deniz üssünün 2020'de tamamlanacağını ve Kırım'daki üsse alternatif olmayacağını söyleyen Masorin, Rusların 2017'den sonra da Kırım'da kalmak isteyeceğini ima etti.⁹⁴

Bu arada, Rusya'nın Ukrayna Büyükelçiliği'nden bir yetkili, Rusya'nın Kırım'a konuşlandırılan Karadeniz Filosu'nun sta-

92 Deniz BERKTAY, “Rusya'nın Akdeniz Israrı,” *Cumhuriyet*, 4 Ağustos 2007.

93 Ibid.

94 Ibid.

tüsünün gündeme getirilmesi halinde, kendilerinin de Kırım'ın statüsünü gündeme getireceklerini açıldı. Rusya'nın Ukrayna Büyükelçiliği Birinci Danışmanı, Ukrayna yönetimine **"Kırım'daki Rus filosuna baskı yapılması halinde 1997 yılında imzalanan ve Kırım'ın statüsünü belirleyen 'Büyük Anlaşma' nın değiştirilebileceği"** uyarısında bulundu. Ukrayna'nın Karadeniz'deki Rus filosunun kirasını yükseltmesi halinde, bunun Kırım Anlaşması'nın değiştirilmesinin en önemli nedenlerinden biri olacağını belirtilerek **"Eğer Karadeniz Filosu Kırım'ı terk ederse yerine ABD gemileri gelecek, onlar da Kırım için kira bedeli ödemeyecek"** denildi.⁹⁵

Rus diplomatın Ukrayna'nın bağımsızlık günü öncesinde yaptığı bu açıklama, Ukrayna'da diplomatik skandala neden oldu. Ukrayna Dışişleri Bakanlığı, Rusya Dışişleri Bakanlığı'na nota verdi. Notada, **"Bu tür açıklamalar, Ukrayna'nın bağımsızlığına zarar verebilir. Eğer diplomatın açıklamaları resmi olarak teyit edilirse bu kişinin Ukrayna'dan sınır dışı edilmesi gündeme getirilecek"** denildi. Moskova yönetimi, Kırım'ın statüsünü daha önce de tartışmaya açmıştı. Rusya ile Ukrayna arasında Aralık 2005'te çıkan doğalgaz krizi sırasında, Kırım'a konuşlandırılan Rusya Karadeniz Filosu'nun kirasının yükseltilmesi gündeme gelmiş, şu anda Başbakan Birinci Yardımcısı olan dönemin Rusya Savunma Bakanı **Sergey İvanov** , iki ülke arasındaki filo anlaşmasının değiştirilmesinin imkânsız olduğunu söylemişti.⁹⁶

95 "Moskova Kırım kartını gösterdi," *Cumhuriyet*, 25 Ağustos 2007.

96 Ibid.

III. 28. Rusya Denizlerde Gücünü Artırıyor

6 Aralık 2007 tarihinde Savunma Bakanı Anatoliy Serdyukov, Devlet Başkanı Vladimir Putin’le yaptığı görüşmede, Rusya’nın dünya denizlerinde daimi güç bulundurma uygulamasına döndüğünü açıkladı. Serdyukov, Rus savaş gemilerinin öncelikle Atlas Okyanusu ile Akdeniz’e açılacağını ve savaş uçaklarının da katılımıyla tatbikatlar düzenleneceğini söyledi. Savunma Bakanı, uygulamanın Rusya’nın stratejik önem taşıyan denizlerde askeri güç bulundurmasının yanı sıra Rus ticari gemilerinin güvenliğini sağlamaya yönelik olduğunu bildirdi.⁹⁷

Rusya’nın Kuzey, Baltık ve Karadeniz donanmalarının yürüteceği operasyonlara toplam 11 gemi, 47 uçak ve 10 helikopter katıldı. Üslerinden ayrılan gemiler şubat ayı sonuna kadar Akdeniz’de bulunarak düzenlenen üç tatbikatta zaman zaman gerçek roketler kullanıldı. Rus Donanması’nın amiral gemisi Amiral Kuznetsov Uçak Gemisi’nin komuta ettiği grupta Moskova Kruvazörü, denizaltı avcı gemileri Amiral Levçenko ve Amiral Çabanenko ile destek gemileri Sergey Osipov’la Nikolay Çiker de yer aldılar. Gemiler 71 gün boyunca altı ülkeye ait 11 limanı ziyaret ederek, bazı yabancı donanmalarla ortak tatbikatlara katıldılar ve toplam 12 bin mil yol kat ettikten sonra üslerine döndüler. Serdyukov’un Putin’le görüşmesine katılan Stratejik Hava Birliği Komutanı General Pavel Androsov, ülke dışına uzun menzilli uçuşların başlamasından bu yana 70 uçuş yapıldığını açıkladı. Rusya, maddi sorunlar nedeniyle 1990’lı yıllarda ara verdiği uzun menzilli uçuşlara ağustos ayında yeniden başlamıştı. Söz konusu uçuşların askeri açıdan bir önemi bulunmu-

97 “Russia to extend naval exercises,” <http://news.bbc.co.uk/2/hi/europe/7129545.stm>

yor, daha çok diğerk ÷lkelere karşı psikolojik gövde gösterisi niteliğı taşıyor. Rus Donanması'nın denizlere dönme kararı da benzer şekilde Moskova'nın rekabet ettiğı Batılı ÷lkelere karşı güç gösterisi anlamına geliyor.⁹⁸

Bu arada Rusya'nın Akdeniz politikasında diğerk bir köprübaşı olan Mısır'ın devlet başkanı Mübarek de Mart 2008'de Moskova'yı ziyaret etti. Ziyaret esnasında Rusya ile nükleer alanda işbirliğı anlaşması imzalayarak, Rusya mısır'da nükleer santral kuracağını taahhüt etti. Ayrıca yüklü miktarda bir silah alımının da gündeme geldiğı kaydedildi. Kuşkusuz bu ziyaretten en fazla ABD ve İsrail rahatsız oldu. Mısır'ın da bir gün bu santalleri kullanarak tıpkı İran gibi nükleer güç olma yolunu arayacağını düşünen İsrail, bunun ileride Arap-İsrail savaşlarının r÷vanşını gündeme getirebileceğı kaygılarını taşımaktadır.

98 Ibid.

ÇİN'İN AVRASYA POLİTİKASI

IV. 1. Avrasya'nın Yükselen Gücü

Aslında Avrasya coğrafyası sanıldığı kadar sahipsiz veya boş değildi. Komünist Blokun yıkılmasından sonra büyük bir atılım yapan Çin'in de yeni dönemde gözü Avrasya coğrafyası üzerindeydi. Deng Şaoping ölmesinden sonra Jiang Zemin, önderliğinde Çin yönetimi bir takım yeni stratejiler kabul ettiler. 1990'lar sonrası yaşanan Asya ekonomik krizinden etkilenmeyen Çin, adeta doğrudan yabancı yatırımlar için bir çekim merkezi oldu. Bu ekonomik gelişmeye paralel olarak Çin, ulusal çıkarlarını tekrar gözden geçirerek, Çin'in küresel etkisi olan bölgesel bir güç olduğunu ilan etti.⁹⁹

İlk bakışta Doğa Asya'nın yeni başat gücü olarak değerlendirilirken, aslında Çin'in Doğu Asya'dan çok Avrasya coğrafyasına yöneldiği dikkatlerden kaçmıştı. Çin, yeni dönemde ulusal çıkarlarını Orta Asya, Hazar Bölgesi ve Orta Doğu eksenli görmektedir. Dolayısıyla, bölge kavramıyla Çin, Batı dünyasının ak-

99 Barış ADIBELLİ, *Büyük Avrasya Projesi*, IQ Yayıncılık, İstanbul, 2006, ss. 188-203.

sine Doğu Asya değil Avrasya coğrafyasına işaret etmektedir. Avrasya coğrafyasını işaret ederken de, Doğu Asya'da Çin için sadece ülkesinin güvenliğini tehdit edebilecek bir takım tehdit adacıklarının varlığını göz ardı etmemektedir. Oysa Avrasya coğrafyası başta zengin enerji havzalarıyla, yeraltı, yer üstü kaynaklarıyla ve pazarlarıyla Çin için cazibe merkezidir. Aynı zamanda Avrasya coğrafyası bir kriz üreten bölge olması nedeniyle Çin'in tehdit ve güvenlik algılamasında önemli bir merkez olarak da bulunmaktadır.¹⁰⁰

2000'li yıllarla birlikte, muazzam ekonomik büyümenin getirmiş olduğu aşırı enerji tüketimi, Çin'in kendi Avrasya projesini ortaya koymasına neden olmuştur. Projenin temel mantığı güvenli ve uzun vadeli enerji akışını temin etme üzerine kuruludur. Çin, hali hazırda dünya enerji tüketiminin yüzde kırkını tek başına tüketmektedir. Ve bu tükettiği enerjinin yüzde kırk üçünü Arap ülkelerinden, yani Orta Doğu bölgesinden almaktadır. Bu bölgede artan ABD varlığı nedeniyle Çin'in enerji temini riskli hâle gelmiştir. Bu nedenle Çin, Hazar ve Orta Asya bölgesine dönmüştür. Ancak Orta Asya'da Rusya ile üstü kapalı bir çıkar çatışması yaşamıştır. Rusya'nın eski nüfuz alanlarına tekrar dönmek istemesi ve buradaki imtiyazlarını Sovyetler Birliği'nin ardılı olarak, ya da mirasçısı olarak devam ettirmek istemesi, Çin'i zorlamıştır.¹⁰¹

Soğuk Savaşın sonuna kadar Çin'in ulusal güvenlik politikaları daha çok güney eksenliydi. Bunun ana nedeni olarak Kuzey sınırında Sovyetler Birliği'nin bulunmasıydı. Fakat gelinen noktada artık böyle bir tehdidin olmaması Çin'in politikalarında

100 Ibid.

101 Ibid.

da bir eksen değişikliğini mecbur kılmıştı. Rusya'nın içinde bulunduğu ekonomik ve politik kaos ortamından Çin çok iyi faydalanarak, 1997'de Şanghay Beşlisini kurdu. Şanghay Beşlisi'nin temel amacı üye ülkeler arasındaki sınır sorunlarının barış içerisinde diyalog ortamında çözülmesiydi.¹⁰²

O dönemde, aslında Çin'in en büyük endişesi Orta Asya'da henüz bağımsızlıklarını yeni kazanmış devletlerin aralarındaki henüz çözüme kavuşturulamamış sorunlardı. Ve bu sorunların çözümünde her zaman Rusya taraf olmak istiyordu. Bu da, bölgenin güvenliğini ve istikrarını tehlikeye atıyordu. Şanghay Beşlisi, bir çözüm mekanizması olarak Çin'in işini oldukça kolaylaştırmıştı. Bu mekanizma aracılığıyla bölgede üye ülkeler arasındaki sorunlar diyalog yolu ile çözümlenecek, böylece Rusya'nın müdahale bahanesi de ortadan kalkacaktı. İkinci bir yanıması ise, Rusya'nın bu mekanizma yardımıyla Çin tarafından gözlem altında tutulmasıydı. Fakat aynı niyet Rusya tarafında da mevcuttu. Ruslar da, Çin'i engellemek için politik ve ekonomik güçlerinin olmadığını farkındaydı ve Şanghay Beşlisi bu fırsatı kısa bir süre olsa da verecekti. Çünkü Rusya bu ülkelerin Çin'e kaymasını istemiyordu. O nedenle, Rusya için mekanizmanın içinde olmak, dışında olmaktan daha iyiydi.¹⁰³

Rusya'nın içinde bulunduğu ekonomik ve politik kaos ortamından Çin çok iyi faydalanarak, 1997'de Şanghay Beşlisini kurdu. Şanghay Beşlisi'nin temel amacı üye ülkeler arasındaki sınır sorunlarının barış içerisinde diyalog ortamında çözülmesiydi. O dönemde, aslında Çin'in en büyük endişesi Orta Asya'da henüz bağımsızlıklarını yeni kazanmış devletlerin aralarındaki

102 Ibid.

103 Ibid.

henüz çözüme kavuşturulamamış sorunlardı. Ve bu sorunların çözümünde her zaman Rusya taraf olmak istiyordu. Bu da, bölgenin güvenliğini ve istikrarını tehlikeye atmaktaydı. Şanghay Beşlisi, bir çözüm mekanizması olarak Çin'in işini oldukça kolaylaştırmıştı.

Bu mekanizma aracılığıyla bölgede üye ülkeler arasındaki sorunlar diyalog yolu ile çözümlenecek, böylece Rusya'nın müdahale bahanesi de ortadan kalkacaktı. İkinci bir yansıması ise, Rusya'nın bu mekanizma yardımıyla Çin tarafından gözlem altında tutulmasıydı. Fakat aynı niyet Rusya tarafında da mevcuttu. Ruslar da, Çin'i engellemek için politik ve ekonomik güçlerinin olmadığını farkındaydı ve Şanghay Beşlisi bu fırsatı kısa bir süre olsa da verecekti. Çünkü Rusya bu ülkelerin Çin'e kaymasını istemiyordu. O nedenle, Rusya için mekanizmanın içinde olmak, dışında olmaktan daha iyiydi.¹⁰⁴

IV. 2. Çin'in Afganistan Politikası

2001 yılında Çin, Avrasya politikasının ikinci aşamasına geçerek, Şanghay Beşlisini, Özbekistan'ı da alarak Şanghay İşbirliği Örgütü'ne (ŞİÖ) dönüştürdü. Ardından, ŞİÖ'nün selefi Şanghay Beşlisi gibi dar ve sınırlı bir faaliyet alanı yerine, daha geniş, hatta küresel bir düzey öngördü. Çin'in Avrasya projesi 11 Eylül saldırılarıyla birlikte bir süreliğine askıya alındı. Çünkü Avrasya coğrafyasında beklenmeyen misafirler vardı. ABD ve El Kaide, Çin'in oluşturmaya çalıştığı süreçte yeni aktörler olarak ortaya çıktı. ABD'nin Afganistan operasyonu ve Taliban'ın iktidardan uzaklaştırılması Çin'in aslında pek işine gelmemişti. Çin, gayri resmi olarak Taliban'la ilişkilerini sürdürmekteydi.

104 Ibid.

Ahmet Şah Mesut liderliğindeki Kuzey İttifakı'nın Çin ile ilişkileri soğuktu. Daha çok Ahmet Şah Mesut Avrupa Birliği ve ABD ile temas halindeydi. Rusya ise, geçmişten gelen kötü hatıralar nedeniyle bu bölgede etkin değildi. Bu nedenle Çin de 11 Eylül öncesi kartını Taliban'dan yana kullandı.

Çin, Taliban ile ilişkilerini Pakistan aracılığıyla yürütüyordu. Çin'in doğal müttefiki Pakistan'ın Taliban'ın hamisi olduğu düşünüldüğünde, Çin'in bölgede ne denli büyük bir oyun kurucusu olduğu oldukça iyi anlaşılmaktadır. Taliban, Çin'in başka alanlarda da işine yarıyordu. Örneğin Doğu Türkistan İslami Hareketi mensubu Uygurların, Afganistan'daki kamplarda eğitilmesinin kontrol altında tutulması sağlanıyordu. Karşılığında ise, bir takım sivil yatırımlar; askeri ekipman yardımları öngörülüyordu; kısaca Çin, Taliban'la olan ilişkilerini terörle mücadele kapsamında işbirliği olarak adlandırıyordu.¹⁰⁵

2001 yılı, ilginç bir sürecin başlangıcıydı. Önce Kuzey ittifakı lideri Ahmet Şah Mesut, bir suikast sonucu öldürüldü. Ardından 11 Eylül olayları gerçekleşti. Sonuçta Afganistan'da ve bölgede denge tamamen bozuldu. Hiç şüphe yok ki, bu yeni süreç Çin'in Avrasya projesini sekteye uğratmıştır. Rusya gibi bölgesel bir gücü bir şekilde aradan çıkarıp tam da bölgeye hâkim olacakken, ABD bir anda tüm askerî gücüyle bu bölgeye yüklen-di. 2003 yılında Irak'ın işgal edilmesi Çin'in bütün küresel projelerini alt üst etti. Çin'in 1990'ların sonlarında Saddam yönetimiyle imzaladığı milyarlarca dolarlık enerji anlaşmaları da kendiliğinden geçersiz oldu. ABD ise, yeni enerji ayrıcalıklarının Çin'e verilmesi konusunda istekli değildi. Diğer Arap rejimlerini de ABD ile olan yakın ilişkileri nedeniyle Çin ile enerji işbir-

105 Ibid.

liğı yapmaya pek sıcak bakamıyorlardı. Çin, süreci derhal tekrar baştan ele alarak yeni bir açılım ortaya koydu. Bu açılımın temel kilit ülkesi İran'dı.

2002'de Çin iç politikasında yaşanan iktidar değişikliği ile birlikte Çin'in esas Avrasya projesi de şekillenmeye başladı. Çin, öncelikle ŞİÖ'ne ağırlık verdi. Örgütü daha da güçlendirdi. Bölgesel askeri tatbikatlara başladı. ŞİÖ üyelerinin ortak askeri manevralarını geliştirmeye çalışıldı. Birçok bölge ülkesiyle işbirliği zinciri kuruldu. İran, Çin'in en azından kısa vadeli enerji ihtiyacını karşılayacak iyi bir müttefik olmuştı; ama Çin, İran'ın enerji satıcısından çok Avrasya'nın kapısında sağlam bir fedai olarak beklemesini daha uygun buluyordu. Eğer İran, gerektiği kadar silahlandırılıp bölgede caydırıcı bir güç haline getirilirse, ABD buraya saplanıp kalacaktı. Bu nedenle, İran'ı ABD'ye karşı dünya kamuoyunda savunmaya başladı. Gerçekten de İran, Çin'in yardımıyla Basra Körfezinde caydırıcı bir güç haline geldi. Fakat esas önemli gelişme Temmuz 2005 tarihinde Astana'da toplanan ŞİÖ Devlet Başkanları zirvesinde alınan, İran'ın üye edilmesi ve ABD'den Orta Asya bölgesinden askerlerinin çekilmesini isteyen kararlardı. Bu kararlar, Çin'in de Avrasya projesini ilan eder nitelikteydi. Rusya ise, tüm bu kararları "kerhen onaylamıştı". Çin ve ŞİÖ, ABD ile safları ayırıştırırken, Rusya, aksine ABD ile olan ilişkilerin gerilmesine karşı çıkmıştır.

Yine de 2005 yazında Rus-Çin ikilisi ortak askeri tatbikat yaparak bölgeye yönelik bir takım planları olan küresel güçlere gözdağı vermekten de geri durmamışlardır. Çin, kendisi açıdan yeni bir başlangıç olarak gördüğü 2005 yılından bu tarafa bir takım yeni stratejiler uygulamaya sokmuştur. Bunlardan en önemlisi Azerbaycan'ın Türk-Amerikan blokundan kurtarılarak ŞİÖ bünyesine alınmasıdır. Çin için bu proje hayatidir, zira Avrasya

projesindeki en önemli boşluk Azerbaycan'dır. Çin'in pek fazla dile getirilmeyen diğer bir niyeti de Orta Asya'daki yerel grupların liderlerini kendi safına çekmektir. Bu bağlamda, Özbek lider General Raşit Dostum Çin'in öncelikli hedefidir. Çin, Orta Doğu'da ABD'nin İsrail merkezli politikasına karşı Arap merkezli bir politika uygulayarak, Arap dünyasında yer edinmek istemektedir. Zira Avrasya coğrafyasının anahtarı Orta Doğu bölgesinde bulunmaktadır. Orta Doğu'da etkin olamayan hiçbir dünya gücü Avrasya coğrafyasında da etkili ve sürekli olamayacaktır.

IV. 3. Rusya ve Çin Dünyaya Meydan Okuyor

ABD ile Rusya arasında yaşanan füze gerginliği uluslararası politikanın en önemli gündem maddesini oluşturuyor. Bu gerginlik esnasında zaten Rusya ile enerji nedeniyle ilişkileri oldukça gerginleşmiş olan Avrupa Birliği de füze tartışmalarında Rusya'ya karşı ABD'nin tarafında yer aldı. Her ne kadar Rusya Avrupa ülkeleri arasında kendisine taraftar bulmaya çalıştıysa da, ABD, Avrupa'da daha baskın çıktı. Bu nedenle, Rusya, yönünü tekrar Asya'ya döndü. ABD'nin AB'yi de arkasına alarak üzerinde oluşturduğu baskı karşısında Rusya, tek başına direnmek yerine daha akılcı bir karar vererek Çin ile yeniden işbirliği sürecine girdi. Rusya, son bir yıldan beri enerji silahını kullanarak tek başına küresel politikada inisiyatif almaya çalışıyordu. Bu çaba sürdürülürken de 1990'ların ortalarından beri stratejik ortağı olan Çin'le de giderek uzaklaşmıştı; ancak gelinen noktada Moskova yönetimi Çin ile daha fazla ayrışmanın Rusya'ya iyilikten çok kötülük getireceğinin farkına vardı.¹⁰⁶

106 Barış ADIBELLİ, *Çin'in Avrasya Stratejisi*, IQ Yayıncılık, İstanbul, 2007, ss.229-238.

Çin'e bakıldığında ise, son bir yıldan beri Çin, ABD ile Rusya arasında yaşanan füze krizi ve diğer tartışmalara taraf olmaya gayret etti. Bu anlaşılabilir bir tutumdur, zira geleneksel Çin dış politikası her zaman krizlerden uzak durmayı öngörmüştü. Her ne kadar Çin mevcut krizlerden uzak dursa da, kendisi için yeni krizler de yaratılmıştı. Her şeyden önce, Çin dış politikası için büyük bir başarı sayılan 2008 Pekin olimpiyatlarının son aylarda meşruluğunun Batı'da tartışılması yeni bir durum oluşturdu. ABD ve AB merkezli insan hakları kuruluşları ve sivil toplum örgütlerinin Çin'deki insan hakları sorunları nedeniyle 2008 olimpiyatlarının iptal edilerek Çin'in dışında başka bir yerde yapılması konusunda çağrıda bulunmaları ve gerçektende yoğun bir destek almaları, Çin'i pek fazla memnun etmedi.¹⁰⁷

Tüm bunlar yaşanırken Çin, dış müdahalenin açıkça belirgin olduğu bir borsa spekülasyonları da yaşadı. Bunlara ek olarak Çin'in ABD'ye sattığı oyuncaklara ABD yasak getirdi. Sırada diğer ürünler ve özellikle gıda ürünleri bulunmakta. Kuşkusuz bu zincirleme yasaklar, Çin ekonomisine büyük darbe vuracaktır. Ekonomik büyümenin yavaşlaması Çin'in toplumsal ve askeri modernleşmesini kesintiye uğratacaktır. Öte yandan, Çin'in diğer bir endişe kaynağı da Tayvan'dır. Son olarak, Tayvan'ın BM'ye üye olmak için başvurması Çin'in bu endişesini haklı kılmaktadır. Kısaca, Çin daha fazla bu gelişmelere tolerans göstermeyecek gibi görünmektedir.¹⁰⁸

Son bir yıldan beri yaşanan süreç içerisinde, Rusya, saldırgan denilebilecek sert tavırlarıyla, değişik bir dış politika yürütmeye çalıştı. Çin ise, ılımlı tavırlarıyla dış politikasını herkese

¹⁰⁷ Ibid.

¹⁰⁸ Ibid.

zeytin dalı uzatarak yürütmek istedi; ancak her iki ülke de hedef tahtasına konulmaktan kurtulamadılar. Bu nedenle, gerek Çin, gerekse Rusya stratejilerinde büyük bir değişiklik yaparak, “Batı dünyasının anlayacağı dilden” konuşmaya karar verdiler. Bu kararda özellikle Çin’in Avrupa’da, Akdeniz’de ve Avrasya’da yeni müttefiki sayılabilecek olan Fransa’da ABD yanlısı yeni bir cumhurbaşkanının seçilmesi etkili olarak, Çin’in politikalarını yeniden gözden geçirmesine neden oldu.¹⁰⁹

Akdeniz ve Afrika’da etkin olmak isteyen Çin, son aşamada bu bölgelerde tek başına etkin olamayacağını farkına vardı. Bu nedenle, Rusya ve Çin, birbirlerine ne denli ihtiyaçları olduğunu artık anlamış durumdalar. Bu nedenle, bir süreden beri aralarında adı konmamış bir kriz olan ve dünyanın kendilerinden çok şeyler beklediği bu mihver son bir yıldan beri bünyelerinde meydana gelmiş olan çatlağı tamir ederek 9-17 Ağustos 2007 tarihlerinde düzenlenen “Barış Görevi 2007” askerî tatbikatıyla dünya siyaset sahnesine güçlü bir dönüş yaptılar.

IV. 4. Çin ve Rusya’nın 2007 Barış Görevi Tatbikatı

Şanghay İşbirliği Örgütü, 2002 yılından bu tarafa ilk kez üye ülkelerin tamamının katıldığı bir askerî tatbikat düzenledi. Barış Görevi 2007 adı verilen bu tatbikat, Rusya’nın Ural dağlarının yakınında bulunan Chelyabinsk bölgesi ile Doğu Türkistan’da bulunan Urumçi şehrinde gerçekleştirildi. Tamamen terörizmle mücadele üzerine kurgulanmış olan tatbikata Rusya 4700, Çin ise 1600 askerle katıldı. Toplam katılan asker sayısı 6500 olan tatbikatta diğer ŞİÖ üyesi ülkeler de 200 asker gönderdi. Bu tatbikat, her ne kadar ŞİÖ adına yapılmış olsa da ağır-

109 Ibid.

lıklı olarak Çin ve Rusya'nın askeri gövde gösterisi olmuştur. Hatırlanacağı üzere benzer bir tatbikatta 2005 yılında Rusya ve Çin tarafından yapılmıştı. O dönem bu tatbikatın ŞİÖ çatısı altında yapılmaması nedeniyle ikili büyük tepki almıştı. Bu konuyu en çok Washington yönetimi dile getirerek Orta Asya Devletleri'nin bu ikiliye güvenmemesini tavsiye etmişti. Rusya ve Çin, bu eleştirileri göz önüne alarak bu sefer ki tatbikatı ŞİÖ çatısı altında düzenledi. Sayılardan anlaşılacağı üzere tatbikatta yine asil güç Çin ve Rusya oldu. Diğer üyelerin asker sayısı oldukça az bir oranda kaldı.¹¹⁰

Son zamanlarda Kazakistan Devlet Başkanının bir Orta Asya Devletleri birliğinden bahsetmesi kafaları karıştırmıştı. Hâlihazırda, Şanghay İşbirliği Örgütü varken bunun karşısına neden ikinci bir örgüt çıkarılmak istendiği soru işaretlerine neden olmuştu. Diplomatik kulislerde, bu durumu Nazarbayev'in son Washington gezisinden sonra sıkça gündeme getirdiğine işaret edilerek, ABD'nin bölgede ŞİÖ'nün dolayısıyla Çin ve Rusya'nın gücünü kırmak için yeni bir örgütü gündeme getirmiş olabileceğine dikkatler çekiliyor. Aynı şekilde son zamanlarda ABD'nin etkili olduğu diğer bir bölgesel örgüt olan ASEAN'da da hareketlilik artmış durumda. Örgüt, Asya-Pasifik bölgesinde daha etkin roller üstlenmek için kolları sıvadı. Çin, ASEAN'ın bu yeni çıkışını dikkatle izliyor.¹¹¹

Tatbikat, Çin açısından oldukça önemli başarılarla geçti. 17 Ağustos günü gerçek mermilerle yapılan manevraları Çin Devlet Başkanı Hu Jintao da izledi. Başından beri bu tatbikata çok büyük bir önem verdiği bilinen Hu'nun tatbikat öncesi askeri

110 *Ibid.*

111 *Ibid.*

birlikleri denetlemesi de tatbikatın Çin açısından ne denli önemli olduğunu bir kez daha gösterdi. Tatbikata katılan Çin birliklerinin komutanı yaptığı açıklamada ilk kez Çin Hava Kuvvetleri'nin sınırlarının dışına 2900 kilometrelik bir mesafeye askeri personel ve malzeme taşıdığını belirterek, bu operasyonun başarılı bir şekilde gerçekleştirildiğini belirtti. Tatbikat boyunca, lojistik merkez olarak Urumçi şehri seçildi.¹¹²

Tatbikatın Çin tarafından Uygur Özerk Bölgesinde yönetilmesinin kuşkusuz bir anlamı bulunuyor. Konuşulan en büyük senaryo, ya da beklenti renkli devrimlerin yeni bir versiyonun Orta Asya'ya tekrar geleceği şeklinde. Bu sefer ki devrimlerin yıkıcı olacağı bekleniyor. Çin ve Rusya, tedbiri elden bırakmamak için ŞİÖ kapsamında gerektiğinde üye ülkelerin egemenliği ve toprak bütünlüğünün veya bölgenin güvenliğinin tehdit altına girmesi halinde bölgeye müdahale edebilecekler. Bu, ilk defa Çin tarafından Kırgızistan'da yaşanan renkli devrim sırasında Moskova'ya sunuldu; ancak Moskova bunun o an için gerekli olmadığını söyleyerek kabul etmedi. Rusya, ABD'nin bu olayı bahane ederek bölgeye müdahale edebileceğinden endişe ediyordu. Zira Rusya, enerji piyasasında daha henüz yerli yerince oturmamıştı ve yanı başında olası bir Amerikan varlığı gelecek planları açısından tehlikeliydi.¹¹³

Fakat Çin, müdahale konusunda oldukça hevesliydi. Aslında Pekin'in tavrı doğrudu. Eğer o dönem ŞİÖ, Kırgızistan'a sınırlı bir müdahalede bulunsaydı veya mevcut yönetime kararlı bir destek verilseydi, ŞİÖ'nün bölgede ve dünyada itibarı oldukça artmış olacaktı. Fakat ŞİÖ içerisinde o dönemde gelecek ko-

¹¹² Ibid.

¹¹³ Ibid.

nusunda bir takım belirsizlikler vardı. Örneğin Rusya ŞİÖ'yü bir ekonomik ve bölgesel işbirliği örgütü olarak kabul ediyor, ama bir güvenlik örgütü olarak kabul etmiyordu. Oysa Çin bunun tam tersini düşünüyordu. Kuşkusuz bu algılama farklılığı ŞİÖ'ye büyük ölçüde kan kaybettirdi.¹¹⁴

Çin ve Rusya'nın en önemli endişe konularından birisi NATO'nun BM'nin ve ABD'nin bir ordusu gibi hareket etmesidir. Özellikle Çin, ŞİÖ'nün etkin bir güce kavuşturularak, başta Ortadoğu bölgesi olmak üzere dünyanın diğer bölgelerinde barışı koruma görevini üstlenmesini istiyor. Çünkü Çin, NATO şemsiyesinin dışında kalıyor, bu da karar alma sürecinde bulunmayan bir müstakbel süper gücü işlevsiz bırakıyor. Rusya da aslında aynı düşüncelere sahip ama pratikteki yansıması farklı seyrediyor. Rusya, Ortadoğu'da ikili ilişkileri özellikle askeri açıdan geliştirterek bölgede bir Rus etki alanı oluşturma yolunda. Bu da ister istemez Soğuk Savaş dönemindeki Ortadoğu'ya yönelik Sovyet dış politikasını akıllara getiriyor. Oysa Çin ve Rusya, birlikte hareket etseler daha geniş kapsamlı bir uluslar birliği oluşturabilirler.¹¹⁵

IV. 5. 2007 Barış Görevi Tatbikatı ve Yeni Düzen

Tatbikatı farklı bir açıdan da okumak mümkün. Soğuk Savaş'ın en önemli mirası olan Kore Sorunu nihayet sona ermiş gibi görünüyor. Kuzey Kore, kendisinden istenilen her şartı yerine getirdi ve reaktörleri kapattı. Hızlı bir işbirliği süreci başladı. Bu süreçte en etkin ülke şüphesiz Kuzey Kore'dir. Perdenin arkasında ise, ABD bulunuyor. ABD'nin gelinen noktada Kuzey Ko-

114 Ibid.

115 Ibid.

re'nin jeo-stratejik konumuna yönelik iştahı kabarmış durumda. ABD'nin bölgede beklentisi tıpkı Doğu Almanya'nın zengin ve müreffeh Batı Almanya tarafında yutulması gibi Kuzey Kore'nin de Güney Kore tarafından yutularak Amerikan yanlısı tek bir Kore'nin olmasıdır. Bu, Çin tarafından kabul edilebilir bir durum değildir. Çünkü yarın bir gün ABD'nin yanı başına gelmesi riski bulunmaktadır. ABD, bu yönde çalışıyor. İlk stratejisi hatırlanacağı üzere Moğolistan'dı. Hiçbir ABD başkanının ziyaret etmediği Moğolistan'ı Başkan Bush 2005'te ziyaret etti ve stratejik ortak olarak ilan etti. Washington yönetiminin aslında temel amacı Rusya ve Çin'in arasına girerek oraya yerleşmektir. Bunun yanında Kuzey Kore sorununun çözümüyle de Doğu Almanya örneğinde olduğu gibi ABD kazançlı çıkacaktır.

Çin, Kuzey Kore sorununun Altılı Görüşmeler yoluyla çözülmesinde oldukça büyük rol oynadı. Fakat bu başarının yanında Çin, göz göre göre bir tuzağa itilmekte. Kuzey Kore'nin Güney Kore ve ABD ile işbirliği yapması demek Çin'in bölgesel gücünün en azından güneydoğu istikametinde sınırlandırılması anlamına gelmektedir, oysa deniz yolları ve açık deniz filosu Çin Deniz Kuvvetlerinin ve Çin dış politikasının öncelikli gündemidir. O halde Çin ve Rusya, bu tatbikatı gerçekleştirerek hem Orta Asya devletlerine hem de bölgede gözü olan bölge dışı güçlere “ayağınızı denk alın” mesajını verdi. Ama esas mesaj kuşkusuz giderek kan kaybetmekte olan ABD'ye gitti. Son bir yıldan beri Rusya ve Çin arasındaki soğukluktan oldukça memnun olan ABD, bu süreç içerisinde füze kalkanını Rusya ve Çin'e kabul ettirmeye çalıştı ancak başarılı olamadı. Çin ve Rusya'nın diğer mesajı da kuşkusuz enerji açısından zengin olan Orta Asya Devletleri'neydi. Özellikle Kazakistan'ın son zamanlarda ŞİÖ dışın-

da yeni bir örgütten bahsetmesi, Çin ve Rusya'yı pek memnun etmedi. O nedenle, bu tatbikat, maceraya atılmak isteyen bölge ülkelerine karşı da bir gözdağı oldu.

IV. 6. ABD, Orta Doğu'yu Silahlandırıyor

Geçtiğimiz günlerde ABD aldığı bir kararla İsrail, mısır ve Suudi Arabistan gibi Ortadoğu'nun önemli ülkelerini İran'a karşı silahlandırma sürecini başlattı. ABD'nin bölgeyi silahlandırması aslında Çin için pek sürpriz bir durum değildi. Öteden beri, Çin, ŞİÖ'nün etki alanının genişletilerek Ortadoğu'da da etkin olmasını istiyordu. Bu nedenle İran da ŞİÖ'ye gözlemeci olarak alınmıştı. Şiileri kendisine daha yakın gören Çin, İran ve Hizbullah aracılığıyla bölgede etkin olmak istiyor. Çin'in son yıllardaki Ortadoğu politikasını tamamen marjinal gruplar üzerinden yürüttüğü görülüyor. Örneğin Irak ile ilişkilerini Iraklı Kürtler üzerinden, Akdeniz'deki politikalarını da Kıbrıslı Rumlar üzerinden yürütüyor. ABD'nin bu yeni hamlesi karşısında Çin ve Rusya, BM güvenlik Konseyi'ndeki oylama nedeniyle aralarının biraz soğuk olduğu İran'a yeniden yaklaştılar. Zira İran'ın bölgede yalnız bırakılması Avrasya'da Çin ve Rus çıkarlarını tehlikeye atacaktır. Her iki ülke için İran, tampon bir ülke durumundadır.

ABD'nin bu yeni hamlesinin iki amacı var. Bunlardan birincisi İsrail'i silahlandırmak. Bölge ülkelerinin tepkisini çekmek için de Suudi Arabistan ve Mısır gibi ülkeleri de bu programa dâhil ediyor. Ama esas amacı kısa bir süre içerisinde İsrail'i olduğundan daha güçlü hale getirmek. İkinci amacı ise Suudi Arabistan gibi zengin Sünni ülkelere İran'ı bir tehdit olarak göstererek silah satmak. Böylece, ABD'de ekonominin lokomotifi

olan silah endüstrisi de canlanacaktır. ABD, aynı stratejiyi Asya-Pasifik'te de uyguluyor. Örneğin Tayvan'a "Çin yakında size saldıracak" diye korkutarak her yıl silah satıyor. Sadece, bu yıl ABD, Tayvan'a 12 milyar dolarlık silah sattı. Esas ürkütücü olan senaryo ise, Irak'ta yaşanacak olası bir Şii-Sünni çatışmasında ABD, Sünni ülkeleri silahlandırarak İran üzerine saldırtma olasılığıdır. ABD'nin geçmişten kalan iki problemi var. Bunlardan bir tanesi olan Kuzey Kore sorunu şu an için çözüldü. Sırada İran var. ABD, ne pahasına olursa olsun İran'la geçmişten kalan hesabını kapatmak istiyor.

Çin açısından bölgede bir mezhep savaşı çıkması, Çin'in hayat damarı olan petrolün akmasının engellenmesi anlamına gelecektir. Enerji arzında kısa bir aksaklığın bile Çin ekonomisini alt üst edeceğinin farkında olan Çinliler bölgede böyle bir çatışmanın yaşanmaması için ellerinden geleni yapıyorlar. Rusya da Çin gibi bölgede yaşanacak bir çatışmanın ardından ABD'nin bölgenin enerji kaynaklarını ele geçireceğini ve enerji kaynaklarını İsrail ile birlikte yönetmek istediğini biliyor. Sonuç olarak, Çin ve Rusya, ABD'nin kendi kafasında kurguladığı dünya düzenine birlikte karşı çıkarak, yeni bir düzenin müjdesini vermeye hazırlanıyorlar.

IV. 7. Şanghay İşbirliği Örgütü Askerî Boyut Kazanıyor

16 Ağustos'ta Kırgızistan'ın başkenti Bişkek'te düzenlenen Şanghay İşbirliği Örgütü'ne (ŞİÖ) Üye Ülkelerin Devlet Başkanları Konseyi'nin 7. Zirvesinin yapılmasıyla ŞİÖ yeni bir döneme girdi. Toplantıya Çin Cumhurbaşkanı Hu Jintao, Kırgızistan Devlet Başkanı Kurmanbek Bakiyev, Kazakistan Devlet Başkanı Nursultan Nazarbayev, Rusya Devlet Başkanı Vladimir

Putin, Tacikistan Devlet Başkanı İmamali Rahmanov ve Özbekistan Devlet Başkanı İslam Kerimov katıldı. Kırgızistan Devlet Başkanı Bakiyev başkanlık ettiği toplantıya. ŞİÖ'nün gözlemci ülkeleri Moğolistan ile İran'ın Cumhurbaşkanı, Pakistan Dışişleri Bakanı, Hindistan Petrol ve Doğal Gaz Bakanı ve Kırgızistan'ın konukları olan Afganistan Devlet Başkanı, Türkmenistan Devlet Başkanı ve Birleşmiş Milletler (BM) Genel Sekreter Yardımcısı Lynn Pascoe de toplantıda hazır bulundular.

Zirvede Şanghay İşbirliği Örgütü Üyeleri arasında Uzun Vadeli İyi Komşuluk, Dostluk ve İşbirliği Anlaşması olmak üzere bir dizi önemli belge imzalandı. Çin devlet başkanı Hu Jintao zirvede yaptığı konuşmada, imzalanan Uzun Vadeli İyi Komşuluk, Dostluk ve İşbirliği Anlaşması'yla örgüt üyelerinin, halklarının dostluğu ve barışı sonsuza kadar sürdürme arzularının hukuki bir belgeyle teyit edildiğine, örgütün gelişmesine büyük güç katıldığına dikkat çekerek, Şanghay İşbirliği Örgütü'nün geleceğine tam güvenle baktıklarını vurguladı.¹¹⁶

Hu Jintao, örgütün bütün üyelerinin iyi komşuluk ve dostluk ruhu altında anlaşmayı ciddiyetle hayata geçirerek, örgütün uzun vadeli gelişmesinin siyasi zeminini sağlamlaştırılmaları, ortak gelişme ruhu altında bölgesel ekonomik işbirliğini karşılıklı yarar ve ortak kazanç sağlayacak biçimde ilerleterek, örgütün ekonomik zeminini pekiştirmeleri yönündeki arzusunu ifade etti. Hu Jintao, farklı medeniyetler arasında eşit diyalogun hızlandırılarak dostluk temellerinin sağlamlaştırılmasını, dışa açılma ruhu altında örgüt dışı ülkeler ve diğer uluslararası örgütlerle işbirliğinin derinleştirilerek örgütün gelişmesine olumlu dış ortam ya-

116 Barış ADIBELLİ, "Şanghay İşbirliği Örgütü'ne Askeri Kimlik," *Cumhuriyet Strateji*, Yıl.4, Sayı.165, 27 Ağustos 2007,ss.10-11.

ratılmasını da önerdi. Hu Jintao, örgüt üyeleriyle iyi komşuluk, dostluk ve işbirliği ilişkilerini geliştirmenin Çin'in diplomatik çalışmalarının önceliği olduğuna da vurgu yaptı.¹¹⁷

IV. 8. ŞİÖ Bişkek Bildirisi

Toplantının sonunda üye devletler ortak bir bildiriye kabul ettiler. Devlet başkanları ortak bildiride, geçen yıl düzenlenen Şanghay Zirvesi'nde ortaya konulan örgüte üye ülkeler arasındaki çok kademeli işbirliğini kapsamlı ve derinliğine geliştirme ve genişletme görevinin esas olarak tamamlandığını belirterek, terörizmin finansmanı ile mücadele çalışmalarının güçlendirilmesi gerektiğini vurguladı. Ortak bildiride altı ülkenin devlet başkanlarının toplantı sırasında “Şanghay İşbirliği Örgütü’ne Üye Ülkelerin Uzun Vadeli İyi Komşuluk, Dostluk ve İşbirliği Anlaşması” ve “Bişkek Bildirgesi” dahil bazı önemli belgeleri imzaladığı belirtildi. “Bişkek Bildirgesi”nde tüm uluslararası toplumun ortak çabalarıyla önceden saptanan ilkeler ve çok taraflı mekanizma sayesinde, bölgesel güvenliğe yönelik tehditlerin etkili şekilde önlenebileceği ifade edildi. Böylece ŞİÖ kendisinin bir ekonomik ve kültürel örgüt olma ötesinde güvenlik tabanlı bir örgüt olduğunun da altını çizdi.¹¹⁸

IV. 9. Şanghay İşbirliği Örgütü’nün Askeri Gücü

Bu arada iki lider 17 Ağustos'ta düzenlenen ŞİÖ Barış Misyonu-2007 terörle mücadele ortak tatbikatını da birlikte izlediler. Tatbikattan sonra Putin'le bir araya gelen Hu, başarıyla tamamlanan tatbikatın örgüt üyelerinin terörle ortaklaşa mücadele etme

117 Ibid.

118 Ibid.

yetkinliğini artırdığı gibi terörle mücadele yönündeki kararlılıklarını da ortaya koyduğunun altını çizerek, tatbikatın ŞİÖ'nün bölgenin barış ve güvenliğinin korunması alanında daha büyük rol oynamasını sağlayacağına inandığını belirtti. Terörizmin tüm dünyada barışa ve gelişmeye ciddi zarar verdiğine dikkat çeken Hu Jintao, terörle mücadelenin ŞİÖ'nün olduğu gibi, Çin ve Rusya'nın da önemli misyonu olduğunun altını çizdi. Putin de, Rusya ve Çin arasındaki stratejik işbirliği ve ortaklık ilişkilerinin yüksek düzeyini gösteren tatbikatın, bölgenin barışı ve istikrarının korunması için büyük önem taşıdığını ve ŞİÖ kapsamındaki güvenlik işbirliğinin yeni bir düzeye ulaştığını gösterdiğini kaydetti.¹¹⁹

IV. 10. ABD ŞİÖ'ye Temkinli Yaklaşıyor

2007 yılının başından beri Rusya ile bir türlü yıldızı barışmayan ABD, son günlerde Avrasya coğrafyasında yaşanmakta olan ŞİÖ sürecini de yakından izliyor. Daha düne kadar elinde Rusya kartı olan ABD, bu kartı artık daha fazla Çin'e karşı kullanamayacağının farkına varmış durumda. Daha önceleri Rusya ile Çin arasında yaşanan soğuk rüzgârlar nedeniyle ŞİÖ'nün içerisinde bir çatlak olma ihtimalin değerlendirmesi ve bu yönde strateji geliştirmesi, kısmi olsa da bir süre başarılı olmuştur. Ancak Rusya'nın son zamanlarda daha eleştirel bir dış politika gütmesi ABD'yi Rusya'dan uzaklaştırmış, Çin'i tekrar Rusya'nın yanına itmiştir. Gelinek noktada Çin ve Rusya, Afganistan'ı ŞİÖ şemsiyesi içine çekmek istiyor.¹²⁰

¹¹⁹ Ibid.

¹²⁰ Ibid.

Türkmenistan Devlet Başkanının da ŞİÖ zirvesinde yer alması bağımsızlığından bu tarafa her zaman tarafsız durmuş Türkmenistan'ın da ŞİÖ'ye yaklaştığının bir göstergesidir. Eğer Türkmenistan ŞİÖ'ye üye olursa dünya enerji piyasaları çok güçlü bir blokun eline geçmiş olur. Şimdilik bu blokun dışında kalan tek Avrasya devleti Azerbaycan'dır. Öte yanda, tüm tartışmalar yaşanırken Çin, yeni Orta Asya stratejisini uygulamaya koymuştur. Bunu en güzel Çin Dışişleri Bakanı Yang Jiechi değerlendirek, Hu Jintao'nun ziyaretinin iyi komşuluk ve işbirliğini derinleştiren, ortak gelişmeyi pekiştiren başarılı bir diplomatik atak olduğunun altını çizmektedir.¹²¹

IV. 11. Hindistan - Pakistan Cephesinde Gelişmeler

2005 yılında ŞİÖ'ye gözlemci üye olarak kabul edilen bu iki ülke, ŞİÖ'nün özellikle nükleer güç alanında oldukça güçlendirmişti. Ancak her iki ülkenin kendi aralarında olan sorunlar ve ABD ile ilişkileri ŞİÖ'nün en önemli sıkıntılarının başında geliyor. Hindistan'ın giderek ABD eksenine kayması ve ABD'nin ve Batı'nın yoğun baskısı sonucu giderek daha fazla Çin'e yanaşan Pakistan, ŞİÖ'deki hassas dengeyi de biraz sarsmaya başladı. Hâlihazırda İran ile zaten sarsılmış olan denge bu yükü kaldırmı gelecek gösterecek. Fakat hemen şunun altını çizmek gerekir ki Hindistan'ın ŞİÖ dışına çıkması ve ABD ile bölgesel yeni bir sürece girmesi ŞİÖ'nün oldukça başını ağrıtabacaktır. Son günlerde Washington'un Avrasya'da yeni bir yapılanma arayışında olduğu biliniyor. ŞİÖ'nin karşısına alternatif bir bölgesel oluşum çıkarmak isteyen ABD, bu konuda Nazarbayev'i yokluyor.¹²²

¹²¹ Ibid.

¹²² Ibid.

IV. 12. ŞİÖ’de Kimlik Tartışmalarına Son

Bişkek zirvesinden çıkan en önemli sonuç ŞİÖ’nün kimlik tanımlaması üzerine olanıydı. 2005 yılından beri tartışmalara konu olan ŞİÖ’nün ne tür bir örgüt olduğu sorunu Bişkek bildirisinde açıkça bölgesel güvenlik örgütü olduğu ibaresiyle tescil edilmiş oldu. Hatırlanacağı üzere, Rusya uzun bir süre ŞİÖ’nün bir güvenlik örgütü olmadığını ısrar ederek kendi başını çektiği bir takım bölgesel girişimleri kabul ettirmeye çalışmıştı. Ancak şu an için geline nokta Rusya’nın ısrarlarının bir işe yaramadığı görülmektedir. Artık Rusya kendisi de bunun farkındadır. Özellikle ABD ile girdiği sürtüşmede arkasında ŞİÖ gibi güçlü bir bölgesel örgüte ihtiyacı bulunmaktadır. ABD’nin tıpkı NATO’yu kullandığı gibi Rusya da ŞİÖ’nü tıpkı bir Varşova Paketi gibi kullanmak istiyor. Bütün bu durumlar ise, büyümekte olan yeni süper güç Çin’in elini güçlendiriyor.¹²³

IV. 13. Çin’in Yeni Hamlesi

Çin Devlet Başkanı Hu Jintao, ŞİÖ zirvesi öncesi Orta Asya devletlerinin başkanlarıyla bir araya gelerek önemli konularda bilgi alış verişinde de bulundu. Bu bağlamda, Çin Cumhurbaşkanı Hu Jintao, 14 Ağustos günü Bişkek’te Kırgızistan Devlet Başkanı Kurmanbek Bakiyev’le görüştü. İki taraf görüşmede, somut işbirliğini geliştirme, bölgesel barış ve istikrarı koruma, ŞİÖ ile her alanda dayanışmayı ilerletme konularında fikir birliğine vardı.¹²⁴

Hu Jintao görüşmede, Çin hükümetinin Kırgızistan’la iyi komşuluk ve dostluk işbirliği ilişkilerine önem verdiğini, birlik-

¹²³ Ibid.

¹²⁴ Ibid.

te çaba harcayarak iki ülke arasında her alandaki işbirliğini derinleştirmeye hazır olduğunu belirtti. Hu Jintao iki tarafın işbirliğinin genişletilmesi için üç öneri ortaya koydu. Üç öneri, gerçekçi işbirliğini ilerleterek, büyük çaplı ekonomik ve teknolojik işbirliği projesinde ilerleme kaydedilmesini sağlamak; terörle mücadele işbirliğini güçlendirmek ve ŞİÖ'ye üye ülkeler arasında siyasi alanındaki karşılıklı güven ve işbirliğini pekiştirmek olarak belirlendi.¹²⁵

Bakiyev ise, Kırgızistan'ın Çin'le birlikte “Kırgızistan-Çin İyi Komşuluk ve Dostluk İşbirliği Anlaşması” ve “Kırgızistan-Çin 10 Yıllık İşbirliği Anlaşması”nı yerine getirmeye hazır olduğunu belirtti. Hu Jintao ve Bakiyev görüşmede iki ülkenin iyi komşuluk ve dostluk işbirliği ilişkilerinin ilerletilmesiyle ilgili olarak bir de ortak bildiri imzaladılar. Bildiride Çin-Kırgızistan ilişkilerinin sürekli güçlendirilmesinin iki ülkenin dış politikasının öncelikli alanı olduğu, bunun iki halkın temel çıkarlarına ve bölge barışı ile istikrarının korunmasına yararlı olduğu belirtildi. Bildiride, iki tarafın güvenlik alanında yakın işbirliğini güçlendireceği ve “Doğu Türkistan” dâhil tüm terör güçlerine ortak darbe indirileceği yinelendi.¹²⁶

ŞİÖ zirvesi sırasında ise Çin Devlet Başkanı, ŞİÖ Zirvesi'ne katılmak üzere Bişkek'te bulunan Tacikistan Devlet Başkanı İmamali Rahmanov ile görüştü. İki lider, iki ülke arasındaki her alanı kapsayan işbirliğini yoğunlaştırmak için çaba harcayacaklarını ifade etti. Çin ve Tacikistan arasındaki işbirliğinin geniş bir ufka sahip olduğuna dikkat çeken Hu Jintao, Tacikistan'la birlikte yatırımların teşvik edilmesi ve korunmasına ilişkin an-

¹²⁵ Ibid.

¹²⁶ Ibid.

laşmaları hayata geçirerek, her alanda ve her düzeydeki dostça işbirliğine elverişli ortam yaratmaya hazır olduklarını belirtti.¹²⁷

Hu Jintao, ŞİÖ'nün sağlıklı gelişme eğilimini sürdürerek Avrupa-Asya kıtasındaki önemli bir jeopolitik güç haline geldiğine, bölgenin güvenliği ve gelişmesi ile örgüt üyelerinin ortak çıkarlarını koruma alanlarında önemli rol oynadığına işaret ederek, Tacikistan'la ikili düzeyde ve ŞİÖ çerçevesinde sürdürülen terörle mücadele ve güvenlik işbirliğini yoğunlaştırmaya hazır olduklarını kaydetti. Tacikistan Devlet Başkanı İmamali Rahmanov ise iki ülke arasındaki işbirliğinde altyapı inşasına ağırlık verilmesini önererek, Çin ve ŞİÖ'ye üye diğer ülkelerle işbirliğini yoğunlaştırarak, bölgedeki güvenlik ortamının bozulmasını önlemeye ve bütün ülkelerin güvenlik çıkarlarını korumaya hazır olduklarını vurguladı.¹²⁸

ŞİÖ zirvesinin ardından Çin Devlet Başkanı Hu Jintao, Kazakistan'ın başkenti Astana'ya geçerek burada Kazakistan Devlet Başkanı Nursultan Nazarbayev ile görüştü. Görüşmede her alandaki işbirliğinin ortak çabalarla ve sağlam adımlarla ilerletilmesi ve Çin-Kazakistan stratejik ortaklık ilişkilerinin seviyesinin yükseltilerek ortak refahın pekiştirilmesi konusunda fikir birliği sağlandı. Çin ve Kazakistan'ın çok yönlü işbirliğini güçlendirmeleri gerektiğini vurgulayan Hu Jintao, karşılıklı üst düzey temasların artırılarak, ikili istişare ve diyalogun yoğunlaştırmasını, ekonomi, ticaret, ulaşım ve enerji alanlarında karşılıklı yarara dayalı işbirliğinin genişletilmesini, güvenlik işbirliğinin güçlendirilerek bölgenin karşı karşıya bulunduğu yeni tehditlerin ve sorunların üstesinden ortaklaşa gelinmesini önerdi.

¹²⁷ *Ibid.*

¹²⁸ *Ibid.*

Birleşmiş Milletler, Şanghay İşbirliği Örgütü, Asya İşbirliği ve Güven Artırıcı Önlemler Forumu dâhil çok taraflı mekanizmalardaki işbirliğinin artırılması gerektiğine işaret eden Hu Jintao, ikili kültürel işbirliğinin hızlandırılmasını da istedi. Nazarbayev ise, Çin’le iyi komşuluk, dostluk ve işbirliği ilişkilerine büyük önem verdiklerini yineleyerek, her alandaki işbirliğini derinliğine sürdürmeye hazır olduklarını vurguladı. Görüşmenin ardından Çin-Kazakistan Ortak Bildirisi’ni imzalayan iki lider, ekonomi, ticaret ve enerji alanlarını ilgilendiren 9 işbirliği anlaşmasının imza törenine de katıldı.¹²⁹

IV. 14. Hu Jintao- Putin Görüşmesi

Zirve sürecine esas damgasını vuran olay Hu ile Putin’in 16 Ağustos’ta Bişkek’te bir araya gelmeleri oldu. Görüşmede Çin-Rusya ilişkilerinden övgüyle söz eden iki lider, ikili ilişkilerin hızla geliştiğini ve siyasi alanda karşılıklı güvenin sürekli derinleştirildiğini belirtti. İki lider, stratejik işbirliği ve ortaklık ilişkilerini yeni bir seviyeye taşımak için çaba göstereceklerini kaydetti.

Hu Jintao görüşmede, iki tarafın bu yılın ikinci yarısında beş alanda çaba göstermesi önerisinde bulundu. Hu’nun önerileri şöyle sıralanıyor:

** İkili ilişkiler ve ortak çıkarları ilgilendiren bölgesel ve uluslararası sorunlar üzerinde alışverişte bulunulması;*

** Devlet Yılı faaliyetlerinin değerlendirilmesi;*

** Ham petrol boru hattı inşası ve doğal gaz projesiyle ilgili görüşme sürecinin hızlandırılması;*

** Çin ve Rusya arasında işbirliği konulu orta ve uzun vade-
li planların hazırlanması;*

129 Ibid.

**** Sınır ötesi su kaynaklarının korunması ve adil şekilde değerlendirilmesi, bu konuda bir an önce anlaşmaya varılması.¹³⁰**

Hu Jintao'nun söz konusu önerisine katıldığına işaret eden Putin, iki ülkenin ilgili birimlerinin Rusya-Çin İyi Komşuluk, Dostluk ve İşbirliği Anlaşması'nı uygulayarak, Rusya'nın uzak doğu bölgeleri ile Çin'in kuzeydoğu bölgesi arasındaki temas ve işbirliğinin güçlendirilmesi, enerji ve elektrik gibi alanlardaki işbirliğinin ilerletilmesi gerektiğini ifade etti.¹³¹

IV. 15. Kazakistan Şanghay İşbirliği Örgütü İttifakından Ayrılıyor mu?

11 Eylül olaylarının ardından ortaya çıkan yeni durum ABD'nin de bir takım politikalarında değişikliğe gitmesine neden oldu. ABD, Büyük Ortadoğu Projesi adını verdiği bu yeni politika ile Fas'tan Çin Seddi'ne kadar olan bütün bu bölgede Amerikan yanlısı rejimler oluşturmayı düşünüyordu. Bu bağlamda, Avrasya coğrafyasında renkli devrimler süreci başladı. Renkli devrimlerin bölgede en sıcak yaşandığı ülke Kırgızistan oldu. Şanghay İşbirliği Örgütü'nün önemli ve kurucu üyesi olan Kırgızistan'da Akayev'in iktidardan uzaklaştırılması ve ŞİÖ'nün iki büyük üyesi Çin ve Rusya'nın bir şey yapamaması, diğer Orta Asya devletlerini de endişelendirdi. Kuşkusuz bu endişe Kazakistan'da da yankı buldu. Son yıllarda ŞİÖ'nün giderek güç kazanması ve Kazakistan'ın enerji kaynaklarını Rusya ve Çin'e vermesi, Bakü-Tiflis-Ceyhan boru hattına söz verilen miktarın Rusya'ya verilecek olması, ABD'nin de Kazakistan'a bakışında değişikliklere neden oldu. Amerikan medyası Nazarbayev'i sert bir şekilde eleştirmeye başladı.¹³²

¹³⁰ Ibid.

¹³¹ Ibid.

¹³² Barış ADIBELLİ, "Kazakistan Mücadelesi," **Cumhuriyet Strateji**, Yıl.4, Sayı.167, 10 Eylül 2007.ss. 6-7.

Renkli devrimlerin en önemli argümanı demokrasi ve insan hakları. Maalesef bu ölçütler evrensel olmaktan çok ülkeden ülkeye değişmektedir. Renkli devrimlerin en önemli bahanesi demokrasi eksikliği ve otoriter yönetimler. Kazakistan'da yaşanan seçimlerin aslında bir de bu şekilde yansımaları bulunmaktadır. Nazarbayev, ülkesinin demokratikleşmesi için elinden geleni yapmakla birlikte, dış müdahalelere karşı bahaneleri de ortadan kaldırmaya çalışmaktadır.

IV. 16. Çin - Kazakistan Yakınlaşması

ŞİÖ kapsamında 2006 yılında Çin ve Kazakistan birlikte Tian Shan terörizmle mücadele tatbikatını gerçekleştirdiği Zharkent (Yarkent diye de bilinir) Kazakistan'ın en önemli jeostratejik bölgesini oluşturmaktadır. Bu şehir, 1882'de kurulmuş. 1942'den 1991'e kadar Panfilov ismiyle anılmış. İkinci Dünya Savaşı'nda büyük kahramanlıklar göstermiş ve 1941'de savaşta ölmüş olan Ivan Panfilov'un adı verilmiş. Kazakistan bağımsızlığını kazandıktan sonra yerleşim bölgelerinin adlarını yeniden orijinal Kazakça isimleriyle değiştirmiş ve buranın da adı Zharkent olmuştur. 34100 kişinin yaşadığı bu yerleşim birimi Çin sınırına 30 km'lik bir mesafede bulunuyor. Zharkent oldukça stratejik bir bölgede. Çungar dağlarının eteğinde ve eski çağlarda Çinliler ile Türkler arasında sık sık savaşların yapıldığı Çungarya düzlüğünün yanında, aynı zamanda İli ve Çin'in Yining diye adlandırdığı ama bölgede Türkler arasında Kulca diye bilinen Çin şehrine oldukça yakın bulunmaktadır. Zharkent, Doğu Türkistan bölgesiyle de sınırdır.¹³³

133 Ibid.

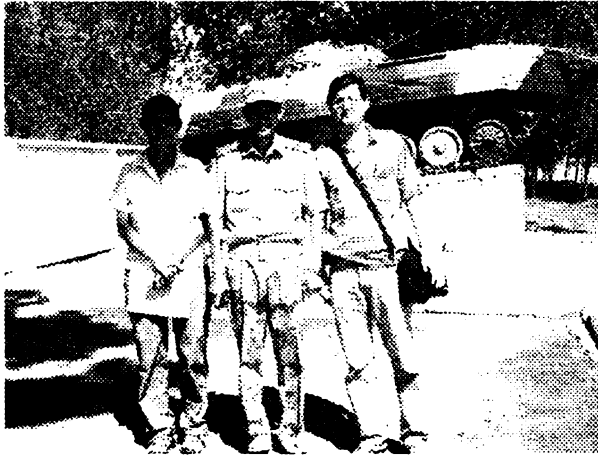
Çin'in Orta Asya'ya açılan en önemli kapısı Zharkent yakınındaki sınır kapısıdır. Bu nedenle bu bölge Çin açısından hayati önem taşımaktadır. Zira bu bölge Çin'in Orta Asya ve Batı Asya'ya açılan en önemli geçiş koridorudur. Bu sınır kapısı, Sovyetler Birliği döneminde kapalı kalmış bu nedenle de bölgedeki Kazak ve Uygur halkları Çin etkisinden uzak kalmışlardır. Sadece Çin'den değil Sovyet etkisinden de coğrafi uzaklık nedeniyle etkilenmemişlerdir. Bu nedenle duru bir Türkçeleri var ve yerel halk ile Türkçe anlaşmak kolay olmaktadır. Örneğin Çin sınırında sıfır noktada bulunan bir Kazak köyünü ziyaretimizde buradaki halkın anlayabileceğimiz bir Kazakça konuşması ve aralarında hiç kimsenin Çince bilmemesi dikkatimizi çekmişti.

Özellikle bu bölgedeki halkın birçoğunun akrabası hemen sınırın ötesindeki Çin köylerinde yaşıyor. Bu pek garip bir durum değil. Zira Çin tarafındaki bu bölge Doğu Türkistan bölgesi ve ağırlıklı Uygur nüfus yaşıyor. Uygurların dili Kazaklara nispeten Türkçeye daha yakın. Kazakistan'da güneye inildikçe Türkçe konuşarak halkla anlaşılabilir, ancak daha çok Rus etkisinin hissedildiği ve nüfusun ağırlıklı Rus olduğu kuzey bölgelerde Rusça konuşuluyor ve burada konuşulan Kazakça da pek anlaşılmıyor. Uygur nüfusun çoğunlukta olduğu bu bölgeyle Avrupalı kimi örgütler çok yakından ilgileniyorlar.¹³⁴ Bölgenin diğer bir özelliği ise Doğu Türkistan ile sınır olması ve bu bölgenin bir kısmı dağlık ve dolayısıyla sınırı geçiren bir özellik taşıyor. Özellikle dağlık bölgenin kontrol edilmesi oldukça zor olmaktadır. Geçmişte Çin ve Kazakistan arasında Uygur diasporası yüzünden soğukluk yaşanmıştı. Çin, Kazakistan'ı ayrılıkçı Uygurlara destek vermekle suçlamıştı. Daha sonra ŞİÖ'nün de etkisiyle Kazakistan Uygurların faaliyetlerini sınırlandırdı.

¹³⁴ Ibid.

Barış Adıbelli Çin sınırına 30 km uzaklıkta olan Zharkent'te yaşayan Uygurlarla birlikte... Kazakistan-2007

Barış Adıbelli, Kazakistan-Çin sınırını koruyan Kazakistan sınır birliği komutanı ile birlikte.. Kazakistan- 2007

IV. 17. Büyük Avrasya Projeleri

Rusya ve Çin'in kendi politikaları var. Her ikisinin de Büyük Avrasya Projesi olarak adlandırılan ulusal hedefleri var. Rusya ve Çin bu strateji kapsamında Kazakistan üzerine mücadele ediyorlar. Kazakistan'ın uçsuz bucaksız verimli toprakları ve zengin enerji kaynakları Çin'in iştahını kabartmış durumda. 3 milyon kilometre kare yüzölçümü olan ve bu kadar geniş topraklarda sadece 15 milyon insanın yaşamsı 1,3 milyarlık Çin'i bölgeye çekiyor. Kazakistan'ın geniş toprakları ve zengin enerji kaynakları sadece Çin'i ve Rusya'yı bölgeye çekmiyor, aynı zamanda Batı dünyasını da bölgeye çekiyor.¹³⁵

Kazakistan yaşananlardan pek memnun değil ve gelişmeleri dikkatle izliyor. Çin ve Rusya'nın Kazakistan üzerine geliştirdikleri projeler Kazakistan'ı yeni denge arayışına itti. Bu nedenle ŞİÖ'ye alternatif bir yapı sundu. Başlangıçta ŞİÖ'yü büyük bir hevesle karşılayan Kazakistan son zamanlarda daha temkinli yaklaşımaya başladı. Özellikle ŞİÖ'nün geçtiğimiz günlerde gerçekleştirmiş olduğu ortak askeri tatbikatta Çin ve Rusya'nın ağırlıklı askeri gücü oluşturmaları ve bu tatbikatin bir yönünü Orta Asya devletlerine yönelik olduğu söylentilerinin çıkması, Kazakistan'ı rahatsız etmiş durumda. Bu nedenle son dönemlerde Kazakistan'dan ilginç teklifler geliyor. Bunların başında Orta Asya Devletler Birliği. Bu birliği Washington yönetimi de istiyor. Peki, ŞİÖ üyesi Kazakistan neden bunu istiyor? Yanıt çok basit Nazarbayev usta bir devlet adamı ve politikayı iyi kullanıyor. Amacı ŞİÖ'nün yanında onun kadar pek etkin olmasa da ABD'nin etkin olduğu ikinci bir örgütün oluşmasını istiyor. Böylece ABD'yi Rusya ve Çin'in önüne bu örgütle sürerek Ka-

135 Ibid.

zakistan'ı rahatlatmak istiyor. Bir nevi güvenlik mekanizması olarak düşünüyor.¹³⁶

Kazakistan, tıpkı Türkmenistan gibi giderek tarafsız bir statüye doğru gidiyor. Ancak Türkmenistan ise tam aksine ŞİÖ'ye yaklaşıyor. Aslında Kazakistan'ın amacı Türkmenistan ve Azerbaycan'ı yanına alarak yeni bir enerji bloku oluşturmak. Bunu başarmak için dünyada dengelerle iyi oynaması gerekiyor. ŞİÖ'de son zamanlarda üye ülkelerde istikrarın bozulması halinde ŞİÖ'nün müdahale etmesi gerektiği görüşü tartışılıyor. Bazı uzmanlar ŞİÖ'nün ileride üye ülkelerdeki rejimleri belirleme kabiliyetine ulaşma ihtimali üzerinde duruyorlar.

IV. 18. Batı'nın Yaklaşımı

Tüm bu tartışmalar yaşanırken Batı dünyasının da Kazakistan'a ve bölgeye yönelik kendi politikaları bulunuyor ve bunları gerçekleştirmek için çalışıyor. Bu politikalar Kazakistan'ın önündeki en büyük çelişki. Uzun süreden beri Batı'da bu bölgede bir tampon devlet oluşturulması fikri var. Çin'le Orta Asya arasında Batı yanlısı bir Uygur Devleti düşünülüyor. Böylece Çin'in Orta Asya ile olan fiziki bağlantısının kesilmesi isteniyor. Zira Kazakistan'dan Çin'e gelecek petrol boru hattı'nın doğrudan Çin topraklarına gelmesi yerine arada yeni kurulacak küçük bir ülke üzerinden geçmesinin Çin'i dengelemek açısından oldukça önemli olduğu düşünülüyor. Son zamanlarda da Çin, bu tür senaryolar için yeni güzergâhlar ve politikalar geliştirmekle meşgul.¹³⁷

Bu sadece Çin'i dengelemeyecektir, aynı zamanda Kazakistan'ın da gücünü büyük ölçüde sınırlandıracaktır. ABD'nin geç-

¹³⁶ Ibid.

¹³⁷ Ibid.

miştten gelen Avrasya'ya yönelik istekleri Rus-Çin mihveri tarafından uzun süreden beri engelleniyordu. Eğer Washington yönetimi Kazakistan'ı yanına çekmeyi başarırsa, bu ŞİÖ açısından pek kabul edilebilir bir durum olmayacak. Fakat bilinen gerçek şu ki Washington son iki yıldan beri Avrasya'da kaybettiği mevziiyi yeniden kazanabilmek için oldukça büyük çaba sarf ediyor. Dünya kamuoyuna pek fazla duyurmadan ABD, Avrasya coğrafyasında lobi yapıyor. Büyük Ortadoğu Projesi'ni rafa kaldıran ABD, Rusya ve Çin'le mücadele edebilmek için onların silahıyla mücadele etmek istiyor bu nedenle ŞİÖ benzeri bir yapılanmayı Avrasya'da oluşturmak için çalışıyor.

ŞİÖ'deki ilk çatlak Hindistan'dan geldi. Hindistan'ın ŞİÖ ile şu sıralar ilişkileri oldukça soğuk seyrediyor. Bu ihtimali güçlendiren gelişme ise 20 Ağustos günü Pakistan Dışişleri Bakanlığında geldi. Pakistan Dışişleri Bakanlığı sözcüsü Tasnim Aslam, Hindistan'ın nükleer denemeleri yeniden başlatması durumunda, Pakistan'ın şu an tek taraflı olarak uyguladığı, nükleer denemeleri geçici olarak durdurma politikasını yeniden gözden geçireceğini belirtti.¹³⁸

Aslam, Pakistan Dışişleri Bakanlığı tarafından düzenlenen basın toplantısında, Hindistan'ın üst düzey yetkililerinin nükleer denemeleri yeniden başlatma iddialarını yakından izlediklerini kaydetti. Aslam, Pakistan'ın bölgede nükleer silahlanma yarışı görmek istemediğini, ancak bölgedeki stratejik dengeyi sağlamak için "güvenilir asgari caydırıcı gücü"nü koruyacağını dile getirdi. Avustralya'nın Hindistan'a uranyum satmasına değinen Aslam, bunun Güney Asya'daki stratejik dengeyi baltalayabileceğini, Pakistan'ın gelişmeyi de yakından izlediğini kaydetti.

138 *Ibid.*

Böylece daha şimdiden iki ŞİÖ gözlemci üye arasında anlaşmazlık çıktı. Öyle ki bu anlaşmazlık sıradan konular üzerinde değil, tam aksine bölge ve uluslararası güvenliği yakından ilgilendiren nükleer silahlar üzerine çıkmış durumda. Hindistan'ın geçtiğimiz yıl ABD ile nükleer işbirliği anlaşması imzaladığı göz önüne alınacak olursa ABD'nin bölgede oynamak istediği oyun iyi bir şekilde görülecektir. Bütün bu gelişmelerden anlaşılacağı üzere ABD'nin yeni Avrasya stratejisi kendisi için açıkça düşman olarak gördüğü ŞİÖ' yü içeriden çökertmek.¹³⁹

IV. 19. Myanmar'da Renkli Devrim Girişimi

Çin'in Avrasya'da oynanmakta olan Büyük Oyun'da elini zayıflatmak için ABD bir takım hilelere başvurmaktadır. Bu hilelerin başında Çin'in en hassas olduğu Güney Asya ülkeleri olmaktadır. Ve bu ülkelerin başında Çin'in sadık ve yakın müttefiki Myanmar gelmektedir.

Myanmar, Hint Okyanusunda Bengal körfezine hâkim bir noktada bulunan küçük bir Güney Asya ülkesidir. Myanmar, dünya gündemine aslında ilk defa 1988'de gerçekleşen askerî darbe ile geldi. 1988'de askerî cuntanın göreve gelmesiyle ABD ile olan ilişkileri bozuldu. 2003 yılında Amerikan Kongresi, Burma Özgürlük ve Demokrasi yasasını kabul etti. Bu yasa, ABD'nin Myanmar'a yatırım yapmasını ve Myanmar'dan da mal alımını yasaklıyordu. Ayrıca Myanmar'ın ABD'deki tüm varlıklarını donduruldu. 2004, 2005 ve 2006 yıllarında bu yasa yenilendi. Myanmar'da Demokrasi için Ulusal Birlik lideri Aung San Suu Kyi, 1990 yılında parlamento seçimlerini kazandığı halde partisinin cunta yönetimi tarafından iktidara gelmesi

¹³⁹ Ibid.

engellendi. Ardından da tutuklandı hâlen ev hapsinde tutuluyor. ABD, defalarca BM'ye Myanmar'da politik bir değişimin yapılması yönünde müdahale etmesini istedi. Örneğin 2005 yılında ABD Myanmar sorununu BM gündemine getirmeye çalıştı, Rusya ve Çin veto etti. Gerekçe ise bunların Myanmar'ın içişleri olduğuydu.¹⁴⁰

IV. 20. Safran Devrimi

Artan petrol fiyatları nedeniyle bir anda Budist rahipler merkezi yönetimi protesto etmek için yollara döküldü. Rahiplerin protestosuna halk ve öğrenciler de katılınca gösteriler içinden çıkılmaz bir hâl aldı. Kısa bir süre sonra protestolar mahiyet değiştirerek askerî cuntayı eleştirmeye ve demokrasi çağrısı yapmaya başladılar. On binlerce rahip ve halk Nobel Barış ödülüne sahip demokrasi yanlısı Aung San Suu Kyi'nin serbest bırakılmasını istiyordu. Tüm bu süreç içerisinde ABD derhal devreye girerek buradaki gösterilerin dünya çapında duyulmasını sağladı ve konuyu BM gündemine getirdi. BM'nin açılış konuşmasında başkan Bush, Myanmar'a ABD'nin çeşitli yaptırımlar ve önlemler alacağını açıkladı. Aslında bu gösteriler bize Ukrayna'dan, Gürcistan'dan ve Kırgızistan'dan çok tanıdık geliyor. Renkli devrimlerin bir benzerinin Myanmar'da uygulanmaya çalışıldığı açıkça görülüyor. Öyle ki Batı dünyası bu devrimim adını bile koymuş, Safran Devrimi.¹⁴¹

Peki, bu gösterilerin arkasında yatan gerçek ne? Bunu anlamak için Myanmar'ın bölgedeki konumunu iyi incelemek gerekiyor. Myanmar, konum itibariyle oldukça stratejik bir bölgede

140 Barış ADIBELLİ, "Myanmar'da Renkli Devrim Girişimi," *Cumhuriyet Strateji*, Yıl.4, Sayı.171, 8 Ekim 2007, ss. 6-7

141 *Ibid.*

bulunuyor. Burada Myanmar Hint Okyanusunu, Bengal körfezi- ni ve stratejik deniz yollarını kontrol kabiliyetine sahip bulunuyor. Bu deniz yolları, Çin, Japonya ve Güney Kore için hayati önem taşıyor. Özellikle, Çin, enerjisinin büyük bir bölümünü Orta Doğu'dan alarak deniz yolları vasıtasıyla Çin'e getiriyor ve aynı zamanda AB ile ticaretinin büyük bir bölümünü de bu yollar üzerinden gerçekleştiriyor. Son yıllarda, ABD'nin de desteğiyle Hint Okyanusunda büyük bir güç haline gelen Hindistan, caydırıcı donanmasıyla bu stratejik deniz yollarının üzerinde bulunuyor. Bu durum, Çin'in ulusal güvenlik çıkarlarına karşı açıkça büyük bir risk oluşturuyor.¹⁴²

IV. 21. Çin'in Myanmar Politikası

Çin'in en önemli güvenlik maddesi enerjinin güvenli bir şekilde Çin topraklarına ulaştırılmasıdır. Çin'in önündeki en büyük engel yukarıda da bahsedildiği gibi Hint donanması ve Diego Garcia'da bulunan Amerikan kuvvetleridir. Hali hazırda, Basra körfezinde Amerikan varlığı güçlü bir şekilde hissedilmektedir. Buradaki Amerikan varlığını İran ile aşmaya çalışan Çin, Hint Okyanusunda da aynı strateji deneyerek bu defa Myanmar kartını kullanmaktadır. Batı tarafından dışlanan Myanmar'daki askerî cunta, Çin'le ilişkilerini geliştirmeye başlamış, sırtını her alanda Çin'e dayamıştır.¹⁴³

Çin, Myanmar ile stratejik ve askerî işbirliği anlaşmaları imzalamıştır. Bu anlaşmalar kapsamında Çin, Myanmar'a ekonomik ve teknik yardımda bulunmuştur. Askerî işbirliği anlaşması kapsamında ise Çin Myanmar'ı silahlandırmaya başlamıştır.

¹⁴² Ibid.

¹⁴³ Ibid.

Çin, Myanmar'da bir takım askeri üsleri kullanma hakkı da elde etmiştir. Aynı zamanda, ortak deniz üsleri inşa etmektedirler. Deniz üslerinin ortak kullanımı Çin açısından oldukça önemlidir. Çin, bu üsleri yüksek teknolojiye dayalı harp sistemleriyle donatmak istemektedir. Özellikle Savaş Gemilerine ve deniz altlarına karşı füze sistemlerinin buralara yerleştirileceği askerî çevrelerde konuşulmaktadır. Öte yandan, Çin, Myanmar'da izleme ve dinleme istasyonu kurmayı düşünmektedir. Bu istasyon aracılığıyla Hindistan'ın ve ABD'nin bölgedeki özellikle Hint Okyanusundaki faaliyetlerini izleyebilecektir. Bu istasyon, ABD'nin Pakistan'ın kuzeyine kurduğu izleme ve dinleme istasyonuna karşı bir misilleme olarak da düşünülebilir.¹⁴⁴

Çin, Myanmar'ı açıkça tampon bir devlet olarak kullanmak istemektedir. Myanmar'a önem vermesinin ardında yatan en önemli gerekçe, ABD'nin son birkaç aydan beri Asya-Pasifik bölgesinde daha önce hiç karşılaşılmamış yeni politikalar ve stratejiler uygulamasıdır. Kuşkusuz, Myanmar, Çin'in sadece güvenlik açısından bir ortağı değil, aynı zamanda buradaki doğal gaz yataklarıyla da Çin'in ilgisini çekmektedir. Şu sıralar bu yataklardan Çin'in Yunnan bölgesine bir boru hattı döşeniyor. Çin desteğinde Myanmar eğer Bengal Körfezinde hâkimiyet kurarsa, Soğuk Savaş sonrası dönemde temel ulusal hedeflerinden bir tanesi de Bengal Körfezinde hâkimiyet kurmak ve Hint okyanusunu Hindistan etki sahası içine almak olan Hindistan için pek kabul edilebilir durum olmayacaktır.¹⁴⁵

Çin, bölgede sadece Myanmar ile bir ittifak kurmuş değildir, aynı zamanda Tayland, Laos ve Kamboçya gibi devletlerle de

144 Ibid.

145 Ibid.

yakın ekonomik ve askeri ilişkileri bulunmaktadır. Çin dış politikasının en önemli araçlarından bir tanesi olan ekonomik yardım, gerektiğinde askeri bir işbirliğinin kurulması karşılığında teklif ediliyor. Çin, bu yolla özellikle Güney Asya'da oldukça mesafe kat etmiş durumda. Böylelikle sürekli ekonomik yardım almaya alışan bölgenin küçük, ama stratejik ülkeleri Çin'e bağımlı hale geliyorlar. Çin'in temel stratejik hedefi Güney Asya'daki devletlerin hemen hepsinde askeri üs hakkı elde etmektir.¹⁴⁶

IV. 22. Şanghay İşbirliği Örgütü'nde Rahatsızlık

Şanghay İşbirliği Örgütü'nün gözlemci üyesi olan Hindistan'ın örgütün asli üyesi olan Çin ile böyle bir sürtüşmesi de ABD'nin ŞİÖ'nü içten çökertmeye çalıştığı görüntüsü vermektedir. Hindistan yüzünden ŞİÖ'de duyulan rahatsızlık Pakistan üzerinden Hindistan'a yansıtılmıştır. Son zamanlarda, aynı örgüt içerisinde bulunan Pakistan, Hindistan'ı nükleer silahlar konusunda sert bir şekilde uyarmakta gerekirse savaşa dahi gidebileceklerini söylemektedir. . Bir ŞİÖ üyesinin örgüt üyeleri ile ters düşmesi ve sürtüşmeye girmesi ŞİÖ'nün de temel felsefesinin altını oymaktadır. Zaten Çin, Hindistan'ın üye edilmesi sırasında yaşanan tartışmalarda Hindistan'ı kerhen ŞİÖ'ne üye olarak kabul ettiklerini açıklamıştı. Zira Hindistan, Çin'den çok Rusya ile yakın ilişkiler içerisindeydi; ancak Çin ABD'nin kendisine yönelik politikalarını iyi bildiği için Hindistan'ın üye edilmeyecek ABD'nin kucağına itilmesine de göz yumamazdı.¹⁴⁷

¹⁴⁶ Ibid.

¹⁴⁷ Ibid.

IV. 23. Rusya'nın Tutumu

Tüm bu süreç içerisinde Myanmar'a yakınlaşan sadece Çin değildir, aynı zamanda Moskova da Myanmar'la ilgilenmektedir. Şu günlerde, Moskova, Myanmar ile nükleer araştırma reaktörü kurulmasıyla ilgili görüşmelerde bulunuyor. Rusya, son yıllarda Pasifik ve Karadeniz filosunu yeniden canlandırarak dünya denizlerinde bayrak göstermek istiyor. Tıpkı Sovyetler Birliği döneminde olduğu gibi Rusya, ABD'nin yanında ikinci büyük deniz gücü olmak istiyor. Bu nedenle, Rusya, bir takım politikaları yürürlüğe sokmuş durumda. Karadeniz filosunu Akdeniz'e indirmeyi düşünüyor ve bu konuda Suriye ile görüşmelerini sürdürüyor.

Öte yandan Hint Okyanusunda da güvenli bir yer bulma arayışını sürdürüyor. Bu açıdan, Myanmar ile Rusya da ilgileniyor, ancak Pasifik filosu ile ilgili bir takım sorunları bulunuyor. Bunların başında bu filonun inmesinin karşısında Japonya gibi bir güç duruyor. Öte yandan, Çin de bölgede etkin bir deniz gücü olmaya çalışıyor bu bağlamda Japonya ile ilişkilerini iyi tutmaya gayret ediyor. Bu nedenle, Rusya'nın bölgeye inmesine Çin izin vermeyecektir. Çin'in Myanmar konusundaki en büyük avantajı bu ülke ile sınırdaş olmasıdır. Yine de Rusya uluslar arası ortamda her zaman Myanmar'ın arkasında bulunmaktan geri kalmıyor. BM Güvenlik Konseyine getirilen her kararı Çin ile birlikte veto ediyor. Tabii ki bu iyiliklerin mutlaka bir karşılığı olacaktır. Çin, bu karşılığı hayli hayli alıyor. Rusya da hakkı olanı istiyor. Rusya'nın buradan bir deniz üssü koparması şu an için zor görünüyor, ancak Rusya bu ısrarında devam edecek gibi duruyor.¹⁴⁸

¹⁴⁸ Ibid.

IV. 24. ABD'nin Asya Stratejisi

Başkan Bush'un danışmanları ve diğer hükümet yetkilileri Irak nedeniyle ABD'nin geleneksel Asya-Pasifik stratejisinden ve bölgesinden iyice uzaklaştığı ve yabancılaştığı konusunda Bush'u uyardılar. Gerçektende, Irak bataklığına saplanıp kalan ABD, Asya-Pasifik ve Avrasya coğrafyasında çok önemli mevziler kaybetti. Öte yandan, Çin ve Rusya, aksine çok düşük bir maliyetle (!) bu bölgelerde inisiyatifi ele aldı. Özellikle ABD, Asya-Pasifik'te kaybettiği mevzilerin Çin gibi henüz yeni büyümekte olan bir güce hiçbir bedel ödenmeden kaptırmasını kendisi için bir ulusal gurur meselesi haline getirdi.¹⁴⁹

Amerikalı yetkililere göre Rusya bir şekilde mevcut sistem ile işbirliğine ve uyuma ikna edilebilir, ancak Çin'e yönelik böyle bir iyimser beklenti yok. Çünkü Çin, yıllardan beri kendi dünya sistemini savunmakta ve kendi çapında bu sistemi yaşamaya çalışmaktadır. Çin'in hızlı yükselişi, ABD'nin bölgedeki iki önemli müttefiki olan Japonya ve Güney Kore'yi tehdit etmektedir. Bu nedenle Bush 2005 yılında yeni bir Asya politikasını yürürlüğe koymuştur. Her ne kadar bu politika Amerikan medyası tarafından fiyasko olarak değerlendirilse de, bugüne kadar gelmeyi başarmıştır. Bush yönetimi, bu politika kapsamında Japonya ve Güney Kore'de bir takım girişimlerde bulunmuştur.

ABD'nin bölgede diğer bir politikası da küçük Güney Asya ülkelerinin iç politikalarına müdahale ederek burada Amerikan yanlısı ve Çin karşıtı rejimlerin oluşmasını sağlamaktır. Bu nedenle, ABD, stratejik bir konumda bulunan ve demokrasiyi askıya alan Nepal'de bunu denemeye kalktı ve halkı sokaklara dök-

149 Ibid.

tü. Ancak sonuç beklediği gibi olmadı. İlegal bir yapılanma içerisinde olan ve Çin'in kontrolünde olduğu iddia edilen Maoçu gerillalar parlamentoda büyük bir çoğunluk aldı. Böylece, Maoçu Nepal Komünist Partisi siyasette söz sahibi oldu. ABD'nin Nepal'deki stratejisi bu ülkenin Hindistan'ın kontrolü altına girmesi şeklindeydi, ancak başaramadı.¹⁵⁰

ABD, ardından geçtiğimiz yıl farklı bir stratejiyi Taylan'da devreye soktu. Tayland başbakanı BM açılış toplantısı için ABD'de bulunduğu sırada Tayland ordusundan bir grup subay bir darbe yaparak başbakanı iktidardan uzaklaştırdı. İlginç olan nokta demokrasi havarisi olan başta Batı ülkeleri olmak üzere ABD'den hiçbir kınama çıkmaması ve özellikle Washington yönetimi üstü kapalı olarak darbeyi desteklediğini ifade etmesi diktatlerden kaçmamıştı. İktidardan uzaklaştırılan başbakanın görünen suçu yolsuzluktan görünmeyen suçu ise Çin ile stratejik işbirliği anlaşması imzalamış olmasıydı. Kısaca, Tayland darbesinin ardında yatan en önemli etken Tayland başbakanının Çin yanlısı birisi olmasıydı. Gerçektende Tayland ordusu iktidarı ele alınca derhal Çin'le yapılan bütün anlaşmaları geçersiz saydı.¹⁵¹

Sırada ise, Çin'in diğer işbirlikçileri olan Laos ve Kamboçya var. Şimdilerde ABD, aynı stratejiyi Myanmar'da uygulamaya çalışıyor. Myanmar'da renkli devrimlerin yaşandığı diğer ülkelerdeki gibi örgütlü bir toplum veya Soros'a bağlı Sivil Toplum Kuruluşları bulmak mümkün değil. Ülkenin en büyük örgütlü topluluğu Budist rahipler. Dünya Budistlerinin ruhani lideri ve Çin'in baş düşmanı ve ABD'nin bir numaralı müttefiki Dalay Lama'nın emriyle Budistler sokağa döküldü. Katı bir hiyerarşik yapının bulunduğu Budizm'de rahipler ruhani liderin (Dalay La-

¹⁵⁰ Ibid.

¹⁵¹ Ibid.

ma) izni olmadan böyle bir harekete girmesi düşünülemez. ABD başkanları ne zaman Asya gezisine çıkacak olsalar Beyaz Saray'da önce Dalay Lama ile bir araya gelirler. Zaten gösteriler başlar başlamaz Dalay Lama rahipleri desteklediğini açıkladı.¹⁵²

ABD, meşru yollardan değiştiremediği iktidarı farklı bir yoldan değiştirmeyi deniyor, yani kısacası Myanmar'a tıpkı Irak'ta olduğu gibi demokrasi getiriyor. Bu gösteriler ister istemez Çin'de yaşanan 1989 Tiananmen Öğrenci gösterilerini akıllara getiriyor. O dönemde de öğrenciler bir siyasi liderin ölüm yıldönümünü anmak için toplanıyorlar, fakat daha sonra bu toplantı rejimi eleştiren ve demokrasi isteyen büyük bir gösteriye neden oluyor. Sonuçta Çin, bu gösteriler sert bir şekilde bastırıyor. Karşılığında ise, Batı dünyası Çin'e sert bir ambargo koydu. Sonradan açıklanan birçok belgede Tiananmen Öğrenci gösterilerinin arkasında yabancı gizli servislerin olduğu ortaya çıktı. Öğrenci liderlerinin hepsi ABD'ye kaçtı. Bugün Myanmar'da da cuntanın sert önlem alması sağlanmaya çalışılıyor. Böylece dünya kamuoyunun tepkisini çekerek cuntaya karşı büyük bir ambargo konulacak ve iktidardan gitmesi sağlanacak. Anlaşılabacağı üzere, BM'de işi halledemeyen ABD, bunu sokaklarda halletmeye çalışıyor.¹⁵³

IV. 25. ABD-Hindistan Mihveri

ABD'nin bölgede en önemli müttefiki son yıllarda Hindistan olmuştur. ABD, Soğuk Savaş sonrası dönemde, Hindistan'ın küresel politikada yeni bir güç merkezi olmasını destekliyordu. Rusya ve Çin için Hindistan bulunmaz bir karşı ağırlıktı. 2004 yılında, ABD ile Hindistan, bir takım askeri alımlar konusunda

¹⁵² Ibid.

¹⁵³ Ibid.

anlaşma yaptılar. 1 Mart 2006'da, Bush Hindistan'ı ziyaret ederek, ilişkilerde yeni bir dönem başlattı. Ziyaretin en önemli sonucu, ABD'nin Hindistan'la sivil amaçlı nükleer işbirliği anlaşması imzalaması olmuştur. Bush, Hindistan'ın doğal müttefikleri olduğunu söyleyerek ortaklıklarının dünyayı dönüştürecek güce sahip olduğunun altını çizdi. Ayrıca, Bush, Hindistan'ı küresel güç olarak tanımlayarak, BM Güvenlik Konseyi daimi üyeliğine önerdi ve adaylığını destekleyeceklerini açıkladı.¹⁵⁴

Bütün bu açıklamalar aslında Washington'un Hindistan'ı Çin'e karşı kullanmak istemesinden kaynaklanıyordu. Fakat Hindistan ABD için biçilmiş bir kaftan olduğu konusunda Washington'da bazı soru işaretleri bulunuyor. Her şeyden önce, Hindistan'ın hiçbir şekilde Çin'ini dengeleyebilecek kapsamlı bir gücü bulunmuyor. Yüzlerce etnik halktan oluşan Hindistan'da devlet zaten pamuk ipliğine bağlı. Sonuç olarak geleneksel ittifak ilişkileriyle Çin'in yükselişinin engellenmesinin mümkün olmadığı anlaşılmıştır. Bush yönetimi Çin'e karşı çaresiz kalmıştır. O kadar ki, bu çaresizlik nedeniyle geçtiğimiz yıllarda Moğolistan'ı stratejik ortak bile ilan etmiştir. Bu nedenle, şimdilerde Bush yönetiminin bölge politikalarında işi Budist rahiplerine kalmış durumdadır.¹⁵⁵

¹⁵⁴ Ibid.

¹⁵⁵ Ibid.

ÇİN KOMÜNİST PARTİSİ 17. KONGRESİ VE ÇİN DIŞ POLİTİKASI

V. 1. Çin Komünist Partisi 17. Kongresi

Çin'in küresel giden yolda hiç kuşku yok ki iç politikadaki gelişmelerde önemli rol oynamaktadır. Özellikle, Çin'de karar vericilerin göreve gelmesinde en önemli mekanizma olan Çin Komünist Partisi'nin(ÇKP) kongreleri hayati önem taşımaktadır. Bu kongrelerde çıkan sonuçlar ve kararlar Çin'in geleceğini şekillendirmektedir. Fakat son yedi yıldan beri tıpkı Amerikan başkanlık seçimlerinin sonuçlarının dünyayı etkilemesi gibi Çin'de de yaşanan siyasi gelişmeler Çin'in küresel gücü ve etkisine paralel olarak dünyayı etkilemeye başlamıştır. Özetle Çin Komünist Partisi Kongrelerinin aldığı kararlar sadece Çin'in geleceğini değil aynı zamanda uluslar arası politikanın da geleceğini belirlemeye başlamıştır. Bu kapsamda ÇKP'nin 17. Kongresi de ağırlığını koymuştur.

Çin Komünist Partisi'nin (ÇKP) 17. Kongresinde çok önemli tartışmalar yaşandı ve Çin açısından çok önemli kararlar alındı. Sekiz ay süren delege seçimleri başarıyla tamamlandı. Sı-

kı bir seçim sürecinden sonra ülke çapında siyasi nitelikleri iyi, siyasete katılma yetkinliği güçlü ve geniş temsil gücüne sahip 2200'ü aşkın ÇKP üyesi, 17. Kongre'nin delegeleri olarak seçildi. ÇKP 17. Kongresi'nin delegeleri her alandan geliyor. Bu alanlar, ekonomi, bilim ve teknoloji, savunma, hukuk, eğitim, kültür, sağlık ve sporu kapsıyor. Delegeler arasında işçi, köylü, asker ve bilim insanı bulunuyor. Kadın delegelerin ve azınlık halklardan gelen delegelerin sayısının da belli bir oranı var. Çin, delegelerin demokratik bir yöntemle seçildiğini söylenerek, ÇKP üyelerinin ve halkının fikir ve taleplerini yeterince yansıtarak, iktidar partisinin önemli politika ve kararlarını ele aldığı belirtiliyor.

17. kongre ülkenin reform ve dışa açılma davasının kritik bir aşamaya girdiği dönemde düzenlendi, toplantıda ÇKP'nin reform ve dışa açılma politikasının uygulanmasından bu yana geçen 30 yıl içinde elde edilen başarıların değerlendirildiği, toplantıda alınan sonuçların Çin'in gelecek aşamadaki gelişmesine büyük etki yaratacağını belirtiliyor. Aslında bu süreç 16. parti kongresi ile başladı. Bilindiği üzere bu kongrede eski kuşak siyasetçiler tamamen tasfiye edilerek yeni kuşak siyasetçiler görev başına geldi. 16. kongreden bu yana geçen beş yıl içinde ÇKP'nin yeni lider kadrosu bir dizi önemli stratejik düşünce ileri sürdü. Bu stratejiler, ÇKP'nin inşası ve Çin'in sosyal gelişme sürecini hızlandırmada önemli rol oynadı. Bu sürede de oldukça büyük bir deneyim kazanıldı. Bu açılardan ÇKP'nin 17. kongresi, büyük önem taşıyor.

Çin Komünist Partisi'nin (ÇKP) 17. Kongresinde çok önemli tartışmalar yaşandı ve Çin açısından çok önemli kararlar alındı. Sekiz ay süren delege seçimleri başarıyla tamamlandı. Si-

kı bir seçim sürecinden sonra ülke çapında siyasi nitelikleri iyi, siyasete katılma yetkinliği güçlü ve geniş temsil gücüne sahip 2200'ü aşkın ÇKP üyesi, 17. Kongre'nin delegeleri olarak seçildi. ÇKP 17. Kongresi'nin delegeleri her alandan geliyor. Bu alanlar, ekonomi, bilim ve teknoloji, savunma, hukuk, eğitim, kültür, sağlık ve sporu kapsıyor. Delegeler arasında işçi, köylü, asker ve bilim insanı bulunuyor. Kadın delegelerin ve azınlık halklardan gelen delegelerin sayısının da belli bir oranı var. Çin, delegelerin demokratik bir yöntemle seçildiğini söylenerek, ÇKP üyelerinin ve halkının fikir ve taleplerini yeterince yansıtarak, iktidar partisinin önemli politika ve kararlarını ele aldığı belirtiliyor.¹⁵⁶

17. kongre ülkenin reform ve dışa açılma davasının kritik bir aşamaya girdiği dönemde düzenlendi, toplantıda ÇKP'nin reform ve dışa açılma politikasının uygulanmasından bu yana geçen 30 yıl içinde elde edilen başarıların değerlendirildiği, toplantıda alınan sonuçların Çin'in gelecek aşamadaki gelişmesine büyük etki yaratacağını belirtiliyor. Aslında bu süreç 16. parti kongresi ile başladı. Bilindiği üzere bu kongrede eski kuşak siyasetçiler tamamen tasfiye edilerek yeni kuşak siyasetçiler görev başına geldi. 16. kongreden bu yana geçen beş yıl içinde ÇKP'nin yeni lider kadrosu bir dizi önemli stratejik düşünce ileri sürdü. Bu stratejiler, ÇKP'nin inşası ve Çin'in sosyal gelişme sürecini hızlandırmada önemli rol oynadı. Bu sürede de oldukça büyük bir deneyim kazanıldı. Bu açılardan ÇKP'nin 17. kongresi, büyük önem taşıyor.¹⁵⁷

156 Barış ADIBELLİ, "Çin Komünist Partisi'nin 17. Kongresi," **Cumhuriyet Strateji**, Sayı. 169.24 Eylül 2007, ss. 8-9.

157 *Ibid.*

V. 2. Sosyalist Uyumlu Toplum İnşası

Reform ve dışa açılma politikasını uygulamakla Çin, tüm dünyanın dikkatini çeken başarılar elde etti. Bununla birlikte Çin, gelişme sürecinde sıkça görülen bazı sorunlarla da karşı karşıya geldi. ÇKP'nin 16. kongresinin düzenlendiği 2002 yılından bu yana Çin'in ekonomik gücü sürekli arttı, ülkede kişi başına düşen gayri safi yurt içi hâsıla, 1000 ABD dolarını aştı. ÇKP'nin önerdiği reform ve dışa açılma, gelişmenin altın dönemine girdi. Çin toplumu genel olarak uyumlu olmakla birlikte, kentler ve köyler arasındaki gelişme farkları ve bölgeler arasındaki gelişme dengesizliği, artan çevre baskısı ve giderek açılan zengin-fakir mesafesi gibi toplumsal uyumu etkileyen unsurlar söz konusu. Örneğin, geçtiğimiz yıllarda yayınlanan AB komisyon raporunda zengin fakir arasındaki uçurum, Çin'in önündeki en büyük ulusal güvenlik sorunlarından bir tanesi.¹⁵⁸

Bu çelişkileri ve sorunları çözmek için ÇKP, 2003 yılında Bilimsel Gelişme Düşüncesini ileri sürdü. ÇKP bu düşünceyle, insanı merkeze koyan kapsamlı, eşgüdümlü ve sürdürülebilir gelişme düşüncesinin izlenmesinde ısrar edilerek, ekonomi, toplum ve insanların kapsamlı gelişmesinin ilerletilmesinin önemini vurguladı. 2004 yılında ÇKP, sosyalist uyumlu toplumu inşa etme görevini önüne koydu. 2006 yılında ise, 2020 yılına kadar sosyalist uyumlu toplumu inşa etmenin hedeflerini açıkladı.

ÇKP Genel Sekreteri ve Çin Devlet Başkanı Hu Jintao 7 Mart 2006 tarihinde sosyalist uyumlu toplumun inşası sürecinde ısrar edilmesi gereken “ortak inşa etmek, ortak paylaşmak” ilkesini ortaya koydu. Hu Jintao şunları söyledi:

¹⁵⁸ Ibid.

“Devletin efendisi olan halkın yaratıcılık ruhuna saygı gösterilmeli, halkın katılımı ve yaratıcı dinamizmi azami derecede ortaya çıkarılmalı, halkın temel çıkarları azami derecede korunmalı ve geliştirilmeli, uyumlu toplumu ortaklaşa inşa etme ve paylaşmada ısrar edilmeli.”¹⁵⁹

ÇKP’nin ileri sürdüğü bilimsel gelişme düşüncesi ve uyumlu toplum düşüncesinin rehberliğinde Çin hükümeti, halkın yaşamını ilgilendiren sorunların çözülmesine öncelik vererek bir dizi başarı elde edildi. Örneğin, son yıllarda Çin’in şehir ve kasabalarında her yıl 10 milyon daha fazla kişi istihdam ediliyor; kırsal kesimlerde zorunlu eğitim aşamasındaki okul masraflarının tümü kaldırıldı; fakir ailelerden çocuklara bedava ders kitapları dağıtılıyor, yatılı öğrencilere finans yardımı sağlanıyor, 150 milyon ilk ve ortaokul öğrencisinin ailelerinin ekonomik yükü hafifletildi; bu yıl Çin’de yeni tip kırsal kooperatif sağlık sistemi, ülkedeki ilçelerin yüzde 80’ini kapsayacak...¹⁶⁰

Bilimsel gelişme ve uyumlu toplum düşüncelerinin ÇKP’nin öncülüğündeki reform ve dışa açılma politikalarının ilerletilmesi için teorik dayanak sağladığını Çinli uzmanlar tarafından savunuluyor. Uyumlu toplumun halkta sempati uyandıran bir düşünce ve halkı zenginleştiren bir politika olduğuna işaret edilerek, 17. kongreden sonra uyumlu toplumun inşasına daha büyük önem verilerek, halkın yararına çalışılacağı ifade ediliyor.

V. 3. 17. Kongre ve Çin Dış Politikası

17. parti kongresinde hiç şüphesiz kapalı kapılar ardında konuşulacak en önemli konu Hu Jintao’nun dış politika ve uluslar arası sisteme yönelik yaklaşımlarıdır. Bilindiği üzere, Rusya Devlet Başkanı Vladimir Putin’in 10 Şubat 2007’de Almanya’da

¹⁵⁹ Ibid.

¹⁶⁰ Ibid.

düzenlenen 43. Münih Güvenlik Konferansı'nda ABD ve NATO'yu eleştirdiği konuşması, Çin Komünist Partisi içinde de görüş ayrılığının çıkmasına neden oldu. Yenilikçiler, tek kutuplu dünya düzeninin gerçekte göreceli bir küresel istikrar getirdiğini savunarak Putin'in bu çıkışına destek vermediler. Bu nedenle, küresel istikrar her şeyden önemliydi ve bu istikrar Çin'in ekonomik büyümesine dolaylı bir katkıda bulunuyordu. Muhafazakâr kanat ise, ABD'nin geleneksel düşman olduğunu tekrarlayarak, Mao'nun mirasına ihanet edildiğini savunuyor ve daha sert bir politik söylemin takip edilmesi gerektiğini ifade ediyordu. Muhafazakârların dış dünyayı algılama biçimi çıkardan çok ideoloji üzerine kuruluydu.¹⁶¹

Benzer bir şekilde, Kuzey Kore- Güney Kore yakınlaşmasında da benzer tartışmalar yaşandı. Yenilikçi kanat yani hükümet bunun bir diplomatik başarı olduğunu savunurken, muhafazakâr kanat ise, Çin'in ABD'nin tuzağına düştüğünü iddia etmektedir. Onlara göre, ABD desteğinde Güney Kore tıpkı Batı Almanya'nın Doğu Almanya'yı yuttuğu gibi Kuzey Kore'yi yutacaktır. Dolayısıyla, Amerikan askeri varlığı Çin'in burnunun dibine kadar gelecektir. Myanmar'da yaşanan hadiselerden sonra Çin hükümeti de muhafazakâr kanadın görüşlerine yakınlaşmaya başladı.¹⁶²

¹⁶¹ *Ibid.*

¹⁶² *Ibid.*

V. 4. Hu Jintao Kimdir?

Aralık 1942’de Anhui eyaletinin Cişi ilçesinde doğan Hu Jintao, Nisan 1964’te Çin Komünist Partisi’ne (ÇKP) katıldı. Temmuz 1965’te Tsinghua Üniversitesi Sulama Mühendisliği Bölümü’nden mezun olan Hu Jintao, 1980’li yıllarda Çin’de en tanınmış iki gençlik örgütü Çin Komünist Gençlik Birliği ve Ulusal Gençlik Federasyonu’nun yöneticiliğine getirildi. Bunun ardından Hu Jintao, Guzhou eyaleti ve Tibet Özerk Bölgesi’nde yöneticilik yaptı. 2002 yılında 16. ÇKP kongresinde ÇKP genel sekreteri seçildi. Mart 2003 tarihinde ise Çin Devlet Başkanlığı görevine getirildi. Hu Jintao, halen Çin Komünist Partisi (ÇKP) Merkez Komitesi Genel Sekreterliği, ÇKP Merkezi Askeri Komisyon Başkanlığı, Çin Cumhurbaşkanlığı ve Çin Halk Cumhuriyeti Merkezi Askeri Komisyon Başkanlığı görevlerini bir arada yürütmektedir. Hu Jintao, modern ve milliyetçi bir komünist olarak biliniyor. Zaman zaman milliyetçi yönün daha ağır basması da dikkatlerden kaçmıyor. Çin’in modernleşmesinde önemli bir paya sahip. Gerçekten de Çin’i hiçbir sürtüşme ve çatışmaya maruz bırakmadan oldukça yüksek noktalara taşıdı. Çin’i bölgesel güç statüsünden küresel güç statüsüne yükseltti.¹⁶³

Hu Jintao, uluslararası politikada da serinkanlılığıyla tanındı. Çin gelenekse politikalarını muhafaza ederken, Çin için hayal edilemeyecek olan reformlara da imza attı. Kimi zaman ABD ile aynı çizgiye bile geldi. Hatta Soğuk Savaş sonrası dönemde en önemli müttefiki Rusya ile bili kim zaman karşı karşıya gelmekten çekinmedi. Çin tarzı sosyalizme öncülük ederek dünya sosyalizmi açısından önemli bir konuma yükselerek, ikinci Deng Şaoping unvanını aldı. Hu’nun uzlaşmacı ve dünya barışından

163 Ibid.

yana ezilen halkların yegâne savunucusu imajına üçüncü dünya-
da oldukça rağbet var. Afrika ve Latin Amerika ülkelerinde Hu
Jintao'nun kişisel etkisi oldukça büyük. Kuşkusuz, son günlerde
kendi ülkesinde bile imajı yerle bir olan Bush için bu pek haz-
medilebilir bir durum değil.¹⁶⁴

V. 5. Wen Cabao Kimdir ?

Eylül 1942'de Tianjin şehrinde doğan Wen Cabao, Nisan
1965'te Çin Komünist Partisi'ne (ÇKP) katıldı, Eylül 1967'de
çalışma yaşamına başladı. Wen Cabao, Çin Jeoloji Akademisi
Jeofizik Bölümü lisansüstü mezunu bir mühendistir. Wen Cabao,
Çin Jeoloji ve Maden Kaynakları Bakan Yardımcılığı, ÇKP Mer-
kezi Komitesi Özel Kalem Müdürlüğü ve Başbakan Yardımcılı-
ğı görevlerinde bulunmuştur. Çin Komünist Partisi (ÇKP) Mer-
kez Komitesi Siyasi Bürosu Daimi Üyesi olan Wen Cabao, Çin
Başbakanlığı'nı yürütmektedir.¹⁶⁵

Wen Cabao, Çin'de Hu'dan sonra en önemli isimdir. Gele-
nekçiler, 16. parti kongresinde Hu Jintao'ya karşı Wen Cabao'yu
desteklemişlerdir. Başbakan, Wen, Hu'ya göre gelenekçi kanada
daha yakın bir duruş sergilemektedir. Bazı uzmanlara göre 17.
kongrede Hu'nun yerine Wen getirilebilir, ancak şu an için görü-
nürde böyle bir ihtimal yok. Wen, işinde oldukça başarılı bir si-
yasetçi. Enternasyonalist olan Hu'nun aksine daha bölgesel ve
yerel olan Wen, Asya Asyalılarıdır sloganından yola çıkarak
Çin'in Asya'ya hâkim olması görüşünü savunuyor. Gerçekten de
Çin'in Asya diplomasinde çok önemli bir isim. Çin'in gelenek-
sel ideolojik yapısının altının oyulmasına karşı duruyor. ABD ile

164 Ibid.

165 Ibid.

olan ilişkilere de soğuk bakıyor. Bu nedenle, genelde ABD ziya-
retlerini başka üst düzey yetkililer gerçekleştiriyor. Japonya ile
ilişkilerin geliştirilmesinde önemli rol oynadı. Özellikle Eski
Başbakan Şinzo Abe yönetimindeki Japonya ile ilişkilerin
normalleştirilmesinde büyük rol oynadı.¹⁶⁶

Wen Cabao, Rusya'ya kuşkuyla bakan liderlerin başında ge-
liyor. Bu nedenle, Wen, Rusya'dan çok Avrupa Birliği'ne ağırlık
verilmesi taraftarı. Wen'in başbakanlığında Çin'in AB ile olan
ilişkileri de oldukça artmış durumdadır. Wen'in Rusya'ya karşı
soğuk duruşu Çin'in geleneksel Rusya algılamasının bir yansı-
masıdır. Şimdilik, Wen, başbakanlık görevini yürütüyor, ancak
2012'de Çin'in yeni cumhurbaşkanı olarak daha şimdiden adı
geçiyor. Fakat mevcut genel sekreterin aday belirleme konusun-
daki etkisi düşünüldüğünde Hu Jintao'nun Wen Cabao'yu aday
gösterip göstermeyeceği de şimdiden merak konusu, ama bilinen
bir gerçek var ki, Hu ile Wen arasında görünmeyen bu rekabet
daha devam edecek gibi.¹⁶⁷

V. 6. Çin Silahlı Kuvvetlerinin Siyasetteki Rolü

Kuşkusuz son yıllarda, Çin büyük bir atılıma imza attı, an-
cak bu atılımlara imza atarken de Çin, giderek kendi olmaktan
çıktı. Örneğin son yıllarda Çin'de emperyalizm vurgusunu pek
fazla dile getirilmediği görülmektedir. Başta ABD olmak üzere
Batı dünyası ele alınırken emperyalizm faktörü değerlendirmede
en önemli araçtı. Bugün ise, geline nokta Çin, bu söylemleri
terk ederek daha pragmatik bir yol izlemeye başladı. İdeoloji gö-
zetilmeden dünyaya açılım, Çin'de muhafazakâr kanadın tepki-

166 Ibid.

167 Ibid.

sini çekiyor. Peki, muhafazakâr kanat Çin’de güçlü mü? Buna verilebilecek cevap evettir. Zira Çin ordusu hâlen muhafazakâr kanadın kontrolündedir.¹⁶⁸

Çin ordusunda üst düzey komuta kademesi sıkı Maocu ve komünisttir. Her ne kadar yenilikçi bir grup olsa da onlar hâlen azınlıkta bulunmaktadır. Çin anayasasına göre, Çin’de rejimin temel koruyucusu Çin Halk Kurtuluş Ordusu yani Çin silahlı kuvvetleridir. Hatırlanacağı üzere 2002’de göreve gelen Hu Jintao’ya bütün görevler devredildiği halde Merkez Askerî Komite’nin başkanlığı, yani Çin Silahlı Kuvvetlerinin başkomutanlığı görevi verilmedi. Bu görevi bir süre önceki devlet başkanı Jiang Zemin elinde tuttu. Bunun gerekçesi ise, yeni yönetim eğer rejime uygun davranmaz ve rejimi ve ülkeyi tehlikeye düşürürse anayasanın verdiği yetki ile Çin ordusu yönetime müdahale edebilecekti. Ordunun kontrolü elinde olmayınca Hu Jintao, dilediği gibi hareket edemeyecekti. Ancak yeni yönetim kısa zamanda Jiang Zemin’in güvenin kazandı. Ve Hu Jintao başkomutanlık görevini de aldı. Gerçekten de bu görevi alır almaz Hu, Çin’de tarihindeki en büyük anayasa değişikliğini yaptı ve özel mülkiyet anayasa kapsamına alındı.¹⁶⁹

Geçmişte Deng Şaoping ordunun yönetimini Jiang Zemin’e vermemişti. Bu durum, Deng ölünceye kadar sürdü. Şu günlerde tartışılan en önemli konu ordunun nerede durduğudur. Ordu mensupları, ÇKP’nin içinde önemli pozisyonlarda bulunmaktadır. Politbüroda ve diğer karar organlarında ordudan üst düzey isimler bulunmaktadır. Bu da, Hu Jintao yönetiminin daha rahat hareket etme olanağını kısıtlamaktadır. Gelenekçi kanat, Hu Jin-

¹⁶⁸ Ibid.

¹⁶⁹ Ibid.

tao reformlarına İran eski cumhurbaşkanı Hatemi'yi örnek göstererek, yaptığı reformların ABD'yi İran'ın başına bela olmaktan kurtaramadığını, İran'ı uluslar arası ortamda zayıf düşürdüğünü söylemektedirler. Aynı şekilde, İran devriminin ruhuna sahip çıkan muhafazakâr Ahmedinecad'ın İran'ın saygınlığını yeniden tesis ettiğini belirtmektedirler. Sonuç olarak, Çin'deki bu tartışmalar daha uzun süre devam edeceğe benzemektedir. 2012'de 18. kongre oldukça hareketli geçeceğe benziyor. ABD'nin sınır tanımaz politikaları, Çinlileri yeniden ideolojilerine sahip çıkmaya itiyor. Bu da gelenekçilerin giderek güçlenmesi anlamına geliyor.¹⁷⁰

V. 7. Çin Yeni Güç Merkezi Oluşturmayı Hedefliyor

Çin'de tarihi sayılabilecek günler yaşandı. Japonya'nın yeni seçilen Başbakanı Yasuo Fukuda, Pekin'e tarihi bir ziyaret gerçekleştirdi. Bu ziyaret, milliyetçi Başbakan Şinzo Abe'nin görevi gelir gelmez Çin'e gerçekleştirdiği sürpriz ziyaretin ardından yapılan önemli ziyaretten bir tanesi olmuştur. Nisan 2007'de Çin Başbakanı Wen Cabao'nun Japonya ziyareti ile başlayan işbirliği süreci Japonya Başbakanının Çin'i ziyaret etmesiyle yeni bir aşama kaydetmiştir. Şüphesiz, Wen Cabao'nun Japonya ziyareti ile Japonya Başbakanının Çin ziyareti arasında geçen zaman diliminde de Çin ve Japonya arasında özellikle askeri ilişkilerde belirgin bir işbirliği sürecinin başladığı görülmektedir. İlk defa bir Çin Savunma Bakanı Japonya'yı ziyaret etmiş, aynı zamanda Çin donanmasına bağlı gemiler de Japon limanlarını ziyaret etmiştir¹⁷¹

¹⁷⁰ Ibid.

¹⁷¹ Barış ADIBELLİ, "Çin Yeni Güç Merkezi Oluşturmayı Hedefliyor", *Cumhuriyet Strateji*, Yıl.4, Sayı. 185, 14 Ocak 2008, ss.12-13

Tüm bu yaşanan sürecin ardından Japonya Başbakanının Pekin'i ziyaret etmesi Çin'in Doğu Asya'da yeni bir dönem başlatacağı sinyali olarak yorumlanmıştır. Çin ve Japonya'nın başta ekonomi alanında olmak üzere birçok alanda yakın ilişkileri var. 2006 yılı itibarıyla Çin ve Japonya arasındaki ticaret hacmi 200 milyar doları aşmış durumdadır. Şu an için Japonya Çin'in üçüncü ticari ortağıdır. Başbakanı kabulünde Çin Devlet Başkanı Hu Jintao iki ülke arasındaki ilişkilerde görülen düzelme ve gelişme eğilimini olumlu değerlendirerek, Japonya ile geçmişte imzalanmış üç ortak belgede belirlenen ilkeler ve tarihten ders alarak geleceğe yönelme doğrultusunda diyalog ve istişareleri yoğunlaştırmaya, karşılıklı anlayış ve güveni artırmaya ve sorunlara uygun çözüm getirmeye hazır olduklarını söyledi. Bunun yanında, Hu, iki ülke arasında çok yönlü, geniş kapsamlı ve çok kademeli temas ve işbirliğinin hızlandırılarak artırılmasını arzuladıklarını kaydederek, halklar arasında, özellikle gençler arasındaki temasların yoğunlaştırılarak dostluğun derinleştirilmesini; karşılıklı yarara dayalı stratejik ilişkilerin geliştirilerek iki ülke arasında iyi komşuluk, dostluk ve işbirliği ilişkileri için yeni bir gelecek yaratılması gereğini vurgulamıştır.¹⁷²

V. 8. Sorunlu İlişkiler

Şüphesiz işbirliği ve ortak hareket noktalarından bahsedilmiş olsa da iki ülke arasında ciddi sorunlar bulunmaktadır. Bu sorunlar şu şekilde sıralanabilir:

- Doğu Çin Denizi'nde egemenliği tartışmalı adalar sorunu (Diaoyutai adaları)

172 Ibid.

- Japon tarih kitaplarındaki İkinci Dünya Savaşı dönemindeki Japon militarizminin ve emperyalist politikalarının övülmesi
- Nanjing Katliamı
- Çin'e göre, savaş suçlularının yattığı Yasuniki Anıtı'nın Japon liderler tarafından ziyaret edilmesi
- Japonya'nın Tayvan'la hâlen Tayvan Modeli kapsamında gayri resmi ilişkilerini sürdürmesi
- Japonya'nın ABD ile olan ilişkileri¹⁷³

Yukarıda sayılan tüm sorunlar Çin-Japonya yakınlaşmasını neredeyse imkânsız hâle getiren en önemli başlıklardır. Fakat her iki ülke de bu sorunları gidermek için ellerinden geleni yapıyorlar. Bu ziyarette Çin Başbakanı ile görüşen Japonya Başbakanı Çin ile Japonya arasında Doğu Çin Denizi'nde bulunan egemenliği tartışmalı Senkaku veya Çinlilerin dediği şekliyle Diaoyutai adaları konusundaki sorunu karşılıklı diyalog yöntemiyle çözerek, bu adaların barış ve işbirliği adaları haline getirilmesi ve sorunun iki ülkenin çıkarları doğrultusunda çözülmesi konusunda görüş birliğine vardıklarını söylemiştir.

Tarih kitapları sorunu Çin ve Japonya arasında belki de en hareketli konu başlığını oluşturmaktadır. 2005 yılında Çin'de Japonya'daki tarih kitaplarını protesto etmek için birçok gösteriler düzenlenmiş ve Japonlara ait işyerlerine saldırılar yapılmıştı. Çin hükümetinin sert önlemleriyle bu gösteriler bastırılmıştı. Yakın tarihin hemen her döneminde tarih kitapları konusu iki ülke arasında ciddi problemlere neden olmuştur. Tarih kitapları konusu aslında bölgesel bir sorun olma özelliğini de taşımaktadır. Bu konu sadece Çin'de değil Kuzey ve Güney Kore'de de protestolara neden olmuştur. Bu kitaplar, İkinci Dünya Savaşı sırasında

173 Ibid.

Japonya'nın saldırgan politikalarından doğrudan etkilenen birçok ülke tarafından da kınanmaktadır. Şinzo Abe iktidarı ile birlikte tarih kitapları konusunda daha temkinli yaklaşılmaya başlanmıştır. Şu günlerde gelişen Çin-Japonya ilişkileri nedeniyle bu konu pek fazla gündeme gelmiyor.

Çin ve Japonya arasında tarihi diğer bir konu ise, 13 Aralık 1937'de Japon ordusunun Çin'in Nanjing kentini ele geçirmesinin ardından yaşanan Nanjing Katliamıdır. İkinci dünya Savaşı'nın bitmesinin ardından kurulan ve savaş suçlularını yargılayan Uluslararası Uzak-Doğu Askeri Mahkemesi'nin tahminlerine göre, altı hafta süren işgal sırasında 200 bin Çinli sivil öldürülmüştür. Çin, Japonya'nın 1930'larda Çin topraklarını işgal etmesini hiçbir zaman unutamamıştır.

Mao, 1945 yılına kadar Japonya'ya karşı direniş savaşı yürütmüştür. O tarihten 1972 yılına kadar Çin-Japon ilişkileri tamamen düşmanlık sarmalı üzerine oturmuştur. 1970'lerde uluslararası sistemde meydana gelen değişiklikler üzerine Çin'in ABD ile ilişkilerinde meydana gelen normalleşmenin etkisi Çin-Japon ilişkilerinde görülmüş, iki ülke diplomatik ilişkiler kurmuştur. Çin, Nanjing katliamı nedeniyle hemen her defasında Japonya'nın Almanya'nın Yahudilerden özür dilediği gibi Çin'den de resmen özür dilemesini talep etmiştir. Japonya ise, genelde liderlerin bireysel özür dilemesiyle sorunu aşmaya çalışmıştır. Şu günlerde Nanjing Katliamı da Çin tarafından rafa kaldırılmıştır. Özellikle, Nanjing Katliamı konusunda Pekin hükümetinin iyi niyet göstermesi Çin kamuoyu tarafında şiddetle eleştirilmektedir. Sonuç olarak Çin'in kamuoyu baskısını nasıl aşacağı şu an için belirsizliğini muhafaza etmektedir.¹⁷⁴

174 Ibid.

Son zamanlarda Çin-Japonya ilişkilerini belirleyen en önemli sorun Yasuniki Anıtı'dır. Yasuniki Anıtı, savaşlarda ölen Japon askerlerinin anısına Tokyo'da yapılmıştır. Bu anıt, Japonya'nın eski militarizminin simgesi olarak görülmektedir. Anıt özellikle, 1978 yılından sonra savaş suçlusu 14 Japon'un da gömülmesiyle, sert tartışmalara yol açmıştır. Anıtta eski Japonya Başbakanı General Hideki Tojo'nun da naaşı bulunmaktadır. Her yıl, Japon hükümeti tarafından ziyaret edilen bu anıt, Çinlileri oldukça rahatsız etmektedir. Özellikle, eski Başbakan Koizumu'nun, Çin'in bu hassasiyetine rağmen, burayı ziyaret etmekteki ısrarı, Çin'i kızdırmış, Çin'de büyük tepkilere neden olmuştur. Japonlara göre ise, bu anıtın, ABD'deki Arlington mezarlığından bir farkı yoktur. Her ikisi de savaşta kayıpların anısına yapılmıştır. Son iki Japon başbakanı bu anıtı ziyaret etmemiştir. Bu tavır Çin tarafından barışçıl bir adım olarak değerlendirilmiştir.¹⁷⁵

V. 9. Japonya'nın Tayvan'la İlişkileri

1972'de Japonya, Çin ile ilişkilerini normalleştirmesiyle birlikte Tayvan'la önceden sahip olduğu ilişkileri de farklı bir yöntem ile gayri resmi olarak sürdürmeye devam etti. Bu yöntem daha sonra 1979 yılında ABD tarafından biraz daha geliştirilerek Tayvan Modeli ismini alacaktır. Bölgesel başat güçlerin önem kazandığı Soğuk Savaş sonrası dönemde Japonya, kendisini Doğu Asya'da başat güç ilan etmiştir. Çin'in 1990'ların ikinci yarısından itibaren güçlü bir şekilde Doğu Asya'da liderliğe soyunması Japonya'yı da Tayvan'ı bir güvenlik kuzu olarak Pekin'e karşı oynama seçeneğini gündeme getirdi. Özellikle, o

¹⁷⁵ Ibid.

dönemde yaşanan Tayvan Boğazı kriziyle kötüleşen Çin-ABD ilişkileri, Japonya'nın Çin'e karşı ABD-Tayvan eksenini kullanmasını kolaylaştırdı; ancak 1997'de yaşanan Asya ekonomik krizinden Japonya büyük yara aldı. Bu kriz, Japonya'nın bir süre içe kapanmasına neden oldu. Bu dönemde Çin ise elindeki güçlü döviz rezervleriyle en kârlı çıkan ülke oldu. Asya'nın en güvenilir ülkesi konumuna yükselen Çin'e doğrudan yabancı yatırımlar akmaya başladı.

2001 yılında DTÖ'ye üye olmasıyla beraber küresel ekonomiyle bütünleşen Çin, Doğu Asya'da da lider güç olduğunu ilan etti. Hızlı ekonomik büyümesini askeri alanda iyi değerlendiren Çin, küresel çapta caydırıcı bir askeri güç haline geldi. Çin'in yeni askeri gücü bölgedeki Japonya'nın lehine olan stratejik üstünlüğü de Çin lehine değiştirdi. Ekonomisini düzelten ve yeni den uluslararası arenaya dönen Japonya, kaybettiği zaman zarfında Çin'in askeri alanda yakaladığı güce karşı koyma ya da dengeleme imkânını kaybetti. Dolayısıyla yeni dönemde Japonya'nın önünde iki seçenek bulunuyordu. Bu seçeneklerden birincisi ABD ile ilişkileri daha da sıkılaştırmak, diğeri ise Çin'le yeni bir bölgesel yapılanma tesis etmek.

Koizumu döneminde Japonya, 11 Eylül saldırılarının ardından ABD'ye tam destek vererek, Afganistan'daki koalisyon güçlerine lojistik destek vermek için gemilerini Hint Okyanusuna göndermiştir. Bunun yanında anayasanın ulusal ordu bulundurulmasını yasaklayan 9. maddesinin kaldırılması konusunda epey çaba sarf etmiş, ama başarılı olamamıştır. Tokyo'nun bu girişimlerine karşı ise Pekin, Moskova ile ilişkileri güçlendirmiştir. ABD'nin altılı görüşmeler sonucunda Kuzey Kore ile uzlaşmaya varması, Japonya'da hayal kırıklığına neden olmuş ve

ABD'nin Asya-Pasifik bölgesini Çin'e devrettiği yorumları yapılmıştır. Zira altılı görüşmelerden en kârlı çıkan ülke Çin olmuştur. Kuzey Kore'nin uzlaşmaya varması dünyada Pekin'in diplomatik zaferi olarak yorumlanmıştır.

V. 10. Komşularla Sıfır Sorun

Hu Jintao ilk defa iktidara geldiğinde temel dış politika argümanı barışçıl bir dış politika ve komşularla sıfır sorun üzerine kuruluydu. Pekin açısından iki önemli komşu diğerlerinden daha fazla önemlidir. Bunlar; Japonya ve Hindistan'dır. Çin'e göre bu iki ülke ile samimi bir ortam oluşturulur ise Hint Okyanusu'ndan Pasifik bölgesine kadar olan bölge bir barış bölgesi haline gelecektir. Bu açıdan Çin, Japonya'ya bölgede birlikte hareket etme teklifinde bulunmuş, Japonya da buna olumlu bakmıştır. Son gelişmelere bakıldığında Japonya'nın Çin'le sürtüşme yerine işbirliğini tercih ettiği görülmektedir.

21-25 Aralık 2007'de Çin ve Hindistan, Çin'in güneybatı bölgesinde bulunan Yunnan eyaletinde Elele 2007 terörizmle mücadele tatbikatı düzenlemiştir. Tatbikata her iki ülkenin kara kuvvetlerine bağlı 200 asker katılmıştır. Çin'in temel terör algılamasına bakıldığında ülkenin kuzeybatısında yer alan Uygur Özerk Bölgesi olduğu görülür. Ayrılıkçı Uygur grupları, Çin'in temel gündem maddesidir. 11 Eylül saldırılarından sonra Çin'in baskıları sonucu BM ve ABD, Doğu Türkistan İslami Hareketi'ni terörist örgütler listesine almıştır. Buradan çıkan sonuç Çin'in Hindistan ile yaptığı askeri tatbikatın geçtiği bölgede her hangi bir terör tehdit bulunmamaktadır. Ancak bu bölge Çin açısından oldukça stratejik bir bölgede bulunmaktadır. Çin'in Yunnan eyaleti, Bhutan, Myanmar, Laos ve Vietnam'a sınır olan bir bölge.

Güney Asya'nın bu ülkeleri ABD'nin Çin'e karşı çevreleme politikasının yeni unsurları olarak görülüyor. Çin, bu tatbikatı terörizmle mücadele başlığı altında yaparak Rusya ve ABD'nin tepkisini çekmeyi önlemiştir.¹⁷⁶

Çin'in Hindistan'la geliştirdiği bu yeni strateji İran nedeniyle Batı Asya'da kaybettiği gücü Hindistan'la yakalamak istediği şeklinde yorumlanmıştır. Çin Komünist Partisi 17. Kongresinde tekrar göreve seçilen Hu Jintao'nun ilk icraatlarından birisi Hindistan'a yönelik olmuştur. Hu Jintao, 26 Ekim 2007'de Pekin'de Çin'i ziyaret eden Hindistan Ulusal Kongre Partisi ve Dayanışma ve İlerleme Birliği Başkanı Sonia Gandhi'yle görüşmesinde Çin-Hindistan ilişkilerinin son yıllarda derinliğine geliştiğini hatırlatarak, Ulusal Kongre Partisi dâhil Hindistan'ın bütün partileriyle sağlıklı ilişkiler kurarak ve siyasi çevreler arasındaki temasları yoğunlaştırarak, Çin-Hindistan stratejik işbirliği ve ortaklık ilişkilerinin kapsamlı gelişmesine yeni katkılar yapacaklarını vurgulamıştır. Ayrıca, Çin Başbakanı Wen de Sonia Gandhi'yle yaptığı görüşmede, Hindistan'la karşılıklı güveni artırarak ve işbirliğini yoğunlaştırarak, ortak gelişmeyi gerçekleştirmeye hazır olduklarını belirtmiştir. Buradan da anlaşılıyor ki Çin-Hindistan ilişkileri yeni dönemde Hu Jintao ve ekibinin temel gündem maddesini oluşturacaktır.¹⁷⁷

Hindistan Savunma Bakanlığı Çin'le düzenlenen tatbikat hakkında Çin'le savunma alanında işbirliği yapılacağını söylemesi, Hindistan'ın bölgede en önemli rakip olarak gördüğü Çin'le neden savunma alanında yakınlaştığı sorusunu gündeme

¹⁷⁶ Ibid.

¹⁷⁷ Ibid.

getirmiştir. Bu sorunun cevabı olarak aşağıdaki nedenler verilebilir.

- ABD, Hindistan'a 2006 yılında imzaladığı anlaşmalar kapsamında verdiği sözleri tutmadı ve Washington, Çin'e yönelik politikalarını hayata geçirmek için Hindistan'ı aşarak Güney Asya'daki küçük ülkelerle işbirliği yapmaya yöneldi.

- Hindistan'da 200 milyon civarında Müslüman bir halk yaşıyor ve bu kitle Pakistan'daki radikal İslami medreselerin tesiri altında. Çin'in Pakistan'la olan yakın ilişkilerinden yararlanmak istiyor. Aynı şekilde, Pakistan'ın nükleer silahları konusunda da Çin'in etkin rol oynayacağına inanıyor.

- Hindistan'da eylem yapan Maoçu militanları önlemeye yönelik işbirliği.

- Hindistan'da pamuk ipliğine bağlı olan iç dengenin ve istikrarın korunması.¹⁷⁸

Çin'in son zamanlarda Avrasya ile birlikte Asya-Pasifik bölgesinde de etkinliğini artırması, Çin'in giderek küresel güç statüsüne daha da yaklaştığını göstermektedir. Hazara Kıyısı olan Devletler toplantısında Çin'in geleneksel müttefiklerinden birisi olan İran'ın Rusya'nın himayesi altına girmesi ve Çin'in Hazar bölgesinden dışlanması ve diğer müttefiki Pakistan'da da Müşerref'in iktidarını devam ettirebilmek için ABD tarafına kayması Pekin'i harekete geçirmiştir. Ayrıca son zamanlarda ABD ile Rusya arasında yaşanan füze krizinde Çin, resmi olarak söylemese de örtülü olarak Rusya'yı güçlü bir şekilde desteklemektedir. ABD'nin füze kalkanı kuracağını ilan etmesi Çin'i de endişelendirmiştir. Zira Uzakdoğu'ya yönelik füze kalkanının Japon-ya ve Tayvan'a kurulması düşünülmektedir. Çin, vakit kaybet-

178 Ibid.

meden Japonya ile olan ilişkilerini savunmaya boyutuna taşıma ya gayret etmiştir.

V. 11. Asya İşbirliği Örgütü

Kulislerde konuşulan son senaryo Rusya'nın yeni bir güvenlik işbirliği mekanizması oluşturarak ŞİÖ'den çekileceği, Çin'in de Rusya'nın yerine Japonya'yı davet edeceği ve Hindistan'ı da daimi üyeliğe yükseltileceği şeklindedir. İkinci senaryo ise, ŞİÖ'nün dışında Çin'in Asya İşbirliği Örgütü adında yeni bir örgütü Japonya ve Hindistan ile kurmayı düşündüğü, bu örgüte özellikle güney Asya'daki ülkelerin alınacağı şeklindedir. Çin Orta Asya ülkelerinin devlet geleneğine sahip olmadıkları için rahatsız. Verilen sözlerde durulmadığını belirten Çin, bu devletlerle ciddi bir güvenlik şemsiyesi oluşturulamayacağına inanıyor.¹⁷⁹

Kazakistan'ın bir süreden beri ŞİÖ dışında kendi liderliğinde bir güvenlik mekanizması oluşturulması için çağrıda bulunması Pekin tarafından Çin ve Rusya'nın olduğu bir bölgede bu tip girişimlerin maceracılığın ötesine geçemeyeceği şeklinde değerlendiriliyor. Bu nedenle, Pekin, Asya'nın diğer büyük güçleri Japonya ve Hindistan'la ilişkiler geliştirmeye çalışıyor. Her ne kadar Rusya'nın dışarıda kalacağı şeklinde görüşler belirlense de Çin, Rusya'nın sandalyesinin muhafaza edileceğinin de sinyalini veriyor. Sonuç olarak, görünen tabloda ŞİÖ'nün olduğu gibi kalacağı ama Çin'in Asya-Pasifik bölgesinde ŞİÖ benzeri yeni bir güvenlik oluşturacağı yönünde. Ancak böyle bir girişim zaten o bölgede buna benzer bir güvenlik yapısına sahip ASEAN'ın nasıl bir tepki vereceği de henüz belirsiz. ASEAN'ın

¹⁷⁹ Ibid.

bölgesel forum olarak adlandırdığı güvenlik mekanizması içerisinde Çin de bulunmaktadır. Dolayısıyla, Çin, Washington'un desteklediği ASEAN'ın da etkinliğini bu yeni mekanizmayla kıracaktır. Zira uzun zamandan beri ASEAN ve ABD, Çin'in karşısına Vietnam'ı çıkarmayı düşünmekte ve bu yönde hazırlıklar yapmaktadır.¹⁸⁰

V. 12. Çin Bağlantısızlara Yönelidi

2008 yılı Çin dış politikası açısından oldukça hızlı başladı. Çin'in 2007 yılının son çeyreğinde ve özellikle 17. ÇKP Kongresinin ardından başlattığı yeni diplomatik atak etkisini yeni yılda da sürdürmeye devam ediyor. Son bir yıl içerisinde uluslararası politikada yaşanan hızlı gelişmeler Çin'in de kendi politikaları açısından bir takım ayarlamalara gitmesine neden oldu. Her şeyden önce Çin, Soğuk Savaş sonrası oluşturmuş olduğu bölgesel dengeleri yeniden kurmak zorunda kaldı. Rusya'nın 2007'de yeniden askeri bir kutup olarak ABD ve NATO'nun karşısına çıkması aslında Çin'i sınırlayan en önemli gelişme olmuştur. Rusya'nın giderek askeri gücünü ABD'yi dengeleyecek bir seviyeye yaklaştırması Çin'i ekonomik bir süpergüç konumuna doğru itmeye başladı.

Çin, yeni silahlanma yarışına oldukça temkinli bakıyor. ABD'nin bir şekilde kendi dışında askeri açıdan dengelenmesi Çin için olumlu görülüyor. Bunun nedeni ise, askeri açıdan denge mekanizması kurmanın oldukça büyük riskler içermesi olarak gösterilebilir. Zira ülkenin bütün ekonomik kaynaklarının bu yönde seferber edilmesi bile gerekebilir. Çin yönetiminin bu konuda pek aklından çıkarmadığı örnek ise 1980'lerde Reagan yö-

180 Ibid.

netiminin Yıldız Savaşları projesiyle Sovyetler Birliği'ni içine çektiği ekonomik açıdan oldukça pahalı olan rekabettir. Bu rekabetin sonucunda Sovyet ekonomisi çökmüştür. Çin, aynı riski yaşamak istememektedir, oysa Rusya'nın şu an için enerjiden kazandığı para ile bu silahlanmayı finanse edebilecek gücü vardır. Ağırlıklı olarak yatırım sektörüne bağlı olması nedeniyle gerek iç, gerekse dış istikrar Çin açısından önemlidir.

Çin açısından bu silahlanmanın riski ise Rusya ile tarihten gelen birçok anlaşmazlıklar ve rekabettir. Her ne kadar sınırlar belirlendi dense de, hâlen Çin ve Rusya arasında resmi bir anlaşma imzalanmadı. Daha önemlisi Moğolistan sorunu da halen çözülmedi. Çin, Moğolistan'a bugün dahi dış Moğolistan olarak bakmakta ve bu bölgenin tarihsel olarak kendisine ait olduğunu savunmaktadır. Kısacası, iki ülke arasındaki sorun olasılığının yüksek olmasıdır. Dolayısıyla, Çin, bu sorunların herhangi birinin bahane edilerek Moskova ile karşı karşıya gelmesinden çekinmektedir. Çin ordusunun hazırladığı bir rapora göre 2005 yılı itibariyle Rusya, Sovyet dönemindeki küresel gücün yüzde sekenine ulaşmış durumdadır. Pekin, bu değerlendirmeyi oldukça önemli buluyor. Zira Rusya, açığı kısa sürede kat edecektir. Bu da gösteriyor ki, olan Çin'in Rusya'yı kısa sürede askeri açıdan alt etmesi "şimdilik" mümkün değil.¹⁸¹

Çin'in geleneksel söylemi, barış içerisinde bir arada yaşama ve barış içerisinde kalkınmadır. Ancak hemen belirtmek gerekir bu durum, Çin'in bir "B planı"nın olmadığı anlamına gelmemektedir. Çin, en kötü senaryoya göre de hazırlık yapmaktadır. Çin, her ne kadar ABD ve Rusya ile iyi ilişkiler içerisinde olsa

181 Barış ADIBELLİ, "Çin Bağlantısızlara Yönelde," *Cumhuriyet Strateji*, Yıl.4, Sayı. 188. ss. 20-21.

da, her iki ülkenin de Çin'i kuşatmaya çalıştıklarının da farkındadır. Özellikle, geçtiğimiz yıl yapılan Hazara kıyısı Bulunan Devletler Toplantısında Rusya'nın sergilemiş olduğu "büyük kardeş" rolü ve İran'a yönelik olan açılımları, açıkça Avrasya coğrafyasının en önemli ve belirleyici aktörlerinden olan Çin'i dışlamıştır. Çin, bütün bu gelişmelere karşı kendi politikalarını ortaya koymuştur. 17. ÇKP kongresinin medyaya yansımayan kapalı oturumlarında özellikle Çin'in yeni bölgesel açılımları tartışılmıştır ve bu yönde bir takım kararlar alınmıştır.

V. 13. Zorunlu İttifak

Kuşkusuz, Çin'in en önemli kararları son yıllarda biraz boşladığı Asya Pasifik bölgesine yönelik olmuştur. Çin açısından Japonya'nın adımları önemlidir. Ancak daha önemli bir konu Hint okyanusunda kimin sözü geçeceği. Çin açısından Hint Okyanusu sadece ABD'nin boy göstereceği bir yer değildir, bölgeyle Rusya da yakından ilgilenmektedir. Putin'in Akdeniz ve Pasifik filosuna ilişkin yaklaşımı yeni dönemde Pekin yönetiminin bir Çin gölü olarak gördüğü stratejik deniz yollarının ve enerji sevkıyat güzergâhının geçtiği Güney Çin Denizine bitişik sularda küresel güçlerin olacağı anlamına gelmektedir. Hint Okyanusunda kısmen de söz sahibi olmadığı sürece Çin, enerji sevkıyatını güvence altına alamayacaktır.

Japonya, son yıllarda bu gerçeğin farkına varmış olacak ki, Çin'le özellikle askeri alanda işbirliği sürecini başlatmış durumdadır. Japonya'da artan milliyetçilik giderek ABD'den ayrı Japonya'nın kendi kaderini kendisinin belirlemesi fikrini güçlendirmektedir. Şinzo Abe ile başlayan bu süreci Çin çok iyi değerlendirmiştir. Geçtiğimiz yıl Nisan ayında Çin Başbakanının Ja-

ponya'yı ziyaret etmesiyle başlayan süreç aslında küresel politikanın önümüzdeki dönemde Asya eksenli olacağı izlenimini vermektedir.

Pekin'deki oyun kuruculara göre Japonya'nın Çin'e karşı ürettiği tehdit tahmin edilebilir, hatta ölçülebilir. Buna karşın Hindistan'ın ürettiği tehdidin gerek niteliği gerekse tahmin edilebilirliğinin bilinmesi mümkün değildir. Bu nedenle Hindistan'ın dünya politikasındaki duruşu tam net değildir. Örnek vermek gerekirse, Hindistan'ın hem Rusya, hem de ABD ile yakın ilişkileri bulunmaktadır. Bu nedenle, Hu Jintao liderliğindeki 17. Çin hükümetinin 2008 yılı için temel hedefi Hindistan ile yeni bir dönemin başlatılmasıdır.

Hu Jintao'nun ilk beş yıllık görev süresinde daha çok ılımlı bir diplomasi izlenmesine rağmen ikinci döneminde daha atak bir dış politika izleyeceğinin mesajını vermektedir. Bunun temel nedeni alsında Rusya'nın son iki yılda Putin liderliğinde özellikle gelişmekte olan ülkelerin sözcülüğünü Çin'in elinden alması olmuştur. 2000'li yıllarla birlikte Çin'in temel hedefi Batı'nın her alanda "öteki" olarak kabul ettiği ülkeleri himayesi altına almaktır. Fakat Rusya'nın ABD'ye karşı sert duruşu ve Çin'in ekonomik programı nedeniyle Washington ile karşı karşıya gelmekten kaçınması bu sonucu doğurdu.

ÇKP'nin 17. parti kongresi tüm gelişmeler ışığında yeni dönemde Çin'in dünyaya bakışı ve ideolojik duruşunu net bir şekilde sergilemesi sonucuna ulaştı. Bu politikalar doğrultusunda Çin'den ilk tepki ABD'ye geldi. Çin, ABD'yi iç işlerine karışmaması konusunda sert bir şekilde uyardı. Aynı şekilde füze kalkanı projesinde de karşı çıktığını yüksek sesle dile getirmeye başladı. İlk etapta, Çin, yeni ittifaklar zinciri oluşturmada önce

ABD'nin bölgedeki birlikteliklerini ortadan kaldırma yönünde adımlar attı. Bu kapsamda ilk girişim Japonya, ikincisi Hindistan ile gerçekleştirildi. Hindistan'ın Çin'in yanına çekilmesi aynı zamanda Japonya'nın da Çin'in yanında yer alması sonucunu doğuracaktır. Çünkü önemli deniz yolları Japonya açısından ticaret, hammadde ve enerji sevkiyat koridorlarını barındırmaktadır. Kısaca Çin-Hindistan ittifakı, Japonya'nın elini kolunu bağlayacaktır.

İlk işaret, Hu Jintao'nun, 26 Ekim 2007'de Pekin'de, Çin'i ziyaret eden Hindistan Ulusal Kongre Partisi ve Dayanışma ve İlerleme Birliği Başkanı Sonia Gandhi'yle görüşmesinde gelmiştir. Görüşmede Hu, Çin-Hindistan ilişkilerinin son yıllarda derinliğine geliştiğini hatırlatarak, Ulusal Kongre Partisi dahil Hindistan'ın bütün partileriyle sağlıklı ilişkiler kurarak ve siyasi çevreler arasındaki temasları yoğunlaştırarak, Çin-Hindistan stratejik işbirliği ve ortaklık ilişkilerinin kapsamlı gelişmesine yeni katkılar yapacaklarını vurgulamıştır. Ayrıca, Çin Başbakanı Wen de Sonia Gandhi'yle yaptığı görüşmede, Hindistan'la karşılıklı güveni artırarak ve işbirliğini yoğunlaştırarak, ortak gelişmeyi gerçekleştirmeye hazır olduklarını belirtmiştir.

Bu sürecin belki de en önemli gelişmesi 21-25 Aralık 2007'de Çin ve Hindistan'ın Çin'in güneybatı bölgesinde bulunan Yunnan eyaletinde Elele 2007 terörizmle mücadele tatbikatı düzenlemesi olmuştur. Tatbikata her iki ülkenin kara kuvvetlerine bağlı 200 asker katılmıştır. Bu bölge, Çin açısından oldukça stratejik bir bölgede bulunmaktadır. Çin'in Yunnan eyaleti, Bhutan, Myanmar, Laos ve Vietnam'a sınır olan bir bölge. Güney Asya'nın bu ülkeleri ABD'nin Çin'e karşı çevreleme politikasının yeni unsurları olarak görülüyor.

V. 14. Bandung Ruhü

Hindistan ile güvenlik zemininde başlayan işbirliği süreci 2008 yılının ilk günlerinde Hindistan Başbakanı Singh'in Pekin'i ziyaret etmesiyle farklı bir boyuta taşındı. Ziyaret nedeni ekonomik ilişkilerin geliştirilmesi olarak yansıtılsa da, kapalı kapıların ardında Hint Okyanusu'nda yeni bir dönemin başladığını gösteriyor. Bağlantısızlar Hareketi'nin iki önemli devletinin tekrar işbirliği çatısı altında bir araya gelmeleri, Avrasya'da değişim rüzgârları olarak yorumlanıyor. Yıllarca küresel politikada pek fazla etkinlik gösterememiş olan Hindistan şimdilerde Çin'le beraber yeniden uluslararası siyasete dönmeye hazırlanıyor. Bu da geçmişteki Bağlantısızlar Hareketi'nin ortaya çıkışını hatırlatıyor. O dönemde bu hareket en fazla Sovyetler Birliği'ni endişelendirmişti.

Son dönemde ortaya çıkan demokrasi projelerinde dünyanın birçok bölgesi parçalanıp yeniden ABD'nin küresel çıkarları doğrultusunda haritalar çiziliyor. Hindistan, barındırdığı din, dil, kültür çeşitliliği nedeniyle yeni haritalara karşı belirgin bir alerjisi bulunmaktadır. Yıllarca, Pakistan'ın kendisinden ayrılmasını bir türlü hazmedemeyen Hindistan, yeniden böyle bir duruma asla izin vermeyecektir. Son günlerde Washington'da dile getirilen bir senaryo Hindistan'ın bünyesinden yeni bir Müslüman devletin oluşturulmasıdır. Bu Müslüman devlet, bölgede İran'ı, Pakistan'ı ve radikal İslami grupları dengeleyecektir. İran'daki ve Ortadoğu'daki Şii anlayışından farklı bir anlayışa sahip olan Güney Asya Şiiilerinin de bir çatı altında toplanması Washington'un gündemindedir. Ancak konu henüz beyin fırtınası aşamasındadır. Kuşkusuz böyle bir girişim Çin, Rusya ve bölge ülkelerini yakından ilgilendirmektedir. Ayrıca yüzölçümü nedeniyle

Hindistan'a yönelik oldukça hantal olduğu suçlaması da yöneltiyor. Örneğin bir başka görüş de yaygın bir inanç sistemi olan Budizm'in resmi bir devletin olmamasıdır. Bütün bunlar gündeme gelince Sihler de kendi devletlerini istemektedir.

Bu senaryolar, Hindistan'ı yeni arayışlara itmiştir. ABD'nin son zamanlarda Pakistan'a özel ilgi göstermesi de Yeni Delhi'yi harekete geçirmiştir. ABD'ye son dönemdeki güvensizliğin şüphesiz bir takım nedenleri bulunmaktaydı. Her şeyden önce nükleer alanda Hindistan'a verdiği sözü yerine getirmedi. Ayrıca, ABD bölgedeki çıkarlarını korumak için Hindistan'ın ulusal sorunlarını kullanmaktan geri kalmadı. Kendisini Budistlerin hamisi olarak gören Hindistan'ın Myanmar'daki Safran Devrimi sırasında etkisiz bırakılması ve Dalay Lama'nın doğrudan Washington'la bağlantısı Hindistan'da tepkiye neden olmuştur.

Nepal'de silahlı Maocu militanların seçimlere katılması, parlamentodaki büyük çoğunluklarıyla siyasi yaşama katılmaları, bu ülkede monarşinin kaldırılacağına bizzat kral tarafından açıklanmasına neden olmuştur. Maocuların bu başarısı, dünyanın en uzun iktidarda kalan kralına sahip olan Tayland'da özellikle kralda büyük korkuya neden olmuştur. ABD'nin sadık müttefiki kralın tüm önlemlerine rağmen yapılan seçimlerde kralın ve Washington'un desteğinde askeri bir darbe ile uzaklaştırılan Başbakan'ın partisi ezici farkla birinci olmuştur. Bu sonuç halkın isteğinin bir yansımasıdır. Yıllardan beri halk devrimleri ve halk iktidarı görüşünü pek kullanmayan Çin, yeniden halkın gücü temasını işlemeye başladı. Hindistan'ın yanı başında gerçekleşen gelişmeler Çin'in bölgedeki rolünü bir kez daha gözler önüne serdi. Sonuçta Himalayalar üzerine Çin ve Hindistan arasındaki yarış Çin kazandı.

Pakistan'ın giderek ABD eksenine kayması, Hazar ve Orta Asya enerji havzalarında Rusya'nın etkisinin giderek artması, gelişen ekonomisi için kesintisiz enerjiye ihtiyacı olan Hindistan için kabul edilemez bir durumdu. Hindistan Başbakanının Çin ziyareti, Hindistan dış politikasındaki 180 derecelik dönüşün bir sonucu olmuştur. Fakat işbirliğinin önünde bir takım engeller bulunmaktadır. Her şeyden önce Tibet konusunda Çin ve Hindistan farklı düşünmektedir. Ayrıca Hindistan'a göre Keşmir'in bir kısmı Çin işgali altındadır. Oysa Çin'e göre burası Çin toprağıdır. Bu bölge yüzünden hatırlanacağı üzere iki ülke 1962'de savaşmışlardı. Bu sınır sorunu hâlen tartışılmaya devam etmektedir.

Tibet'e gelince Hindistan Tibet'i Çin'in parçası olarak kabul etmesine rağmen oradan kaçanların Hindistan'da sürgünde Tibet hükümetini kurmasına yardımcı olmuştur. Geçen bu yıllar içerisinde Hindistan, Tibetli ayrılıkçılara destek vermiştir. Pekin, tüm bu tartışmaları aşmaya kararlı gözükmektedir. Son iki yıldan beri Çin'in bölgesel güvenlik stratejileri tamamen iflas etmiş durumdadır. 1990'ların ortalarından itibaren kendisini tamamen Avrasya'ya odaklayan Çin, Asya-Pasifik bölgesindeki gelişmelerle yakından ilgilenmemiş, sadece sorun çıktığı zaman bölgeye yönelmiştir. Bu da ister istemez bölgede Çin açısından bir güvenlik zafiyeti doğurmuştur. Çin'in Orta Asya ve Hazar politikaları önceki devlet başkanı Jiang Zemin döneminde hazırlanmıştı. Bu politikalar, Rusya'nın bölgede etki sahası oluşturacak kadar güçlü olmaması varsayımına dayanıyordu. Ancak 2000'li yıllardan itibaren Rusya tekrar güçlendi. Buna karşı Çin'in politikaları hâlen 1990'ların ikinci yarısına yönelik hazırlanmış ilkelere üzerinde oturmaktaydı. Bu nedenle, Çin'in son yıllarda Orta

Asya’da enerji alanında ve diğer alanlarda sarsıntı yaşamasının temel nedeni kullanım süresi dolmuş olan politikalarıdır. Bu nedenle 17. parti kongresinde bu konu da ele alınarak yeni bir yol haritası çizilmiştir.

Rusya’nın ABD’ye kafa tutması Orta Asya’daki devletleri memnun etmiştir. Washington’u iktidarlarına karşı tehdit gören bu liderler, Rusya’nın yeni duruşundan memnun gözüküyorlar. Ancak hemen söylemek gerekir ki Özbekistan, Rusya’nın ABD’yi bahane ederek yeniden bu bölgelerde etkinlik kurmasından rahatsız, bu nedenle Kerimov yönetimi, Çin’le olan sıkı bağlarını muhafaza etmeye devam ediyor. Son zirvede Rusya’nın ŞİÖ’yü askeri bir yapılanma olarak kabul etmesi Pekin’de soru işaretlerine neden oldu. Bugüne kadar Pekin’de tartışılan en önemli konu Rusya’nın kendi güvenlik örgütünü kuracağı yönündeydi; ancak son zamanlarda bir başka iddia daha gündeme geldi. Bu iddiaya göre, Rusya alternatif örgüt arayışı yerine ŞİÖ’de pozisyonunu güçlendirip inisiyatifi Çin’in elinden alacak. Bu düşünce, Pekin’i baştan beri korkutan en büyük kâbus-tu. Fakat yukarıda da belirtildiği gibi Rusya’nın zayıf olması üzerine kurulan politikalar nedeniyle Çin kendisini güvende hissediyordu. Çin-Hindistan işbirliği süreci çok ilginç bir zaman diliminde gerçekleşti. Rusya’da tam seçim dönemi yaşanırken ve Putin de dâhil olmak üzere bütün karar vericiler iç politikaya odaklanmışken Çin, hızlı bir şekilde Hindistan’ı oyuna aldı.

Çin güvenlik politikaları ağırlıklı olarak Pakistan ve İran üzerine kuruluydu. İran’ın ŞİÖ’yü kullanmaya kalkması Çin’i rahatsız etti. Bu nedenle başlayan polemik BM Güvenlik Konseyi oylamalarına kadar gitti. Rusya, çok akıllıca bir hamle yaparak İran’ı bir anda Çin’in elinden alarak kendi kanatları altına al-

dı. Pakistan'da Müşerref'in iktidarını koruyabilmek için Washington eksenine kayması Çin'i oldukça zor durumda bıraktı. Pakistan'daki iç siyaset tartışmalarında Çin'in favori adayı Navaz Şerif'ti. Suudi Arabistan'ın da desteklediği Şerif, Pekin'in Müşerref'e karşı yeni kartını oluşturunuyordu. Çin açıkçası Benazir Butto'ya karşıydı. Zira Butto'nun Amerikan yanlısı açıklamaları, Pekin'de hoş karşılanmamıştı. Çünkü Amerikan yanlısı Butto'nun idaresindeki Pakistan'ın Hürmüz Boğazı girişindeki Gwadar deniz üssünü Çin'e kullandırmayacağı açıktı.

Tüm bu tartışmalar yaşanırken esas önemli gelişme NATO'dan geldi NATO genel sekreteri 2008'in ilk günlerinde NATO faaliyetlerini değerlendirdiği beyanatında Çin'den de sıklıkça bahsetti. NATO genel sekreteri, NATO'nun Çin'i dünyada önemli bir aktör olarak kabul ettiğini açıklayarak, Çin'in de NATO'yu dünyanın önemli bir aktörü olarak kabul ettiğini ve son yıllarda Çin-NATO diyalogunun bir hayli ilerlediğini söyledi. NATO'nun Çin'le Afganistan'da işbirliği yapmasının da gündeme geldiği bilinmektedir. Tabi ki, bu durum, akıllara bir zamanlar NATO ile arası iyi olan Rusya'nın yerini Çin mi alıyor sorunu getirmektedir. Çin'in NATO'ya yaklaşımının altında "Rusya'ya karşı yeni bir plan mı var" sorusu da ayrı bir merak konusu. Sonuç olarak 2008 yılı Çin açısından oldukça hareketli geçeceğe benziyor.

V. 15. ABD'nin İran Politikasının Arkasındaki Sır

ABD'de son yaşanan ekonomik durgunluk kuşkusuz ABD'nin küresel politikasının odak noktasında geçici de olsa sapmaya neden olmuştur. Bu geçici durum Washington'un İran politikasında da belirleyici olmuştur. Son günlerde İran konu-

sunda uluslararası baskının biraz gevşediği gözlerden kaçmamaktadır. Son bir yıldan beri ABD'nin Rusya ile girdiği söz yarıışı nedeniyle dünyanın dikkati bu restleşmelere odaklanmış durumdadır. İran, konusu ABD ekonomisi açısından da oldukça önem taşımaktadır. Her iki Dünya Savaşında da Amerikan ekonomisinin temel itici güçleri savaş sanayisi ve buna bağlı silah üreticileri olmuştur. Soğuk Savaş'ın kendi dinamiği içinde ABD, Sovyetler Birliği ile olan sürtüşmesini ekonomik düzlemde oldukça iyi değerlendirmiştir.¹⁸²

Tüm bu sürece rağmen Soğuk Savaş sonrası dönemde nispeten önemini kaybeden savaş sanayisi yada savunma sanayisi her ne kadar Körfez Savaşı nedeniyle toparlanmaya çalışsa da uluslararası sistemin temel yapısı nedeniyle Soğuk Savaş dönemi kadar güçlü olamamıştır. Afganistan operasyonu ve Irak'ın işgali de ABD'nin silah sanayisinin canlanmasına yetmediği gibi aksine ülkenin genel ekonomisinde büyük bir gider kalemini oluşturmuştur.

Bugüne gelindiğinde ise, ABD'nin son zamanlarda yaşadığı ekonomik krizden çıkmak için ortaya koyduğu bir takım önlemler daha şimdiden başarısız olarak görülmektedir. Bu nedenle, ABD, yeniden savunma sanayi üzerine odaklanmaya başladı. Irak'ta Saddam ve Baas güçlerinin ABD'nin tahmininden daha önce teslim olmaları ve ciddi bir direniş gösterememeleri Washington'u ve silah üreticilerini hayal kırıklığına uğratmıştı. ABD, İran'a askeri bir müdahaleyi hep gündemde tutarken gerek ekonomide, gerekse Afganistan ve Irak cephesinde yaşadığı zorluklar nedeniyle İran'a yönelik askeri operasyon hakkını sak-

182 Barış ADIBELLİ, ABD, Mayıs ayını mı bekliyor, **Yozgat Haber**, 17 Nisan 2008.

lı tutarak uluslararası ortamın, hukuksal zemin üzerinde İran'ı yola getirmesine göz yummak zorunda kalmıştı. Kuşkusuz, bunda Rusya ve Çin'in karşı çıkmalarının da etkisi büyüktür. Ancak Amerikan ekonomisinin girdiği bu son çıkmazda ABD'nin önündeki en önemli ve belki de tek seçenek İran'a müdahale olarak ortaya çıkmıştır.

ABD'nin Füze Kalkanı Projesi üzerinden Rusya ile polemige girmesi yeniden bir silahlanma yarışı olarak yorumlanırken, İran da bu projenin tamamlayıcısı olarak gündeme gelmiştir. Son günlerde, İran, Washington'da uluslar arası bir güvenlik sorunundan çok ABD'nin ekonomik krizden çıkış bileti olarak görülmeğe başlanmıştır. ABD, bu aşamadan itibaren İran'la olan nükleer krizin diplomatik yollar yerine kuvvet kullanma yoluna ağırlık vermeye başlayacak gibi görünmektedir. Bush'un İran politikasına karşı çıkan Irak'tan sorumlu komutanın apar topar istifa etmesi, Irak'ta Mehdi ordusuna karşı geniş bir operasyon başlatılması, ABD Başkan yardımcısının Türkiye'nin de dahil olduğu Ortadoğu turuna çıkması ve İsrail'in son günlerde özel olarak Gazze'de, genel olarak Filistin'deki katı tutumu da göz önüne alındığında ABD ve İsrail'in bölge yeni bir süreç başlatmak üzere oldukları görülmektedir. Halihâzırda, Rusya'da yeni yönetimin kendi iç dengeleriyle uğraşması, Çin'in de Pekin olimpiyatlarıyla meşgul olması, İran'ı ABD karşısında bu iki gücün korumasından yoksun bırakmaktadır. Öte yandan geçtiğimiz yıl Hazara Kıyısı olan Devletler Toplantısında Putin, İran'a karşı hiçbir saldırıya Rusya'nın izin vermeyeceğini söylemiş olması ve İran'ı Rusya'nın himayesi altına alması, ekonomik dürtüyle harekete geçen ABD'yi dizginleyecek mi bilinmez ama beklenip görülmesi gereken en önemli süreç ABD'de seçim öncesi yaşanabilecek sürpriz bir karar olabilir.

AVRASYA JEOPOLİTİĞİNDE ULUSLARARASI TERÖRİZM VE KÜRESELLEŞME

Geçtiğimiz yüz yıl gerçekten tarihin en heyecanlı ve hızlı asrı olmuştur. İki dünya savaşı ve bir de Soğuk Savaş geçiren bu asır, tarihte hiç görülmemiş bir teknolojik dönüşüm de yaşamıştır. Dünya, Teknoloji imparatorluklarının yönettiği yeni bir sisteme kapı açmış bulunmaktadır. Önceleri iki-kutuplu sistem ile şekil bulan uluslararası sistem daha sonra Sovyetler Birliği'nin 1991 'de arenadan çekilmesiyle yerini tamamıyla ABD'ye bırakmıştır. İlk zamanlar Batılı demokrasilerin bir zaferi gibi görünen bu çöküş, sanıldığı şekilde, küresel bir barış ve istikrar getirmemiştir.

VI. 1. Post- Yeni Dünya Düzeni

İki kutuplu sistemin dağılmasından sonra, uluslararası toplum hızlı bir şekilde yeniden yapılanmaya doğru gitmeye başladı. Dönemin ABD Başkanı George Bush'un da dediği gibi bu yeni dönem Amerikan değerleri üzerine kurulu —Yeni Dünya Düzeninden başkası değildi. Soğuk Savaş boyunca, ABD kendi

değerlerinin yani bir nevi Amerikan tarzı hayatın propagandasını yapıyordu. Kader, ABD'nin bir zamanlar rüyadan ibaret olan bu propagandasını Yeni Dünya Düzeni adı altında canlandırdı.

Körfez Savaşının ve İsrail'e verilen desteğin Arap dünyasında yarattığı hayal kırıklığı giderek ABD'ye bireysel ve kolektif nefreti artırdı. Ortadoğu'da giderek artan ABD varlığı, bu bölgedeki radikal İslamcı ve solcu Arap örgütlerini tedirgin etmeye başladı. Bu nefrete bir de Filistin sorunu eklenince buradaki sivil başkaldırı giderek militarize olmuş bir terör sürecine girmiş oldu. Öte yandan, Ortadoğu bölgesinde şiddet yeni bir kavram değildir. Osmanlı İmparatorluğu dağıldıktan bu tarafa, bölge büyük güçler arasında paylaşılamamış, türlü entrikalara uğramıştı. Birinci Dünya Savaşı ile birlikte bağımsızlık özlemi kuran Arap kabileleri, bu seferde Avrupalı ülkelerin giderek sömürgeleri haline geldiklerini gördüklerinde hızlı bir örgütlenmeye giriştiler. Özellikle Mısır'da Müslüman Kardeşler örgütünün kurulması ve yine Arap Milliyetçiliğinin Cemal Abdülnasır ile doruk noktasına ulaşması bölgeyi içinden çıkılmaz bir hala sokmuştur.¹⁸³

ABD'nin Ortadoğu'daki varlığı giderek radikal grupları başka bölgelere sevk etti Sovyetlerin ortadan kalkması en çok bu gruplara yaratmıştır. Özellikle Afganistan'da Taliban'ın iktidarı ele geçirmesi, Üsâme Bin Ladin'in başını çektiği bir çok örgütün burada kamp kurma imkânı vermiştir. 1990'ların ortalarında itibaren ABD'nin bir zamanlar en has adamlarından Üsâme Bin Ladin, şimdilerde ABD'nin bir numaralı düşmanı pozisyonunu koruyor.

183 Jack GRABBS, "Politics, History, and Culture in Nasser's Egypt," *International Journal of Middle East Studies*, Cilt. 6, No. 4 Ekim 1975, ss. 386-420

VI. 2. Terörizmin Uzun Seferi

Terörizm dünya tarihiyle yarışan mazisi ile eski bir kavram. Şiddet kullanarak siyasal taleplere ulaşma yolu olarak tanımlanan terörizmin, yüzlerce tarifi bulunmaktadır. Latince kökenli terör sözcüğü büyük korku ya da korkudan titreme anlamını taşır.¹⁸⁴ Tarihte ilk terörist grupların M.Ö. 73-66 yılları arasında yaşamış **“Sicari’lere”** kadar uzandığı bilinmektedir. Romalılara karşı savaş veren Sicariler düşmanlarını işlek yerlerde öldürdükten sonra kalabalığa karışıp yok oluyorlardı. Manastırları ve Su yollarını yıkıp buğday ambarlarını yağmalamışlardı.¹⁸⁵ Çağdaş anlamı ile terörizmin kurucusunun Hasan Sabbah olduğu söylenebilir. Selçuklu döneminde terörü sistemli bir araç haline getiren Hasan Sabbah (1049-1134) Batını tarikatının kurucusuydu.¹⁸⁶ Yakın tarihimize bakıldığında ilk ciddi terör eylemlerinin 1863 yılında Polonya ayaklanması, 1870 yılında Paris Komünün kanlı bir biçimde bastırılması olarak sıralanabilir. Ardından terör Asya’ya sıçrar. 1881’de Çar 11. Alexander’ı birkaç rütbeli subayın öldürmesiyle başlayan terörizm, yine aynı tarihte ABD Başkanlarından Garfield ve McKinley, daha sonra 1842’de Fransız devlet başkanı Carno, 1897’de İspanyol Bakan Canova, 1898’de Avusturya İmparatoriçesi Elizabeth ve son olarak 1900’da İtalya Kralı Umberto’nun öldürülmesi ile daha da aktifleşir¹⁸⁷

184 M. Sami DENKER, **Uluslararası Terör Türkiye ve PKK**, Boğaziçi Yayınları İstanbul, 1997,. s.46

185 Ahmet Taner KİŞLALI, **Siyasal Çatışma ve Uzlaşma**”, İmge Yayınevi, Ankara, 1991, ss.39-40

186 Detaylı bilgi için bkz. Peter Willey, **Alamut Kalesi Haşhaşiler, Hasan Sabbah ve Fedailer**, (çev. İlhan Kaya), Nokta Yayınları, 2007, İstanbul

187 Banş ADIBELLİ. “Sosyal Şiddet ve Terörizm”, **Yenigün**, 26 Ağustos 1998,. s.2

Soğuk Savaşın sona ermesi ve Küreselleşme olgusunun giderek yaygınlık kazanmasından sonra, hedeflerin doğası, uluslar arası terörizmin retoriği dramatik bir şekilde değişmeye başlamıştır. Özellikle bu değişimde Sovyetler Birliğinin çökmesinin önemi büyüktür. Çünkü Soğuk Savaş döneminde Moskova ve Varşova Paktı ülkeleri teröristleri eğitenlerin başında geliyordu. Yine bunun yanında Sovyetlerin yörüngesinde olan rejimler Küba, Nikaragua ve Doğu Almanya bu politikayı izliyordu. 1991'e kadar terör örgütlerinin — ister Marksist olsun ister İslami — kullanacakları silahların seçimleri Sovyetler tarafından yapılıyordu.

Öte yandan, Sovyetler Birliğinin çöküşü kimyasal biyolojik ve nükleer silahların üçüncü ülkelerin eline geçme gerçeğini ortaya çıkarmıştır. Çöküşten sonra ortaya çıkan kaos ve ekonomik kriz Sovyet Bilim adamlarının diğer ülkelere gitmesine sebep olmuştur. Böylelikle Soğuk Savaş sonrası dönemde, daimi beş nükleer gücün dışındaki ülkelerde de nükleer çalışmalar artmıştır. Yukarıda da kısaca özetlendiği gibi Soğuk Savaş döneminin terör sponsoru Moskova'ydı. Bu örgütler Sovyetler tarafından destekleniyordu. Dünya çapında birçok örgüt bizzat Sovyet gizli servisi KGB tarafından dolaylı olarak kontrol ediliyordu. Bunlar kimi zaman devrimci örgütler, kimi zamanda özgürlük savaşçılarıydılar.

VI. 3. Terörün Küreselleşmesi

Uluslararası terörizmi incelerken, hiç kuşkusuz, Küreselleşmenin (Globalization) de etkilerini göz ardı etmememiz gerekmektedir. Bu bağlamda, Küreselleşme, ulus devletlerin haklarının uluslararası örgütler lehine etkisizleştirilmesi sürecidir deni-

lebilir. Küreselleşme ile birlikte, teknolojinin de küreselleşme sürecine girmesi, bu örgütleri olumlu yönde etkilemiştir. Teknolojideki Küreselleşme, terör gruplarının bir birleri ile ilişkiye geçip ortak eylem yapmaları, hatta hatta bu yeni teknolojilerin eylemlerinde nasıl kullanacaklarını öğrenmeleri yasalara saygılı insanlar karşısında avantaj sağlamıştır

Küreselleşme ile birlikte, Marksist-Leninist devrimciler, İslamcı fundamentalistler ve Laik ayrılıkçılar arasında ortak noktalar çoğalmıştır. Ve neredeyse fark kalmamıştır. Bu örgütlerin birinci ortak yönleri finansmandır. Bakıldığında, bu örgütlerin çoğu uyuşturucu kaçakçılığından beslenmektedir. Buna en güzel örnek PKK verilebilir. Avrupa uyuşturucu trafiğini PKK kontrol etmektedir. Öte yandan, Bask ETA örgütü ise uyuşturucudan gelen bu paraları aklayan Avrupalı örgüt olarak bilinmektedir.¹⁸⁸

Yine Kolombiya Devrimci Silahlı Kuvvetleri dünyanın tek kokain üreticisi konumundadır. Yine aynı şekilde, Taliban da dünyanın en büyük eroin üreticisi konumunu sürdürmektedir. Diğer taraftan Tamil Elam Özgürlük Kaplanları örgütü de Güney Asya'daki uyuşturucu trafiğini kontrol etmektedir. Bu örgütün de PKK ve ETA ile bağlantısının olduğu bilinmektedir. Bütün bunlarda göstermektedir ki, terör örgütleri de küreselleşmeden etkilenmiş ve artık küçücük bir köy haline gelen dünyada ortak faaliyet yürütmeye başlamışlardır.

İkinci ortak özellikleri ise bütün terör örgütlerinin Batılı demokrasilerden ve kapitalizmden nefret etmeleridir. Bu nefret, ABD'de vücut bulmuş, adeta üzerinde somutlaşmıştır. Bunu 11 Eylül saldırılarından sonra birçok örgütün, saldırıyı olumlu bir

188 "The World Geopolitics of Drugs, Annual Report" 1998-1999,p.96 (<http://www.ogd.org/2000/en/99en.html>)

gelişme olarak yorumlamasından anlaşılmaktadır. Ama bazı örgütler de İrlanda Kurtuluş Ordusu (İRA) gibi kurbanların acısını paylaştığını kamuoyuna duyurmuştur. Belki de bu bağlamda, en iyi analiz edilebilecek örgüt El Kaide'dir. Üsâme Bin Ladin yaptığı ilk açıklamalarda İslam Dünyasının seksen yıldan beri bir karanlık ve Batının (ABD'nin) işgali altında olduğunu söylemiş ve buna karşı "küresel cihat" ilan etmiştir. Körfez Savaşından sonra başlayan ABD'nin Ortadoğu'ya yerleşme macerası ve İsrail devleti politikası, bu bölgedeki radikal grupları rahatsız etmeye başlamıştır.

Öte yandan, özellikle Ortadoğu bölgesinde artan intihar saldırıları dünyada büyük tedirginlik yaratmıştır. Daha çok radikal İslami gruplar tarafından gerçekleştirilen bu eylem türü İsrail'de büyük korku uyandırmıştır. Marksist- Leninist gruplar intihar saldırılarını desteklememektedirler. Nedeni ise sınıf mücadelesine dayanan seküler ideolojilerinin bu bireysel ve burjuvazi eylemi kabul etmemesidir 11 Eylül saldırılarından birkaç ay önce, birkaç araştırmacı ilginç bir argüman ortaya attılar. Buna göre, ADB bir imparatorluktu onun vatandaşları da emperyalizmi yaymak için seçilmiş insanlar.¹⁸⁹ Bu argümana göre ADB emperyalizmi klasik anlayıştaki gibi toprakları elinde tutmaktan çok Kapitalizm ve Demokrasi üzerine oturmuş olan Amerikan değerlerini yaymak biçiminde anlamak daha doğru olur. Bu yaklaşık 1900'den beri devam etmektedir.

Küreselleşmenin ilk çağı 19. yüzyılın ortalarında başlayıp 1. Dünya savaşına kadar da genişlemiştir. İkinci evresi ise 1970'le-

¹⁸⁹ Detaylı bilgi için bkz: Thomas E. RICKS, "Empire or Not? A Quiet Debate over U.S. Role." **Washington Post**, 21 Ağustos 2001, Kevin BAKER. "The Fear in Ideas: American Imperialism. Embraced." **New York Times Magazine** 9 Aralık 2001.

rin yeni teknolojisi ile ABD'nin 1980'lerin sonundaki "muzaffer" konumuyla başlamış, 11 Eylül saldırılarına kadar sürmüştür. Her iki evre emperyalistleri için küreselleşme süreci ciddi bir halle gelmiştir. Küreselleşme, onlara başka toplumları şekillendirme veya yeniden şekillendirme olanağı vermiştir. Hiç kuşkusuz her aksiyon bir reaksiyon doğurduğu için küreselleşmenin temel değerleri, ya da başka bir deyimle başka bir medeniyete ait değerler toplamına itirazlar gecikmemiştir. Bu itirazlar kendisini en güçlü şekilde 11 Eylülde göstermiştir. Yirminci yüzyıl gerçekten dünya tarihinin en kompleks asrıdır denilebilir. İki yıkıcı savaşın yaşanmış olması, toplumların daha önce hiç yaşamadığı ve görmediği savaş ve mücadele tekniklerinin kullanıldığı bir zaman aralığı olmuştur.

Modern Avrupa düşüncesinde dönüşüm 16. yüzyılda yani Aydınlanma (enlightment) dönemi Descartes ile başlamıştır. Bu hızlı dönüşüm kuşkusuz modernleşmeye de yansımıştır. Gerek siyasal düşüncede gerekse kurumsal bazda hızlı bir gelişmeye giren Avrupa hızla dünya sisteminde hegemon bir güç olarak yerini almıştır. 20 yüzyılda ise *'Aydınlanmış Devletler'* asrı olduğu söylenmektedir.¹⁹⁰ Bu söyleme göre, dünya sistemindeki devletlerin veya öteki uygarlıkların tutum ve davranışları bu aydınlanmış devletlere göre belirlenmelidir. Böylelikle, Yeni Dünya Düzenin de temelleri atılmış oluyordu. Bu temel belki de Eşitlik Adalet ve Özgürlük gibi kavramlarla yola çıkan Fransız Devriminin ışığı altında birazda Makyavelli tarzı bir üslubun üzerine kuruluydu. Zira modern Avrupa'nın temelini oluşturan Fransız aydınlanması, ardında binlerce giyotin cinayetini de bırakmıştı.

190 Noam CHOMSKY, *Batı'nın Yeni Standartları*, Everest Yayınları İstanbul, 2002. s.2

O dönem için bu da terör sayılabilir mi bilinmez. Ya da en azından özgürlük mücadelesinde yapılmış olan eylemin meşru sayılma geleneği buradan geliyordur.¹⁹¹

VI. 4. 11 Eylül: Sonun Başlangıcı

11 Eylül saldırıları, ABD'nin kurmuş olduğu Yeni Dünya Düzeni dönemini tamamen ortadan kaldırdı. Klasik uluslararası ilişkiler literatüründe savaşların tarafları olarak devletler görülürken, bu yeni dönemde savaşın tarafı olarak birey ortaya çıktı.¹⁹² Modern idealizmin babası sayılan ABD Başkanı Wilson ile özdeşleşen demokrasi ve liberalizm, ABD'nin sonraki dönemleri için kullanılacaktır. ABD yeni dönemde dünyada demokrasinin ve insan haklarının savunucusu oldu. Soğuk Savaş döneminde revaçta olan “Realizm” yani, uluslararası ilişkilerde temel aktörün devlet olduğunu ve uluslar arası politikanın güç mücadelesinden ibaret olduğunu varsayan görüş, Sovyetlerin ortadan kalkması ile yerini bireyi daha öne çıkaran liberalizme bıraktı, en azından öyle varsayıldı. Bu bağlamda 1648 Vestfalya antlaşması ile ortaya çıkan 1789 Fransız devrimi ile rengi beliren “ulus-devlet” 1990’lardan sonra önemini yitirmeye başladı. 11 Eylül saldırıları ile birlikte önemini kaybeden *devlet-ulus- vatansever* gibi kavramlar yeniden popüler oldu.

Her ülke kendi içine dönerek yeniden değerlerini sorgular hale geldi. Bu dönemden itibaren ABD, özellikle Ortadoğu kökenli insanlara karşı uygulamaya başladığı “*diskriminasyon*”

191 Fransız Devrimiyle ilgili eleştiriler için bkz. François FURET, *Fransız Devrimini yorumlamak*, (Çev. Ahmet KUYAŞ) Alan Yayıncılık, İstanbul, 1989.

192 Stanley HOFFMANN, “Clash of Globalizations”, *Foreign Affairs*, Cilt. 81 Sayı. 4, Temmuz-Ağustos 2002, ss.104-116.

(ayrımcılık) politikası, ABD'nin küresel çaptaki demokrasiyi koruma göreviyle çelişmeye başladı. Böylelikle, ABD, yeniden devletin bekasını önde tutan realist görüşe döndü. Böylece, realizmin temel unsuru olan güç ve ulusal çıkar kavramı da gündeme oturmuş oldu. ABD, kendi ulusunun çıkarını dünyada her yerde savunmaktadır. Irak işgalinin meşruiyeti ve petrolün etkisi buna örnek verilebilir.

Buna rağmen, özellikle, Balkanlar başta olmak üzere giderek mikro milliyetçilik artmaya başlamıştır. Artan sadece milliyetçilik olmamıştır, bunun yanında terör örgütlerinin örgütlenmesi daha karışık ve profesyonel olmaya başlamıştır. Teknolojinin hızlı bir şekilde gelişmesi dünyayı global bir köye çevirmiştir. Gelişen teknoloji kuşkusuz terör örgütlerinin para transferinde daha mobil hale gelmesini sağladı. Böylelikle on-line para transferiyle paranın fiziki olarak yer değiştirmesine gerek kalmaksızın yer değiştirmesi bu örgütlerin dünya çapında eylemleri rahat yapabilmelerine olanak sağladı

11 Eylül saldırıları ile birlikte ABD'nin aslında on yıldan beri içinde olduğu meşruluk krizini de aşmış oldu. Zira ABD'nin küresel hegemonyasına karşı diğer ülkelerden özellikle de Avrupa Birliğinden eleştiriler gelmeye başlamıştı. Doğudaki tehdidin ortadan kalkması Avrupa nezdinde ABD'nin ve NATO'nun durumunu tartışılır hale getirmiştir. Avrupa Birliği, açıkça ABD'nin artık kendi kıtasına çekilmesi gereğini dile getirmektedir. Dahası, Avrupa kıtasından elini çekmesini istemektedir. Yine Avrupa Birliği kendi güvenlik yapılanmasını oluşturarak, NATO'nun da tıpkı Varşova Paktı gibi tarihe gömülmesini istemektedir. Çünkü Avrupa Birliğine göre NATO artık ABD çıkarlarını küresel düzeyde koruyan bir unsur haline gelmiştir. Bu

konudaki eleştiriler özellikle 1999 yılında NATO'nun Yugoslavya operasyonunda görmekteyiz.¹⁹³ Bütün bu eleştirilere bir türlü haklı cevaplar veremeyen ABD kâh İran'ı kâh Kuzey Kore ve Irak'ı tehdit olarak göstermeye çalışıyordu.

Bu dönemde ABD için en uygun yeni tehdit Asya'nın yükselmekte olan gücü Çin Halk Cumhuriyetiydi. Lakin Çin'in sanıldığından aksine Batı ile olan sıcak ilişkileri ve serbest piyasa ekonomisini kendi şartlarında uygulamaya çalışması ve büyüyen ekonomisi ile Batı için stratejik bir ittifak olarak görülmekteydi. Bundan dolayı ABD, Çin'i istediği duruma çekemedi. ABD'nin yeni Başkanı G.W. Bush göreve geldiği ilk günlerde geleneksel eski düşmanı olan Rusya'nın artık bu kategoriden çıkarak partner durumuna geldiğini, bunun yerine artık Amerika'nın Çin'i gözlemesi gereğini vurgulamıştır. İkiz Kulelere yapılan terör saldırıları bir anda her şeyi değiştirmiştir. ABD için artık öncelikli tehdit Üsâme Bin Ladin'in başını çektiği uluslararası terörizm olmuştur. Böylelikle Çin'in yerini de Üsâme Bin Ladin almıştır. İlk bakışta masum bir yer değiştirme gibi gözükürken, aslında olayların bir Huntington'un tezine doğru seyretmekte olduğu da gözükmektedir.

Öte yandan 11 Eylül 2001 tarihi Amerikan tarihi için dönüm noktası olmuştur. Ortadoğu kökenli teröristler, terörizm literatüründe bile rastlanmayan bir eylemle Amerikan sermaye gücünün simgesi Dünya Ticaret Merkezine intihar saldırısı düzenlediler. İki yolcu uçağı ile yapılan bu saldırılar ABD'nin ilk kez kendi topraklarında yara almasına neden oldu. İkinci Dünya Savaşında

193 NATO'nun Yugoslavya operasyonunun eleştirileri için bkz. Tarcisio GAZZINI, "NATO Coercive Military Activities in the Yugoslav Crisis," (1992-1999)" *European Journal of International Law*, Cilt. 12, Sayı.3, 2001, ss.391-435

ve hatta Sovyetlerle yaşanan, Nükleer Silahların üzerine kurulmuş bir mücadelede bile ABD kendi topraklarında saldırıya uğramamıştı. Bush'un yeni **"tehdit"** tanımlamasını haçlı seferlerine benzetmesi bir anda İslam dünyasından büyük tepki topladı. Her ne kadar Bush, bu söylemi değiştirdiyse de uygulamalara bakıldığında Müslümanlar potansiyel terörist olarak algılanmaya başladı. Bu da giderek İslam ve Batı arasında zaten baştan beri var olan uçurumu iyice derinleştirdi. Bu yeni durum Samuel P. Huntington'un önceki atmış olduğu tezi doğrular nitelikteydi. Aynı şekilde Huntington'un da 11 Eylül'den sonra söylemlerinde değişme olduğu görülmektedir. "Müslümanların Savaş Asrı" adlı makalesinde istikrarsızlıkların kaynağı olarak Müslümanlar olarak gösterilmiş ve Soğuk Savaş'ın yerini artık Müslümanların Savaşları aldığını ifade etmiştir. Müslümanların savaşı, Huntington'a göre terörizm, gerilla savaşları, iç savaşları ve devletlerarası savaşlardan oluşmaktadır. Yine Huntingtona göre 1980-2000 arasında meydana gelen 16 uluslar arası terör eyleminin 12'sinden Müslümanlar sorumludur.¹⁹⁴ Öte yandan Francis Fukuyama ise, Müslümanları modernleşmeye karşı savaş açmakla suçlayıp, adeta medeniyetler arası kin ve nefrete davetiye çıkarmıştır.¹⁹⁵ Bütün bunlar ise karşıt Müslüman radikal grupları kendi platformlarında ve sivil halkın gözünde meşru yapmaktadır. Bu ise, kısır bir döngünün küresel barışa engel olmasına sebep vermektedir.

194 Samuel P. Huntington. "The Ages of Muslim Wars", *Newsweek*, Cilt. 138, Sayı.25, 17 Aralık 2001s.42

195 Francis FUKUYAMA. "Their Target to the Modern World", *Newsweek*, Cilt. 138, Sayı.25. 17 Aralık 2001, s.42.

VI. 5. Bütünleşme ve Parçalanma

Soğuk Savaşın kuramsal yönden en önemli olaylarından binde kuşkusuz **“Bloklaşmadır”** Bu dönemde ABD 1949 yılında Kuzey Atlantik Antlaşmasıyla NATO’yu kurmuş oldu. Kuruluş gayesi, Sovyetlere karşı üyelerini korumak olan bu pakt o dönemin aynı zamanda “entegrasyonist” (bütünleşme) politikasını yansıtmaktadır. O dönemde yine Sovyetler Birliği de Demirperde ülkeleri ile Varşova paktını kurmuştur. Böylelikle dünya iki büyük güç ve kutbun arasında bölünmüştür. Gerçi daha sonraları **Bağlantısızlar Hareketi** de güç kazanacaktı ama yine de iki kutuplu sistemin özünü değiştiremedi. Soğuk Savaş döneminde en önemli gündem maddesi güvenlik olduğu için her bloğun kendi ülkesi birbirine sıkı kenetlenmiş durumdaydı. Yine bu dönemde, İki süper gücün arasında bulunan ve nükleer silahların caydırıcılığı üzerine kurulu olan **“Dehşet Dengesi”** aradaki denge ve istikrarı sağlıyordu. Balkanlar, Ortadoğu ve Kafkaslarda istikrar hâkimdi.

ABD, bu dengeyi kendi lehine çevirebilmek için uygulamaya koyduğu yeşil kuşak projesiyle, bölgedeki İslami yapılanmayı destekledi. 1979 yılına gelindiğinde iki önemli olay dünya politikasını sarstı. Bunlardan birincisi Sovyetlerin Afganistan’ı işgali, İkincisi ise İran İslam devriminin gerçekleşmesi. Özellikle İran’daki devrim ABD yanlısı Şahı iktidardan uzaklaştırdı, ABD’ nin çevreleme (containment policy) politikasının bir parçası olan yeşil kuşakta da çatlama oldu. Afgan halkının kendi çabalarıyla Sovyet işgaline karşı koyma çabaları ABD’nin gözünden kaçmadı. ABD Pakistan aracılığıyla önce bu dağınık halk kitlelerini CIA’nin gözetiminde gerilla savaşçıları haline getirdi. Ardından da Pakistan ve Suudi Arabistan’ın eğitimiyle bu grup-

lar “*mücahit*” kimliğini elde ettiler. Pakistan lojistik, ABD silah ve Suudi Arabistan da para yardımıyla bulunuyordu. Yıllarca süren bu mücadeleden Sovyetler Birliği yenik çıktı. Sadece yenik çıkmadı aynı zamanda Sovyetleri de dağılma sürecine soktu.

ABD bu sefer de bir başka sorun ile karşılaşmıştı. Güçlü bir ABD düşmanlığı ile beslenen İran İslam Devrimi tehdidi. Humeyni’nin ülkedeki felaketin tek sorumlusunun ABD olduğunu beyan etmesi ve Amerikan elçiliğinin işgal edilmesi gibi hadiselerin , Ortadoğu’da ABD için yeni başlangıcın yaklaşmakta olduğunun göstergesiydi. Daha önce iyi bir müttefik olan İran, bölgenin en gelişmiş ve büyük ordusu ile ABD’nin şimdi karşısında duruyordu. İran, devrimin ilk yıllarında uygulamaya koyduğu devrimin diğer ülkelere ihracı politikası, ABD çıkarlarını ve istikrarı giderek tehdit etmeye başladı.¹⁹⁶ Bu devrimin ince ayrıntısını fark eden ABD bunu kullanmakta gecikmedi. Bu fark tarih boyunca İslam dünyasında mevcut olan düşünsel okullar veya mezheplerdi. İran’ın Şii’lik inancını benimsemiş olması, İslam Devriminin, büyük çoğunluğunun Sünni olan İslam Dünyasında pek benimsenmemesine sebep olmuştu. Zira tarih boyunca Sünniler ile Şiiler arasında hep çatışma olmuştu.¹⁹⁷

İşte bu ince ayrıntıyı çok iyi değerlendiren ABD, Irak ile İran arasındaki savaşa göz yummuş hatta Irak’a silah satarak savaşın daha kanlı olmasına neden olmuştur. Böylece sekiz yıl İran’ı bir kafes içinde tutmayı başaramıştı. İran ise özellikle Lübnan’ın güney kesiminde yaşayan Şiileri örgütlemiş onları si-

196 Ali RAHNEMA. *Pioneers of Islamic Revival*, Zed Boks Ltd, Londra, 1994, s64-93.

197 Sünni ve Şii’liğin tarihsel boyutları için bkz. Zivauddin RAYYIS, *İslam’da Siyasi Düşünce Tarihi*, (çev. Ahmet Sarıkaya) Nehir Yayınları, İstanbul. 1990.

lahlandırarak ABD ve İsrail'e karşı savaşır hale getirmiştir. Giderek artan bu istikrarsızlık bir de Filistin intifadası ile birleşince ABD- İsrail stratejik ortaklığı daha da belirginleşmiştir. Bu ortaklığa 1997'de bölgenin diğer bir büyük gücü olan Türkiye de katılmıştır.

Afganistan da ise durum değişmiştir. Buradaki gruplar giderek ABD'nin ekseninden çıkmaya başlamışlardır. Özellikle Sovyetlerden sonra ABD'nin demokrasi ve özgürlük bahanesiyle yeni bir sömürgecilik dönemine girdiğini düşünen mücahit gruplar bu kez de ABD'ye karşı cihat bayrağını açmışlardır. 1990'ların ikinci yarısına gelindiğinde Pakistan destekli Taliban Afganistan'da iktidarı ele geçirmişti. Batı yanlısı olan Kuzey İttifakını kuzeye süren Taliban kucağını dünyadaki bütün Müslüman gruplara açtı.¹⁹⁸ Körfez Savaşından sonra daha önce mücahit olarak savaştığı topraklara dönen Usame Bin Ladin burada El Kaid örgütünü kurarak dünya çapında faaliyet göstermeye başladı. Bu örgüt çatısı altında bir araya gelen irili ufaklı gruplar **“Küresel İ Cihat”** sloganıyla dünya çapında ABD ile mücadele etmeye başladılar. Bir zamanlar ABD'nin sıkı adamı olan eski müttefik Usame Bin Ladin şimdilerde ABD'nin tarihinde bir bireye karşı açtığı ilk savaşın tarafı olmaktadır. İlginçtir ki bir zaman “özgürlük savaşçıları” olarak adlandırılan bu insanlar ABD'nin dünya çapında komünizm ile cihat politikasına benzer bir politikayı uygulamaktadırlar.

Soğuk Savaş sonrası dönemde ABD'nin gerek Körfez Savaşında, gerekse İsrail- Filistin sorununda İsrail tarafını destekler politikalar izlemesi, bu bölgede giderek ABD düşmanlığını, do-

198 Afganistan ile ilgili daha geniş bilgi için bkz. Esedullah OĞUZ, **Hedef Ülke Afganistan**, Doğan Kitap, İstanbul, 2001.

laysıyla da radikal grupların gelişmesini sağlamaktadır. Bu grupların ulaştığı çap, diğer Müslüman olamayan örgüt ve grupların çapını hayli aşmış bulunmaktadır. Diğer gruplar spesifik amaçlar için eylemler yaparken bir El Kaide örgütü dünyanın süper gücüne karşı dünyanın her yerinde savaşmaktadır. Bu bağlamda son uğradığı saldırılardan sonra ABD bu tehdit'e artık bir dur deme vaktinin geldiğini görmüş ve müttefiklerini de adeta bu konuda seferber etmiştir.

İlk etapta Birleşmiş Milletlerden bir karar çıkarmış ardından da NATO mekanizmasını kullanma yolunu seçmiş bu bağlamda meşhur 5. maddeye işlerlik kazandırılmıştır. Saldırının yapıldığı 24 saat içinde Kuzey Atlantik Konseyi toplanmış, “ *Her hangi bir üyeye yapılan saldırının üye ülkelere de yapılmış*” sayıldığı 5. maddenin uygulanmasına karar verilmiştir. Yine bununla bağlantılı olarak NATO, ABD'ye yapılan saldırıların dışarıdan yapıldığına karar vermiştir. Yalnız burada ince bir ayrıntı bulunmaktadır. Soğuk Savaş döneminde NATO üyesi ülkeleri, özellikle Türkiye'yi Sovyetlere karşı koruyan bu madde; dışarıdan bir başka devlet tarafından yapılan saldırıları kapsamaktaydı. Lakin NATO bu kapsama Terörizmi de ekledi.¹⁹⁹

Bu bağlamda yıllarca terörle uğraşan Türkiye'nin bu maddenin kullanılması yönündeki yoğun ısrarının haklılığı anlaşıldı. Böylelikle, ABD, Afganistan'da yapacağı operasyon için müttefiklerin meşru desteğini almış oldu, Fakat bu operasyonda ABD tek başına hareket etti. Müttefiklerin operasyona katılması yönünde her hangi bir talepte bulunmadı. Artık NATO, uluslararası terörizm ile mücadele eden bir örgüt haline geldi. Bu saldırılar

199 Stanley R. SLOAN, “NATO and Transatlantic Relations in the 21st Century,” Foreign Policy Association, 2000, s.6

yapıldığında ABD yönetimi ilk zamanlarda bir şaşkınlık yaşadı. Çünkü savaşı açacakları tarafın kim olduğu belli değildi. Klasik öğretide savaşın tarafları devletlerdir. 11 Eylül ile birlikte bu da değişmiş oldu.

ABD önce Afganistan'a yerleşti. Ardından bir süre ilişkilerinin soğuk olduğu Pakistan ile yeniden ittifak kurdu. Daha sonra Özbekistan'dan askeri üst elde etti. Özellikle Özbekistan'a ABD askerlerinin yerleşmesi Çin'i ve Rusya'yı rahatsız etti. Buna ek olarak 185 kişilik bir özel birliği Gürcistan'a yolladı. ABD'nin ilk kez Avrasya coğrafyasında askeri varlığını bulundurmaya başladığını görüldü. Kuşkusuz ABD gibi bir güç bir taşla birden fazla kuş vurmak istemektedir. Avrasya enerji kaynaklarında uzun zamandan beri gözü olan ABD, coğrafik konum nedeniyle bu bölgede pek fazla etkin olamıyordu. Aracı ülkelerle oluşturmaya çalıştığı bölge politikaları da iflas edince ABD bir şekilde kendisinin de orada olması gerektiği inancı içerisine girdi. 11 Eylül olayları ABD tarafından iyi değerlendirildi. Bilindiği üzere Filipinlerde Ebu Seyyaf örgütü ve Endonezya ve Malezya'da Kumpula Malezya Mücahidin örgütü faaliyet göstermekte bu bölgeyi istikrarsızlığa sürüklemektedir. Aynı zamanda bu örgütlerin El Kaide ile de bağlantısı olduğu düşünülüyor.

Kuşkusuz NATO önderliğindeki terör operasyonuna karşı alternatif bir örgütlenme de Çin-Rus ikilisinden daha önce gelmişti. 1996 yılında Rusya, Çin, Kazakistan, Kırgızistan ve Tacikistan Şanghay Beşlisini kurdu. Bu oluşum daha sonra Özbekistan'ında katılımıyla Şanghay İşbirliği Örgütüne dönüştü. Bu teşkilat Çin'in inisiyatifinde kurulmuş bir örgüttür. İlk bakışta bir güvenlik örgütü izlenimi veren bu yapılanmanın bölgesel güvenlik konularına, özellikle terörizm üzerinde önemle duruyor.

Bölge ülkeleri radikal İslami örgütlerin tehdidi altında bulunuyor. Çin, bölgede bu konuda en fazla endişe duyan ülkelerin başında geliyor. Bundan dolayı ABD'nin terörle mücadelesine büyük destek vermektedir. Bunlara rağmen özellikle Rusya ve Çin ABD'nin bölgeye yerleşmesine karşı biraz endişeli. Bu bağlamda bugüne kadar insan hakları ihlalleri ile suçlanan Rusya ve Çin, Çeçenistan ve Doğu Türkistan'da serbest bırakıldı. ABD bu yerlerdeki mücadeleyi de terörle mücadele kapsamına almıştır.

VI. 6. Gelenek, Kimlik ve Din

Uluslararası terörün kaynağı olarak gösterilen Ortadoğu'nun kuşkusuz derin bir incelemeye tabi tutulmasında yarar var. Şiddetin perde arkasında esasında ne olduğu iyice analiz edilmelidir. Tarih boyunca Ortadoğu bölgesi medeniyetlere ve dinlere ev sahipliği yapmış bir bölgedir. Dolayısıyla birçok Batı ve Doğu medeniyeti kökenin buradan almaktadır. Yine semavi dinlerin de kökeni bu coğrafyadır. Türkler dışındaki Ortadoğu halkları devlet olma şuuru olmadığından bir araya gelip ulus veya millet olma sürecini de başlatamamışlardır. Bu da bu toplulukların daha ilkel bir gruplaşma sürecine sokmuş ve “cemaat” yapısından öteye gidememişlerdir. Feodal kabuğu bir türlü kıramayan bu topluluklar ortak bir üst otoriteyi oluşturamadıkları gibi, ortak bir “kimlik” de oluşturamamışlar. Geleneklerin daha çok pozitif hukukun yerine hâkim olduğu bu topluluklar zamanla istikrarı da bozma eğilimi göstermeye başlamışlardır.

Osmanlı imparatorluğunun Ortadoğu üzerindeki iktidarının kalkmasıyla birlikte, bölge halkları kendi devletlerini oluşturmaya başlamış, ama yine kimlik sorunsalı içerisinde kalmışlardır. Zira Batılı devletler bölgenin petrol ve jeo-stratejik açıdan öne-

minden dolayı buradaki oluşuma doğrudan dış etmen olarak müdahale etmiş ve yapay bir uluslaşma ve devletleşme sürecine bölge halkını sokmuştur. Fakat bütün bunlardan sonra bölge halkı kendilerinin bir nevi koloni haline geldiğini fark etmekte gecikmemiş, buna karşın önlemler almaya başlamıştır. Mısır, Irak, Ürdün ve Filistin'deki gelişmeler buna örnek verilebilir. Bu tepkiler giderek büyüyerek günümüze kadar gelmiştir.

Günümüz açısından bu gelişmelerin en büyük etkisi kuşkusuz uluslararası terörizmedir, Bugün Arap toplumu içinde bulunduğu durumu farklı ideolojik tanımlamalara sokarak yeni bir **“uluslaşma”** ya da her şeyden önemlisi, aslında hiç başlamayan kimlik tanımlama olgusuna sokmuştur. Sovyet ideolojisinin 1990'larda çökmesiyle birlikte, Arap dünyasının da ideolojik temellerinden bir tanesi sarsılmış oldu. Hatırlanacağı üzere önceki ideolojik temeller İslam ve Arap milliyetçiliği üzerine kurulmuştu.

Günümüzdeki şiddet eylemlerinin baş aktörleri olarak gösterilen Ortadoğu kökenli militanların temel sorunsalı yukarıda bahsedilen kimlik sorunudur. Daha doğrusu şu an için kimlik, gelenek ve din üçlemesi arasında sıkışmış durumdadırlar. Bir yandan din kuralları, öte yandan geleneklerin zorlaması ve bu tarafta ise modernleşmenin yeni yüzü Arap gençlerini çelişkiler içerisine sokmaktadır. Refah düzeyi düşük olan ve demokratik olmayan yönetimler altında yaşamak zorunda olan bu grup diğer radikal gruplar açısından istismar edilmektedir. Kolektif eylemden çok, bireysel eyleme başvuran bu insanlar, slında her biri kendi kaderinin çizdiği yola karşı eylem yapmaktadır. Ve bir nevi kader arayışı içerisine girmektedir.

Yüzyıllık bir gelişmenin ürünü olan bu kader arayışı Soğuk Savaş sonrası Orta Asya'da da yaşanmaya başladı. Bolşevik devriminden önce, gelenek ve kimlik öğeleri temel parametreler olarak bölge halkını etkiliyordu. Fakat Bolşevik devrimiyle birlikte, Sovyetler Birliği, gelenek ve kimliği ellerinden aldı. Komünizm döneminde üst kimlik modeli ile hareket etmeye zorlanan halk gizlide olsa kendini din ile tanımlamaya başladı. Sovyetlerin dağılmasıyla birlikte, buradaki halklar yeniden uluslaşma sürecine giderek kimlik, gelenek ve din tanımlamasını yaptı. Kuşkusuz, Sovyetlerin daha önce uyguladığı politikalarla birbirine ve kendisine yabancılaşmış halk kitlelerini Sovyet sonrası dönemde müthiş bir paradoksun içine soktu. Bu iki bölgedeki ikilem ve arayış en fazla küresel cihat sloganıyla ortaya çıkan el Kaide örgütünü ve Üsame Bin Ladine yaradı.

AVRASYA JEOPOLİTİĞİNDE KÖKTEN DİNCİ HAREKETLER

Avrasya coğrafyasında, en önemli unsur “gelenek, kimlik ve dindir”. Bu bölgedeki toplulukları yüzyıllarca bir kurallar bütünü içinde tutan iki unsur din ve gelenektir. Daha sonraları, özellikle komünist dönemde ve ondan sonra ki dönemde ise bu iki etkin unsura kimlik eklenmiştir. Kimlik daha çok etkilenen olmuştur. İşte, bu sarmal; hatta ikilem Avrasya’nın kaderini değiştirmeye başlamıştır. Özellikle, Türk cumhuriyetlerinde, eski komünist liderlerin iktidarda olması ve buradaki halkların kendi kimliklerini bir türlü tanımlayamaması; onları daha üst bir kimlik arayışına itmiştir. Bu kimlik hiç kuşkusuz dindir. Bu bağlamda, özellikle Müslüman topluluklar hızlı bir şekilde İslam’a yeniden dönüş yapmıştır.²⁰⁰

Aslında, bu dönüş yeni değildir. I. Dünya Savaşı’ndan sonra, bağımsızlık ve Batılıların sömürgeciliği arasında kalan Müslüman Araplar, imparatorluk (Osmanlı imp.) geleneğinden gelen alt-kimlik noksanlığını Osmanlı devletinden ayrıldıktan sonra

200 Paul GOBLE , “Russia: Analysis from Washington nationalism and Islam,” **Radio Free Europe**, 11 Ağustos 1999.

daha belirgin olarak yaşamıştır. Bu safhada, Mısır'da başlayan bu düşünce hareketleri, Arap Sosyalizmi ve İslamcılık Ortadoğu bölgesinde hâkim olmuştur. Sovyetler Birliği'nin tek bir milleti farklı adlar altında suni olarak farklı halklara ve kimliklere bölme politikası bugünkü sorunların temelini oluşturmaktadır. Kendi içersinde ikileme düşen yeni kuşak, bu sorunsalı çözmede üçüncü kişilerin yorumlarını kullanmakta, bu da bölgeyi içinden çıkılmaz bir mücadelenin içine Haçlı Dünyası ve Siyonizm gibi taraflarla İslam Dünyası arasında bir savaşın başladığını göstermektedir. Bu suni savaşta kimler kazanacak, kimler kaybedecek bunu henüz kimse öngörmemiştir.

Asya'da, bu yeniden dönüş, birçok ülkeyi tedirgin etmiştir. Zira önlerinde bir Ortadoğu örneği vardır. Yalnız, Müslüman ülkeler bunu bir fırsat bilmiştir. Bölgede, Müslüman olup, aynı zamanda laik demokratik bir yapıya sahip olan Türkiye, Orta Asya'nın yeni bağımsızlıklarını kazanan cumhuriyetleri için bir örnek haline gelmiştir. Öte yandan, İslam'ın katı yorumları olan Vahhabilik ve Şiiilik taraftarları olan Suudi Arabistan ve İran, bu coğrafyada kendi inanış ekollerini bu yeni ülkeleri katarak meşrulaştırmak istemektedirler.²⁰¹ Bilindiği üzere, bu iki düşünce İslam Dünyasında ufak bir azınlık tarafından benimsenmektedir. Bölgenin kilit ülkesi olmasına rağmen, İran'ın dinsel açıdan pek fazla Avrasya coğrafyasında etkin olduğu söylenemez. İran'ın esas etkinlik sahası Ortadoğu bölgesinde özellikle Irak ve Lübnan'dır.²⁰² Ortaya çıkan güç boşluğundan faydalanmak isteyen

201 Matveena ANNA, "Democratization, Legitimacy and Political Change in Central Asia," *International Affairs*, Cilt.75, No.1, 1999, ss.41-42

202 Daha geniş bilgi için bkz: T. Chireen HUNTER, "The Islamic in Iran's Relations with Central Asia," EISONHOWER (ed.), "Islam in Central Asia", Center for Political and Strategic Studies, Washington, 1999.

radikal gruplar çeşitli politikalar uygulayarak bu pastadan pay kapma mücadelesi içine girmişlerdir. Avrasya coğrafyasının her köşesinde değişik isimler altında; ama tek bir amaç uğruna legal ve illegal mücadeleler yapılmaktadır. Legal mücadeleyi genelde İslamcı partiler sürdürmektedir. İllegal mücadeleyi ise radikal gruplar yerine getirmektedir.

VI. 1. Kökten Dinci Hareketlerin Başkenti Afganistan

Afganistan, köklü geçmişi ve zengin medeniyetlere ev sahipliği yapmasının yanında jeostratejik konum itibariyle önemli bir noktada bulunmaktadır. Sovyetler Birliği'nin bu ülkeyi işgalinden bu tarafa bir türlü iç istikrarı sağlayamayan Afganistan, işgalden sonra da kendi iç çatışmalarıyla Avrasya coğrafyasında istikrarsızlık yayan bir merkez haline dönüşmüştür. Büyük uyuşturucu trafiğinin tam üstünde; hatta tam merkezinde olan Afganistan, buradan gelen para ile kökten dinci grupları silahlandırmaktadır.²⁰³ Son olarak, Taliban'ın iktidara gelmesiyle birlikte bu istikrarsızlık giderek dünya kamuoyunda bir tehdit olarak görülmeye başlanmıştı. Körfez Savaşı'na kadar ABD yanlısı olan Üsâme Bin Ladin savaştan sonra ABD'nin Ortadoğu'ya yerleşmesine tepki olarak Afganistan'a yerleşti. Burada El Kaide örgütünü kurarak küresel cihat eylemini başlattı. Dünyanın her yerinde hücrel olarak yapılanan bu örgüt, dünyanın her yerinde ABD'ye ve İsrail'e karşı cihat ilan ederek, bu ülkelerle mücadeleye başlamıştır.²⁰⁴

203 Rubin BARNETT, "Afganistan under the Taliban," *Current History*, Şubat 1999, ss. 82-84.

204 Barış ADIBELLİ, "Uluslararası Terörizm, Küreselleşme ve Hegemonya," *Politik ve Sosyal Bilimler Dergisi*, Cilt.1, No.1, s.172.

Gerek Taliban, gerekse El Kaide örgütü, ABD tarafından yaratılmış örgütlerdi. ABD ilk başlarda, Soğuk Savaş'ın bir enstrümanı olarak gördüğü bu örgütler giderek kendisine karşı cephe aldıklarının farkına varamadı. Ne zaman ki, Kenya'da, ABD elçiliğine saldırı düzenlendi, ABD olayın vahametini anladı. Bu, ABD'nin, belki de Ladin ile ilk hesaplaşması olmuştu. Ardından, hemen Afganistan'a hava saldırısında bulunuldu. Bu, artık ABD'nin Afganistan'daki yönetim ile yani Taliban ile karşı karşıya geldiğinin ilk göstergesi olacaktı. Taliban döneminde, özellikle Asya'daki radikal gruplar ve militanlar Afganistan'da eğitime başlandı. Burada eğitilen militanlar, dünyanın dört bir yanına dağılarak küresel cihat misyonunu yerine getirmeye başladılar.

Afganistan'daki kamplara dışarıdan bir çok ülke 11 Eylül gününe kadar destek vermektedir. Bunlar Pakistan, Suudi Arabistan ve Birleşik Arap Emirlikleri'dir. 11 Eylül saldırılarının arkasında El Kaide örgütü çıkınca, ABD faturayı Taliban yönetimine kesti. Düne kadar CIA tarafından eğitilmiş bu militanlar bu sefer silahlarını ABD'ye karşı çevirdiler. ABD tarihinde bir ilk gerçekleşerek Teröre karşı savaş ilan edildi. Bunun altında yatan esas niyet ise, Üsame Bin Ladin'e karşı savaş açılmış olmasıydı. Aynı şekilde, NATO'nun 5. maddesine işlerlik kazandırılarak; üye bir devlete yapılan bir terör saldırısı, diğer üye devletlere yapılmış gibi kabul edilip cevap verilmesi ilkesi hayata geçirildi. Operasyonlar sonucu, Taliban ve El Kaide üsleri Afganistan'da dağıtıldı, militanlar ülke dışına kaçtılar. Şu an için radikal hareketler halen Üsame Bin Ladin kontrolündeki El Kaide tarafından yönlendiriliyor.

VI. 2. Geleneksel Düşman Rusya

Tarihsel olarak, toplumsal ve radikal hareketlerden en fazla bu coğrafyada Rusya etkilenmiştir. Her ne kadar, bu hareketler, Rusya'nın tarih boyunca izlemiş olduğu siyasete bağlı olsa da; günümüzde de bu böyle devam etmektedir. Bilindiği üzere, 1994'ten beri Rus- Çeçen anlaşmazlığı sürmektedir. Rusya bu sorunu bir türlü halledememiştir. Eski Sovyet topraklarındaki Müslüman halkların yeniden kimlik tanımlamasına girmesi, Rusya'yı sıkıntıya sokmuştur.

Çeçenistan, Rusya ile yaptığı mücadeleyi İslam dünyasının bir sorunu haline getirerek çeşitli lojistik ve politik destek aramıştır. Çeçenistan'ın Rusya'nın tarihsel rakibi Türkiye ile olan ilişkilerinden dolayı Rusya rahatsızlık duymaktadır. Bu bağlamda, Rusya, Çeçen hareketi için Vahhabi hareketi nitelendirmesi yapmaktadır. Bununla amaçlanan şey, Türkiye gibi laik, demokratik Müslüman bir ülkeyi bu mücadeleden ve destekten uzak tutmaktır. Yine, İran'ı da bu mücadeleden uzak tutarak yanına çekmek istemektedir. Vahhabilik söylentileri, gerçekte bu inanış düşüncesiyle pek barışık olmayan Şii İran için etkili olmuştur ve bu savaşa taraf olmadığı gibi Rusya ile yakın ilişkiler içine girmiştir.²⁰⁵

Rusya için Hazar'ın batısı ve Kafkaslar giderek istikrarsızlık merkezi haline gelmeye başlamıştır. Rus yönetimi, giderek bu bölgelerdeki gücü kaybetmeye başladığının farkına varmıştır. Kafkaslar, Avrasya coğrafyasının adeta giriş kapısı gibidir; kimin elinde olursa o, bu coğrafyada etkin olur. Kuşkusuz, Rusya, radikal İslami hareketlerin dışarıdan birçok ülke tarafından des-

205 Marie BENNIGSEN, "Chechnia," *Central Asian Survey*, Cilt.18, No.4, 1999, ss.535-574.

teklendiğine inanmaktadır.²⁰⁶ Gerçekten, son zamanlarda ortaya çıkan Hazar ve Orta Asya enerji kaynaklarının dünya piyasasına dağıtılma sorunu bu bölgedeki stratejik oyunlarında artmasına yol açmıştır.

Bu enerjinin dağıtılması bağlamında Rusya'nın projeleri avantajlı iken bu projelerin güzergâhı üzerinde bulunan gerek Çeçenistan, gerekse Dağıstan da geçmişte çıkan huzursuzluklar ve olaylar; Rusya güzergâhı seçeneğini dezavantajlı yapmıştı.²⁰⁷ Rusya'ya göre daha pahalı olan ama bir o ölçüde güvenli olan Bakü-Tiflis-Ceyhan hattı, ABD ve Türkiye'nin girişimi ile hayata geçmiştir. Bu bağlamda, bölgede suni bir istikrarsızlığın yaratıldığını iddia eden Rusya, bundan Türkiye'yi sorumlu tutarak, zamanında *"Kürt kartını"* Türkiye'ye karşı oynamaya kalkmıştır ve halen bu kartı elinde tutmaktadır.

11 Eylül saldırılarından sonra, elini iyice güçlendiren Rusya, daha önce Çeçenleri özgürlük savaşçıları olarak gören Batı'nın bu görüşünü Çeçenler, El Kaide ile bağlı teröristler sloganına çevirmeyi başarmıştır.²⁰⁸ ABD'nin, 11 Eylül bahanesiyle Afganistan'da yerleşmesine karşın Rusya, Batı'nın Kafkaslarda kendisi'nin hareketlerine sessiz kalmalarını istemiştir. Bundan sonra, Rusya, istediği gibi insan hakları ihlalleri yapabilecektir; ama ABD, yinede ihtiyatı elden bırakmamak için 180 kişilik bir özel kuvveti Gürcistan'a yollamıştır. Bu sıralarda Çeçenlerin Gürcistan'daki Pankisi vadisinde El Kaide militanları ile birlik-

206 "Fundamentalist Threat Rising in Central Asia," *Stratfor Global Intelligence Update*, 22 Nisan 1999.

207 Bruce PANNIER, "Russia Dagestanis Religious Tensions-Analysis," *Radio Free Europe*, 19 Mayıs 1997.

208 "Chechen Warlords said to contact Usame Bin Ladin for help," *ITAR-TASS, FBIS-Sov*, Moscow. 1999, s. 1022.

te üstlendikleri istihbaratıyla harekete geçen Rusya, Gürcistan'a hava harekâtı düzenlemiştir.²⁰⁹ Rusya gerekçesinde terör ile mücadele etmede her yolun deneneceğini söylemiş ve ilgili Birleşmiş Milletler kararını dayanak olarak göstermiştir.²¹⁰ Çeçenlerin Moskova'da yaptıkları Tiyatro eylemi ve buna karşı kendi vatandaşlarının ölümünü bile göz alarak operasyon yapması, Rusya'nın bu konuda ne kadar kararlı olduğunu göstermektedir.

VI. 3. Pakistan ve Hindistan

Hindistan'dan bir grup Müslüman aydınının başlattığı bağımsızlık hareketiyle ayrılan Pakistan, o günden beri, bölgede etkin güçler arasında yer almaktadır. Avrasya coğrafyasının bu etkin Müslüman ülkesi, bu bölgenin adeta ikinci bir İran'ı sayılabilir. Asya'daki birçok radikal İslamcı grubun arkasında Pakistan'ın bulunduğu birçok kaynak tarafından söylenmektedir. Bu bağlamda, Pakistan, İran ile büyük rekabet içerisinde. Sünni İslam'ın büyük ülkesi Pakistan, bölgede İran yayılcılığının önünde bir bariyer olarak durmaktadır.

Pakistan, aynı zamanda, nükleer bir güç olması nedeniyle ayrı bir önemi bulunmaktadır. Pakistan, 11 Eylül'e kadar teröre destek veren ülkelerin başında geliyordu, aynı zamanda ABD'nin ekonomik ambargosuyla karşı karşıyaydı. General Müşerrefin yaptığı askeri müdahale ile devrilen ılımlı Navaz Şerif Hükümetinin yerine daha İslamcı söylemleri bulunan General Müşerref geçti. Müşerrefle birlikte Pakistan'ın çizgisi daha iyi belirginleşti. Keskin görüşler içeren Pakistan politikası, Tali-

209 "Putin'den Vur Emri," *Milliyet*, 13 Eylül 2002.

210 John CHALMERS, "Georgia Bigger Risk Than Iraq," *The Moscow Times*, 26 Eylül 2002.

ban kukla yönetiminin de arkasındaki esas güçtü. Soğuk Savaş döneminde ise, Pakistan yeşil kuşağın en önemli üyesiydi. 11 Eylül saldırıları, dünyada bir dönüm noktası olduğu kadar Pakistan için de bir dönüm noktası oldu.²¹¹

Pakistan, Peştunlar aracılığıyla, kendi bölgesindeki olayları kontrol etmek istemektedir. Hindistan ile Keşmir yüzünden tarihi bir düşmanlığı olan Pakistan, bu radikal İslamcı örgütleri kullanarak Hindistan'ı; gerek Keşmir'de, gerekse Hindistan'ın kendi topraklarında zayıflatmak istemektedir. Pakistan'ın bir diğer amacı da, Urduca konuşan halkları bir çatı altında toplamaktır. Halen, Hindistan'ın işgali altında bulunan Keşmir'in bağımsızlığı için mücadele eden birçok radikal örgüt bulunmaktadır.²¹² Bu fazlalık, Pakistan'ı endişelendirdiğinden, özellikle kontrolün zorlaşması nedeniyle, bütün bu örgütler "*Hürriyet konferansı*" adı verilen bir üst organizasyonun çatısı altında toplanmıştır.

Aslına bakmak gerekirse, bütün bu yapılanmaların temel gayesinin Hindistan'a karşı olduğu görülmektedir. Lakin bu tehlikeli politikalar son zamanlarda Pakistan ile Hindistan'ı savaşın eşiğinden döndürmüştür. Hindistan'da kanlı parlamento baskının arkasında radikal Pakistanlı İslamcı örgütlerin ve Pakistan gizli servisinin olması, iki ülkeyi bir kez daha savaşın eşiğine getirmiştir. Hindistan birçok etnik ve dinsel grubun oluşturduğu bir ülkedir. Dolayısıyla, burada ortaya çıkacak bir Hindu-Müslüman çatışması muhtemel Hindistan'ın bölünmesine sebebiyet verebilecektir. Kuşkusuz, bu da Avrasya'nın yükselmekte olan gücü Hindistan'ın etkisizleştirme doğuracaktır. Bu ise, bölgede oyn-

211 Daniel PIPES,, "The War against Islamic Militants," **Human Events**, Cilt.58, No.37. 10 7 2002, s.10.

212 Jonah BLANK, "Kashmir: Fundamentalism Takes Root," **Foreign Affairs**, Cilt.78, No.6, Aralık 1999, ss.36-53.

nan büyük oyundaki bölge dışı ülkelerin işine gelmektedir. Aynı zamanda, Çin ile Hindistan arasında 1962 yılında meydana gelen savaş sonrası, Çin, Pakistan'ı silahlandırmaya başlamıştır. Bu unsorda hiç kuşkusuz ister istemez Hindistan'a karşı radikal hareketlerin Pakistan tarafından tetiklenmektedir.²¹³

11 Eylül saldırılarından sonra, Pakistan ABD ve dünya kamuoyunun baskılarına dayanamayarak bu politikalarından şimdilik vazgeçmiş gibi görünüyor. Burada önemli olan nokta, Pakistan'ın verdiği lojistik ve teorik destekten çok, Pakistan'ın elinde olan nükleer silahların bir şekilde bu grupların özellikle de El Kaidenin eline geçmesidir. ABD bunu legal yollardan o dönem önlemiş görünmekteydi. Bu arada Pervez Müşerref'e tepkiler de giderek artmaya başlamıştı. Bu saldırılardan belki de akıllarda kalan en önemlisi Amerikalı gazeteci Daniel Pearl'in radikal İslamcı bir örgüt tarafından öldürülmesiydi. Müşerrefin herkesi itidale çağırdığı bir zamanda, bu cinayetin işlenmiş olması, Pakistan'da nedenli karmaşık bir oyunun oynandığı gözler önüne serilmektedir.

VI. 4. Pakistan'da Faaliyet Gösteren Başlıca Örgütler

- **Cemaat-ul Fugra** : 1980 yılında Pakistan'da kurulmuş bir örgüt. Örgüt'ün temel amacı İslam'ın saflaştırılmasıdır. Sünni bir hareket olan bu örgüt diğerleri gibi Pakistan iç siyaset yaşamında önemli bir yeri vardır.

- **Laşkar-ı Tayyibe**: Bu örgüt 1993 yılında Keşmir'de kuruldu. Örgüt İslam merkezli bir örgüt olup daha çok Keşmir'de Hindistan kuvvetlerine karşı mücadele etmektedir. Sriganar va-

213 Mohan MALIK, "Nuclear Proliferation in Asia: The China Factor," *Australian Journal of International Affairs*, Cilt.53, No.1.1999, ss.31-32.

disinde konuşlanmıştır. Eylemlerini buradan yapmaktadır. Asıl merkezinin Pakistan' da olduğu söylenmektedir.

- **Sipahi Sahabe Pakistan:** 1985 yılında Pakistan'da kurulmuş bir örgüt.

- **Hareket-fil Mücahidin:** Bu örgüt 1980'lerde kuruldu. Bu örgüt daha önce Hareket-ül Ansar diye biliniyordu. Pakistan'ın en büyük ve etkin örgütlerinden biri olan bu örgüt 1992' den itibaren Çeçenistan, Mısır, Tunus, Cezayir, Bosna, Myanmar ve Tacikistan faaliyet göstermektedir. 5000 gönüllüsü bulunmaktadır.

- **Hizbul Mücahidin:** Bu örgüt 1989 yılında kuruldu. Keşmir'de faaliyet göstermektedir.²¹⁴

VI. 5. Radikal İslam ve Orta Asya Türk Cumhuriyetleri

Sovyetler Birliği dağıldıktan sonra, bağımsızlıklarını kazanan Türk Cumhuriyetleri'nin karşılaştıkları en temel sorunlardan bir tanesi, radikal İslam tehlikesidir. İslam bağlantılı söylem ve politikalar yıllarca diktatörlükle yönetilmiş ve dini inanç ve yaşantının yasaklandığı bir ortamda, Orta Asya'nın Müslüman halkları için bir umut haline gelmiştir. Bağımsızlıklarını kazanan bu ülkelerde eski komünist düzenden kalma yolsuzluk ve çürümüşlüğe isyan eden halk kendilerini bu grupların kucağına atmaktadır.²¹⁵ Bu bölgede, özellikle Suudi kökenli Vahabbi hareketi etkin bir biçimde görülmektedir. Zengin Suudilerin finanse ettiği bu grupların temel amacı, işlenmemiş bir cevher olarak gördükleri bu halka Vahhabiliği benimsetmek ve bu inanç okulunu

214 "2001 Patterns of Global Terrorism Report," Counter terrorism Office, U.S. State Secretary, ss.16-20

215 "Central Asia: A New Holy War ?" , *The Economist*. 4 Eylül 1999

İslam dünyasında saygın bir yere getirmektir. Böylelikle, meşruluğunu kabul ettirmeye çalışmaktır. Türk Cumhuriyetlerinin geneline bakıldığında radikal İslamcılar mücadelelerini silahlı değil; ama sistemin içinde siyasi partiler aracılığıyla yürütmektedirler.²¹⁶

Ebu Mansur El Maturidi tarafından kurulan “*Maturidiye öğretisi*” Orta Asya’da Türkler arasında büyük rağbet gördü. Türklerin Batı’ya doğru ilerlemeleri ile birlikte Sünni İslam’ın bu öğretisi de hızla yayılmaya başladı. İran, Irak, Suriye ve Anadolu’da etkin oldu. Türklerin mensup olduğu Hanefi mezhebinin de temel öğretisi olan Maturudilik İslam’ın Arap yorumuna göre daha ılımlı yorumlanması olarak görülmektedir. *Buhara İslamı* olarak da anılan bu düşünce okulu İslam’ın Sovyetler Birliği zamanında da canlı kalmasında büyük etkisi olmuştur. Kuşkusuz sufizmin de etkisi büyüktür. Özellikle, Özbekistan civarında etkilidir. Oysa Vahhabilik sufizmi kabul etmez. Bu bağlamda, buradaki halkların bir inanç değerleri olarak bu radikal düşünsel okulları benimsemeleri zordur. Bunu bilen Suudi Arabistan konuya finans aracılığıyla yaklaşmaktadır.

Ancak yine de gerek Arap kökenli, gerekse Arap ülkelerinde yetişmiş Orta Asyalı kişiler radikal politikaları devam ettirmektedir. Küresel bir örgüt olan El Kaide’nin alt birimleri bu bölgede müthiş bir faaliyet içerisinde. Yukarıda da belirtildiği gibi, temel hedef Asya’da bir İslam devletinin kurulmasıdır ve bunun, denemesi de yapılmıştır. İlk deneme 1992-1997 arası Tacikistan’da yaşanan iç savaşta görülmüştür.²¹⁷ Yıllarca süren bu

216 “The Crusade Against the Wahhabis”, *The Economist*, 4 Temmuz 1999.

217 Grant SMITH “Tajikistan: The Rocky Road to Peace” *Central Asian Survey*, Cilt.18, No.2, 1999, ss. 244-248

savaşın bilânçosu on binlerce insanın ölümüdür. Sonuçta bu gruplar amaçlarını Tacikistan'da başaramamışlar; ama ne denli tehlikeli olduklarını göstermişlerdir. Bu iç savaş bölgenin diğer ülkelerini de korkutmuştur. Öyle ki, Rusya bile sınırlarının ötesinde bu konuda önlem almak zorunda kalmıştır.

Diğer önemli bir ülke ise, Özbekistan'dır. Belki de, Özbekistan radikal hareketlerden en fazla zarar görmüş ve hala görmekte olan bölge ülkelerinin başında gelmektedir. Bunun en temel nedeni, bir başka deyişle, İslamcı düşüncenin bu kadar politize olabilmesinin cevabı tarihte yatmaktadır. Stalin tarafından birkaç merkeze ayrılan Sovyet Müslümanlarının baş merkezi Buharaydı, yani şimdiki Özbekistan. Orada bulunan Kadı doğrudan Stalin'e bağlıydı. Kâğıt üzerinde öyleydi; ama Buhara, asla Moskova'nın dediğini yapmadı. Sufizmin yeraltında örgütlenmesi ile hücresel bir yapılanmaya giren Müslümanlar sınırlı da olsa, bir direniş gösterdiler. Onların Buhara'dan yaydıkları mesaj tüm Orta Asya'ya yayıldı. Hatta Çin'deki Müslüman topluluklar dahi Buhara'dan yönlendirilir oldu. Bütün bunların sonucunda, yeni Özbekistan devletinde de sorunlar devam etti. İslam Kerimov, radikal grupların bir numaralı hedefi haline geldi. Bir çok kez bu örgütlerin suikast girişimlerine uğradı.

1997'de yılında, bir grup yerel imam, Cuma Namangani ve Tahir Yoldaş'ın öncülüğünde Özbekistan İslam Hareketini kurmuştur. Temel amaçları, Orta Asya'daki yönetimleri devirmek ve yerine İslami bir devlet kurmak. Bu bağlamda, 1999 yılında Kırgızistan'ın Batken bölgesini işgal etmişler, bir süre sonra ise geri çekilmişlerdir. Yaklaşık 1500 üyesi bulunmaktadır.²¹⁸ Özbe-

218 Pauline Jones LUANG & Erika WEINTHAL, "New Friends, New Fears in Central Asia," *Foreign Affairs* Cilt.81, No.2, Nisan 2002, ss.61-64

kistan'ın en güçlü örgütü olan Özbekistan İslam Hareketi'nin dünyada birçok radikal örgütlerle organik bağı bulunmaktadır. Ana merkezlerinden bir tanesi Afganistan'da bulunmaktaydı. Militanlara askeri eğitimi El Kaide örgütü Afganistan'da veriyordu. Burada yetişen militanlar Özbekistan, Tacikistan ve Kırgızistan'ın ortasında kalan Fergana vadisine yerleşmekteydiler. Bu vadi, kayalık bir yer olduğundan takip edilmeleri neredeyse imkânsız olmaktadır.

VI. 6. Fergana Vadisi

Fergana vadisi, Asya'nın **Bekaa Vadisi** de denilebilir.²¹⁹ Orta Asya 'daki radikal grupların birçoğunun burada yerleşik olduğu bilinmektedir. Bu vadede hiçbir bölge ülkesi hâkimiyeti sağlayamamıştır. İslam Kerimov, İslamcı örgütleri engellemek için baskıcı politikalar izlemektedir. Bu ise toplum arasında bu örgütlere daha fazla sempati toplamaktadır.²²⁰ Bu baskı politikalarına örnek olarak İslami partilerin yasak edilmesi örnek gösterilebilir. Nihai olarak, Özbekistan, bu tehdit ile mücadele etmek için dış yardım almaktadır. İlk etapta, bu yardım Rusya'dan geldi. Aslında, **Bağımsız Devletler Topluluğu** aracılığıyla, Rusya, bu tehditleri de bahane ederek eski Sovyet topraklarını yine kendi kontrolü altında tutmak istemekteydi; ama Özbekistan o dönem için daha çok ABD'nin verdiği desteği yeğlemişti. ABD 11 Eylül saldırılarını da bahane ederek Özbekistan'da askeri üs edinmişti. Böylece, bu bölgenin kontrolü ABD açısından kolaylaşmıştı. Fakat Özbekistan için hem avantaj hem de dezavantaj ol-

219 "Inside Valley of Fear," *The Economist* 10 Kasım 2001, s.42.

220 "Islamists Against Vow to make Uzbekistan an Islamic State," *Radio Free Europe*, Cilt.3, No.211, 29 Ekim 1999.

muştı. Avantajlıydı; çünkü ABD'nin korumasını almıştı. Dezavantajlıydı; çünkü bu ittifak El Kaide'yi rahatsız etmişti.

Aynı şekilde, Kırgızistan'da radikal grupların büyük etkinliği bulunmaktadır. Kırgızistan, Özbekistan gibi şanslı bir ülke değil. Ekonomik olarak hiç doğal kaynağı olmayan Kırgızistan bu grupların en fazla konuşlandığı ülkedir. Özellikle, Fergana vadisinin Kırgızistan tarafında olan bölgede radikal İslamcı militanlar yerleşmiş bulunmaktadır. Kırgızistan, bu militanlarla mücadele edecek gerekli askeri imkânı bulunmamaktadır. Bu bağlamda, Türkiye, Kırgızistan'a askeri destek sağlamaktadır. Kırgızistan'da konuşlanan militanların çoğu Uygur kökenlidir. Çin ile sınır olan Kırgızistan'ın bu stratejik konumu Doğu Türkistan'ın bağımsızlığı için mücadele eden Uygurlar için de biçilmiş kaptandır. Afganistan'da eğitim gördükten sonra Fergana vadisine gelip buradan da Kırgızistan üzerinden Çin topraklarına geçen Uygur militanlarının eylemleri Çin yetkililerinin tepkisini çekmektedir.

Özetlemek gerekirse, Orta Asya Türk Cumhuriyetleri içerisinde bu örgütlerin etkin Olduğu ülkeler Özbekistan ve Kırgızistan'dır. Diğer Cumhuriyetlerde de her ne kadar bu yapılanmalar görülse de, oradaki örgütler devlet organlarının sıkı kontrolü altındadır. Dolayısıyla, şimdilik, bu ülkeler için tehdit oluşturmamaktadır. Diğer bir husus ise, Fergana vadisidir. Afganistan operasyonundan sonra, El Kaide militanları, Fergana Vadisine çekildiler. Pakistan'ın sınırlarını kapatması da bu militanlar için tek alternatif olarak bu vadiyi gündeme getirdi. Hatta bazı komplo teorilerine göre, El Kaide bu vadi üzerinden Çin'in dağlık kesimine geçtiği ve burada toparlanmaya çalıştığı şeklindedir.

VI. 7. Güneydoğu Asya’da Radikal Dinsel Hareketler

Kuşkusuz, Avrasya jeopolitiğinde uluslararası sistemin yeni büyük gücü olan Çin’in yeri büyüktür. Aynı zamanda, bölgesel bir güç olma adayı ve aynı zamanda İslam dünyasının önemli bir parçasını oluşturan Endonezya ve Malezya da önem arz etmektedir. Bu gruba bir de Filipinleri eklemek gerekmektedir. Zira Filipinlerde yapılan radikal eylemlerle gündeme gelmektedir. Çin, 11 Eylül saldırılarından sonra, ABD’nin terörizmle savaş politikasını sonuna kadar desteklediğini açıklamıştı. Bu açıklama, Çin-ABD ilişkilerinde bir dönüm noktası olmuştu. Bazı yazarlara göre, eğer 11 Eylül saldırıları olmasaydı, ABD’nin birinci sırada düşmanı Çin olacaktı. Çin’in Kuzeybatısını yani Orta Asya ile olan sınır bölgesinde bulunan Sincan (yeni topraklar) ya da Doğu Türkistan adı verilen özerk bölgede Müslüman Uygurlar yaşamaktadır. Yüzyıllardan beri, bağımsızlıkları için mücadele veren Uygurları yaptıkları eylemler nedeniyle Çin terörist olarak görmekte ve ona göre mücadele etmektedir. Yıllardan beri süren bu mücadele, Sovyetler Birliği’nin yıkılmasıyla daha da şiddetlenmiştir. Çünkü sınırın öte tarafında yeni beş tane komşu meydana çıkmış ve bunların çoğu istikrarı yakalayamadığı için militanlar rahat rahat bu topraklardan Çin’e saldırıda bulunabilmişlerdi. Militanların biroğu yukarıda da söylendiği gibi Afganistan’da El Kaide tarafından eğitildikten sonra Çin topraklarına geliyorlardı.

Çin’e göre, Doğu Türkistanlı radikal grupların uluslararası terörizmle bağlantısı var. Bu radikal grupların en başında gelen; hatta ABD tarafından terör listesine bile alınan **Doğu Türkistan İslami Hareketi’nin** uluslararası terörizmde önemli bir konumda bulunmaktadır. Bu örgüt, Üsame Bin Ladin’in terör kuvvetle-

rinin bir parçasıdır. *Doğu Türkistan İslami Hareketi*, bizzat Ladin tarafından desteklenmekte ve yönlendirilmektedir. Ladin, birçok kez, Orta ve Batı Asya'daki terörist grupların liderlerinden Şıncan'da bir İslam devletinin kurulması için yardım etmelerini istemiştir.

Üsame Bin Ladin, emrindeki birçok terör grubuna finansal destek vermektedir. Bu bağlamda, Doğu Türkistanlı gruplara da destek vermektedir. 1999'ların başlarında, Ladin, Doğu Türkistan İslami Hareketi lideriyle bir araya gelmiş, kendisinden Özbekistan İslami Hareketi ve Taliban ile işbirliği yapmasını istemiştir. Şubat 2001'de, Doğu Türkistanlı gruplarla, Taliban liderleri, Doğu Türkistan'daki grupların eğitilmesi konusunu tartışmak üzere Kandahar'da bir araya gelmişlerdir. El Kaide, Doğu Türkistanlı gruplar için özel bireyler de eğitmiştir. Örneğin Hasan Masumun seçtiği bazı kişiler Afganistan'da, Kandahar ve Mezar-ı Şerif'teki kamplarda eğitilmiştir. El Kaide tarafından eğitilmiştir. Bunlar daha sonra gizlice Şıncan'a dönerek terörist örgütler kurmak için çalışmalara başlamışlardır. Bunlardan bir kısmı ise Taliban'ın ordusuna katılmış, diğer bir kısmı ise Ruslara karşı savaşmak için Çeçenlere katılmıştır.

VI. 8. Endonezya , Malezya ve Filipinler

Afganistan'daki operasyondan sonra, sıranın bu bölgeye geleceği kulislerde konuşulmakta. Özellikle Endonezya ve Malezya'da artan dinsel radikalizm önce kendisini Müslüman-Hıristiyan çatışması şeklinde göstermiş ardında Ladin'i destekleyen kitlesel gösterilere ev sahipliği yapmıştır. Yine 11 Eylül saldırılarını gerçekleştiren teröristlerin ikisinin Malezyalı bir İslamcı Örgüt liderinin yanında bir süre kalması dikkatleri bu ülkeye

çekmiştir. FBI yetkililerinin Şubat 2001 yılında sundukları gizli bir raporda Endonezya'nın gelecekte ikinci bir Afganistan olabileceğinin dikkatini çekmektedir.²²¹

Asya-Pasifiğin, bu ada ülkeleri de radikal dinci hareketlerden son zamanlarda paylarını almışlardır. Özellikle Filipinlerde müthiş bir çatışma sürmektedir. **Moro Kurtuluş Ordusundan** ayrılan İslamcı bir grup tarafından 1998 yılında kurulan **Ebu Sayyaf** adı altında kurulan İslamcı örgütün amacı, Filipinlerde bağımsız bir İslam devleti kurmak. Bu örgütün doğrudan El Kaide örgütüyle ilişkisi olduğu bilinmektedir. Bilinen bir diğer gerçek ise örgütün mali kaynağı bizzat Üsame Bin Ladin'dir. Örgüt, sık, balta girmemiş ormanlarda saklandığı için hükümet güçleri mücadelede başarılı olamamaktadır. 11 Eylül saldırılarından sonra, ABD, Filipinlere özel kuvvetler göndererek bu grupla mücadelede merkezi hükümete yardımcı olmaya çalışmıştır. Örgütün eylemleri kitlesel olmayıp daha çok nokta eylemler olup, ülkedeki yabancıların, özellikle ABD vatandaşlarının rehin alınması şeklindedir.

Öte yandan, Endonezya ve Malezya'ya baktığımızda buradaki örgütlerin daha genel olduğunu görmekteyiz. Yani örgütler hem Endonezya, hem de Malezya'da etkin durumdadır. Endonezya ve Malezya, Asya-Pasifiğin en büyük Müslüman ülkelerinin başında gelmektedir. Nüfus oranı itibari ile de İslam dünyasında önemli bir yer işgal etmektedir. Bu ülkelerin geleneksel İslam anlayışı daha çok kendi kültürel özellikleri içerisinde tanımlanmıştır. Tipik Asyatik özellikler gösteren bu İslam anlayışı kısmen de olsa zaman zaman Türkiye'de gündeme gelmektedir.

221 John GERSHMAN, "Is Southeast Asia the Second Front," **Foreign Affairs**, Cilt.81, No.4. Ağustos 2002, ss.60-74.

Genel yapıya bakıldığında, geçmişte, Endonezya'da Suharto, İslami grupları sindirmek için çok sıkı önlemler almıştı; ama buna rağmen radikal İslami örgütler burada halk arasında gide-rek daha da popülerleşmiştir. Özellikle, 1997'de yaşanan Asya ekonomik krizinden sonra daha da artan yolsuzluk olaylarına bir tepki olarak halk bu gruplara yanaşmaya başlamıştır. Endonezya'daki İslami grupların temel hedefi "**Davlah Islamiyah Raya**" yani İslam Halk Devleti'ni kurmak. Buna ulaşmak içinde her yol mubah görüldü. Bundan dolayı, 2000 yılında Jakarta' da kiliseler bombalandı, Müslümanlar ve Hristiyanlar arasında büyük çatışmalara sahne oldu. Buradan da anlaşılacağı gibi radikal örgütler dinler arası çatışmaları körükleyerek buradan rant sağladı.²²²

Bu bağlamda, El Kaide örgütü 1993 yılından itibaren çeşitli örgütlerin bünyesinde hücre tipinde örgütlenmeye başladı. Endonezya ve Malezya'daki El Kaide yapılanması El- Kaide örgütünün Asya şebekesi denilen biriminin merkezidir.²²³ Gerek Endonezya, gerekse Malezya toplumunda özellikle dindar kesim Orta Asya veya Ortadoğu Müslümanlarından daha farklıdır. Daha entelektüel olan bu ülkelerin aydın kesimi radikal hareketlere pirim vermemektedir. Yine de Bali adasında El Kaide örgütü tarafından düzenlenen bombalı saldırı, ülkenin imajını zedelemiştir.²²⁴ Bu bağlamda, Endonezya ve Malezya'da faal olan örgütler şunlardır:

222 Yael SHAHAR, (), "Al Qaida's ASian Web," **The International Policy Institution for Counter Terrorism**, 15 Ekim 2002.

223 Dan MURPHY, "Inonesia Teror's Latest Front," **Christian Science Monitor**, Cilt.94, No.225, 15-10-2002, s.1

224 Dan MURPHY, "AFight for the Hearts and Minds of Malaysia's Muslim Minority," **Christian Science Monitor**, Cilt.94, No.236. 30 10 2002, s.8

Endonezya’da faaliyet gösteren örgütler şunlar:²²⁵

- Meclis-i Mücahidin

- Kumpula Malezya Mücahidin (Bu örgüt hem Malezya’da hem de Endonezya’da etkindir)

- Front Pambela İslam (İslam Savunucuları Cephesi)

- Laşkar-ı Cihat (bu örgüt Endonezya’nın en radikal örgütü)

Malezya’daki örgütler ise²²⁶

- Kumpula Malezya Mücahidin

- Al Ma’unah

Yinede, bu radikal hareketlere karşı Endonezya’da ılımlı İslam’ı temsil eden örgütlerde bulunmaktadır. Endonezya’nın ve dünyanın en geniş İslami Organizasyonu olan Nahdlatul Ulama adlı Örgüt geleneksel İslami değerlere sahip çıkan ve hoşgörünün temel felsefeleri olan bu örgütün amacı dinin şiddete alet olmasını önlemek ve şiddete son vermektir. 30 milyon üyesi olan bu örgüt terörizmle mücadelede merkezi hükümete de yardım etmektedir.²²⁷ Bu bölgenin, radikal hareketlerin kontrol altına girmesi kuşkusuz ABD yönetimini endişelendirmektedir. Böyle bir olasılık, ABD çıkarlarına açık tehdit oluşturmaktadır. ABD, Asya- Pasifik bölgesinde, İkinci Dünya Savaşından sonra Japonya ve Güney Kore ile oluşturduğu güvenlik kuşağının bu radikal hareketlerle birlikte bozulmasından korkmaktadır. Coğrafik olarak bu ülkeler stratejik yerlerde oldukları için ABD’nin müttefikleri açısından da lojistik manada bu ülkelerin istikrarı hayati-dir.

225 “2001 Patterns of Global Terrorism Report”, Counter terrorism Office, U.S. State Secretary, s.18

226 Ibid.

227 GERSHMAN, op.cit, s.64

Sovyetler Birliği'nin ortadan kalkmasından sonra Avrasya coğrafyasında ortaya çıkan güç boşluğu ABD tarafından doldurulmaya çalışıldı. Fakat ABD bu süreç içerisinde kendisine yabancı devletler ve halkların bulunduğu bu geniş coğrafyaya tam manasıyla hükmedemedi. ABD ilk zamanlarda Avrasya coğrafyasını kendisi için ganimet olarak görüyordu. Bu nedenle ilk etapta Orta Doğu bölgesindeki varlığını güçlendirmeyi tercih etti. Kuşkusuz bu tercihinde Rusya'nın içinde bulunduğu ekonomik ve politik kaos ve Çin'in ekonomik reform sürecine girmesi önemli rol oynamıştı.

2000'den itibaren ABD'nin bölgedeki işi zorlaşmaya başladı. Rusya Putin ile Çin de Hu Jintao ile yeni bir başlangıç yaptı. Bu andan itibaren Rusya enerji dağıtımında tekel olmak için mücadele ederken, Çin de ekonomik büyümesini devam ettirebilmek için güvenli enerji temini arayışı içerisine girdi. Tüm yaşananlar karşısında ise ABD de kendi varlığını koruma çabasına girdi.

Bu süreç içerisinde üç büyük gücün Avrasya coğrafyasında hâkimiyet kurabilmek için giriştikleri Büyük Oyun'da tutunabilmek için bir takım politikalar geliştirmek zorunda kaldılar. Fakat

adı ne olursa olsun bu projelerin aslında ortak amacı ve varmak istediği nokta Avrasya ve onun zenginliklerinin ele geçirilmesidir. Son zamanda bu mücadele oldukça şiddetlenmiştir. Özellikle ABD Rusya arasında füze savunma sistemi üzerine ortaya çıkan tartışmalar dünyayı giderek iki kutba doğru sürüklemeye başlamıştır.

Bu sefer ki kutuplaşma Soğuk Savaşta olduğu gibi Batı bloku ve Sovyetler Birliği şeklinde değildir. Bu defaki bloklaşmanın tarafları ABD-Avrupa olurken öteki tarafta Rusya ve Çin ittifakı bulunmaktadır. Geçtiğimiz yıldan itibaren Çin, ABD ile siyasi alanda ters düşmeye başladı. Çin, ABD'nin kendisinin işlerine karıştığı gerekçesiyle suçlamaya başladı. Fakat ekonomik alandaki sıkı işbirliği olası bir sıcak çatışmayı engellemektedir. Ancak Pekin, ABD'nin Çin içindeki dinamiklerle ilgilenmesini kabul etmemektedir ve bu nedenle de giderek ABD ile arasında oluşan güven ortamı kaybolmaktadır. Bu güven ortamı ABD açısından kaybolurken Çin ve Rusya arasında bir takım geçmişten gelen problemler nedeniyle bir türlü eyleme geçemeyen bu iki güç ABD'nin son bir yıl içerisinde Avrupa'da kurmak istediği Füze kalkanı sistemi ile ortaya çıkan süreçte bu sorunları bir kenara bırakarak ortak bir çıkar üzerinde uzlaşmışlardır. Bu uzlaşma ŞİÖ'de kendisini göstererek Rusya'nın da ŞİÖ'yü askeri bir güvenlik örgütü olarak kabul etmesini sağlamıştır.

ABD, füze kalkanı krizini ve ABD yanlısı Sarkozy'nin Fransa cumhurbaşkanı seçilmesini iyi kullanmıştır. Her şeyden önce füze kalkanı kriziyle Avrupa'yı Rusya'nın önüne atmıştır. Irak'ın işgalinden bu tarafa Avrupa'yla arası iyi olmayan ABD hem Fransa'yı yanına çekmiş hem de AB ülkelerinin desteğini almıştır. Avrupa topraklarının füze kalkanı sistemine ev sahipli-

ği edecek olması Rusya'nın tepkisini çekmiş ve dolaylı olarak Rusya Avrupa'yı uyarmıştır. Böylece Rusya ile AB'nin arası açılmış, AB güvenlik çıkarları nedeniyle ABD ve NATO'ya sınırlanmıştır. Washington'un istediği olmuş ve Avrupa'yı Rusya ve Çin'den koparmıştır.

Sarkozy'nin seçilmesinin ABD için ayrı bir önemi bulunmaktadır. Sarkozy ABD ve Bush'un politikalarını koşulsuz bir şekilde desteklemektedir. Bu destek kendisini Fransa'nın NATO'nun askeri kanadına dönme istediğini dile getirmesinde göstermiştir. Ardından Kosova'nın bağımsız olmasıyla ABD ve Avrupa, Rusya ile iyice ipleri kopartmıştır. Misilleme olarak Rusya da Gürcistan'daki Güney Osetya ve Abhazya özerk bölgelerin bağımsızlıklarını desteklediğini açıklamıştır.

Rusya ve Çin'in ABD ile mücadeleyi bırakacakları yakın gelecekte gözükmemektedir. Bu nedenle Rusya da sıcak denizlere inme politikasını hızlandırmıştır. Rusya hızlı bir şekilde Akdeniz'de yerleşme çabaları içerisine girmiş bu bağlamda Suriye ve Mısır ile yakın ilişkiler kurmuştur. Çin'in Pasifik bölgesinde giderek güç kazanması Rusya'nın da ulusal çıkarları açısından ABD-Japonya ikilisinden gelecek bir tehdidi önlemesi nedeniyle memnuniyetle karşılanmaktadır.

Sonuç olarak, füze kalkanının iki önemli hedefi vardır. Bunlar: Avrupa'yı ve ABD'yi Rus ve Çin füzelerine karşı korumaktır. İran tehdidi bahanedir. Eğer bahane olmasaydı, ABD, İran'a daha yakın Orta Dğu ülkelerinden birisine, ya da Afganistan'a bu sistemleri kurabilirdi. Bu nedenledir ki Rusya, ABD ile mücadele etmektedir. Rusya ve Çin'in füze kalkanına olan tepkileri İran'a duydukları sempatiden değil aksine kendi ulusal güvenlik tedirginliklerindendir.

- Ahmet Taner KİŞLALİ, **Siyasal Çatışma ve Uzlaşma**", İmge Yayınevi, Ankara, 1991
- Alec RESIZADE, "Entering the Old Great Game in Central Asia," **Orbis**, Cilt. 47, No. 1, Kış 2003.
- Alexei G. ARBATOV, "Russia's Foreign Policy Alternatives," **International Security**, Cilt. 18, No. 2, Sonbahar 1993.
- Ali RAHNEMA, **Pioneers of Islamic Revival**, Zed Boks Ltd, Londra, 1994
- Andy MCSMITH, "The North Pole: A new imperial battleground," **The Independent**, 31 Temmuz 2007
- Arthur CONOLLY, **Journey to the North of India: overland from England through Russia, Persia, and Afghanistan.** (Londra), Elibron Classics, 2002
- Barış ADIBELLİ, ABD, Mayıs ayını mı bekliyor, **Yozgat Haber**, 17 Nisan 2008.
- Barış ADIBELLİ. "Sosyal Şiddet ve Terörizm", **Yenigün**, 26 Ağustos 1998
- Barış ADIBELLİ, "Asya'da Yeni Dengeler," **Cumhuriyet Strateji**, Yıl.2, Sayı.89, 13 Mart 2006
- Barış ADIBELLİ, "Bush'un Asya Stratejisi," **Cumhuriyet Strateji**, Yıl. 2, Sayı. 75, 5 Aralık 2005.
- Barış ADIBELLİ, "Caus Uçak Krizi," **Yenigün**, 27 Nisan 2001
- Barış ADIBELLİ, "Çin Bağlantısızlara Yönelidi," **Cumhuriyet Strateji**, Yıl.4, Sayı. 188.
- Barış ADIBELLİ, "Çin Komünist Partisi'nin 17. Kongresi," **Cumhuriyet Strateji**, Sayı. 169.24 Eylül 2007
- Barış ADIBELLİ, "Çin Yeni Güç Merkezi Oluşturmayı Hedefliyor", **Cumhuriyet Strateji**, Yıl.4, Sayı. 185, 14 Ocak 2008,
- Barış ADIBELLİ, "Kazakistan Mücadelesi," **Cumhuriyet Strateji**, Yıl.4, Sayı.167, 10 Eylül 2007

- Barış ADIBELLİ, "Myanmar'da Renkli Devrim Girişimi," **Cumhuriyet Strateji**, Yıl.4, Sayı.171, 8 Ekim 2007
- Barış Adıbelli, "Şanghay İşbirliği Örgütü'ne Askeri Kimlik," **Cumhuriyet Strateji**, Yıl.4, Sayı.165, 27 Ağustos 2007
- Barış ADIBELLİ, "Uluslararası Terörizm, Küreselleşme ve Hegemonya," **Polis ve Sosyal Bilimler Dergisi**, Cilt.1, No.1,
- Barış ADIBELLİ, "Yüzyılın Son Zirvesi," **Yenigün**, 15 Kasım 1999
- Barış ADIBELLİ, **Büyük Avrasya Projesi**, (İstanbul), IQ Kültür Sanat Yayıncılık, 2006
- Barış ADIBELLİ, **Çin'in Avrasya Stratejisi**, IQ Yayıncılık, İstanbul, 2007
- Barış ADIBELLİ, **Stratejik Kuşatma**, IQ Yayıncılık, İstanbul, 2007
- Barış ADIBELLİ, **Stratejik Kuşatma**, IQ Yayıncılık, İstanbul, 2007
- Bruce PANNIER, Russia Dagestanis Religious Tensions-Analysis," **Radio Free Europe**, 19 Mayıs 1997.
- Bush seeks to calm Russian fears"** <http://news.bbc.co.uk/1/hi/world/europe/6721295.stm>
- Cenk BAŞLAMIŞ, "Putin Engeli," **Milliyet**, 13 Mayıs 2007.
- "Central Asia: A New Holy War ?", **The Economist**. 4 Eylül 1999
- "Chechen Warlords said to contact Usame Bin Ladin for help," **ITAR-TASS,FBIS-Sov**, Moscow.1999.
- Dan MURPHY, "AFight for the Hearts and Minds of Malaysia's Muslim Minority," **Christian Science Monitor**, Cilt.94, No.236. 30,10,2002,
- Dan MURPHY, "Inonesia Teror's Latest Front," **Christian Science Monitor**, Cilt.94, No.225, 15-10-2002,
- Daniel PIPES,, "The War against Islamic Militants," **Human Events**, Cilt.58, No.37. 10 7 2002,
- Deniz BERKTAY, "Rusya'nın Akdeniz Israrı," **Cumhuriyet**, 4 Ağustos 2007.
- Esedullah OĞUZ, **Hedef Ülke Afganistan**, Doğan Kitap, İstanbul, 2001. Doğan Kitapçılık
- "EU-Russia summit to take place in Samara," **Pravda**, 14 Mayıs 2007.
- "EU-Russian talks end in acrimony," <http://news.bbc.co.uk/2/hi/europe/6668111.stm>
- Francis FUKUYAMA, **Tarihin Sonu ve Son İnsan**, (çev. Zülfü Dicleli) Gün Yayıncılık, İstanbul, 1999.
- Francis FUKUYAMA. "Their Target to the Modern World",. Newsweek, Cilt. 138, Sayı.25. 1 7/12/200

- François FURET. **Fransız Devrimini yorumlamak**, (Çev. Ahmet KUYAŞ) Alan Yayıncılık, İstanbul, 1989.
- "Fundamentalist Threat Rising in Central Asia," **Stratfor Global Intelligence Update**, 22 Nisan 1999.
- George SARAFIAN, "Islamic Extremism in Former Soviet Republics' **Military Review**, Mayıs-Haziran 2001
- Grant SMITH "Tajikistan: The Rocky Road to Peace," **Central Asian Survey**, Cilt.18, No.2, 1999
- Gregory GLEASON, , "Inter-satate Cooperation in Central Asia", **Europe-Asia Studies**, Cilt.53, Sayı.7, 2001.
- Henry KISSINGER, **Amerikan'ın Dış Politikaya İhtiyacı Var mı ?** (Çev. Tayfun Evyapan), Ankara, METU Press, 2002.
- Henry KISSINGER, **Diplomasi**, (Çev. İbrahim Kurt) Ankara, Türkiye İş Bankası Kültür Yayınları
- "Inside Valley of Fear," **The Economist** 10 Kasım 2001
- Islamists Against Vow to make Uzbekistan an Islamic State," **Radio Free Europe**, Cilt.3, No.211, 29 Ekim 1999.
- Jack GRABBS, "Politics, History, and Culture in Nasser's Egypt," **International Journal of Middle East Studies**, Cilt. 6, No. 4 Ekim 1975
- Jeremy Page, "Giants meet to counter US power," **The Times**, 15 Şubat 2007.
- John CHALMERS, "Georgia Bigger Risk Than Iraq," **The Moscow Times**, 26 Eylül 2002
- John GERSHMAN, "Is Southeast Asia the Second Front," **Foreign Affairs**, Cilt.81, No.4. Ağustos 2002
- Jonah BLANK, "Kashmir: Fundamentalism Takes Root," **Foreign Affairs**, Cilt.78, No.6, Aralık 1999
- Julie M. RAHM, "Russia, China, India: A New Strategic Triangle for a New Cold War?," **Parameters**, Kış 2001
- Kevin BAKER. "The Fear in Ideas: American Imperialism. Enbraced." **New York Times Magazine** 9 Aralık 2001.
- Leszek BUSZYNSKI, "Russia and the Asia-Pacific Region," **Pacific Affairs**, Cilt. 65, No. 4, Kış, 1992-1993
- Luke HARDING "Russian Generals Put Old Foe Back Into Their Sights", **The Guardian**, 7 Mart 2007

- Luke HARDING, "Russia unveils the 'father of all bombs,'" **The Guardian**, 12 Eylül 2007.
- M. Sami DENKER, **Uluslararası Terör Türkiye ve PKK** , Boğaziçi Yayınları İstanbul ,1997
- Marie BENNIGSEN,"Chechnia.", **Central Asian Survey**, Cilt.18, No.4,1999.
- Martin Murphy, "Chavez in Russia for arms talks," <http://news.bbc.co.uk/1/hi/world/americas/6247724.stm>
- Matvecna ANNA, " Democratization, Legitimacy and Political Change in Central Asia,"**International Affairs**, Cilt. 75, No.1, 1999
- Mehmet KANCI, "Rusya'dan ABD füze kalkanına cevap",
http://www.cnnturk.com/DUNYA/haber_detay.asp?PID=319&haberID=318503
- Mohan MALIK,"Nuclear Proliferation in Asia: The China Factor," **Australian Journal of International Affairs**, Cilt.53, No.1.1999
- Morton Kaplan, **System and Process in International Politics**, (New York) John Wiley.
- Mr. X, (George Kennan), The Sources of Soviet Conduct, **Foreign Affairs**, Cilt. 25, Sayı. 4, Temmuz 1947
- Münci KAPANI, **Politika Bilimine Giriş**, (Ankara) Bilgi Yayınevi, 1992
- Noam CHOMSKY, **Batı'nın Yeni Standartları**, Everest Yayınları İstanbul, 2002.
- North Pole Claim Sparks Cold War," **The Daily Telegraph**, 3 Ağustos 2007,
- Paul GOBLE , "Russia: Analysis from Washington nationalism and Islam," **Radio Free Europe**, 11 Ağustos 1999
- Pauline Jones LUANG & Erika WEINTHAL, "New Friends, New Fears in Central Asia," **Foreign Affairs** Cilt.81, No.2, Nisan 2002
- Peggy Falkenheim MEYER, "Russia's Post-Cold War Security
- Peter Willey, **Alamut Kalesi Haşhaşiler, Hasan Sabbah ve Fedaileri**, (çev. İlhan Kaya), Nokta Yayınları, 2007, İstanbul
- Policy in Northeast Asia," **Pacific Affairs**, Cilt. 67, No. 4, Kış, 1994-1995
- "President Bush Visits Prague, Czech Republic, Discusses Freedom," <http://www.whitehouse.gov/news/releases/2007/06/20070605-8.html>
- "Putin address to nation: Excerpts," <http://news.bbc.co.uk/1/hi/world/europe/4481455.stm>

- **"Putin shows off Russia's military aviation,"** http://www.space-daily.com/reports/Putin_show_s_off_Russias_military_aviation_999.html
- **"Putin Suggests U.S. Missile Shield Be Based in Azerbaijan,"** <http://www.foxnews.com/story/0,2933,278817,00.html>
- **"Putin: Missile interceptors could be placed in Turkey, Iraq or at sea,"** **International Herald Tribune**, 8 Haziran 2007.
- **"Putin'den Vur Emri,"** **Milliyet**, 13 Eylül 2002.
- **"Putin's warning reminiscent of Khrushchev: Polish PM,"** <http://www.reuters.com/article/topNews/idUSL0534368420070605>
- **"Rebel against America, Chavez urges Russia,"** **Telegraph**, 29 Haziran 2007.
- Rubin BARNETT, **"Afghanistan under the Taliban,"** **Current History**, Şubat 1999
- **"Russia finally pulls out from Conventional Forces in Europe Treaty,"** **Pravda**, 30 Kasım 2007
- **"Russia may become world's leader in sea-based nuclear power stations,"** **Pravda**, 13 Haziran 2007.
- **"Russia proposes urgent CFE treaty conference in Vienna June 12-15,"** **RIA Novosti**, 28 Mayıs 2007.
- **"Russia tests multi-head missile,"** <http://english.people.com.cn/200705/30/eng200705379195.html>
- **"Russia to extend naval exercises,"** <http://news.bbc.co.uk/2/hi/europe/7129545.stm>
- **"Russia to Play Balancing Role in World Affairs,"** **Russia Today**, 3 Eylül 2007
- **"Russia to put missile defense elements in embassies – commander,"** <http://en.rian.ru/russia/20070319/62256686.html>
- **"Rusya şahinleşiyor",** **Milliyet**, 8 Mart 2007
- **"Rusya'dan füze kalkanına misilleme,"** **Cumhuriyet**, 16 Şubat 2007
- Samuel P. Huntington. **"The Ages of Muslim Wars",** **Newsweek**, Cilt. 138, Sayı.25, 17/12/2001.
- Sergei STANKOVIÇ **"Rusya Kendini Arıyor".** **Avrasya Dosyası**, ASAM. ilkbahar 1994, Cilt 1. Sayı. 1.
- Sherly Gay STOLBERG, **"Putin Surprises Bush With Plan on Missile Shield,"** **The New York Times**, 7 Haziran 2007.

- Stanley HOFFMANN, "Clash of Globalizations", **Foreign Affairs**, Cilt. 81 Sayı. 4, Temmuz-Ağustos 2002.
- Stanley R. SLOAN, "NATO and Transatlantic Relations in the 21st Century," **Foreign Policy Association**, 2000.
- T. Shireen HUNTER, "The Islamic in Iran's Relations with Central Asia," EISENHOWER (ed.), "**Islam in Central Asia**", Center for Political and Strategic Studies, Washington, 1999.
- Tarcisio GAZZINI, "NATO Coercive Military Activities in the Yugoslav Crisis," (1992-1999)" **European Journal of International Law**, Cilt. 12, Sayı.3, 2001,
- The Crusade Against the Wahhabis, **The Economist**, 4 Temmuz 1999.
- The World Geopolitics of Drugs, Annual Report 1998-1999, p.96 (<http://www.ogd.org/2000/en/99en.html>)
- Thomas E. RICKS, "Empire or Not? A Quiet Debate over U.S. Role." **Washington Post** , 21 Ağustos 2001,
- Yael SHAHAR, "Al Qaida's Asian Web," **The International Policy Institution for Counter Terrorism**, 15 Ekim 2002.
- Yuri ZARAKHOVICH, "Russia Claims the North Pole," **Time**, 12 Temmuz 2007.
- Zbigniew BRZEZINSKI, **Büyük Satranç Tahtası**, (İstanbul) Sabah kitapları, 1997
- Zivauddin RAYYIS, **İslam'da Siyasi Düşünce Tarihi**, (çev. Ahmet Sarıkaya) Nehir Yayınları, İstanbul. 1990.
- "**2001 Patterns of Global Terrorism Report**," Counter terrorism Office, U.S. State Secretary,
- "**2001 Patterns of Global Terrorism Report**", **Counter terrorism Office**, U.S. State Secretary, 2

BARIŞ ADIBELLİ

AVRASYA JEOPOLİTİĞİNDE BÜYÜK OYUN

ABD'nin İran'ı bahane ederek Avrupa'da kurmaya çalıştığı füze kalkanının arkasında giderek güçlenen Çin-Rusya ekseninin Avrasya coğrafyasında Sovyetler Birliği'nin çöküşünün ardından ortaya çıkan güç boşluğunu doldurması yatmaktadır. Giderek ABD'nin Yeni Dünya Düzenine alternatif bir düzen ortaya koymaya başlayan Çin ve Rusya, dünya politikasında aynı zamanda Şanghay İşbirliği Örgütü ile de NATO'ya karşı alternatif bir kolektif güvenlik mekanizması oluşturdular. Tüm bu gelişmeler ABD'yi Rusya ve Çin ile çetin bir mücadeleye soktu. **Avrasya hakimiyeti üzerine oynanan bu Büyük Oyunda saflar yeniden belirleniyor... ABD, son bir hamleyle NATO'yu Afganistan'da daha da güçlendirip Avrasya'da dengeleri bozarak yeni bir denge kurmaya çalışıyor...** Bu çalışmada Avrasya Jeopolitiğinde yaşanan Büyük Oyunun üç büyük oyuncusu olan Çin, Rusya ve ABD'nin politikaları ele alınmaktadır. Her gücün kendisine göre bir Büyük Avrasya Projesi var... **Bakalım Büyük Oyunda kimin Büyük Avrasya Projesi zafere ulaşacak?...**

"Biz konuşmuyoruz!...
Kitaplarımız anlatıyor..."

ISBN 978-975-255-208-1

9 789752 552081

IQ KÜLTÜR SANAT YAYINCILIK

www.iqkultursanat.com

E-mail: info@iqkultursanat.com